

ΒΥΡΙΩΝ

ΕΚΔΙΔΟΤΑΙ ΑΠΑΞ ΤΟΥ ΜΗΝΟΣ

ΤΟΜΟΣ Γ' | ΦΕΒΡΟΥΑΡΙΟΣ 1878 | ΦΥΛΛΑΔΙΟΝ 2

ΑΙ

ΕΝΟΛΥΜΠΙΑΙ ΑΝΑΣΚΑΦΑΙ ΛΟΓΟΣ

*Ἀπαγγελλομένη τῇ 15 Δεκεμβρίου 1876,
κατὰ τὴν ἔναρξιν τῶν συνεδριάσεων
τῆς ἐν Ῥώμῃ γερμανικῆς ἀρχαιολογικῆς
σχολῆς*

ὑπὸ τοῦ καθηγητοῦ
B. ΕΛΒΙΚ

[Συνέχεια]

Δὲν ἔχω ἀνάγκην νὰ καταδείξω διὰ λόγων τὴν σπουδαιότητα, ἣν ἡ ἀνακάλυψις

τῆς Νίκης τοῦ Παλλονίου ἔχει διὰ τὴν ἱστορίαν τῆς τέχνης. Ἄρκει νὰ σκεφθῶμεν, ὅτι τὸ ἀγάλμα τοῦτο, μεταξὺ ὄλων τῶν ἄχρι τοῦδε γνωστῶν γλυπτικῶν ἔργων, εἶναι τὸ μόνον, ὅπερ δι' ἐπιγραφῆς ἐπὶ ταύτῳ γενομένης, ἀναγνωρίζεται ὡς ἴδιον ἔργον ἀριστοτέχνου, ἀνήκοντος εἰς τὸ ἄθος τῆς ἑλληνικῆς τέχνης, ἐφ' εἶναι ἀθέβαιον εἶναι τὰ γλυπτικά ἔργα τοῦ Παρθενῶνος ἦναι προϊόντα τῆς σμίλης τοῦ Φειδίου ἢ ἐπεχειρήσθησαν αὐτὰ ἐξ ὀλοκλήρου οἱ μαθηταὶ τοῦ.

Ἐνθ' ἑπομένῳ τὴν ἀνακάλυψιν τῆς Νίκης

του Παλωνίου ή ανασκαφή εξηκολούθει κατά μῆκος τῆς ἀνατολικῆς προσόψεως τοῦ ναοῦ, ὀλίγον κατ' ὀλίγον ἀνεκαλύφθησαν διάφορα μαρμάρινα ἀγάλματα, τινά τῶν ὁποίων, μετὰ βεβαιότητος δυνάμεθα νά θεωρήσωμεν ἀνήκοντα εἰς τὸ ἀέτωμα τῆς προρρηθείσης προσόψεως. Ὁ Πausanias περιγράφει, μετ' ἀσυνήθους εἰς αὐτὸν λεπτομερείας, τὴν διακόσμησην τοῦ ἀετώματος τούτου. Εἰκονίζετο ἡ σκηνή ἢ προηγηθεῖσα τοῦ μεταξὺ Οἰνομάου καὶ Πέλοπος ἀγῶνος, θεωρουμένου ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων ὡς τοῦ μυθολογικοῦ πρωτοτύπου τῶν Ὀλυμπιακῶν ἀγῶνων. Τὸ ὑλικὸν καὶ ἠθικὸν κέντρον τῆς παραστάσεως ἦτο μορφή τοῦ Διὸς καθήμενου. Δεξιόθεν τοῦ πατρὸς τῶν θεῶν ἐφαίνοντο γονυκλινεῖς ἢ Ὁἰνόμαος ἢ σύζυγός του Στηρόπη. Ἀριστερόθεν ὁ Πέλοψ μετὰ τῆς Ἴπποδαμείας. Ὅπισθεν ἐκάστου τῶν συμπλεγμάτων τούτων εὐρίσκοντο τὰ διὰ τὸν δρόμον ἐτοιμασθέντα τέθριππα, δύο δὲ ἱπποκόμοι ἐχαλιναγώγουν τοὺς ἵππους. Ἐμπροσθεν τοῦ τεθρίππου τοῦ Οἰνομάου ἐκάθητο ὁ ἠνιόχος του Μυρτίλος, ὡς ἔμπροσθεν τοῦ ἄλλου τεθρίππου ἐφαίνετο, εἰς ἀνάλογον θέσιν, ὁ ἠνιόχος τοῦ Πέλοπος. Τέλος εἰς τὰς δύο γωνίας τοῦ ἀετώματος κατακεκλιμένοι οἱ θεοὶ τῶν δύο ποταμῶν, οἵτινες περιεκύκλουν τὴν Ἄλτιν, ἐξ ἑνὸς μέρους ὁ Ἄλφειός καὶ ἐξ ἄλλου ὁ Κλάδαος.

Περιγραφή τοσοῦτον σύντομος ἐναργῶς καταδεικνύει, ὅτι ἐπεκράτησεν ἐν τῇ οικονομίᾳ τῶν εἰκόνων ἡ αὐστηρὰ ἐκείνη ἀρχὴ τῆς συμμετρίας, ἣτις χαρακτηρίζει ὅλα τὰ προϊόντα τῆς ἑλληνικῆς τέχνης τοῦ πέμπτου αἰῶνος, καὶ ἣτις διαλάμπει ἐξ ἴσου εἰς τὰς στροφὰς καὶ ἀντιστροφὰς τῆς τραγωδίας, ὡς καὶ εἰς τὰς εἰκονικὰς συνθέσεις.

Ἐκ τῶν εἰς τοιαύτην σύνθεσιν ἀνηκόντων γλυπτικῶν ἔργων ἄχρι τοῦδε ἀνευρέθησαν τὰ ἀγάλματα ἐνδὸς ἱπποκόμου, ἐνὸς ἠνιό-

χου, τεμάχια τοῦ Οἰνομάου, τῶν δύο ποταμίων θεῶν καὶ κομμάτια μιᾶς τῶν τεθρίππων. Ἡ ἰδέα, ἣτις ὑπηγόρευσεν ἀπάσας ταύτας τὰς μορφὰς, ὑπῆρξεν ἐξαιρετος. Ἀρκεῖ π. χ. νὰ παρατηρήσῃ τις τὸ τεμάχιον τοῦ Οἰνομάου, ὅπως ἐννοήσῃ μεθ' ὀπόσης ἰκανότητος ὁ τεχνίτης ἠδυνήθη νὰ ἐκφράσῃ τὸν χαρακτῆρα τοῦ ὑπερῆφνου βασιλέως τῆς Πίτης. Στὰς ὁμοῦ δὲν δύναται τις ν' ἀρνηθῆ, ὅτι ὕστερῆ ἢ ἐκτέλεσις κατὰ τὴν ἀξίαν τῆς ἰδέας. Ἰδιαιτέρως ἡ ἀμφίεσις φαίνεται ἀρκούντως χονδροειδῆς.

Γενικῶς δὲ ἡ ἐπεξεργασία τῶν ἀγαλμάτων τοῦ ἀετώματος εἶναι πολὺ κατωτέρα τῆς Νίκης τοῦ Παλωνίου. Ἐνώπιον τοιαύτης διαστάσεως τῆς τέχνης, ἀποβαίνει παράδοξο ἢ πληροφορία τοῦ Πausanίου, ὅτι ἡ διακόσμησις τοῦ ἀετώματος ἦτον ἔργον τοῦ αὐτοῦ τεχνίτου. Δὲν δυνάμεθα δὲ ἢ νὰ ἐκφράσωμεν τὴν ὑπόνοιαν, ὅτι ὡς πρὸς τὸν γλύπτην τῶν ἀγαλμάτων τοῦ ἀετώματος, ὁ Πausanias ἐπληροφορήθη κακῶς. Ἐπίσης δυνάμεθα ν' ἀμφιβάλλωμεν, ἂν ὁ Παλώνιος εἰργάσθη ἐπὶ τῶν ἀετωμάτων τοῦ ναοῦ, καθ' ὅσον ἡ ἐπιγραφή, ἣτις, ὡς προείπομεν, εἶναι γεγλυμμένη ἐπὶ τῆς βάσεως τῆς Νίκης, λέγει, ὅτι αὐτὸς ἔλαβε τὸ βραβεῖον διὰ τὴν ἐκτέλεσιν τῶν ἀκρωτηρίων τοῦ ναοῦ. Ἡδὴ ἀκρωτήριον, καθ' ὅσον γνωρίζομεν ἐκ τῆς ἑλληνικῆς φιλολογίας, σημαίνει πάντοτε τὸ ἐπὶ τῆς στέγης πλαστικὸν διακόσμημα. Ἄλλ' οἱ ξεναγοὶ τῆς Ὀλυμπίας, ἐξ ὧν ὁ Πausanias ἠρύσθη τὰς πληροφορίες του, βεβαίως δὲν εἶχον πολὺ ὀρθὴν γνῶσιν τῆς γραμματικῆς καὶ εὐκόλως συνέβαιεν, ὥστε αὐτοὶ ἀθαιρέτως νὰ ὀνομάζωσιν ἀκρωτήρια τὰ ἀγάλματα τοῦ ἀετώματος, λάθος τοῦτο, εἰς δ' ὑπέπεσαν διακεκριμένοι ἀρχαιολόγοι τοῦ αἰῶνός μας.

Ἄλλως δὲ εἶναι θετικόν, ὅτι ὁ τεχνίτης, ὅστις συνέλαβε τὴν ἰδέαν τῆς διακοσμῆσεως

τοῦ Ὀλυμπιακοῦ ἀετώματος, εἶχε στενὰς σχέσεις μετὰ τῆς Ἀττικῆς σχολῆς. Ἡ τοποθέτησις τῶν ἀγαλμάτων δεικνύει τὴν μεγαλητέραν ἀναλογίαν μετὰ τὸ ἔμπροσθεν μέρος τῶν ἀετωμάτων τοῦ Παρθενῶνος. Διακρίνεται ἐν τῷ κέντρῳ ὁ Ζεὺς, ὡς δ' ἐν τῷ ἀνατολικῷ ἀετώματι τοῦ Παρθενῶνος ἡ παράστασις τοῦ μεταξὺ Ποσειδῶνος καὶ Ἀθηνᾶς ἀγῶνος περιεκλείετο μετὰ τῶν εἰκόνων τῶν δύο κατακλινομένων ἀττικῶν ποταμῶν Κηφισοῦ καὶ Ἰλισσοῦ, οὕτω καὶ εἰς τὰς γωνίας τοῦ Ὀλυμπιακοῦ ἀετώματος εἰκονίζετο ὁ Ἄλφειός καὶ ὁ Κλάδαος. Καὶ γενικῶς δὲ ἡ ἀρχὴ τῶν μορφῶν διαφαίνεται ἀνάλογος, ἅμα λάβῃ τις ὑπ' ὄψιν ὅτι τὰ ἀνάγλυφα τῆς Ὀλυμπίας εἶναι πολὺ ὀλιγώτερον ἐντελῆ τῶν Ἀθηνᾶϊκῶν. Ἐχόντες ὑπ' ὄψιν πάσας τὰς ἀναλογίας ταύτας, μετὰ πλήρους θετικότητος δυνάμεθα νὰ βεβαιώσωμεν, ὅτι ὁ τεχνίτης, ὅστις ἀνέλαβε τὴν διακόσμησιν τοῦ ναοῦ τῆς Ὀλυμπίας, ἐνεπνέετο ὑπὸ τῶν μεγαλοπρεπῶν συνθέσεων, ἃς ὁ νοῦς τοῦ Φειδίου συνέλαβε διὰ τὸν Παρθενῶνα.

Ἡ διευθύνουσα τὰς ἀνασκαφὰς τῆς Ὀλυμπίας ἐπιτροπὴ ἐν τῇ περὶ τούτων δημοσιευθεῖσῃ ἐκθέσει τῆς ἠθέλησε νὰ συμπεριλάβῃ ἐν τῷ ἀετώματι καὶ τὸ ἄγαλμα φαλακροῦ καὶ πωγωνοφόρου ἀνδρὸς, εὐρεθὲν εἰς τὸ ἴδιον μέρος τοῦ ναοῦ. Ἀλλὰ τοῦτο μοι φαίνεται ἐσφαλμένον. Κατὰ πρῶτον τὸ προρρηθὲν ἄγαλμα δὲν δύναται νὰ ταυτισθῇ μετὰ τῆς ἐκείνων, τὰ ὁποῖα ὁ Πausanias μνημονεύει ὑπάρχοντα ἐν τῷ ἀετώματι, παράτολμος δὲ φαίνεται ἡ ὑπόθεσις, ὅτι ὑπῆρχε κενὸν ἐν τῇ περιγραφῇ του, ἐξ ἧς προκύπτει σύνθεσις διατεταγμένη μετὰ τῆς αὐτῆς συμμετρίας. Ἐκτὸς τούτου, ἐρευνηθῶντες τὸν ῥυθμὸν τοῦ ἀγάλματος, καὶ ἰδίως τὰς ὡς σιδηροῦν νῆμα προεχούσας τρίχας, εὐκόλως πειθόμεθα, ὅτι τὸ ἄγαλ-

μα τοῦτο εἶναι ἤμισυν αἰῶνα μεταγενέστερον τῶν γλυπτικῶν ἔργων, ἅτινα θετικῶς δύναται ν' ἀποδοθῶσιν εἰς τὸ ἀέτωμα. Τέλος ἡ φαλακρὰ κεφαλὴ καὶ ἡ λίαν ἀτομικὴ ὄψις τοῦ ἀγάλματος δὲν μᾶς ἐπιτρέπουν νὰ ἀναγνωρίσωμεν ἐν αὐτῷ μυθολογικὴν εἰκόνα, ὡς τὰς ἐν τῷ ἀετώματι ὑπαρχούσας, ἀλλ' ὑποδεικνύουσιν ἡμῖν, ὅτι τὸ ἄγαλμα παριστᾷ ἀπεικόνισμα, εὐρισκόμενον οὐχὶ ἐν τῷ ἀετώματι ἀλλὰ κατὰ μῆκος τῆς δεικνυμένης ἀνατολικῆς πλευρᾶς τοῦ ναοῦ.

Οὐδὲν ἄλλο ὑπελείπετο εἰμὴ νὰ ὑπενθυμίσω τὴν ἐν τῇ ἀνασκαφῇ ἀνακαλυφθεῖσαν μετόπη, ἧς ὁ ἀρχαῖος ῥυθμὸς δεικνύει ἐποχὴν ἀρχαιοτέραν ἐκείνης, εἰς ἣν ἀνήκει ἡ διακόσμησις τοῦ ἀετώματος. Εἰκονίζετο ἐν τῇ προρρηθείσῃ μετόπῃ ὁ Ἡρακλῆς διευθύνων τὸν Οὐρανὸν καὶ τὸν Ἀτλαντα προσφέροντα αὐτῷ τὰ μῆλα τῶν Ἐσπερίδων, ἐνῶ μία τούτων εὐρίσκειται ὀπίσθεν τοῦ Ἀλκίδου καὶ τὸν βοηθεῖ νὰ βασιάζῃ τὸ βάρος. Ὅτι δὲ ἡ εἰκὼν, ἡ φέρουσα ἐπὶ τῶν ὤμων τὸν Οὐρανὸν, παριστᾷ τὸν Ἡρακλέα, προκύπτει προφανέστατα ἐκ τῆς ἐντελοῦς ταυτότητος τοῦ τύπου, ἣν διακρίνει τις ἅμα παραβάλλῃ ταύτην μετὰ τὴν, ἐπὶ τῆς μιᾶς τῶν ὑπὸ τῶν Γάλλων ἀνασκαφιστῶν Ὀλυμπιακῶν μετοπῶν, ὑπάρχουσαν εἰκόνα τοῦ Ἡρακλέους. Ὁ Πausanias ἀπεναντίας καλεῖ Ἀτλαντα τὴν εἰκόνα, ἣτις διευθύνει τὸν Οὐρανὸν καὶ Ἡρακλέα τὴν κρατοῦσαν τὰ μῆλα τῶν Ἐσπερίδων. Ἡ περὶ ἧς ὁ λόγος λοιπὸν μετόπη παρέχει ἡμῖν ἐναργῆς παράδειγμα πόσον ἀνακριβεῖς εἶναι ἐνίοτε αἱ ἐρμηνεῖαι τοῦ συγγραφέως ἐκείνου.

Ἐπειδὴ νομίζω, ὅτι κατεγράσθη ὑπερμέτρως τὴν ὑπομονήν σας, θέλω ἀναβάλλει εἰς ἄλλην περίστασιν νὰ κάμω λόγον περὶ τῶν ἐν τῇ ἀνασκαφῇ ἀνευρεθέντων μικρῶν

ἀντικειμένον καὶ τῶν ἐπιγραφῶν, ἐξ ὧν τινες εἶναι μεγάλης ἱστορικῆς σπουδαιότητος καὶ ἄλλαι μὲν βοηθοῦσιν εἰς τὴν ἐκμάθησιν τῶν ἑλληνικῶν διαλέκτων. Κατὰ τὸν παρελθόντα Νοέμβριον ἐπανελήφθησαν αἱ ἀνασκαφαὶ καὶ ἐν δικστήματι τριῶν ἐτῶν ἡ διεύθυνσις ἐλπίζει, ὅτι θὰ δυναθῇ ν' ἀνασκάψῃ ἅπασαν τὴν Ἄλτιν, ἥτοι τὸν ἱερὸν περίβολον τῆς Ὀλυμπίας. Εἶναι ἀληθές, ὅτι ἐνώπιον τῆς ταραχῆς, ὑφ' ἧς κατελήφθη ἡ Βελλεκακὴ χερσόνησος, δὲν δύναμεθα νὰ ὤμεν βέβαιοι, ὅτι ἡ κατ' οὐσίαν ἐκπολιτιστικῶν ἐπιχειρήσεις θὰ ἔλθῃ εἰς πέρας ἕνεκ δικαιοσύνης. Ἄλλ' ἂν ἔχωμεν πεποῦθησιν εἰσέτι εἰς τὴν φρόνησιν τῶν κυβερνήσεων καὶ τὴν μετριοπάθειαν τῶν λαῶν, καὶ ἂν εὐχρηθῶμεν ὁ στέφανος ἐλαίας, ὅστις ἦτον ἐπίσημον βραβεῖον εἰς τοὺς Ὀλυμπιακοὺς ἀγῶνας, νὰ καταστῇ τὸ σύμβολον τῆς, εἰς τὴν Εὐρώπην ἐκστραλισθησομένης, εἰρήνης.

(Τέλος)

ΠΕΡΙ ΤΗΣ ΕΠΙΔΡΑΣΕΩΣ

ΤΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ

ΕΙΣ ΤΗΝ

ΠΟΛΙΤΙΚΗΝ

ΥΠΟ

ΘΕΟΔΩΡΟΥ Ν. ΦΛΟΓΑΙΤΟΥ

[Συνέχεια]

Ἡ γενικὴ αὕτη πρόοδος, ἥτις εὐλόγως ἐκλήθη ἀναγέννησις καὶ παλιγγενεσία, ἤσκησεν ἰσχυρὰν ἐπιρροὴν καὶ εἰς τὴν πρόοδον τῆς πολιτικῆς ἐπιστήμης καὶ τοῦ πολιτικοῦ τῶν ἐθνῶν βίου. Αἱ θεοκρατικὰ καὶ φεουδαλικά ἰδέαι ὑφίστανται καίριον τραῦμα ἐπὶ τοῦ 14ου ἐπι αἰῶνος, συγγραφεῖς δὲ πολιτικοὶ μεγάλοι ἤρξαντο ἀναφανόμενοι. Ὁ Μακιαβέλης, ἐκδίδων τὸν περιώνυμον αὐτοῦ Ἠγεμόνα καὶ τοὺς λόγους περὶ Τίτου Λιβίου, ἀκολουθεῖ περὶ τοῦ τῆς μεθόδου τοῦ Ἀριστοτέλους ἐπὶ τὸ πρακτικώτερον. Τὰ συγγράμματα αὐτοῦ ταῦτα ἐμφαίνουσι πρακτικὸν καὶ ἐμβριθῆ πολιτικὸν νοῦν, ἀλλὰ πρόθεσιν ἀλιθίον, (ἂν ἀληθὲς αὐτοῦ πρόθεσις ἦναι ἡ φαινομένη), τὴν πρόθεσιν νὰ ἐνισχύσῃ τοὺς τυράννους καὶ τοὺς δυνάστας. Ἐντεῦθεν καὶ ἡ λέξις *Μακιαβελισμὸς*, ἐμφαίνουσα τὴν θυσίαν ἀπάσων τῶν πολιτικῶν ἀρχῶν εἰς τὸν βωμὸν τοῦ πολιτικοῦ συμφέροντος, τὴν παραβίασιν ἀπάντων τῶν νόμων τῆς ἠθικῆς, θυσιαζομένων εἰς τὸν βωμὸν τῆς πολιτικῆς ἐπιτυχίας¹. Ἀλλὰ τάχιστα μέγας ἡγεμὸν καὶ

¹ Τοῦ Μακιαβέλη ἡ πολιτικὴ ἀντίκειται παντάπασιν εἰς τὰς ὑπαγορεύσεις τῆς πολιτικῆς ἠθικῆς, ἐπὶ τῶν βάσεων τῆς ὁποίας ἐρείθεται ἡ πολιτικὴ τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων πολιτευμάτων. Ὁ Πλάτων διδάσκει, ὅτι οὐ μόνον σκοπὸς

μέγας φιλόσοφος τοῦ 18ου αἰῶνος, ὁ Φρειδερίκος τῆς Πρωσίας καὶ ὁ Βολταῖρος τῆς Γαλλίας, συνδεδεμένοι δι' ἀγνῆς καὶ ἀδόλου φιλίας, συνήνωσαν τὰς δυνάμεις αὐτῶν εἰς πρόκλησιν τῆς γενικῆς ἀποδοκιμασίας τῶν ἀρχῶν τοῦ Μακιαβέλη.

Ἄλλ' ἰδίως μεγάλη πολιτικὴ κίνησις καὶ πρόοδος ἐγένετο μετὰ τὴν εἰσαγωγὴν καὶ διάδοσιν τοῦ Λουθηρανισμοῦ κατὰ τὸν 16ον αἰῶνα. Ὁ Λούθηρος ἔγραψε τοὺς ἐξῆς ἀξιωματικῶν λόγους εἰς τὸν ἡγεμόνα αὐτοῦ Ἐλέκτορα τῆς Σάξης: α' Ἡ μετέτραπὸς ὑψηλότης δὲν πρέπει νὰ δεσμεύσῃ τὴν διάνοιαν καὶ τὸν λόγον· ἄρα νὰ ἀγορεύωσιν ἐν πάσῃ ἐλευθερίᾳ καὶ θεσμότητι, ὅταν δύναται ἕκαστος καὶ ὅσον θέλει, διότι δέον νὰ ὑπάρχωσιν αἰρέσεις. Δέον δὲ ὁ λόγος τοῦ Θεοῦ νὰ ᾖ ἕτοιμος πρὸς στρατεῖαν καὶ νὰ συνάπτῃ μάχας. Ἐὰν τὸ πνεῦμα τῶν ἀντιφρονούντων ἡμῖν τυγχάνῃ ἐν τῇ ἀληθείᾳ, δὲν θέλει ὀπισθοχωρήσει ἐνώπιον ἡμῶν, οὔτε θέλει ἡσυχάσει. Ἐὰν δὲ τὸ ἡμέτερον, δὲν θέλει φοβηθῇ αὐτούς τε καὶ πάντα ἄλλον· ἂν ἀφθῶσι λοιπὸν αἱ διάνοιαι ἐλευθεραὶ νὰ συγχροσθῶσι καὶ νὰ ἀλληλομαχῆ-

τῆς πολιτείας εἶναι τὸ ἀγαθόν, ἀλλὰ καίριον αὐτῆς, πρὸς πλήρωσιν δ' αὐτοῦ ἀνάγκη ἀγωγῆς, τυνηδούτης πρὸς τὴν ἀληθῆ φιλοσοφίαν· θεωρεῖ δὲ διὰ τοῦτο αἰῶνα τῆς ἀποστολῆς αὐτοῦ μόνον τὸν ἀπὸ τῆς λογικῆς ἀπορρίοντα νόμον. Κατὰ τὸν Ἀριστοτέλη τῆς κοινωνίας καὶ τοῦ ἀτόμου τελικὸς σκοπὸς εἶναι ἡ πραγμάτωσις τῆς ἀρετῆς, πρὸς τοῦτο δὲ δέον νὰ ἀπορρίψωσιν οἱ νόμοι ἀπὸ τῆς γενικῆς θελήσεως, ὡς ἐμμερονεστέρως καὶ δικαιοτέρας τῆς τοῦ ἐνός ἢ τῶν ὀλίγων. Ὁ Ζήνων θεωρεῖ τὴν κοινωνίαν ὡς θεμελιωμένην ἐπὶ τοῦ δικαίου. (βλ. Histoire de la philosophie politique et morale par Paul Janet). Τοῦ Μακιαβέλη ἡ πολιτικὴ ἀποτελεῖ, ὡς ὀρθότατα παρετήρησεν ὁ Barthélemy Saint-Hilaire, τὴν καλουμένην ταῦν «politique de la Raison d'Etat», ἐπιτρέπουσαν πᾶσαν κακοήθειαν καὶ αἰσχρότητα

πρὸς ἐπιτέλειαν τῶν σχεδίων καὶ τῶν σκοπῶν κακοήθους κυβερνήτου, ὑπὸ εὐφρημον ὄνομα. Ὁ Michiavel φρονεῖ, ὅτι ὁ πρόνομος ἡγεμὸν (βλ. ἡγεμόνος κεφ. XVIII) οὔτε δύναται, οὔτε οφείλει νὰ τηρῇ τὴν δεδομένην ὑπόσχεσιν, εἰμὴ ὅτανικε τοῦτο εἶναι κατορθωτὸν ἄνευ βλάβης αὐτοῦ, αἱ δὲ περιστάσεις, καθ' ἃς συνωμολόγησεν ὑπαχρῖσται, διατηροῦνται εἶτα. Μακιαβελίου δὲ πολιτικῆς ἐμβλημα ἦν ἡ ἐν εἰσι 109 ἐγκατάλειψις τῆς Ἰωσηφίνης ὑπὸ Ναπολέοντος τοῦ Α' καὶ σὺναψις νέου γάμου πρὸς ὑπαρξίαν ἰδιωτικῶν πολιτικῶν σκοπῶν, δηλονότι τῆς θεμελιώσεως Ναπολεωνταίου δυναστείας, καὶ τῆς ἐλκύνσεως τῆς αὐτριακῆς πολιτικῆς (κατὰ τὰ ἱστορούμενα ὑπὸ τοῦ Thiers ἐν τῇ ἱστορίᾳ τῆς Ὑπατείας καὶ τῆς Αὐτοκρατορίας, τόμῳ ἐνδεκάτῳ).

μένον κατά τὸν τύπον τῆς Ἀριστοτελείου πολιτικῆς συγγραφῆς, περιλαμβάνον συνοπτικῶς τὰ σπουδαιότατα τῶν πολιτικῶν προβλημάτων, εἶναι ὄντως περιβλεπτον διὰ τὸν ἀριθμὸν τῶν γεγονότων καὶ τῶν ιστορικῶν παραδειγμάτων καὶ τὴν πληθὺν τῶν νομικῶν καὶ οἰκονομικῶν γνώσεων, πρὸς δὲ τὸ ἠθικὸν ὕψος καὶ τὴν πολιτικὴν μετριοφροσύνην καὶ φρόνησιν, ἔτι δὲ μᾶλλον διὰ τὴν λαμπρὰν καὶ κριτικωτάτην αὐτοῦ πολεμικὴν κατὰ τῆς δουλείας. Κατὰ τὴν 17 αἰῶνα ἔτι μᾶλλον προβαίνει ἡ πολιτικὴ ἐπιστήμη ἐν Ἀγγλίᾳ. Προῖόν τῆς κράσεως τῶν δύο φυλῶν, τῆς Σαξωνικῆς καὶ Νορμανδικῆς, ὧν ἡ μὲν εἶχε κομίσει, κατὰ τὴν ὀρθὴν τοῦ Montesquieu παρατήρησιν, ἐκ τῶν ὀρυμῶν τῆς Γερμανίας τὰ σπέρματα τοῦ κοινοβουλίου, τοῦ ὄρκωτοῦ δικαστηρίου καὶ τῆς ὑπὸ ἐγγύησιν ἐλευθερίας, ἡ δὲ, ἐκφραγισθεῖσα ἢ μᾶλλον ῥωμαϊσθεῖσα διὰ τῆς ἐν Γαλλίᾳ διατριβῆς αὐτῆς, μετερύτευσεν ἐπὶ τοῦ βρεττανικοῦ ἐδάφους τὰ γαλλικὰ ἔθιμα μετὰ τῆς ιδέας τοῦ δικαίου, ἢ ἀγγλο-νορμανδικῆ φυλῆ ταχέως συνηθάνθη τὸ ὠραῖον καὶ πολῦτιμον τῶν πολιτειακῶν ἐλευθεριῶν καὶ τὴν δύναμιν τοῦ ἐνεργῆσαι. Τάχιστα (ἀπὸ τοῦ 13 ἔτι αἰῶνος) ἀνεκλήρυσεν, ἢ τοῦλάχιστον διεξεδίκησε, τὴν ἐλευθερίαν τῆς συνειδήσεως καὶ ἠσφάλισε τὰς ἀρχὰς τῆς θρησκευτικῆς μεταρρυθμίσεως, ἐγκατέστησε διὰ τοῦ μεγάλου χάρτιου τὸν περιορισμὸν τῆς βασιλικῆς ἐξουσίας καὶ τὴν σύστασιν ἀντιπροσωπικοῦ τῶν κοινοτήτων σώματος καὶ ἀπὸ τῶν μέσων τοῦ δεκάτου τετάρτου ἔτι αἰῶνος ἔθετο τὰ θεμέλια τοῦ κοινοβουλευτικοῦ πολιτεύματος. «Ἐγάρχουσι δύο εἶδη βασιλείας, ἔλεγε ὁ Forstescue, καγγελλάριος τῆς Ἀγγλίας ἐπὶ Ἐρρίκου τοῦ ς', ἐξ ὧν τὸ μὲν ἐν συνίσταται εἰς κυβέρνησιν ἀπλῶς βασιλικὴν (Royal), τὸ δ' ἕτερον εἰς κυβέρνησιν βασιλικὴν καὶ

πολιτικὴν (Royal et Politique, λατιν. dominium politicum et regale), διαφέρουσι δὲ κατὰ τοῦτο ἀλλήλων, ὅτι ἡ μὲν πρώτη κυβερνᾷ τοὺς λαοὺς αὐτῆς διὰ νόμων, οὓς αὐτὴ κατασκευάζει καὶ διὰ φόρων, οὓς αὐτὴ κατὰ τὸ δοκοῦν ἐπιβάλλει, ἡ δὲ δευτέρα διὰ νόμων, ὧν τῆς κατασκευῆς μετέοχον, καὶ φόρων, εἰς ὧν τὴν ἐπιβολὴν συνήνεσαν». Ἐκτοτε λοιπὸν ὑπῆρχεν ἐν σπέρματι τρόπον τινὰ ἡ κατόπιν βαθμηδὸν ἀναπτυχθεῖσα κοινοβουλευτικὴ πολιτεία. Ἐν τῇ ὀρυμῇ ταύτῃ πρὸς τὰς ἐλευθερίας, ἀναπτυχθεῖσα ἰδίως μετὰ τὴν λήξιν τοῦ μεσαίωνα, ἔτι δὲ μᾶλλον κατὰ τὸν 17ον αἰῶνα, ἐφάνησαν πλείστοι ὅσοι δημοσιολόγοι καὶ πολιτικοὶ συγγραφεῖς. Κατὰ τὸν 17ον αἰῶνα μάλιστα σχεδὸν μόνον ἐν Ἀγγλίᾳ παρουσιάζονται διαπρεπεῖς πολιτικοὶ συγγραφεῖς, ὧν οἱ σπουδαιότεροι εἶναι ὁ Hobbes μὲν ἐξ ἑνὸς, θιασώτης τῆς ἀπολύτου μοναρχικῆς ἐξουσίας, ἐξ ἄλλου δὲ ὁ Locke, διάδοχος καὶ ὑποστηρικτῆς τῶν πολιτικῶν δοξασιῶν τοῦ Buchanan καὶ τοῦ Languet, θιασώτης τῆς ἐθνικῆς κυριαρχίας. Ὁ Hobbes, συγγραφεὺς τοῦ συγγράμματος de Cive ou Leviatham, ὀρμάται ἐκ τῆς ἀρχῆς, ὅτι ὁ ἄνθρωπος ἀγεται φύσει εἰς τὴν συντήρησιν ἑαυτοῦ διὰ πάντων τῶν δυνατῶν αὐτῷ μέσων, ἐπομένως καὶ τῆς ἀλληλοφαγίας καὶ ἀλληλοσφαγίας, ἐκ τούτου δὲ συμπεραίνει, ὅτι ἡ κατάστασις τῆς φύσεως εἶναι διχαρῆς ἐμπόλεμος κατάστασις τῶν ἀνθρώπων κατ' ἀλλήλων. Ἐντεῦθεν πηγάζει, ὅτι πρὸς ἐξασφάλισιν τῆς ἀτομικῆς ἀσφαλείας πάντων ἕκαστος παραιτεῖται μέρος τοῦ φυσικοῦ αὐτοῦ δικαιώματος, ἀποτιθέμενος εἰς τὰς χεῖρας ἐξουσίας, καθισταμένης διὰ τοῦτο κυρίαρχου. Ἐκ τούτου δὲ πάλιν ὁ κυρίαρχος ἀποβαίνει δημόσιον πρόσωπον, περιβεβλημένον διὰ τῆς ἀπολύτου ἐξουσίας. Ἄλλ' ὁ Hobbes ἦν φίλος τῶν Στουαρτῶν,

οὓς ὑπεστήριξε κατὰ τὴν μεγάλην μεταπολίτευσιν τοῦ 1688, καὶ διὰ τοῦτο προέβη εἰς τὴν ἀποθέωσιν τῆς δεσποτείας. Ἄλλὰ τὰ ἐπιχειρήματα αὐτοῦ ἀνέτρεψε δι' ἰσχύος ἐπιχειρημάτων ἀκαταμαχίτου καὶ πολλῆς δυνάμειος λόγου ὁ Locke διὰ τοῦ δοκιμίου αὐτοῦ περὶ τῆς ἀστυκῆς κυβερνήσεως (gouvernement civil), μιᾶς τῶν μέχρι τοῦ νῦν ἀρίστων πολιτικῶν πραγματειῶν. Ἐν αὐτῇ ὑποστηρίζει, ὅτι ἡ πολιτικὴ ἐξουσία, οὐδαμῶς θεμελιουμένη ἐπὶ τῆς πραιτιῆσεως τοῦ ἀνθρώπου τῶν φυσικῶν αὐτοῦ δικαιωμάτων πρὸς ἀποτελέσιν κοινωνίας, σκοπὸν ἐξ ἐναντίας προτίθεται τὴν ἀσφάλειαν τῶν δικαιωμάτων τούτων. ἐκ τούτων δὲ παράγει τὴν θεωρίαν τῆς κυριαρχίας τοῦ λαοῦ καὶ ἐπομένως τῆς ἐπαναστάσεως. — Ἡ προαγωγή τῆς πολιτικῆς ἐπιστήμης ἐπῆνεγκε τὴν προαγωγὴν τῆς ἐνεργείας πολιτικῆς. Οἱ Ἀγγλοὶ, ζητοῦντες ἀπὸ πολλοῦ τὴν πραγμάτων τῶν ἐλευθεριῶν, κατὰ τὸν αἰῶνα τοῦτον ἀπεκεφάλισαν τὸν Κάρολον (ἐν ἔτει 1649), κατὰ τοῦτον ἐτέλεσαν ἰδίως τὴν μεγάλην ἐκείνην μεταβολὴν τοῦ 1688, ἧτις καθιέρωσε τὴν ἀναγόμευσιν πρῶτον ἢ ἐν τῇ πράξει τοῦ κοινοβουλευτικοῦ πολιτεύματος ἐν Ἀγγλίᾳ, ἧτοι τῆς πολιτικῆς βασιλείας (Royauté politique), ὡς ἐκλήθη ὑπὸ τοῦ Ἀγγλοῦ καγγελλάρου Forstescue πρὸ ἑνὸς αἰῶνος ἢ συνταγματικὴ βασιλεία. Ἐκτοτε αἱ πολιτικαὶ ἐλευθερίαι βαίνουσι βαθμιαίως προσδεύουσαι ἐν Ἀγγλίᾳ ἀνευ κλονισμῶν καὶ αἱματοχυσιῶν, τὸ ἀριστοκρατικὸν στοιχεῖον ἐξασθενεῖται ὀσημέραι, τὸ δὲ συνταγματικὸν πολίτευμα, ὅπερ ἐν τῇ ἐξωτερικῇ αὐτοῦ μορφῇ, κατὰ τὸ φαινόμενον δηλονότι, εἶναι μοναρχικόν, εἶναι πράγματι πολυαρχικώτατον καὶ δημοκρατικώτατον, προλαίον τὴν εἰς καθαρὰν δημοκρατίαν ἀγούσαν, ἀλλὰ δημοκρατίαν ἀληθῆ καὶ πραγ-

ματικὴν, οὐχὶ τὴν ψευδῆ, νόθον καὶ ἐπίπλαστον τῆς ὑπὸ πρόεδρον τυραννίας, φύσει ἐγκειμένης ἐν τοῖς προεδρικοῖς πολιτεύμασι, τοῖς κακῶς ὀνομαζομένοις τανῶν δημοκρατικοῖς.

Ἡ ἐπιστημονικὴ ἐργασία προέβη ἔτι μᾶλλον κατὰ τὸν 18ον αἰῶνα, καὶ ἰδοὺ καὶ ἐν Γαλλίᾳ πολιτικοὶ ἐπιστήμονες μεγάλοι, ὧν τὰ πρωτεῖα κατέχουσιν ὁ Voltaire καὶ ὁ Montesquieu, ἐμπεφορημένοι ἔρωτος πρὸς τοὺς Ἀγγλικούς θεσμούς, ἀγγλομανεῖς διὰ τοῦτο κληθέντες, καὶ ὁ παράδοξος ἀλλ' οὐχ ἤττον μεγαλόνομος Rousseau, οἵτινες καὶ ὠρυξαν τὰς ὑπονόμους τῆς ἀνατρεπτικῆς ἐκείνης, προοδευτικῆς καὶ ἐκπολιτιστικῆς ἐπαναστάσεως τοῦ 1789. Ὁ Montesquieu δὲν ἐδυνήθη ν' ἀπαλλαγῇ ἐντελῶς τῶν πολιτικῶν προλήψεων τῆς συγχρόνου αὐτῷ ἐποχῆς, διὸ ὑπεστήριξε βεβαίως μεταξὺ ἄλλων καὶ ιδέας, ὧν τὸ μὴ ὀρθὸν ἀπέδειξεν ἀκολούθως ἢ ἐκτοτε πρόοδος τῆς πολιτικῆς φιλοσοφίας, ἀλλ' οὐχ ἤττον ἔδωκε μεγάλην ὄψιν εἰς τὴν ἐπιστημονικὴν καὶ πολιτικὴν πρόοδον. Πρὸ τοῦ Βολταίρου, τοῦ Βεκαρίου καὶ τοῦ Filangieri ὑπεστήριξε θερμῶς καὶ εὐγλώττως τὴν ἀναμύρφωσιν τῶν ποινικῶν νόμων, τὴν καθιέρωσιν ἐγγυήσεων ὑπὲρ τῶν κατηγορουμένων, τὴν ἀναλογίαν τῶν ποινῶν, πρὸ τοῦ Rousseau ἐπολέμησε δι' ἀκαταμαχίτων ἐπιχειρημάτων τὸν ἀπαίσιν θεσμόν τῆς δουλείας. Ὁ Ἀριστοτέλης πρῶτος καὶ μετ' αὐτὸν ὁ Locke ἐπενόησαν, ἢ τοῦλάχιστον ἠρμήνευσαν σαφῶς, τὴν διαιρέσιν τῶν ἐξουσιῶν, ἀλλ' ὁ Montesquieu ἀπέδειξε μολιματικῶς, οὕτως εἶπεῖν, ὅτι ἡ διαίρεσις τῆς ἐξουσίας εἶναι ὁ οὐσιώδης ὄρος τῶν πολιτικῶν καὶ ἀτομικῶν ἐλευθεριῶν. Διὰ τοῦτο τὰ συγγράμματα τοῦ Montesquieu, καὶ μάλιστα L'Esprit des Lois, μεστὰ κρίσεων βαθυτάτων καὶ διαδυτικῶν, διαγεί-

ρουσι πάντοτε μέγα ενδιαφέρον. Ὁ Voltaire επίσης, ὅστις κατὰ τὸ παράδειγμα τοῦ Ἀριστοτέλους ἐπραγματεύθη περὶ πάσης ἐπιστημονικῆς ὕλης, ἐδιέτριψεν οὐχ ἥττον δοκιμώτατα καὶ περὶ τὴν πολιτικὴν καὶ ἀλίστα περὶ τὴν ἔρευαν ἢ κατασιγμάτισιν τῶν ἀλεθρίων τότε πινικῶν τῆς πολιτείας νόμων καὶ διέχυσε τὴν μεγάλην ἐλευθερίαν καὶ τόλμην τῆς ἐπιχειρήσεως καὶ ὀξείας κριτικῆς ἀπὸ τῆς δυνάμεως. Ὁ Rousseau ἐξήνεγκε πολλὰς ἀλλοιώτους καὶ, ὅς εἰπεῖν, κινδυνώδεις γνώμας διὰ τοῦ πολυθρήτου αὐτοῦ Contrat Social, ἀλλὰ συνετέλεσεν εἴπερ τις καὶ ἄλλος εἰς τὴν διασάλευσιν τῆς ἀπολύτου μοναρχίας διὰ τῶν ἄρων αὐτοῦ θεωριῶν περὶ τῆς παντοδυναμίας τοῦ λαοῦ. Αἱ συγγραφαὶ αὗται ἤσαν σπουδαίαν ἐπιρροὴν εἰς τὸ δημόσιον πνεῦμα, καὶ ἰδοὺ τὸ μέγιστον τῶν μεταγενεστέρων αἰώνων γεγονός, περιφανὲς διδάγμα τῶν λαῶν καὶ τῶν κυβερνήσεων, ἡ γαλλικὴ ἐπανάστασις τοῦ 1789. Ἄυτη οὐσιωδῶς διαφέρει τῆς ἀγγλικῆς ἐπανάστασεως τοῦ 1688, κατὰ τὰ ἐξῆς δύο: 1) Ἡ ἀγγλικὴ ἐπανάστασις τοῦ 1688 ἔθηκε τέρμα ὀριστικὸν εἰς τὴν δεσποτείαν ἐν Ἀγγλίᾳ, στεφθεῖσα διὰ πληρεστάτης, μοναρχικῆς, καταπληκτικῆς ἐπιτυχίας. Ἐπετεύχθη κατὰ πάντα ὁ μέγας αὐτῆς σκοπός, καὶ ἡ Ἀγγλία βυθίζεται ἡμέρας μέχρι τοῦ νῦν ἐπὶ τοῦ σχεδίου, ὅπερ ἐχάραξε, ἡ μεταπολίτευσις αὕτη. Ἰουλιαντίον ἡ γαλλικὴ ἐπανάστασις ἐπέτυχε μὲν ἐν μέρει, κατεδάφισα τὴν ἀριστοκρατίαν καὶ τὴν κληροκρατίαν διὰ παντὸς, κατὰ τὸ πλεῖστον τοῦλάχιστον, ἀλλ' ἀπέτυχε κατὰ τὸ πλεῖστον πολιτικῶς, ὑπὸ τὴν πρακτικὴν δαλονότητι πολιτικὴν ἐποψίν, διότι ἰδοὺ ἀμέσως καταρρίπτει τὸ δημοκρατικὸν πολιτικὸν αὐτῆς οἰκοδόμημα στρατιωτικῶς μεγαλοφυῆς, Νηπολέων ὁ Α', καὶ ἀνεγείρει ἐκ νέου τὴν οἰκοδομη-

τῆς παμβασιλείας καὶ τῆς συγκεντρώσεως, ἕκτοτε δὲ ἀδικήτως ἡ Γαλλία παλαίει μεταξὺ ἀντιθέτων κυβερνητικῶν μορφῶν (μοναρχίας, συνταγματισμοῦ, ψευδοδημοκρατίας προεδρικῆς), ὧν ἀπασῶν τὸ βάθος εἶναι ἡ ἀρχὴ τῆς δεσποτείας, τῆς συγκεντρώσεως καὶ τῆς γραφειοκρατίας. 2) Ἡ ἀγγλικὴ ἐπανάστασις εἶχε καθαρῶς τοπικῶν χαρακτήρα, ἐπιζητούσα τὴν ἐν τοῖς πράγμασιν ἐπιτυχίαν τῆς διαιρέσεως τῶν ἐξουσιῶν καὶ τῆς ἐφαρμογῆς τοῦ κοινοβουλευτικοῦ πολιτεύματος. Ἡ γαλλικὴ ἐξ ἐναντίας εἶχε γενικώτερον χαρακτήρα, ἐπιζητούσα τὴν παγκόσμιον ἀναγνώρισιν τῶν ὑψηλῶν αὐτῆς ἀρχῶν, διὰ τοῦτο δὲ καὶ ἀποτυχούσα, ἐπέτυχε, διότι ἐφώτισε καὶ ἐδίδαξε τὴν ἀνθρωπότητα. Ἐκτοτε ἡ ὁρμὴ πρὸς τὰς ἐλευθερὰς πολιτικὰς ἀρχὰς γενικεύεται. Αὗται δὲ αὗται αἱ ἀντιδράσεις καὶ ἀντιστάσεις εἰς αὐτὴν ἐπιταχύνουσι μᾶλλον τὴν πολιτικὴν πρόοδον τῶν λαῶν. Οἱ κατακλύσαντες τὴν ἠπειρὸν πόλεμοι διαχέουσιν ἐτι μᾶλλον τὰς προοδευτικὰς τῆς γαλλικῆς ἐπανάστασεως ἀρχὰς, καὶ ἀνεγείρεται μὲν πάλιν ἡ δεσποτεία ἐν αὐτῇ τῇ Γαλλίᾳ, ἀλλ' ὑφίσταται ἀδιάκοπον κλονισμὸν, ζῆ βεβιασμένως, ἀνευ ἀληθοῦς ζωῆς, γεροντικῶς, ὡς ἀρχαιοῦς παλαιωθεῖσα. Ἡ ὁρμὴ πρὸς τὴν ἐλευθερίαν ἐγενικεύθη, καὶ ἡ συνταγματικὴ κυβέρνησις εἰς διάστημα ἡμίσεως αἰῶνος ἐξαπλοῦται εἰς πάσας σχεδὸν τὰς εὐρωπαϊκὰς χώρας Ἰσπανίαν, Πορτογαλίαν, Ἱταλίαν, Πρωσσίαν, Αὐστρίαν, Δανίαν, Σουηδίαν καὶ τὴν ἡμετέραν Ἑλλάδα. Ἀριστα κατὰ τοῦτο διέκρινε τὸν χαρακτήρα τῶν δύο τούτων ἐπανάστασεων ὁ προσφάτως ἀποβιώσας ἐν μεγάλῃ δόξῃ περιφανὲς ἱστορικὸς καὶ πολιτικὸς τῆς Γαλλίας Thiers, εἰπὼν, ὅτι κἄ μὲν Ἀγγλικὴ ἐπανάστασις δὲν ἔφερεν ἐν τῇ μήτρᾳ αὐτῆς ἢ τὴν ἐλευθερίαν τῆς Ἀγγλίας. Ἡ δὲ Γαλ-

λικὴ ἐν τῇ ἐαυτῆς τὴν ἐλευθερίαν τοῦ κόσμου, καὶ οἱ σπασμοὶ τοῦ τοκετοῦ διετέλεσαν ἀνάλογοι πρὸς τὸ μέγεθος τοῦ τέκνου, ὃ ἔφερεν ἐν τοῖς κόλποις αὐτῆς. — Ἡ ὁρμὴ, ἡ ζωηρότης, τὸ μεγαλεῖον τῆς Γαλλικῆς ἐπανάστασεως ὠφείλοντο οὐ μόνον εἰς τὸν ἰδιαιτέρον τῶν Γάλλων ἐθνικὸν χαρακτήρα, ἀλλὰ καὶ εἰς τὰ παραγαγόντα αὐτὴν εἰδικὰ αἴτια. Τῆς Γαλλίας τὰ πράγματα διετέλουν ἐν διαφορῶν καταστάσει τῆς τῶν ἐν Ἀγγλίᾳ. Ἐν Ἀγγλίᾳ εἶχε τρόπον τινα χαρακτήρα συντηρητικὸν ἢ ἐπανάστασις τοῦ 1688, διότι ἐπέζητει ἄπλως τὴν ἐφαρμογὴν ἐλευθερῶν ἀρχῶν, προκαθηρωμένων ἤδη. Ἀλλ' ἐν Γαλλίᾳ εἶχε καθαρῶς ἀναρπτικόν. Ἐν Γαλλίᾳ οὐδ' ἔχνος ἐλευθερίας ὑπῆρχε. Ὁ βασιλεὺς ἦν ἀπόλυτος, διὸ προϋβάλλετο εἰς εὐσχημον ἀποδοκιμασίαν τῶν πράξεων τῆς κυβερνήσεως αὐτοῦ ἢ πρόληψιν μελετωμένων κακῶν πράξεων ὑπὸ ἀντιπολιτεύσεως, ἧς τὸ στάδιον ἦν περιορισμένον, τὸ μὴ ὀρθόν, τὸ ἀπρεπές, τὸ πρὸς τὸ δημόσιον συμφέρον ἀντίθετον αὐτῶν, ἀλλ' οὐδέποτε τὸ παράνομον ἢ τὸ ἀδικον, διότι κατὰ νόμον εἶχε πᾶν δικαίωμα ὁ ἡγεμὼν. Τὰ λεγόμενα Παρλαμέντα εἶχον κατ' ἐπιφάνειαν τὸ δικαίωμα τῆς εἰς βιβλίον ἀναγραφῆς τῶν διαταγμάτων καὶ τὸ δικαίωμα τῆς νομοθετήσεως, ἀλλ' ἄμφω τὰ δικαίωματα ταῦτα καθίσταντο χιμαρικὰ, διότι ὁ βασιλεὺς ἠδύνατο ν' ἀναγράψῃ ὅ,τι ἤθελε, παριστάμενος αὐτοπροσώπως εἰς τὸ Παρλαμέντον καὶ καθεζόμενος ἐπὶ τοῦ βασιλικοῦ δικαστικοῦ δίφρου, τοῦ καλουμένου lit de justice, ἀφ' οὗ ἄλλοτε ἐν ἀρχαιοτέροις χρόνοις ἀπένεμον τὴν δικαιοσύνην οἱ βασιλεῖς τῆς Γαλλίας, ἄλλως δὲ μετῆρξεν ἢ ἄλλα πιεστικὰ μέσα, τὸ τῆς ἀποστολῆς τῶν λεγομένων lettres de cachet, ἢ αὐτῆς τῆς ἐξουσίας τῶν ἀπειθούντων μελῶν. Ἡ δὲ γαλλικὴ ἀριστοκρατία εἶχε μὲν προνόμια, ἀλλὰ

μόνον ἐναντι τοῦ λαοῦ, οὐχὶ δὲ καὶ ἐναντι τοῦ ἡγεμόνος. Οἱ δῆμοι οὐδεμίαν εἶχον ἰσχύον, διότι εἶχε μὲν καθαιρεθῆ ἀπὸ τινος ἢ ὑποτέλεια αὐτῶν εἰς τοὺς ἀρχοντας καὶ τοὺς τιμαριώτας, ἀλλ' ἐπέβλη ἡ ὑποβολὴ εἰς τὸν ἡγεμόνα. Τῶν δημάρχων (échevins) (οὐδεμίαν ἄλλως σχεδὸν δύνανται εἶχόντων) ἡ ἐκλογή ἦν ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ εἰκονικὴ. Ἐλευθερία; θρησκευτικῆς οὐδὲ σκιά ὑπῆρχε, διότι ἐπροστατεύοντο μόνον οἱ δυτικοί, εἰς οὓς ἀπενέμοντο μόνον αἱ δημόσιαι λειτουργίαι, καταδικωκόμενων τῶν διαμαρτυρομένων, ὧν μάλιστα αἱ γυναῖκες ἐθεωροῦντο ὡς παλλακαί, μόνον νομίμου γάμου θεωρουμένου τοῦ μετὰ δυτικοῦ καὶ κατὰ τὸ δυτικὸν θρήσκευμα τολεσθέντος. Εἰς τὴν ἔλλειψιν δὲ τῶν ἐλευθεριῶν προσετίθετο καταπληκτικὴ παραλυσιὰ διοικήσεως, προερχομένη ἐκ τοῦ λεγομένου νεποτισμοῦ καὶ φαβοριτισμοῦ (nepotisme et favoritisme). Τὰ δημόσια ὑπουργήματα διενέμοντο κατὰ τὸ πλεῖστον εἰς τοὺς εὐνοούμενους τῶν αὐλικῶν καὶ αὐλοδούλων, ὡς καὶ τῶν ὑπουργῶν, ἀνευ διακρίσεως ἰκανότητος ἢ τιμιότητος. «Ἡ εὐνοια (λέγει ἐν ταῖς Περσικαῖς αὐτοῦ ἐπιστολαῖς ὁ ἐνδοξος Montesquieu) εἶναι τανῦν ἡ μεγάλη θεοῦ τῶν Γάλλων, ὃ δ' ὑπουργός εἶναι ὁ μέγας ἱερεὺς, ὅστις προσφέρει αὐτῇ πλησμονὴν θυμάτων». — Ἀλλὰ τὸ δημόσιον φρόνημα, φωτισθὲν ὑπὸ τῆς ἐπιστημονικῆς ἀναπτύξεως τεσσάρων ἤδη αἰώνων, κατεσκεύασε τὴν φοβεράν καὶ λαμπρὰν ἄμα ἐπανάστασιν τοῦ 1789. Αἱ ἀρχαὶ τῆς κολοσσιαίας ἐπανάστασεως ἀνακηρυχθεῖσαι μὲν πομπωδέστατα, ἀλλ' οὐτ' ἐν Γαλλίᾳ οὐτ' ἀλλαχοῦ πραγματοποιεῖσαι δυστυχῶς καθ' ἅπασαν αὐτῶν τὴν ἑκτασιν, ἦσαν: 1) Ἡ ἐλευθερία τῆς θρησκευτικῆς συνειδήσεως ἐν τῇ πληρότητι αὐτῆς. Ἐκτοτε φέρεται εἰς τὰ στόματα πάντων τὸ ὀρθὸν τῆς ἀρχῆς ταύτης, ἀλλ' οὐδαμοῦ ἀλλαχοῦ

ἐπικρατεῖ πράγματι καὶ νῦν ἢ ἐν Ὀλλανδία καὶ ταῖς Ἡνωμέναις Πολιτείαις. Ἐν ταῖς ἄλλαις ἐπικρατείαις ὑπάρχουσιν ἐπικρατοῦσαι ἐκκλησίαι, σύνοδοι ἐκκλησιαστικαὶ ὑπὸ τοῦ κράτους ἀναγνωρίζονται, διατυπώσεις θρησκευτικαὶ ἐπιβαλλόμεναι εἰς ἔγκυρον τέλεσιν πράξεων τοῦ ἀστυκοῦ βίου, ἀπαγόρευσις προσηλυτισμοῦ κλπ. Ἄλλ' ὁ περιορισμὸς οὗτος ἀπάδει προφανῶς εἰς τὴν ἐλευθερίαν τοῦ ἀνθρώπου. Καὶ ἂν ὑποτεθῇ ἀληθὲς τὸ ἀσύμφωνον πρὸς τὴν λογικὴν δόγμα, ὅτι τὰ πεπλανημένα θρησκευτικὰ φρονήματα ἄγουσι τὸν ἔχοντα ταῦτα εἰς τὴν γέενναν τοῦ πυρός, εἰς τὸν πάντοφον Θεὸν δέδοται μόνον ἢ κρίσις τοῦ ἀληθοῦς ἢ ψευδοῦς τῶν θρησκευτικῶν φρονημάτων ἐκάστου, οὐχὶ δὲ τὸν ἄνθρωπον, οὐχὶ τὴν πολιτείαν. Ἡ ἐν ἐκάστη πολιτείᾳ κοινωνικὴ ἐξουσία καθῆκον ἔχουσα νὰ προνοῇ περὶ τῆς ἀπαλλαγῆς τῆς κοινωνίας ἀπὸ τῆς ἐπιθέσεως τῶν μελῶν αὐτῆς ταύτης τῆς κοινωνίας ἢ ἄλλων ἐν συνόλῳ κοινωνιῶν καὶ τῆς προστασίας τῶν φυσικῶν τοῦ ἀνθρώπου δυνάμεων καὶ δικαιωμάτων, δεόν νὰ περιβάλληται μόνον τὴν πρὸς τοῦτο ἀναγκαίαν ἐξουσίαν καὶ δύναμιν, ἀλλὰ πέραν τοῦ ὅριος τούτου δεόν νὰ παύῃ ἢ δύναμις αὐτῆς.

2) Ἀρχὴ τῆς γαλλικῆς ἐπαναστάσεως ἦν ἡ ἀρχὴ τῆς κυριαρχίας τοῦ λαοῦ, ἥτις σήμερον ἐπικρατεῖ πανταχοῦ ἐν τε τοῖς ἐπιστημονικοῖς συγγράμμασι καὶ ἐν τῇ πολιτικῇ πράξει, ἀνακεκρυγμένη ἐν πᾶσι τοῖς πολιτεύμασι.

3) Ἡ ἀρχὴ τῆς ἐξασφαλίσεως τῆς δικαστικῆς ἀνεξαρτησίας καὶ τῆς ἀπονομῆς τοῦ δικαίου διὰ τῆς καθιερώσεως τοῦ ὀρκωτικοῦ συστήματος καὶ τῆς δημοσιότητος τῶν συνεδριάσεων. Ἡ ἀρχὴ αὕτη κατέστη πρᾶγμα ἐν πάσαις ταῖς πεπολιτισμέναις ἐπικρατείαις, ὑπολείπεται δὲ μόνον ἢ εὔρεσις καὶ ἐφαρμογὴ μειζάνων ἐγγυήσεων.

4) Ἡ ἐλευθερία τοῦ προσώπου, τοῦ λόγου, τοῦ τύπου, τοῦ συναθροίζεσθαι καὶ συνεταίριζεσθαι, τοῦ ἀναφέρεσθαι ἐν πάσῃ αὐτῶν τῇ ἐκτάσει. Αἱ ἐλευθερίαι αὗται ἐκολοβώθησαν μὲν ἐν πολλοῖς τῶν νεωτέρων Γαλλικῶν Συνταγμάτων, ὡς καὶ ἐν πολλοῖς τῶν ἄλλων ἡπειρωτικῶν ἐπικρατειῶν, ἀλλ' ὅπωςδὴποτε ἐν ταῖς πλείσταις αὐτῶν διατελοῦσιν ἀναγεγραμμένοι καὶ ἐλλείπει ἴσως μόνον ἡ δέουσα ποινικὴ αὐτῶν κύρωσις, ἀπαραιτήτως ἀναγκαία εἰς τὴν ζωογόνησιν καὶ ἐπικράτησιν αὐτῶν.

5) Μεγάλῃ ἀρχῇ τῆς γαλλικῆς ἐπαναστάσεως, σπουδαιοτάτῃ οὐ μόνον διὰ τὰ πολιτικά ἀλλὰ καὶ διὰ τὰ οἰκονομικά αὐτῆς ἀποτελέσματα, ἦν ἡ ἀρχὴ τῆς ἐλευθερίας τοῦ ἐργάζεσθαι. Ἡ Γαλλία κατετήκετο ὑπὸ τῶν ἀπειροπληθῶν περιορισμῶν τῆς ἐργασίας, τῶν συντεχνιῶν, τῶν κανονισμῶν, τῶν διπλωμάτων, τῶν ἀδειῶν. Οὕτως οὐ μόνον ὁ ἄνθρωπος δὲν ἦν ἐλεύθερος νὰ πορίζηται τὰ πρὸς τὸ ζῆν ἐκ τοῦ ἐπιτηδεύματος, εἰς ὃ ἠδύνατο εὐδοκίμως κατὰ τὴν ἰδίαν κρίσιν νὰ τραπῇ, ἀλλὰ καὶ τὰ εὐάρεστα οἰκονομικά ἐπικλοουθήματα τῆς ἐλευθερίας τοῦ ἐργάζεσθαι ἔλειπον, χεῖρες πολλαὶ ἔμεινον ἀργαίαι, τὸ δὲ δημόσιον ἔστερεϊτο πολλῶν προσόδων, ἃς ἐπρομήθευσεν αὐτῷ εἴτα ἡ κατάρχησις τῆς παρεμποδίσσεως τῆς ἐργασίας, ἢ μᾶλλον τοῦ κανονισμοῦ καὶ τῆς ἀδείας τῆς ἐργασίας.

6) Ἡ ἀρχὴ τῆς δημοσιότητος. Ἐν αὐτῇ τῇ κοιτίδι τοῦ συνταγματικοῦ πολιτεύματος, τῇ Ἀγγλίᾳ, ἐπεκράτησεν ἐπὶ παλὺ ἀντίθρασις κατὰ τῆς ἀρχῆς ταύτης. Οὕτω περὶ τὰς ἀρχὰς τῆς βασιλείας Γεωργίου τοῦ Γ' ἡ βουλή τῶν κοινοτήτων ἐπολέμει λυσσωδῶς τὴν διὰ τῶν ἐφημερίδων δημοσίευσιν τῶν κοινοβουλευτικῶν συζητήσεων, μέλος τι μάλιστα αὐτῆς οὐδὲν ἕτερον ἐζήτησεν ἢ ἀνὰ τειχισθῆ ὡς φραγξ μασωνικῆ

λέσχη καὶ ἀποτραπῆ ἢ εἰς αὐτὴν εἴσοδος τῶν βεβήλων». Μόλις δὲ κατὰ τὸ 1641 ἐπέτρεψε τὴν δημοσίευσιν τῶν σχετικῶν πρὸς τὸ ζήτημα τῆς καταστέρου αἰθούσης (chambre étoilée) συζητήσεων, ἀλλὰ το ἀκόλουθον ἔτος ἐξεδιόχθη βουλευτῆς διακεκριμένος, ὁ E. Devring, διὰ τὴν τύπωσιν συλλογῆς τῶν ἰδίων αὐτοῦ λόγων, ἡ δὲ συλλογὴ κατ' ἐντολὴν τῆς κυβερνήσεως ἐπυρπολήθη ἢ ὁ λόγος τοῦ Knight περὶ πολιτογραφῆσεως τῶν ἀλλοδαπῶν διαμικτυρομένων κατεσχίσθη. Ἄλλὰ καὶ κατὰ τὸν 18ον αἰῶνα μετὰ τὴν ἐπανάστασιν τοῦ 1688 ἐφυλακίσθησαν πολλοὶ διὰ τὴν δημοσίευσιν λόγων καὶ συζητήσεων βουλευτικῶν, ἐπεκράτει δὲ πάντοτε ἡ ἀρχὴ τῆς μυστικότητος, ὅτις κατὰ τὸ 1770 ἡ εὐγλωττος καὶ περιπαθὴς φωνὴ τοῦ Ἐδμόνδου Βούρκε (Burke), ὑπερασπίσασα τὴν ἐλευθερίαν τῆς δημοσιεύσεως, ἀνεχρίτισέ πως τὴν κατὰ τῆς δημοσιεύσεως κατηγορίαν, ἀλλὰ δὲν ἐξηφάνισεν ἐντελῶς τῆς δημοσιεύσεως τὴν ἀπαγόρευσιν, διὸ καὶ κατὰ τὸν παρόντα ἔτι αἰῶνα (ἐν ταῖς ἀρχαῖς) βλέπομεν τὴν ἀπαγόρευσιν ἐπικρατοῦσαν. Ἀπέκειτο δὲ εἰς τὴν γαλλικὴν ἐπανάστασιν νὰ ὑψώσῃ καὶ τὴν σημαίαν τῆς δημοσιότητος καὶ νὰ καταστήσῃ αὐτὴν πρᾶγμα πανταχοῦ σχεδὸν τῆς Εὐρώπης. Ἐκτοτε πανταχοῦ δημοσιεύονται αἱ κοινοβουλευτικαὶ συζητήσεις καὶ οἱ λόγοι τῶν βουλευτῶν, αἱ ὑβραὶ τῶν δικαστηρίων εἶναι ἀνοικταὶ εἰς πάντας καὶ αἱ δικαστικαὶ ἀποφάσεις δημοσιεύονται.

7) Ἡ γαλλικὴ ἐπανάστασις καθιέρωσεν ὡς ἀναμφήριον πολιτικὸν δόγμα τὴν ἀρχὴν τῆς αὐτοκυβερνήσεως τοῦ ἐθνους διὰ γενεῆς ἢ ἀδύλου ἐθνικῆς ἀντιπροσωπείας. Ἡ ἀρχὴ αὕτη δὲν ἠδυνήθη μέχρι τοῦ νῦν νὰ τύχῃ γενικῆς ἐφαρμογῆς, ἀλλ' ἐγενικεύθη ἐπιστημονικῶς ὡς ἡ μόνη πρέπουσα εἰς τὴν κυβερνήσιν τῶν λαῶν, διὰ τῆς γαλλικῆς ἐπαναστάσεως.

Ὡς παρατηρήσαμεν, αἱ ἀρχαὶ τῆς γαλλικῆς ἐπαναστάσεως δὲν ἐπραγματώθησαν μὲν γενικῶς πᾶσαι, ἀλλὰ διατελοῦσιν ἀνακεκρυγμέναι ὑπὸ τῆς προοδευσάσης πολιτικῆς ἐπιστήμης ὡς ἀναμφισβήτητα ἀξιώματα, ἀποτελοῦσι δὲ τὴν ἀληθῆ καὶ ζωογόνον πηγὴν, δι' ἧς ἐκτρέφεται ὁ νεώτερος πολιτισμὸς. Ἐκφρασις τυγχάνουσαι τῶν πολιτικῶν ἰδεῶν τῶν συλλεχθειῶν καὶ συναρμολογηθειῶν εἰς μακρὸν διάστημα χρόνου (τὸ ἀπὸ τῆς ἀναγεννήσεως τῶν γραμμάτων) ὑπὸ τῶν Γάλλων, περιλαμβάνουσιν ἐν κεφαλαίῳ ἀπάσας τὰς νεωτεριστικὰς πολιτικὰς μεταρρυθμίσεις καὶ διαμορφώσεις καὶ τὰς κοινωνικὰς προόδους, ἀποτελοῦσι δὲ διὰ τὴν κοιτίδα αὐτῆς, τὴν Γαλλίαν, τίτλον ἀνεξάλειπτον εὐγνωμοσύνης τῆς ἀνθρωπότητος. Ἐν τῷ αἰῶνι τούτῳ ὑπάρχουσι μὲν διάφοροι σχολαὶ συγγραφέων, δύο ἰδίως, ἀλλ' ἡ συζήτησις μεταξὺ αὐτῶν στρέφεται ἢ περὶ πολιτικῆς καὶ συνταγματικῆς λεπτομερείας ἢ πρὸ πάντων περὶ τοῦ πῶς αἱ ἀρχαὶ τῆς γαλλικῆς ἐπαναστάσεως δύνανται ἐπιτυχέστερον νὰ σαρκωθῶσιν. Οὐδεὶς ἢ σχεδὸν οὐδεὶς ἀμφισβητεῖ, ὅτι τὸ δημόσιον φρόνημα, (καίτοι ἄλλως βεβαίως ὑποκείμεον εἰς πλάνας), δεόν νὰ διευθύνῃ τὰ δημόσια πράγματα, ἀλλὰ διαφωνοῦσι μόνον οἱ πολιτεολόγοι περὶ τοῦ τίς ἢ κυβερνητικὴ μορφή, καθ' ἣν τὸ δημόσιον φρόνημα ἀντιπροσωπεύεται ἐπιτυχέστερον καὶ ἐπιτηδεϊότερον ἐν τῇ κυβερνήσει. Σχολὴ μοναρχικὴ (ὑπὸ τὴν κυρίαν τῆς λέξεως σημασίαν) δὲν ὑπάρχει τανῦν, ἐξαλειφθεῖσα ἐκ τῶν δέλτων τῆς πολιτικῆς ἐπιστήμης. Ἡ στενοσυνταγματικὴ σχολὴ (ἡ σχολὴ τῆς προσωπικῆς κυβερνήσεως) εὐρίσκεται ἤδη ἐν τῷ ἐκλείπειν. Δύο δὲ σχολαὶ ἀμαζῶσιν καὶ μεταξὺ αὐτῶν ὁ ἐπιστημονικὸς πόλεμος, ἡ σχολὴ τοῦ Συνταγματικοῦ πολιτεύματος (ἐν τῇ εὐρείᾳ τῆς

λέξεως σημασία), δηλονότι τοῦ κοινοβουλευτικοῦ ὑπὸ βασιλέα καὶ τοῦ δημοκρατικοῦ πολιτεύματος, ὧν ἑκτέρω θεωρεῖ τὸ ἕτερον τῶν πολιτευμάτων τούτων ὡς συμφωνότερον πρὸς τὴν ἀρχὴν τῆς ἀντιπροσωπεύσεως τοῦ δημοσίου φρονήματος ἐν τῇ κυβερνήσει καὶ ὡς μᾶλλον ἐφαρμοστικόν. Ἡ πεῖρα ἀπέδειξεν, ὅτι τὸ μὲν δημοκρατικὸν πολίτευμα (τὸ ἀγνόν, τὸ ἀληθὲς δημοκρατικὸν πολίτευμα, καθ' ὃ δὲν ὑπάρχει δηλονότι μονάρχης προσωρινὸς ὑπὸ τὸ ὄνομα τοῦ προέδρου) δὲν εἶναι ἐπὶ τοῦ παρόντος ἐφαρμοστέον (καὶ θέλωμεν ἐξετάσει παρακατιόντες διατί), τὸ δὲ ἀνοικείως καλούμενον ἤδη δημοκρατικὸν πολίτευμα, τὸ προεδρικόν, οὐ μόνον εἶναι διαδοτικόν, διὰ τῆς ἀνωθεν ἢ κάτωθεν ἐπιβουλῆς καὶ ἐπιθέσεως κατ' αὐτοῦ, ἀλλὰ καὶ ἥμιστα φιλελευθέρων, διότι ἡ ἐλλείπει ἢ κοινοβουλευτικὴ εὐθύνη τῶν ὑπουργῶν καὶ τὰ τυπικῶς ἀπονεμόμενα εἰς τὸν συνταγματικὸν ἡγεμόνα δικαιώματα, (ὧν τὴν πράγματι ἐνάσκησιν ἐξουδετερῶν ἢ κοινοβουλευτικὴ εὐθύνη τῶν ὑπουργῶν), ἀσκῶνται πράγματι ὑπὸ τῶν μοναρχῶν προέδρων, τὸ δὲ δημόσιον φρόνημα οὐδεμίαν ἐξασκεῖ ἄμεσον διὰ τῆς ἐθνικῆς ἀντιπροσωπεύσεως ἐπιτροπὴν ἐπὶ τῶν κυβερνητικῶν πράξεων, ἢ καθιεροῦται μὲν αὐτῇ, ὡς ὑπὸ τὰ συνταγματικά, ἀλλ' ἐκβιάζεται τότε ὁ ἀπὸ κόμματος ἀπορρέων πρόεδρος νὰ συνεργασθῇ πολλὰκις μετ' ἐχθρῶν ὑπουργῶν, ἀνγκόντων εἰς τὸ κατισχύσαν ἐν τῇ βουλῇ ἀντιθετὸν πολιτικὸν κόμμα, καὶ ἐντεῦθεν ἐπιβουλὴ κατ' ἀνάγκην τοῦ πολιτεύματος, προδοσία τῶν ἐλευθεριῶν, καταλήγουσα ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ εἰς ἐμφύλιον πόλεμον.

Οὐχ ἥττον ὑπάρχει σχολὴ καὶ σχολὴ μεγάλη, φέρουσα τὴν σημαίαν τῆς ψευδοῦς προεδρικῆς δημοκρατίας, παλαιούσα πρὸς τὴν συνταγματικὴν σχολὴν, ἑκατέρω δὲ

τούτων νουμίζει, ὅτι μᾶλλον ἐξασφαλίζονται αἱ πολιτικαὶ ἢ πολιτικαὶ καὶ αἱ ἀτομικαὶ ἐλευθερίαι διὰ τοῦ ὑποστηριζομένου παρ' αὐτῆς πολιτεύματος. Ἐπιφυλάττομαι ἄλλοτε νὰ πραγματευθῶ ἰδιαιτέρως ἐν μείζονι ἐκτάσει περὶ τοῦ τίς τῶν δύο διαπαλαιουσῶν σχολῶν, ἔχει κατ' ἐμὲ δίκαιον καὶ διατί. Ὁ μόνον νομίζω παρατηρητέον ἐνταῦθα, χρησιμεῦσον εἰς τὰ συμπεράσματα τῆς παρουσίας δαίλιας μου. Τὸ συνταγματικὸν πολίτευμα ἐκλήθη ὑπὸ πολλῶν πολλὰκις ψευδὲς καὶ νόθον. Τὸ δόγμα τοῦτο ἦν ἄλλοτε ἀληθέστατον, διότι τῶ ὄντι τὸ σύνταγμα καθιεροῖ τὸ ἀνεύθυνον Ἄρχοντος, εἰς ὃν κατὰ τὸ σύνταγμα ἀπονέμεται πᾶσα σχεδὸν ἡ ἐξουσία, ἡ ἐξουσία τοῦ διορίζειν καὶ παύειν, τοῦ διαλύειν τὴν βουλὴν, τοῦ κυροῦν τοὺς νόμους κτλ. ἀλλ' εἶναι λογικῶς, εἶναι ἀληθῶς ἀνεύθυνος ὁ διαχειριζόμενος ἐξουσίαν καὶ ἐξουσίαν κολοσσίαν; Οὐχὶ βεβαίως ἐπομένως τὸ ἀνεύθυνον ἦν ψεῦδος, καθιερωμένον ὑπὸ τοῦ συντάγματος, καὶ τὸ πολίτευμα τὸ στηριζόμενον ἐπὶ ψεύθους, δικαίως ἐδύνατο νὰ κληθῇ νόθον καὶ ψευδές· ἄλλως τὸ συνταγματικὸν πολίτευμα ἐπενοήθη οὐχὶ πρὸς ἐκμηδένισιν τῆς βασιλικῆς ἐξουσίας ἢ καὶ πρὸς σπουδαίαν καὶ τρόπον τινὰ ριζικὴν ἐξασθένωσιν αὐτῆς, ἀλλὰ πρὸς περιορισμὸν τῶν ἡγεμονικῶν καταχρήσεων ἢ ἀυθαιρεσιῶν, ὡς πολίτευμα τρόπον τινὰ de juste milieu «μεταξὺ, οὕτως εἰπεῖν, τῶν καταχρήσεων τῆς βασιλικῆς ἐξουσίας καὶ τῶν ὑπερβολῶν τῆς λαϊκῆς δυνάμεως», ἀλλὰ πᾶν πολίτευμα de juste milieu εἶναι ἀναγκαιῶς ψευδὲς καὶ νόθον, διότι φύσει ἀδύνατος ὁ προσδιορισμὸς τοῦ juste milieu· διὰ τοῦτο δὲ οἱ μεγάλοι πολιτευόμενοι καὶ πολιτικοὶ συγγραφεῖς ἐν ταύτῳ τῆς Γαλλίας Guizot, Thiers, Odilon Barrot, καί τινες μετρίωφρονα πολιτικῶς ἐπαγγελλόμενοι καὶ θιασῶται τοῦ juste

milieu διατελοῦντες, ἔθνησαν ἕκαστος ἀλλαγῶν τὸν μέσον τοῦτον ὄρον. Ἄλλ' ἂν τὸ δόγμα τοῦτο ἦν ἀληθέστατον ἄλλοτε, ἐν τῇ ταῦν κοινοβουλευτικῇ ἀναπτύξει τοῦ συνταγματικοῦ πολιτεύματος, τὸ δόγμα τοῦτο εἶναι ἐσφαλμένον κατὰ πάντα, ἀντικρως πλανηρὸν, διότι τὸ ψεῦδος τοῦ συντάγματος περὶ τοῦ ἀνευθύνου ἐγένετο πραγματικὴ, πραγματικωτάτη ἀλήθεια. Ὁ δὲ ὄρος τοῦ συνταγματικοῦ πολιτεύματος juste milieu ἐξέλιπε παντελῶς. Ὁ βασιλεὺς ὑπὸ τὰ συνταγματικά πολιτεύματα, (ἐπὶ τῇ ὑποθέσει, ὅτι ἄλλοι νόμοι, συνετῶς συνταξαμένοι, ἢ φρόνησις τῶν πολιτευομένων καὶ τὰ ἦθη τοῦ λαοῦ ἀποσοβοῦσι τὰς ἐκλογικὰς ἐπεμβάσεις), διατελεῖ τανῖν ἀνεύθυνος, οὐ μόνον νομικῶς ἀλλὰ καὶ ἠθικῶς, διότι πᾶσα αὐτοῦ σχεδὸν ἡ ἐξουσία διὰ τοῦ ὑπευθύνου τῶν ὑπουργῶν καὶ τῆς ἐπιστάσεως ψηφίσεως τῶν προϋπολογισμῶν ἀπεροφήθη ὑπὸ τῆς κοινοβουλευτικῆς πλειονοψηφίας, δὲν δύναται δὲ νὰ ἐγγὺς εὐθύνην ὁ μηδεμίαν ἔχων ἐξουσίαν. Καὶ δύναται μὲν ὁ ἡγεμὼν διὰ τοῦ βασιλικοῦ αὐτοῦ ὄγκου καὶ τῶν τυπικῶν αὐτοῦ καταστασῶν προνομιῶν νὰ ἀσκήσῃ ἐπίδρασιν τινὰ εἰς τὰ δημόσια πράγματα πολιτείας τινός, ἀλλὰ μόνον ἐπ' ἀγαθῷ, οὐδέποτε δὲ ἐπὶ κακῷ, διότι ἀπαιτεῖται ἡ ἀρωγὴ τοῦ δημοσίου φρονήματος καὶ τῆς κοινοβουλευτικῆς πλειονοψηφίας, ἢ ὁ ἡγεμὼν δὲν δύναται νὰ παρασύρῃ ὑπὲρ βλαβερᾶς τινος εἰς τὸ ἔθνος πράξεως. Ἐκ τούναντίου τὸ ὑποστηριζόμενον ὑπὸ σχολῆς ὅλης προεδρικῆς δημοκρατικῆς πολίτευμα, εἶναι ψευδὲς καὶ πλαστὸν, διότι ὑποβάλλεται μὲν εἰς ἐκλογὴν ὁ προσωρινὸς μόναρχος, καὶ ὑποτίθεται ἐπομένως ἀντιπροσωπεύων τὸ ἔθνος, ἀλλ' ἂν μὲν κυβερνᾷ οὗτος παντοδυνάμως, ἐξασκῶν πράγματι τὰ ἀπονεμόμενα αὐτῷ ἡγεμονικὰ δικαιώματα, τῶν ὑπουργῶν διατελούντων ἀνευ-

θύνων, τὸ πολίτευμα ὑπὸ τὸ πλάσμα τῆς παρ' αὐτοῦ ἀντιπροσωπεύσεως τοῦ λαοῦ καθίσταται μοναρχικὸν ὅλως, ἂν δὲ προεδρῆ μόνον, ἐκτελῶν τὰ καθήκοντα συνταγματικοῦ ἡγεμόνος, τῶν ὑπουργῶν ὄντων ὑπευθύνων, περιάγεται εἰς δεινὴν θέσιν, ὅλως ψευδῆ, διότι συγκρούεται μὲν ἢ ποινικῇ αὐτοῦ εὐθύνη πρὸς τὴν τῶν ὑπουργῶν, ὁσάκις χωρεῖ ποινικῇ καταδίωξις, ἢ δὲ κοινοβουλευτικῇ εὐθύνη τῶν ὑπουργῶν προκαλεῖ τὴν σύγκρουσιν τῶν ἰδίων αὐτοῦ καὶ τοῦ κόμματος αὐτοῦ πολιτικῶν ἰδεῶν καὶ συμπερόντων πρὸς τὰς τοῦ ἀντιθέτου κόμματος, κατισχύοντος πολλὰκις ἐν ταῖς βουλαῖς καὶ ὑποδεικνύοντος ἀντιθέτους αὐτῷ πολιτικῶς καὶ προσωπικῶς ὑπογούς. Τὸ ἐπ' ἐμοὶ θεωρῶ τὸ κοινοβουλευτικὸν ὑπὸ βασιλεῖα πολίτευμα ὡς φιλελευθέρωτερον ἄγαν τοῦ κακῶς καλουμένου ἤδη δημοκρατικοῦ, (δηλονότι προεδρικοῦ), διάδοχον δὲ ἄμεσον τοῦ κοινοβουλευτικοῦ πολιτεύματος θεωρῶ ἐτόμενον τὸ ἀληθὲς καὶ ἀγνόν δημοκρατικὸν πολίτευμα (τὸ ἀνεῦ προέδρου, δηλαδὴ κεφαλῆς ὁρατῆς τῆς ἐκτελεστικῆς ἐξουσίας), ὅπερ ὅμως ὑπολαμβάνω ἐπὶ τοῦ παρόντος ἀνεφάρμοστον, ἐν ὅσῳ δηλαδὴ ὑπάρχει στρατός, καὶ στρατὸς διοργανωμένος ὡς νῦν οἱ στρατοὶ, ἐν ὅσῳ ὑπάρχει ἔστω καὶ ἕγνος συγκεντρώσεως διοικητικῆς, ἐν ὅσῳ ἢ κατωτέρα ἐκπαίδευσις δὲν εἶναι προηγμένη εἰς πάντας γενικῶς καὶ τὰ καθήκοντα καὶ δικαιώματα τοῦ πολίτου γνωστά τοῖς πᾶσιν ἰσχυρῶς. Τοῦ κοινοβουλευτικοῦ πολιτεύματος ἢ ἐνδελεχῆς ἀνάπτυξις καὶ ἀνάθετος ἐφαρμογὴ καὶ ἡ ὑπ' αὐτὴν κατάργησις τῆς συγκεντρώσεως, ἧς ἡ σημαία γενικῶς ἀνεπετάσθη τανῦν πανταχοῦ, ἀποτελοῦσα οἰονεὶ τὴν βᾶσιν τῶν πολιτικῶν ἀρχῶν καὶ πολιτικῶν ἐνεργειῶν τοῦ ἐνεστώτος αἰῶνος καὶ μάλιστα τῆς παρουσίας ἐποχῆς, ἐτι δὲ ἡ μόρφωσις τοῦ λαοῦ καὶ

τοῦ στρατοῦ θέλουσι προκαλέσει τὴν βαρβαρικήν ἀνάρρησιν τοῦ δημοκρατικοῦ πολιτεύματος, ἀλλὰ τοῦ ἀγνοῦ καὶ ἀληθοῦ, δημοκρατικοῦ πολιτεύματος. Ἐπιτραπήτω μοι δὲ νὰ προσθέσω, ὅτι, ὡς τὸ συνταγματικὸν πολιτεύμα (ὑπὸ τὴν στενὴν αὐτοῦ ἔννοιαν τὸ πρῶτον), ἐγεννήθη ἐν Ἀγγλίᾳ, ὡς τὸ ἀνεπτυγμένον καὶ εὐρὺ συνταγματικὸν πολιτεύμα, τὸ κοινοβουλευτικὸν, ἐμορφώθη ἐν Ἀγγλίᾳ διὰ τῆς ιστορικῆς ἀναπτύξεως αὐτοῦ τούτου τοῦ συνταγματικοῦ πολιτεύματος, οὕτω καὶ τὸ δημοκρατικὸν πολιτεύμα, τὸ ἀληθὲς δηλονότι δημοκρατικὸν πολιτεύμα (τὸ ἄνευ προέδρου), θέλει βαρβαρικῶς μορφωθῆ καὶ ἐπικρατήσῃ πρῶτον ἐν Ἀγγλίᾳ ἐκ τῶν εὐρωπαϊκῶν ἐπικρατειῶν, ἄνευ γὰρ βιαίων κλοισμῶν, ἀδικημάτων καὶ αἱματοχυσιῶν. Τὴν κρίσιν μου δὲ ταύτην στηρίζω οὐχὶ μόνον εἰς τὸν ἀληθῆς συντηρητικὸν ἀλλὰ καὶ ἀληθῶς φιλελεύθερον χαρακτήρα τῶν Ἀγγλων, ἀλλὰ καὶ εἰς τὴν ἀληθεστέραν καὶ ἀδολωτέραν ἐν Ἀγγλίᾳ ἐφαρμογὴν τοῦ κοινοβουλευτικοῦ πολιτεύματος, ὅπερ, οὕτως ἐφαρμοζόμενον, ἀποτελεῖ πράγματι ἐλευθερώτατον πολιτεύμα, καθιερούμενον καὶ διδάσκον τὴν ἀληθῆ ἐλευθερίαν. Διὰ τοῦτο δὲ καὶ θεωρῶ μεγάλως παρακωλυούσας τὴν πρόοδον τῆς πολιτικῆς ἀναπτύξεως καὶ τὴν ῥιζοσπιν ἐλευθέρων πολιτευμάτων τὰς ἐκαστοτε ἐνεργουμένας ἀποπειράς ἐν τισὶν εὐρωπαϊκαῖς ἐπικρατείαις εἰς ἀνατροπὴν συνταγματικῶν πολιτευμάτων καὶ τὴν καθιέρωσιν ψευδοδημοκρατικῶν.

Ἄλλ' αἰελεύθεραι ἰδέαι, τὰς ὁποίας ἔρριψεν εἰς τὸ μέσον ἢ διὰ τῆς προόδου τῶν ἐπιστημῶν ἐπελοῦσα ἀνάπτυξις τοῦ ἀνθρώπινου γένους, προσωποποιηθεῖσα, οὕτως εἶπεν, πολιτικῶς ἐν τῷ προγράμματι τῆς μεγάλης ἐπαναστάσεως τῶν Γάλλων (τοῦ 1789), ἐξήγειραν τὸν ἑλληνικὸν λαὸν κατὰ

τῆς ὀθωμανικῆς κατακτήσεως, καὶ ἰδοὺ κατὰ τὸ 1821 νέα μεγάλη ἐπανάστασις, φέρουσα νέον σύνθημα, τὴν *κατάργησιν τῆς κατακτήσεως*.

Ὁ De Maistre εἶπεν ἄλλοτε, ὅτι «ὁ πόλεμος εἶναι ἡ συνήθης κατάστασις τοῦ ἀνθρώπινου γένους ὑπὸ τινὰ ἐποψίν. Τὸ ἀνθρώπινον αἷμα δέον νὰ ῥέῃ ἀπαύστως ἐν τῇ ὑδρογείῳ σφαίρᾳ, ἐνταῦθα ἢ ἐκεῖ ἢ δὲ εἰρήνην διὰ πᾶν ἔθνος δὲν εἶναι ἢ ἀνάπαυλα.» Ἄλλ' οὐδεὶς ἀπεδέξατο τὸ γινωμικὸν τοῦ De Maistre. Πάντες οἱ φιλόσοφοι, ἔθνικοι καὶ χριστιανοί, προγενέστεροι καὶ μεταγενέστεροι, ἀνεκέρυξαν ὁμογνημῶνως τὸν πόλεμον ὡς τὴν ἐσχάτην τῶν ἀδικιῶν. Ἀπό τινος δὲ καὶ συστηματικοῦ ἀγῶνος κατεβλήθησαν καὶ καταβάλλονται εἰς τῶν πολέμων τὴν ἐξάλειψιν. Πρῶτος, ἡγεμῶν μέγας καὶ ἔμφρων, Βερρίκος ὁ Δ' εἶχε συλλάβει τὸ μεγαλεπιβόλον σχέδιον τῆς ἐπὶ τῶν βάσεων τῆς εἰρήνης ἀνοργανώσεως τῆς Εὐρώπης διὰ τῆς καθιερώσεως πολιτικοῦ συστήματος, ἐρειδομένου εἰς τὴν ἀνεξαρτησίαν τῶν λαῶν καὶ τὴν πραγμάτωσιν τῆς ἀρχῆς τῶν ἐθνοτήτων, καὶ τῆς τοιούτου τρόπου ἐξουσιώσεως τοῦ πολέμου, καὶ εἶχεν ἐπιληφθῆ τῶν δευσῶν πρὸς τοῦτο ἐνεργειῶν, ὅτε τὸ δολοφόνον ἐγγχειρίδιον τοῦ θεσβλαβοῦς Ravallac ἔθηκε τέρμα εἰς τὴν πολυτιμὸν αὐτοῦ ζωὴν. Καὶ εἶναι μὲν ἀληθές, ὅτι ἦν δισεπίτευκτος ὁ σκοπὸς τοῦ φιλανθρώπου ἡγεμόνος ἢ μάλλον ἀνεπίτευκτος, καθ' ἣν ἐποχὴν διενεόθη νὰ διώξῃ αὐτὸν, διότι δὲν εἶχεν ἀναπτυχθῆ ἔτι ἡ ἰδέα τῆς ἐλευθερίας, ἀλλ' ἡ μεγαλόφρων προαίρεσις αὐτοῦ περιποιεῖ ἀθάνατον τιμὴν εἰς τὸν ἀείμνηστον ἄνδρα. Εἶτα ἐγένοντο πολλοὶ καὶ διάφοροι ἐνεργεῖαι καὶ συσσωματώσεις πολιτικῶν φιλοσόφων πρὸς ἐπιτυχίαν τοῦ σκοπομένου, ἀλλ' οὐδ' ἐπετεύχθη, οὐδὲ δύναται ἔτι νὰ ἐπιτευχθῆ τὸ ποθοῦμενον, διότι ἀπαιτεῖται

πρὸ τούτου νὰ πραγματοποιῆ καθ' ὅλην αὐτῆς τὴν ἔκτασιν ἡ ἀρχὴ τῶν ἐθνοτήτων, νὰ πέσῃ πανταχοῦ ἡ κατάκτησις, ἣν ἐνέγραψεν ἐν τῷ προγράμματι αὐτῆς ἡ ἑλλην. ἐπανάστασις τοῦ 1821. Ἀνώνυμος Ἴταλὸς συγγραφεὺς, ἐκδοὺς ἐν ἔτει 1821 σπουδαῖον σύγγραμμα ὑπὸ τὴν ἐπιγραφὴν «L' Italie au dix neuvième siècle», λέγει τὰ ἐξῆς περὶ τῆς πρὸς τὴν ἐθνικὴν αὐτῶν ἀνεξαρτησίαν ὁμιλίας τῶν λαῶν: «Τὸ αἶσθημα τῆς ἐθνικῆς ἀνεξαρτησίας εἶναι ἔτι γενικώτερον καὶ βαθύτερον ἐγκεκαραγμένον εἰς τὴν καρδίαν τῶν λαῶν ἢ ὁ ἔρωσ τῆς συνταγματικῆς ἐλευθερίας. Τὰ ἔθνη, τὰ ἀσμενέστατα ἀνεχόμενα τὴν δεσποτείαν, αἰσθάνονται τὸ αἶσθημα τοῦτο μετὰ τηλικαύτης ζωηρότητος, μεθ' ἡλικίας τὰ ἐλεύθερα ἔθνη. Οἱ βαρβαρώτεροι λαοὶ αἰσθάνονται μάλιστα ἔτι ζωηρότερον αὐτὸ ἢ οἱ πεπολιτισμένοι.» Τοῦτο δὲ προέρχεται ἐν μέρει μὲν ἐκ καθαρᾶς φιλοπατρίας καὶ μισοξενίας, ἀλλὰ πρὸ πάντων ἐκ τῶν καταπιέσεων, ἃς συνήθως ὑφίστανται οἱ ὑποβληθέντες εἰς ξενικὴν κατάκτησιν λαοί. Ὅθεν πρὸς παῦσιν τῶν πολέμων ἀπαραίτητος ἀνάγκη νὰ πραγματοποιῆ ἡ ἀρχὴ τῶν ἐθνοτήτων. Πρὸς τοῦτο δὲ πάλιν ἀπαιτεῖται νὰ μορφωθῆ μάλλον τὸ δημόσιον φρόνημα διὰ τῆς διδασκείας τῆς ἐκπαιδεύσεως καὶ τῆς ἐπιμελιᾶς ἀναπτύξεως τῶν σχέσεων τῆς συγκοινωνίας καὶ ἐπαφῆς τῶν λαῶν, ἣν θέλει ἀφεύκτως ἐπενέγκῃ ἡ πᾶροδος τοῦ χρόνου καὶ ἡ πρόοδος τῆς ἐπιστήμης, προβησομένης πιθανῶς καὶ εἰς τὴν ἐρεῦρσιν ἔτι τελειωτέρων μέσων συγκοινωνίας. Ὅταν τοῦτο κατορθωθῆ, θέλει ἐξαλειφθῆ ὁ μαστιζὼν τὰ ἔθνη τανῦν ἀνικαρὸς πόλεμος, τῆς ἐξαλείψεως δὲ τούτου ἐπακολούθημα ἄφρευκτον ἔσονται ἀνυπολόγιστοι ὠφέλειαι, οὐ μόνον ἠθικαὶ καὶ πολιτικαί, ἀλλὰ καὶ οἰκονομικαί, διότι ἄμεσον τῆς καταργήσεως τῶν

πολέμων ἀποτέλεσμα ἔσεται ἡ *κατάργησις τῶν στρατῶν* καὶ ἡ ἐπίδοσις τῶν στρατιωτῶν εἰς παραγωγικὰ ἔργα.

Μία ἐκ τῶν μεγάλων ἰδεῶν, ὧν τὴν πραγμάτωσιν διώκει καὶ διώξει συστηματικώτερον καὶ δραστηριώτερον ὁ προβαίνων πολιτισμὸς, ἔσεται ἡ *κατάργησις τῆς κατακτήσεως* καὶ ἡ *κατάργησις τοῦ πολέμου*. Ἴτωσ ὁ προσεχὴς αἰὼν ἔξει τὸ εὐτύχημα τῆς ἐν τοῖς πράγμασι καθιερώσεως τῶν δύο συνεχυμένων ἀλλήλοις κοσμοσωτηρίων τούτων ἀρχῶν!

Ἐπὶ ἐνός ἐτι πεδίου θέλει ἐργασθῆ ὁ προβαίνων πολιτισμὸς, τοῦ πεδίου τῆς ἀνακουφίσεως καὶ ἀναπτύξεως τῆς γεωργικῆς τάξεως διὰ τῆς δικαιοσύρας καὶ ἀναλογωτέρας τῶν φόρων διανομῆς, καὶ τῆς διαδόσεως τῆς πρωτοκλασίου ἐκπαιδεύσεως. Ἡ γῆ διατρέφει τὸν ἄνθρωπον, τὴν δὲ γῆν καλλιεργεῖ ὁ γεωργός, ἀλλ' ἐν τούτοις ὁ γεωργὸς ὑπὲρ πᾶσαν ἄλλην τάξιν πιέζεται, ὑπὲρ πᾶσαν ἄλλην φορολογεῖται, διότι, καίτοι κατ' ἐξοχὴν παραγωγός, στερεῖται τῆς ἀπαιτουμένης μορφώσεως εἰς στήριξιν καὶ προστασίαν τῶν δικαιωμάτων αὐτοῦ. Ὁ Montesquieu παρετήρησεν ἄλλοτε, ὅτι οἱ τῶν ἀγρῶν κάτοικοι «ἀγὰρ ἀπληροκαταμένοι ὑπὸ τῆς πληθμονῆς τῶν ἰδιωτικῶν αὐτῶν ὑποθέσεων, δὲν εἶναι ἀκούοντες ζηλότυποι τῆς ἐλευθερίας αὐτῶν», εἰς τοῦτο ὅμως συντελεῖ μεγάλως καὶ ἡ πτωχία αὐτῶν, ἀπορρέουσα ἐν μέρει ἐκ τῆς δυσβαστάκτου αὐτῶν φορολογίας, καὶ ἡ ἔλλειψις διανοητικῆς ἀναπτύξεως. Ἐπὶ πολλοὺς αἰῶνας συνεχόντο πολλαχοῦ μετὰ τῶν ἐκ κατακτήσεως ἢ ἄλλω, δούλων καὶ ἦσαν δούλοι οὐ πρὸ πολλοῦ μὲν ἐν Ρωσίᾳ καὶ ἐν Πελοποννήσῳ, πρὸ τῆς ἐνάρξεως δὲ τοῦ παρόντος αἰῶνος ἐν μεγάλῳ τῆς Γερμανίας μέρει. Ἡ γαλλικὴ ἐπανάστασις τοῦ 1789 ἐπειράθη νὰ βελτιώσῃ πῶς τὴν τύχην τῶν χωρικῶν,

ἐξισώσασα τοῖς ἄλλοις αὐτοὺς κατὰ τὰ πολιτικά δικαιώματα. Ἄλλὰ τί ὠφελεῖ ἡ κτῆσις πολιτικῶν δικαιωμάτων ἄνευ τῆς καλλιέργειας τῆς διανοίας καὶ ἄνευ τινὸς χρηματικῆς εὐπορίας; Πρώτιστα πάντων ἀναγκαῖα εἶναι ἡ κατωτέρα ἐκπαίδευσις «τὸ μόνον καὶ ἀληθὲς μέσον, (ὡς ἔλεγεν ὁ Carnot ἐν τῇ ὀνομαστῇ αὐτοῦ ἐκθέσει τοῦ 1815), πρὸς τὴν ἀνύψωσιν εἰς τὴν ἀξίαν τοῦ ἀνθρώπου πάντων τῶν ἀνηκόντων εἰς τὸ ἀνθρώπινον γένος.» Καὶ ἤρξατο μὲν εἰσχωροῦσα πολλαχοῦ ἡ πρωτοβάθμιος ἐκπαίδευσις εἰς τοὺς ἀγροὺς καὶ τὰ χωρία, ἰδίως μάλιστα ἐν Γερμανίᾳ, ἐν Ἑλβετίᾳ, ἐν ταῖς Σκανδιναυϊκαῖς χώραις, ἐν ταῖς Ἰνωμέναις Πολιτεῖαις, ἀλλ' οὔτε γενικὴ ἐτι εἶναι, οὔτε προσηκόντως διωργανωμένη. Τεχνολογικαὶ τινες, οικονομολογικαὶ καὶ πολιτικαὶ γνώσεις δέον νὰ συνοδεύωσι τῆς ἀναγνώσεως, γραφῆς καὶ ἀριθμῆσεως τὴν μάθησιν, καὶ ὅμως αὐταὶ ἐλλείπουσι πλεισταχοῦ. Προσωπικὸν διδασκαλικὸν σπουδαῖον ὀλιγαχοῦ ὑπάρχει ἐτι, βιβλιοθήκαι τοῦ λαοῦ ἐκ βιβλίων ἐν δημόδει γλώσση συντεταγμένων καὶ δωρεὰν χορηγουμένων, δὲν συνεκροτήθησαν εἰσέτι ἐν ταῖς πλείσταις τῆς Εὐρώπης ἐπικρατεῖαις. — Σημαντικωτάτη ὅμως ὑπολείπεται ἐργασία ἐπιστημονικὴ πρὸς ἐπιτέλεισιν τῆς δικαιοτέρας καὶ ἀναλογωτέρας τῶν φόρων διανομῆς. Μέγα βάρος φορολογικὸν ἐπίκειται ἀδικιολογητῶς εἰς τὴν γεωργικὴν τάξιν. Εἴτε ὑπὸ τὸ ἐπικρατοῦν ἐν Ἑλλάδι ἀπαίσιον σύστημα τῆς ἀποδεκατώσεως, εἴτε ὑπὸ τὸ σύστημα φόρου ἐπὶ τῆς ἀλέσεως (impôt sur la mouture), τὸ ἰσχύον ἐν Ἰταλίᾳ, εἴτε ὑφ' οἰονδήποτε ἄλλο, φορολογεῖται βαρυτάτα ἡ καλλιεργουσα τὰ σιτηρὰ γεωργικὴ τάξις ἀναλόγως τῶν ἄλλων κοινωνικῶν τάξεων, οὐχ ἦττον δὲ καὶ ἡ περὶ τὴν ἀμπελοουργίαν, τὴν καλλιέργειαν τῶν ἐλαιῶν

κτλ. ἀσχολουμένη. Τὸ βάρος τοῦτο πρέπει νὰ ἐκλίπῃ, διὰ τῆς δικαιοτέρας καὶ ἀναλογωτέρας τῶν φόρων διανομῆς. Ἀφορολόγητοι μένουσι κατὰ τὸ πλεῖστον ἀναλόγως τῆς περιουσίας καὶ τῶν προσόδων αὐτῶν αἱ εὐπορώτεραι τάξεις, εἰς αὐτὰς δὲ δέον νὰ ἐπιβληθῇ βαρυτέρα φορολογία πρὸς ἀνακούρισιν τῶν θέσιν Εἰλωτος ἐν ταῖς εὐνομουμέναις πολιτεῖαις κατεχόντων ἐπιγεωργῶν. — Καὶ τοῦτο ἔσεται ἐν τῶν εὐγενῶν μελημάτων τῆς οικονομικῆς καὶ πολιτικῆς ἐπιστήμης. — Ἡ αὐξήσις τοῦ ἐπιβαλλομένου εἰς τὰς κληρονομίας φόρου, (ὅπου οὗτος ἐπιβάλλεται ἤδη), ἡ ἐπιβολὴ μετρίου φόρου εἰς τὴν μεταβίβασιν τῶν μεγάλων προικῶν, ἡ ἐπιβολὴ βαρέος φόρου εἰς τὰ ἀντικείμενα τῆς πολυτελείας (impôt sur le luxe) καὶ ἡ αὐξήσις τῶν ἐμμέσων φόρων δύνανται μὲν γὰρ νὰ χρησιμεύωσιν εἰς τὴν ἀντικατάστασιν τοῦ ἐλλείμματος, τοῦ προκύψοντος ἐκ τῆς ἐλαττώσεως τῶν φορολογικῶν βαρῶν τῆς γεωργικῆς τάξεως.

Εἰς τὰ μέχρι τοῦδε ἀποτελέσματα τῆς ἀναπτύξεως τῆς ἐπιστήμης ἀποβλέπων, οὐδαμῶς θεωρῶ ἀμφισβητητέον, ὅτι ὁ χρόνος θέλει ἐπενέγκει βαθμηδὸν ἀφείκτως τὴν ἀναγόμενισ ἀληθῶς δημοκρατικῶν πολιτειῶν, τὴν ἀπελευθέρωσιν τῶν δεδουλωμένων λαῶν, πρὸς ἣν συνδέεται ἡ κατάργησις τοῦ πολέμου καὶ ἡ καθιέρωσις διαρκοῦς εἰρήνης καὶ τὴν ἠθικὴν καὶ ὑλικὴν ἀνύψωσιν τῆς γεωργικῆς τάξεως. Ὁ χρόνος τῆς ἐπιτεύξεως τῶν ἀποτελεσμάτων τούτων φαίνεται ἴσως εἰς τοὺς ὀφθαλμοὺς ἡμῶν ἀπέχων πολὺ, ἀλλὰ πιθανὸν νὰ πλανώμεθα, ἔχοντες πρὸ ὀφθαλμῶν τὸ σημεῖον, ἐν ᾧ ἤδη διατελεῖ ἡ ἐπιστήμη, τὸ σύνολον δηλονότι τῶν ἐπιστημῶν. Ἄλλ' ἡ ἐπιστήμη θέλει ἀναμφισβητήτως προοδεύει, ἐκ δὲ τῆς προόδου ταύτης ἄγαν πιθανὸν νὰ ἐπιταχυνθῇ ἡ ἐπιζητούμενη ὑπὸ τοῦ προ-

βαίνοντος πολιτισμοῦ πραγμάτων τῶν ἀνωτέρω πολιτικῶν ἀρχῶν. Ἡ ἀνακάλυψις τελεσφορώτερων μέσων ταχείας καὶ ἀκινήτου συγκοινωνίας, ἡ ἐφευρέσις μηχανῶν καλλιεργητικῶν πληρεστέρων, ἀπαλλαττουμένων τοὺς καλλιεργητὰς τῶν καταβαλλομένων ὑπ' αὐτῶν ἀγωνιωδῶν μόχθων, καὶ τινεῖς ἄλλαι ἐνδεχόμεναι ἐφευρέσεις, ἅς οὔτε νὰ προῖθῃ τις δύναται, δύνανται νὰ ἐπιταχύνωσι τὴν πραγμάτων τῶν ἐν τῇ ἀρχαίᾳ τῆς νέας πολιτικῆς ἐπιστήμης ἀναγεγραμμένων ἀρχῶν.

Ἐκ τῆς εἰρημένης βραχυτάτης ἐκθέσεως τῆς προόδου τῆς ἐνεργοῦ πολιτικῆς σχετικῶς βαινούσης πρὸς τὴν πρόοδον τῆς πολιτικῆς ἐπιστήμης, συνδεδεμένην οὖσαν ἀναποσπάστως πρὸς τὴν πρόοδον τῶν λοιπῶν ἐπιστημῶν καὶ τεχνῶν, ἀδιστακτικῶς νομίζω, συνάγεται, ὅτι ἡ πρόοδος τῶν ἐπιστημῶν, (ἐν οὐδεὶς διενόηθη ποτὲ νὰ ἀμφισβητήσῃ), φαίνεται διαιγῶς ἐν τῇ ἐπικρατούσῃ τανῶν καὶ βαθμιαίως προοδεύουσα ἀναπτύξει τῆς ἐλευθερίας τῶν λαῶν, ἢ, ὅπερ τὸ αὐτὸ, ὅτι ἡ κατάστασις τοῦ ἀνθρώπου ἐν τῇ γῆ βελτιοῦται διὰ τῆς ἐπιστημονικῆς προόδου, ἐφευρούσης τρόπον τινα ἐν τῇ πληρεστέρα καὶ ἐλευθεριτέρα ἀναπτύξει τῶν φυσικῶν τοῦ ἀνθρώπου δυνάμεων. Ἡ πρόοδος τῆς ἐπιστήμης, ἀποκαλύπτουσα ἐπιστημονικὰ μυστήρια, δι' ὧν βελτιοῦται ἡ κατάστασις τοῦ ἀνθρώπου, βυθμίζουσα καὶ προάγουσα τὸ ἀνθρώπινον λογικὸν διὰ τῆς αὐξήσεως γὰρ ἐξ ἐνός τῶν γνώσεων αὐτοῦ καὶ ἐπομέως τῆς ἐξαλείψεως τῶν ἀνθρωπίνων πλανῶν, ἐξ ἄλλου δὲ τῆς ἀσκήσεως τοῦ παρατηρητικοῦ αὐτοῦ, γενικεύουσα τὰς κτηθείσας γνώσεις εἰς εὐρύτερον ἐκάστοτε κύκλον, ἀπαλλάττουσα τὴν ἀνθρωπίνον διὰ τῆς ἐνυψώσεως τοῦ νοητικοῦ αὐτοῦ ἐπιπέδου τῶν ταπεινοτέρων καὶ ἀγενεστέρων αἰσθητικῶν, γλυκάνουσα τὰ ἦθη, ἀναπτύσσουσα

τὴν συγκοινωνίαν κλπ. ἐπήνεγκε τὴν κατάργησιν τῆς δουλείας, τὴν ἐλευθερίαν τῆς συνειδήσεως καὶ τοῦ λόγου, τὴν νομικὴν κατὰ τὸ μᾶλλον καὶ ἦττον ἰσότητα καὶ πάντα τὰ ἐκτεθέντα ἤδη ἠθικὰ ἀγαθὰ, θέλει δὲ ἐπιτελέσει βαθμηδὸν καὶ ἄλλα μέγιστα, συντελοῦντα ἐτι μᾶλλον εἰς τὴν πρόοδον τῆς εὐμερίας τοῦ ἀνθρωπίνου γένους. Ὁ νόμος τῆς ἀνθρωπότητος εἶναι ὁ νόμος τῆς προόδου, ἐπιστημονικῆς τε καὶ πολιτικῆς, καὶ, ὡς ὀρθῶς εἶπεν ὁ Michelet (ἐν τῇ εἰσαγωγῇ αὐτοῦ εἰς τὴν παγκόσμιον ἱστορίαν) «Ἐκαστος σταθμὸς, (ἱστορικὸς δηλονότι), εἶναι πρόοδος· αἱ δυνάμεις τῆς διανοίας ὑποκαθίστανται εἰς τὰς δυνάμεις τῆς ὕλης, ὁ ἀνθρώπος καθίσταται ἐκάστοτε ἐλευθερώτερος καὶ ἡ ἀρχαία εἰμαρμένη ἦττον βαρύνει διὰ τοῦ ζυγοῦ αὐτῆς τὴν ἀνθρωπότητα.»

(Τέλος)

ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΥΓΙΕΙΝΗΣ ΑΤΟΜΙΚΗΣ ΤΕ ΚΑΙ ΔΗΜΟΣΙΑΣ

ΥΠΟ

Σ. ΜΗΛΛΑΝΟΥ

Κεφάλαιον Α'

ΠΕΡΙ ΠΑΙΚΙΩΝ.

Τὸ ἀνθρώπινον τῶμα κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς ζωῆς αὐτοῦ ὑπόκειται εἰς ἀδιαλείπτους μεταβολὰς. Ἀπὸ τῆς μυστηριώδους στιγμῆς καθ' ἣν τὸ ὠάριον καὶ τὸ σπερμωζῶον συνδυάζονται πρὸς παραγωγὴν τοῦ ἀνθρώπου, μέχρι τῆς ἡμέρας καθ' ἣν ὁ ἀν-

θρωπος, εξερχόμενος τῆς μήτρας, συνδέεται μετὰ τοῦ ἐξωτερικοῦ κόσμου, ἀπὸ τῆς πρώτης εἰσπνοῆς μέχρι τοῦ θανάτου τροποποιεῖται, μεταμορφοῦται ἀδιαλείπτως κατὰ τὴν ἐξωτερικὴν αὐτοῦ ὄψιν καὶ τὰς ἐσωτερικὰς αὐτοῦ καταστάσεις· αἱ δὲ ἀδιάλειπτοι αὐταὶ μεταβολαὶ, αἱ ἀνεπαισθητῶς κατὰ πᾶσαν στιγμὴν ἐκτελούμεναι, καθίστανται καταφανεῖς μετὰ χρονικὸν τι διάστημα. Ἐντείνον δὲ ἡ ἰδέα τῆς εἰς ἡλικίας διαίρεσεως τοῦ ἀνθρωπίνου βίου· ὡστε ἡλικία εἰσὶ περιόδοι τοῦ βίου, καθ' ἃς αἱ ἐν τῷ ἀνθρωπίνῳ σώματι βαθμικῶν συμβαίνουσαι τροποποιήσεις καθίστανται ἐπαίσηται καταφανεῖς, περίοδοι, ἡ διαίρεσις καὶ ὁ ἀριθμὸς τῶν ὁποίων διαφέρουσι κατὰ τοὺς διαφόρους συγγραφεῖς.

Καί τινες μὲν διαιροῦσι τὴν διάρκειαν τοῦ ἀνθρωπίνου βίου εἰς τρεῖς μόνας ἡλικίας, ἢτοι τὴν τῆς αὐξήσεως, ἀκμῆς, καὶ παρακμῆς, στηριζόμενοι εἰς τὸν φυσικὸν νόμον, καθ' ὃν ἅπαντα τὰ ἐπὶ τῆς γῆς ἔμψυχα ὄντα αὐξάνουσι βαθμικῶν ἀπὸ τῆς στιγμῆς τῆς γεννήσεως αὐτῶν μέχρις ἐποχῆς τινος, μεθ' ἣν μένουσι στάσιμα ἐπὶ τινι χρόνῳ, εἶτα δὲ φθίνουσι βαθμικῶν μέχρι τοῦ θανάτου.

Ἄλλοι, ὁρμώμενοι ἐκ τῆς ἰδέας ὅτι ἡ παραγωγὴ τοῦ εἴδους ἐστὶ τὸ κύριον φαινόμενον, ὁ τελικὸς σκοπὸς τῶν ὀργανικῶν ὄντων, διαιροῦσι τὸν ἀνθρώπινον βίον εἰς τρεῖς περιόδους, χαρακτηριζόμενας τὴν μὲν πρώτην διὰ τῆς ἐλλείψεως τῆς γεννητικοῦ δυνάμεως, τὴν δὲ δευτέραν διὰ τῆς ὑπάρξεως καὶ τῆς ἐξασκήσεως τῆς δυνάμεως ταύτης, τὴν δὲ τρίτην τέλος διὰ τῆς ἀπωλείας, τῆς κατατροφῆς αὐτῆς.

Ὁ Δευτὸς δὴ μόνος περιόδους παραδέχεται, τὴν τῆς αὐξήσεως καὶ τὴν τῆς παρακμῆς. Ἡ ἀνθρωπίνη ὑπαρξίς, λέγει οὗτος, παρουσιάζει δύο μόνους περιόδους, περι-

λαμβάνουσας ἅπαντα τὰ φαινόμενα τοῦ ὀργανισμοῦ, ἢτοι τὴν τῆς αὐξήσεως περιόδον καὶ τὴν τῆς παρακμῆς· μόλις ἢ αὐξήσις παύσῃ, ἄρχεται πᾶσαν τὴν ἐλάττωσις, ἢ παρακμῆ. Ἡ παρά τινων παραδεχομένη ἐνδιάμεσος περίοδος, ἢ τῆς ἀκμῆς, περιλαμβάνει τὰ ἔτη καθ' ἃ αἱ διάφοροι λειτουργίαι ἐκτελοῦνται μετὰ μείζονος κανονικότητος, ἀαλογίας καὶ ἐνσχύου. Ἄλλ' ἐν τῷ ζῶντι σώματι οὐδὲν ἔστι στάσιμον. Τὰ ζωϊκὰ φαινόμενα οὐκ εἰσὶν ἐπιδεικτικὰ τῆς εἰς τὴν ἐποχὴν ταύτην ἀποδιδομένης αὐτοῖς στασιμότητος κτλ.» Ἐξετάζει δὲ μετὰ τοῦτο λεπτομερῶς ὁ Δευτὸς τὰς διαφόρους μεταβολὰς ἐν αἷς κατὰ τὰς δύο ταύτας ἡλικίας ὑπόκειται τὸ σῶμα κτλ. Ἡ διαίρεσις αὕτη ἐστὶν ἐπ' ἀληθεία φιλοσοφικὴ, δὲν παρουσιάζει ὅμως μεγίστην πρακτικὴν ἀξίαν.

Ἡ διαίρεσις τοῦ Daubendon ἐστὶ πρακτικώτερα.

Οὗτος διαιρεῖ τὸν ἀνθρώπινον βίον εἰς τὰς ἐξῆς 33 ἡλικίας.

- 1) Τὴν παιδικὴν ἡλικίαν· ἀπὸ τῆς γεννήσεως μέχρι τοῦ 20 ἔτους.
- 2) Τὴν ἐφηβείαν· ἀπὸ τοῦ 20—25.
- 3) Τὴν νεότητα· ἀπὸ τοῦ 25—35.
- 4) Τὴν ἀνδρείαν ἡλικίαν· ἀπὸ τοῦ 35—45 ἔτους.
- 5) Τὴν τῆς ἐπανόδου ἡλικίαν· ἀπὸ τοῦ 45—60—65 ἔτους, καὶ τέλος
- 6) Τὸ γῆρας· ἀπὸ τοῦ 60 ἢ 65 μέχρι θανάτου.

Ὁ δὲ Becquerel παραδέχεται τὴν ἐξῆς διαίρεσιν.

- 1) Ἐποχὴ τῆς γεννήσεως· νεογόν.
- 2) Πρώτη παιδικὴ ἡλικία· ἀπὸ τῆς γεννήσεως μέχρι δύο ἐτῶν.
- 3) Δευτέρα παιδικὴ ἡλικία· ἀπὸ τοῦ δευτέρου ἔτους μέχρι τοῦ 12 ἢ 15.

4) Ἐφηβεία· ἀπὸ τοῦ 12 ἢ 15 μέχρι τοῦ 18 ἢ 20.

5) Ἀνδρεία ἡλικία· ἀπὸ τοῦ 20—60.

6) Γῆρας· ἀπὸ τοῦ 60 μέχρι τοῦ θανάτου.

7) Ἐποχὴ τοῦ θανάτου.

Προσθέτει δὲ ὁ Becquerel ὅτι ἡ εἰς ἡλικίας διαίρεσις τοῦ ἀνθρωπίνου βίου δὲν ἔχει ἀπόλυτον ἀξίαν, καὶ ὅτι ἐγένετο μόνον πρὸς διευκόλυνσιν τῆς σπουδῆς. Ἄλλ' εἰς ταῦτα παρατηρεῖ ἐλλόγως ὁ Φλερὺ, ὅτι ἡ εἰς ἐπιστημονικὰς βάσεις στηριζομένη διάρρισις τῶν ἡλικιῶν ἐστὶν οὐσιωδестаτή. «Οὐδὲν μάλιστα ἕτερον παράδειγμα, λέγει οὗτος, ἀπαντᾶται ἐν τῇ ἐπιστήμῃ παρουσιάζον τοσαύτην ἀναλογίαν, ἐντέλειαν καὶ κανονικότητα μεταξύ τῶν ὑπὸ τῆς ἀνατομίας, τῆς φυσιολογίας, τῆς παθολογίας καὶ κατὰ συνέπειαν τῆς υγιεινῆς παρεχομένων ἡμῖν δεδομένων, ὅσον τὸ στηριζόμενον ἐπὶ τῆς διαίρεσεως τῶν ἡλικιῶν.»

Εἰς τὸ αὐθαίρετον τῶν προεκτεθεισῶν διαίρεσεων ἀποβλέπων ὁ Φλερὺ, διήρσε τὴν διάρκειαν τοῦ ἀνθρωπίνου βίου εἰς τὰς ἐξῆς ἡλικίας.

1) Τὴν ἐμβρυακὴν ζωὴν, ἢ πρώτην ἡλικίαν, καθ' ἣν διατίθενται τὰ ὄργανα καὶ ἀναπτύσσονται αἱ λειτουργίαι αὐτῶν· παρατηροῦνται δὲ καὶ τὰ διαμαρτήματα τῆς πρώτης διαπλάσεως καὶ τὰ συγγενῆ κληρονομικὰ νοσήματα.

2) Τὴν πρώτην παιδικὴν ἡλικίαν, ἀπὸ τῆς γεννήσεως μέχρι τοῦ 7ου μηνός, ἡλικίαν τοῦ θηλασμοῦ καὶ τῶν νοσημάτων τῶν νεογνῶν.

3) Τὴν δευτέραν παιδικὴν ἡλικίαν, ἢτοι τὴν ἡλικίαν τοῦ ἀπογαλακτισμοῦ, ἀπὸ τοῦ 7ου μηνός μέχρι τοῦ 2ου ἔτους, ὅτε λαμβάνει χώραν ἡ πρώτη ὀδοντοφυΐα μετὰ τῶν ἀπερομένων νοσημάτων.

4) Τὴν τρίτην παιδικὴν ἡλικίαν, ἀπὸ τοῦ

2 μέχρι τοῦ 7 ἔτους, καθ' ἣν φαίνονται οἱ πρώτοι ὀδόντες, καὶ ἀναπτύσσονται τὰ κυρίως νοσήματα τῶν παιδῶν, τοῦτέστιν οἱ ἐξανθηματικοὶ πυρετοὶ, ἡ ὑμενογόνοσ κυνάγχι, ὁ κοκκίτης βήξ κττ.

5) Τὴν νεανικὴν ἡλικίαν ἀπὸ τοῦ 7—15 ἔτους, καθ' ἣν ἐκτελεῖται ἡ δευτέρα ὀδοντοφυΐα.

6) Τὴν ἐφηβείαν ἀπὸ τοῦ 15—20 ἔτους, καθ' ἣν ἀναπτύσσονται τὰ γεννητικὰ ὄργανα καὶ ἄρχεται εἰς τὰ θήλεα ἡ ἐμμηνος κάθαρσις.

7) Τὴν ἀνδρείαν ἡλικίαν, ἀπὸ τοῦ 20—30 ἔτους, ὅτε ἀναπτύσσεται ἐντελῶς ὁ ὀργανισμὸς, ἡ μυϊκὴ ἰσχὺς κτλ.

Αἱ ἐπτά αὐταὶ ἡλικίαι ἀντιστοιχοῦσιν εἰς τὴν περίοδον τῆς αὐξήσεως τῶν λοιπῶν συγγραφέων.

8) Τὴν ἀκμῆν ἡλικίαν, ἀπὸ τοῦ 30—40, ἀντιστοιχοῦσαν εἰς τὴν περίοδον τῆς ἀκμῆς τῶν λοιπῶν συγγραφέων.

9) Τὴν τῆς ἐπανόδου ἡλικίαν, ἀπὸ τοῦ 40 ἔτους, ὅτε ἄρχεται ἡ περίοδος τῆς παρακμῆς μέχρι τοῦ 60.

Κυριώτεροι τῆς περιόδου ταύτης χαρακτῆρες εἶναι ἡ ἀπόπτωσις τῶν τριχῶν, ἢτοι ἡ πολιότης, ἡ ἀπόπτωσις τῶν ὀδόντων, ἡ βαθμικὴ ἐξασθένησις τῆς μυϊκῆς ἰσχύος καὶ τῶν γεννητικῶν ὀργάνων, ἡ παύσις τῆς ἐμμήνου καθάρσεως παρὰ τῆς γυναικὸς κτλ.

10) Τὴν γερωντικὴν ἡλικίαν, ἀπὸ τοῦ 60 ἔτους μέχρι τοῦ θανάτου.

Ἡ διάρρισις αὕτη τῶν ἡλικιῶν ἐστὶν πραγματικῶς ἐπιστημονικώτερα τῶν προεκτεθεισῶν, καθὼ στηριζομένη εἰς προφανεῖς ἀνατομικὰς καὶ φυσιολογικὰς διαφοράς. Ἄλλ' ἐξαιρεῖ τῆς ἐνδοματρίου ζωῆς δὲν διαφέρει ποσῶς, καθ' ἡμᾶς, τῆς ἐξῆς καθ' ἄλλο διαίρεσεως.

1) Βρεφικὴ ἡλικία (infantia) περιλαμβάνουσα τρεῖς περιόδους· τὴν μὲν πρώτην

ἀπὸ τῆς γενέσεως μέχρι τοῦ 7ου μηνός· τὴν δὲ δευτέραν ἀπὸ τοῦ 7ου μηνός· μέχρι τοῦ 2ου ἔτους· τὴν δὲ τρίτην ἀπὸ τοῦ 2—7 ἔτους.

2) Τὴν παιδικὴν ἡλικίαν (pueritia) ἀπὸ τοῦ 7—13 ἔτους διὰ τὰς κόρας, μέχρι δὲ τοῦ 15 διὰ τοὺς παῖδας.

3) Τὴν ἐφηβίαν ἀπὸ τοῦ 13—21 διὰ τὰς νέας, καὶ ἀπὸ τοῦ 15—25 διὰ τοὺς νέους.

4) Τὴν ἀνδρείαν ἡλικίαν ἀπὸ τοῦ 21—50 διὰ τὰς γυναῖκας, καὶ ἀπὸ τοῦ 25—60 διὰ τοὺς ἀνδρας.

Ἰποδιαίρει δὲ ὁ Ἄλλε τὴν ἡλικίαν ταύτην εἰς ἀνδρείαν ἡλικίαν αὐξοῦσαν, ἐμπειδωθεῖσαν, καὶ φθίνουσαν. Καὶ

5) Τέλος τὴν γερωντικὴν ἡλικίαν, τὸ γῆρας, ὑποδιαίρουμένον εἰς ἀκμαῖον γῆρας ἀπὸ τοῦ 60—70 ἔτους, εἰς σαθρὸν γῆρας, ἐποχὴν τῶν νοσημάτων, καὶ τέλος εἰς ἐσχάτον γῆρας.

Ἐκ τῆς παραθέσεως τῶν δύο τούτων διαιρέσεων παρατηρεῖται, ὅτι ἡ τοῦ Φλερέυ διαιρέσις, πλὴν τῆς ἐνδομητρίου ἡλικίας, δὲν διαφέρει οὐσιωδῶς, καθ' ἃ προεῖρηται, τῆς τοῦ Ἄλλε. Οὐχ ἦττον μέγιστος ὀφείλεται ἔπαινος τῷ Φλερέυ διὰ τὴν τάξιν καὶ τὴν ἀκριβείαν μεθ' ὧν ἐκθέτει τὰς χαρακτηριστικὰς τὰς διαφορὰς ταύτας ἡλικίας ἀνατομικὰς, φυσιολογικὰς κτλ. καταστάσεις, τάξιν, τὴν ὁποίαν θέλομεν ἀκολουθήσει καὶ ἡμεῖς ἐν τῷ παρόντι κεφαλαίῳ. Ἄλλ' ἐπειδὴ ἀφ' ἑτέρου δὲν ἐγκρίνομεν τὴν ἄνευ προφανοῦς ἀνάγκης καινοτομίαν, παραδέχομεθα τὴν διαιρέσιν τοῦ Ἄλλε ὡς ἔχει, προσθέτοντες εἰς ταύτην καὶ τὴν ἐνδομητρίων ἡλικίαν. Τοῦτο δὲ καθότι θεωροῦμεν λογικώτερον νὰ ἐξετάσωμεν ἐνταῦθα τὰ διάφορα αἷτια τὰ καταστρέφοντα ἢ πολυειδῶς παραβιάζοντα τὸ ἔμβριον, καὶ τὰ πρὸς πρόληψιν αὐτῶν σχετικὰ ὑγιεινὰ πα-

ραγγέλματα, ἢ νὰ ἀνχαγάωμεν αὐτὰ ἐν τὴν ὑγιεινὴν τῆς ἐγκύου γυναίκος.

1ον. Πρώτη ἡλικία Ἐνδομητρίου
ἢ ἐμβρυακὴ ζωὴ.

Ἡ κατὰ φύσιν τοῦ ἀνθρώπου ἀνάπτυξις ἐν τῇ ἐνδομητρίῳ αὐτοῦ ζωῇ παραβιάζεται ὑπὸ διαφορῶν αἰτίων. Τὰ διαμαρτέματα τῆς πρώτης τοῦ ἀνθρώπου διαπλάσεως, αἱ συγγενεῖς αὐτοῦ ἀνωμαλίες, αἱ ἐκτρώσεις, ὁ ἐν τῇ μήτρᾳ θάνατος τοῦ ἔμβριου, ὀφείλονται εἰς τὴν ἐπιρροὴν τῶν αἰτίων αὐτῶν, τινὰ τῶν ὁποίων εἰσὶν ἀγνωστα εἰσέτι, ἕτερα δὲ ἀπ' ἐπαντίας γνωστά, ἐφ' ᾧ καὶ ἔργον ἔχει ὅπως προλάβῃ καὶ καταπολεμήσῃ τὰ τελευταῖα ταῦτα ἐν ὑγιεινῇ.

Αἱ κατὰ τὴν ἐγκυμοσύνην πτώσεις, καὶ μάλιστα αἱ ἐπὶ τῆς ἑδρας, οἱ κτύποι, ἐξωτερικαὶ ἐν γένει βίαιαι, καὶ μάλιστα αἱ ἐπὶ τῆς μήτρας ἀπληροῦσαι, ἐπιφέρουσι ὅτε μὲν τὴν ἐκτρωσιν, ὅτε δὲ τὸν θάνατον τοῦ ἔμβριου, ἄλλοτε δὲ ἀναπτύσσουσι καὶ διαφορῶς συγγενεῖς ἀνωμαλίας.

Καὶ ὁ μὲν Winslow ἀποδίδει τὰς συγγενεῖς ταύτας ἀνωμαλίας εἰς ἔμφυτον τινὰ τῶν σπερμάτων προδιάθεσιν· ἀλλ' αἱ νεώτεροι καὶ ἀκριβεστεραι ἐρευνᾶν τῶν Ἄλλε, Μοργάνη, Μέκελ, Βεκλάρ, Δουγῆς, Οὐελπῶ, Σέρρε, ἀπέδειξαν, ὅτι ἐπάρχουσι μὲν συγγενεῖς τινες ἀνωμαλίας ὀφειλόμεναι εἰς ἐντελῶς ἄγνωστον τινὰ ἐπιρροὴν τῆς παραγωγικῆς δυνάμεως ἐπὶ τοῦ ἔμβριου, ἀλλ' ὅτι αἱ πλείστα αὐτῶν ὀφείλονται εἰς τὰ προεκτεθέντα αἷτια, ἐπινεργήσαντα ἐπὶ τῆς μητρὸς μετὰ τὴν σύλληψιν.

Κατὰ δὲ τὸν Σεφρὸ Σαιντιλαίρε, τὰ αἷτια ταῦτα ἐπιφέρουσι συνήθως παρεκτροπὰς, ἀνωμαλίας τῆς κεφαλῆς.

Προφανῶς ἐπίσης ἐπιρρεάζει τὸ ἔμβριον

καὶ ἡ σίτισις. Ἡ διὰ τῆς διαίτης καὶ τῶν ἀφαιμάξεων ἐκουσίᾳ τῆς μητρὸς ἐξασθένεισι κατὰ τὴν ἐγκυμοσύνην, παρεμποδίζει, ὡς ἀπέδειξεν ὁ Δεπὼλ (Depaul), τὴν κανονικὴν τοῦ ἔμβριου ἀνάπτυξιν. Ἡ δὲ πλεθώρα τῶν ἐγκύων, λέγει ὁ Βουσοῦ (Bouchut), θεωρεῖται ὡς ἰσχυρὸν αἷτιον τῶν συγγενῶν δυσμορφιῶν, καθόσον τὸ ἔμβριον πιέζεται ἐταισθητῶς ὑπὸ τῆς σφόδρα συνεσταλμένης μήτρας, οὗ ἕνεκα τὰ μέλη ἢ ὁ κορμὸς τοῦ ἔμβριου ἐνδέχεται νὰ τερῶνται εἰς πλημμυλῆ τινὰ θέσιν. Εἰς τὴν αἰτίαν ταύτην ὀφείλονται βεβαίως καὶ ἄλλαι πολλαὶ συγγενεῖς δυσμορφίαι, τὰς ὁποίας δυνάμεθα νὰ προλάβωμεν διὰ τῆς ἀφαιμάξεως.

Ἡ ἐπὶ τῶν συγγενῶν αὐτῶν δυσμορφιῶν ἐπιρροὴ τῶν ζωρῶν, αἰφνιδίων ἢ παρατεταμένων ἠθικῶν ἐντυπώσεων, οἷαι εἰσὶν ἡ χαρὰ, ἡ λύπη, ὁ φόβος, παρ' οὐδενὸς διαφιλονεικεῖται τὴν σήμερον. Κοινῶς πιστεύεται, ὅτι αἱ μὴ ἐκπληρούμεναι ἐπιθυμίαι τῆς ἐγκύου ἔχουσι μεγίστην ἐπιρροὴν ἐπὶ τῆς παραγωγῆς τῶν συγγενῶν αὐτῶν ἀνωμαλιῶν καὶ μάλιστα ἐπὶ τῶν διαφόρων κηλίδων τῶν εἰς τὰ διάφορα μέρη τοῦ σώματος τοῦ ἔμβριου παρατηρουμένων, ἀλλ' ἡ ἐπιστήμη συγκαταλέγει τὴν γνώμην ταύτην, διαψευδομένην ὑπὸ τῆς ἀστηρῆς καὶ προσεκτικῆς παρατηρήσεως, μετὰ τῶν προλήψεων ἢ τῶν πλανῶν τοῦ πλήθους.

Τὸ ἔμβριον προσβάλλεται ἐν τῇ μήτρᾳ καὶ ὑπὸ διαφορῶν νοσημάτων. Καὶ τινῶν μὲν τούτων δὲν δυνάμεθα ν' ἀνύρωμεν τὴν παραγωγὸν αἰτίαν, ἐπομένως οὐδὲ νὰ προλάβωμεν ταῦτα δυνάμεθα, τοιαῦτα δ' εἰσὶν ὁ ὑδροκέφαλος, ἡ ὑδρόραχίς, αἱ ἐγκεφαλοκῆλαι, αἱ κῆλαι, ἡ ἰχθύωσις κττ. ἕτερα δὲ ἀπ' ἐναντίας νοσήματα, ἐκ γνωστῶν πηγάζοντα αἰτίων, δυνάμεθα νὰ καταπολεμήσωμεν ἐπιτυχῶς. Τὰ κατάγματα λ.χ. αἱ ἐξαρθρώσεις κττ. ὀφείλονται εἰς ἐξωτε-

ρικὰς ἐπὶ τῆς ἐγκύου ἐπιρροαίσις βίας. Ἡ κατὰ τὴν ἐγκυμοσύνην ὑπερβολὴ τῆς βρώσεως, ἢ καὶ ἡ κατάχρησις τῶν οἰνοπνευματωδῶν ποτῶν ἐπιρρεάζουσιν ἐπιβλαβῶς τὰ ἔμβρυα, πολλὰ τῶν ὁποίων γεννῶνται μετὰ γαστρίτιδων ἢ πηκτοειδῶν μαλακύνσεων τοῦ βλενωμένου τοῦ στομάχου. Αἱ κατὰ τὴν ἐγκυμοσύνην ὑπὸ ἐξανθημάτων προσβαλλόμεναι γυναῖκες, ὁποῖα εἶναι ἡ ἴλις, ἡ ἐρυθρὰ, ἡ εὐφλογία, μεταδίδουσιν ἐνίοτε τὰς νόσους ταύτας καὶ εἰς τὰ ἔμβρυα αὐτῶν εἰς τὰ ὁποία παρατηροῦμεν, μετὰ τὴν τοκετῶν, ὅτι μὲν τὰ λεύκανα τῶν νοσημάτων αὐτῶν, ὅτι δὲ τὰ νοσήματα ταῦτα καθαρῶς κατὰ διαφορὰς περιόδους διακριτὰ, ἀναλόγως τῆς ἐποχῆς καθ' ἣν προσβλήθη ἡ ἐγκυος, ἐποχῆς μᾶλλον ἢ ἦττον ἀπομακρυσμένης τοῦ τοκετοῦ· ἐνδέχεται μάλιστα καὶ νὰ ἀποθιώσῃ τὰ ἔμβρυα ἐν τῇ μήτρᾳ συνεπείᾳ τῶν νοσημάτων αὐτῶν.

Ὁ δὲ Σαινιὸ (Chaigneau) ἀναφέρει τοκετόν τινὰ διδύμων, καθ' ὃν τὸ ἕτερον μόνον τῶν ἐμβρυῶν ἐπάσχειν ἐξ εὐφλογίας.

Κατὰ δὲ τὰς ἐπίδημιας τῶν ἐξανθημάτων αὐτῶν παρατηρήθησαν πολλάκις νεογνὰ φέροντα τὴν ἴλιδα, τὴν ἐρυθρὰν ἢ τὴν εὐφλογίαν, χωρὶς νὰ προσβλήθῃ ἡ μήτηρ ὑπὸ τῶν νοσημάτων αὐτῶν. Ὁμοίαν περιστασιν παρατηρήσαμεν καὶ ἡμεῖς ἐνταῦθα. Γυνὴ τις μήτηρ τριῶν τέκνων, ἐγκυος εὐσα, ἔτεκε περὶ τὰ μέσα τοῦ Ἰουλίου 1863 θυγάτριον καλῶς διαπεπλασμένον. Καὶ εὐθύς μὲν μετὰ τὸν τοκετῶν οὐδόλωσ ἐξέπληξε τοὺς οἰκείους ἢ κατὰ τὸ δέγμα τοῦ νεογνοῦ διακεχυμένη ἐρυθρότητι καὶ τὸ βράγχος τῆς φωνῆς αὐτοῦ, ὅπερ ἀπεδόθη εἰς κατάψυξιν, ἀλλ' ἐπειδὴ τὸ βράγχος τῆς φωνῆς διατηρεῖτο καὶ τὴν ἐπιούσαν, ἐνέτριψαν δι' ἐλάσιον τὸν λαμῶν αὐτοῦ, ὅτε εὖρον τοὺς κατ' αὐτὸν ἀδένας ἐξωγκωμένους. Προσκληθέντες καὶ ἡμεῖς τότε πρὸς ἐπί-

σκεψιν, και εξετάσαντες τὸ βρέφος, εὑρομεν πλὴν τῆς ἐπισήμου ταύτης ἐξογκώσεως τῶν ἀδένων, εὑρομεν λέγομεν, τὰ μὲν παρίσθια ἐρυθροπέλιθνα, καθ' ὅλον δὲ τὸ σῶμα αὐτοῦ διακεχυμένην τὴν χαρακτηριστικὴν τοῦ ἐξανθήματος τῆς ἐρυθρᾶς ἐρυθρότητα. Τὸ νεογνὸν αὐτὸ ἀπέβρισεν ὀκτὼ μετὰ τὸν τοκετὸν ἡμέρας ὑπὸ σφοδρᾶς τῶν παρισθίων καὶ τοῦ λάρυγγος φλεγμονῆς, τρεῖς δὲ πρὸ τοῦ θανάτου αὐτοῦ ἡμέρας ἤρξατο ἡ χαρακτηριστικὴ τοῦ ἐξανθήματος ἀπολεπισία. Σημειωτέον δὲ ὅτι πρὸ ἐνὸς περιόπου μὲνης προσεβλήθησαν ἠπίως ὑπὸ τῆς αὐτῆς νόσου καὶ δύο τῶν τέκνων τῆς τεκούσας.

Πολλοὶ ἔτυχε ν' ἀπαντήσωσι καὶ τὴν συγγενῆ φυμάτωσιν, ἡ δὲ συγγενῆς συφιλις ἔστι συχνοτάτη.

Ἐκ τῶν προσβαλλόντων τὴν ἔγκυον νοσημάτων τινὰ μὲν ἐπιπέρουσι τὴν ἔκτρωσιν, τοιαῦτα δὲ εἰσιν ἡ ἀπιατικὴ χολέρα, ἡ συμπεπυκνωμένη εὐφλογία, ὁ τυφοειδῆς πυρετός ὁσάκις οὗτος τύχη βαρῆς, καὶ τινὰ μὴ συφιλιτικὰ σαρωμάτα τοῦ τραχήλου τῆς μήτρας ἕνεκα τῆς ἀφθόνου λευκορροῆς ἢ ἐπιπέρουσι κτλ.

Ἄλλα δὲ ἀλλοιοῦσι μόνον τὴν ὑγίαν τοῦ ἐμβρύου, τοιαῦτα δὲ εἰσιν, ἡ νολοθήης εὐφλογία, αἱ χοιράδες, ἡ φυμάτωσις καὶ τινὰ χρόνια νοσήματα. Εἰσὶ δὲ καὶ ἄλλα τινὰ εὐάριθμα νοσήματα, ἐν οἷς καὶ ἡ πνευμονία, μετρίως μόνον ἐπηρεάζοντα τὴν ὑγίαν τοῦ ἐμβρύου.

Πρὸς προφύλαξιν ἐπομένως τοῦ ἐμβρύου ἀπὸ τῶν προσκεθεσίων ἀνωμαλιῶν καὶ νόσων, ἀνάγκη πάσα ν' ἀποφεύγη ἡ ἔγκυος τὰς πτώσεις, τὰς ἐπὶ τῆς κοιλίας πληξείας, τὰ ἐξωτερικὰ βίαια, τὰς μεγάλας μυϊκὰς προσπάθειας. Δέον ὅπως μὴ πιεζώνται ἢ συσφιγγώνται τὰ διάφορα τοῦ σώματος αὐτῆς μέρη καὶ κατ'ἐξοχὴν ἡ κοιλία ὑπὸ τῶν ἐνδμάτων καὶ μάλιστα ὑπὸ τοῦ σταθροδέ-

σμου, περὶ τοῦ ὁποίου θέλομεν ὀμιλήσει ἐν ἐκτάσει ἐν τῷ περὶ ἐνδυμάτων κεφαλαίῳ. Ἄς ἀποφεύγη δὲ πάντοτε τοὺς ὑπερβολικούς ἐν γένει κόπους, τὴν ἱππασίαν, τὴν κολυμβητικὴν, τὴν δι' ἀμάξης παρατεταμένην πορείαν καὶ μάλιστα ὅταν ἡ ἄμαξα ἀπαιωρῆται καλῶς ἢ κινῆται ἐπὶ ἀνωμαλοῦ ἐδάφους, τὰς πολυανθρώπους συναθροίσεις, τοὺς χοροὺς, τὰς ἀγρυπνίας κτλ.

Ἡ ἔγκυος δεῖν ὅπως ἀναπνέῃ ἐφ' ὅσον τὸ δυνατόν καθαρὸν καὶ ἐλεύθερον ἀέρα, διαμένη εἰς φωτεινὰ μέρη καὶ διατρίβει, εἰ δυνατόν, ἐν τῇ ἐξοχῇ.

Ὁ Οὐμβώλδος οὐδὲ τὴν ἐλαχίστην κἀν δυσμορφίαν παρετήρησεν ἐπὶ πενταετίαν μεταξὺ ἀπείρων ἀγρίων.

Καθῆκον δὲ ἀπαραίτητον τῆς ἔγκυου εἶναι ν' ἀποφεύγη τὴν ἐπιβλαβῆ τῶν ἐπιδημιῶν καὶ τῶν μικσμμάτων ἐπιρροήν.

Ἡ ἔνδεια, ἡ ἀνεπαρκῆς ἢ ἡ κακῆς ποιότητος τροφή ἐπηρεάζουσι ἐπιβλαβῶς τὸ ἔμβρυον. Οὐχ ἥττον ὁμως ἐπιβλαβῶς ἐνεργούσι καὶ ἡ λίαν θρεπτικὴ ἢ ἐρεθιστικὴ τροφή, ἡ πολυφαγία ἢ κατάχρησις τῶν οἰνοπνευματωδῶν ποτῶν, καθόσω εἴτε ἐπισπύδεται ἐκ τούτων ἡ κυκλορροία, εἴτε ἀναπτύσσεται ἡ πληθώρα.

Ὅρσει προσιεὶ ν' ἀποφεύγη ἡ ἔγκυος δεῖν τὸ δυνατόν τὰς ζωηρὰς ἠθικὰς ἐντυπώσεις καὶ μάλιστα τὸν φόβον, τὴν λύπην. Οὐδόλως δὲ συμφέρει νὰ ἐναντιώμεθα εἰς τὰς τυχόν ἐπιθυμίας τῆς γυναικὸς, ὁσάκις αὐταὶ εἰσὶν εἰλικρινεῖς καὶ οὐδεμίαν ὑποπτεύμεθα ἐκ τῆς ἐκπληρώσεως αὐτῶν βλάβην· ἀπ' ἐναντίας δὲ πρέπει νὰ ἀποκρούμεν τὰς γελόιας ἢ ἐπιβλαβεῖς αὐτῆς ὁρέξεις, οὐδὲν ἐκ τούτου φοβούμενοι ἀπεικτικῶν, καθόσω ἄλλως τε ἢ γυνὴ ἐνοουσα τὸ ἀδύνατον τῆς ἐκπληρώσεως τῆς ὁρέξεως αὐτῆς, ἡσυχάζει τελευταῖον, χωρὶς

παντάσασιν, ἐπαναλαμβάνομεν, νὰ πάθῃ ἐκ τούτου τὸ ἔμβρυον.

Ὡς ἐπίμετρον τῶν ἐκτεθέντων μεταφέρομεν ἐνταῦθα τὰς ἐξῆς ἰδέας τοῦ Φλερύ.

«Ἡ ἔγκυμονοῦσα, λέγει οὗτος, ἐστὶν ὑπεύθυνος εἰς τὴν συνείδησιν αὐτῆς καὶ τὴν εὐανθρωπότητα διὰ τὸ ὁποῖον φέρει εἰς τοὺς κόλπους αὐτῆς ὄν. Ἀύστηρόν αὐτῆς καθῆκον, πρὸς τὸ συμφέρον τοῦ ἐμβρύου, εἶναι νὰ μεταχειρισθῇ ἅπαντα τὰ μέσα ὅπως προφυλαχθῇ ἀπὸ τῶν παθογόνων αἰτιῶν, ναίτινες, προσβάλλουσαι αὐτὴν, δύναται ν' ἀλλοιώσωσι τὴν ὑγίαν τοῦ ἐμβρύου, νὰ ἐμποδίσωσι τὴν κατὰ φύσιν ἀνάπτυξίν του, νὰ ἐπιφέρωσι τὴν ἔκτρωσιν ἢ τὸν θάνατον αὐτοῦ κτλ. Τὰ δὲ νοσήματα ἐξ ὧν φοβούμεθα μᾶλλον τὰς λυπηρὰς ταύτας συνεπειάς, εἰσὶν ἡ ἀσιατικὴ χολέρα, ἢ ἡ εὐφλογία, ὁ τυφοειδῆς πυρετός, ἢ ἡ σύφιλις κτλ.»

2ον. Βρεφικὴ ἡλικία. Περίοδος πρώτη.

Ἀπὸ τῆς γεννήσεως μέχρι τοῦ ἐβδόμου μηνός.

Τὸ παιδίον εὐθὺς μετὰ τὸν τοκετὸν λαμβάνει αὐθῦπαρκτον ὑπαρξίν, οὐ ἕνεκα τινὲς μὲν τῶν λειτουργιῶν αὐτοῦ τροποποιούνται, ἕτεροι δὲ ἀποκαθίστανται. Ἄλλὰ πρὶν ἢ ἐξετάσωμεν τὰς τροποποιήσεις ἐν αἷς ἐπόκεινται αἱ λειτουργίαι αὐτοῦ, ἴδωμεν ὁποίας φροντίδας ἀπαιτεῖ τὸ νεογνὸν εὐθὺς μετὰ τὴν ἀπὸ τῶν μητρικῶν κόλπων ἐξόδον αὐτοῦ.

Στιγμάς τινας μετὰ τὸν τοκετὸν ἀποτένομεν τὸν ὀμφάλιον λῶρον δύο ὡς ἕγιστα δακτύλους ἀνωθεν τοῦ ὀμφαλοῦ καὶ περιδένομεν αὐτόν, μεθ' ὃ ἐπαλείφοντες τὸ σῶμα τοῦ νεογνοῦ δι' ελαιολάδου, βουτύρου, ἢ, ὅπερ προτιμώτερον, διὰ λεικίθου ὡοῦ, πλύνομεν αὐτὸ ἐν ὕδατι 28⁰—30⁰ /₁₀₀ περιόπου θερμοκρασίας πρὸς καθαρισμόν ἀπὸ τῶν ῥυπαινόντων τὸ σῶμα τοῦ τεχθέντος

σμήματός καὶ αἵματος. Ἀπομάτωμεν εἴτα προσεκτικῶς τὸ ἀρτίστονον διὰ θερμῆς καὶ μαλακῆς ὀνόνης, ἐξετάζομεν ἂν ὑπάρχῃ διαμαρτυρία τι τῆς πρώτης διαπλάσεως, ἐπιθέτομεν τὸν πρὸς τήρησιν τοῦ ὀμφαλίου λῶρον κατάλληλον ἐπίδεσμον, ἐνδύομεν τὸ νεογνὸν καὶ κατακλίνομεν αὐτό.

Ὁ ὀμφάλιος λῶρος μαραινόμενος ἀπὸ τῆς πρώτης ἢ τρίτης ἡμέρας, καὶ ἀποξηραίνομενος ἀπὸ τῆς κορυφῆς πρὸς τὴν βάσιν ἀποπίπτει τὴν 3ην, 4ην ἢ 6ην μετὰ τὸν τοκετὸν ἡμέραν. Ὅσάκις δὲ τύχη παχὺς καὶ ἀνεπτυγμένος ἀποξηραίνεται βραδύτερον, καὶ ἐμπούκει συνήθως κατὰ τὴν βάσιν αὐτοῦ πρὶν ἢ ἀποπέσῃ. Εἰ δὲ τύχη λεπτός, ἄτοπος, ταχύτερον. Ἀξιοπαρατήρητον εἶναι, λέγει ὁ Βουσσὸς, ὅτι ἡ ἀποξηρανίσις αὐτῆ ἐξαρτᾶται ἐκ τῶν ζωϊκῶν φαινομένων. Τῶν εὐθὺς μετὰ τὸν τοκετὸν θνησκόντων παιδίων ὁ ὀμφάλιος λῶρος δὲν ἀποξηραίνεται, ἀλλ' ἀποσυντίθεται μετὰ τινος ἡμέρας. Ἐπειδὴ δὲ τὰ ἀγγεῖα, ἐξ ὧν αὐτός σύγκαιται εἰσὶν εὐδιαχώρητα, ἔπεται, ὅτι εἰσδύει δι' αὐτῶν μετὰ σφοδρότητος ὅπως οὐκ ἐνεργουμένη ἐνεσις, ὅπερ, εἰρήσθω ἐν παρόδῳ, ἐστὶ λίαν οὐσιώδης εἰς τὴν ἰατροδικαστικὴν προκειμένου νὰ γνωματεύσωμεν ἂν βρέβρις τι ἐξῆς 1—2 ἢ 3 μετὰ τὸν τοκετὸν ἡμέρας.

Ἡ μετὰ τὴν ἀπόπτωσιν τοῦ ὀμφαλίου λῶρου ὑπολειπομένη σὺλὴ ἐστὶν ἐντελής τὴν 10ην ἢ 12ην ἡμέραν.

Ἡ ἀπόπτωσις τοῦ ὀμφαλίου λῶρος οὐδὲν συνήθως συνεπιφέρει ἀτόπημα ὅταν δὲν προέρχεται αὐτῆ ἀπὸ ἐξωτερικῆν βίαν, ἢ δὲ ἀσήμαντος ἐπιμένουσα ἐμπύησις, ἐνίοτε δὲ καὶ ἀφθονώτερα κατὰ τὸ, ὡς εἰρηται, πάχος αὐτοῦ παύει ταχέως.

Ἐνίοτε ὁμως ἐπέρχονται αἱμορραγίαι σοβαρὰ, θανατηφόροι, αἵτινες οὐδέποτε παρετηρήθησαν πρὸ τῆς 7ης μετὰ τὸν τοκε-

τὸν ἡμέρας, οὐδὲ πέραν τῆς 13ης, τινὲς δὲ παρετήρησαν καὶ ὀμφαλικὰς φλεβίτιδας, φλεγμονὰς τῶν ὑπογαστρικῶν ἀρτηριῶν, ἐρυσιπέλατα περὶ τὸν ὀμφαλὸν, ἢ καὶ φλεγμονὰς τῶν κοιλιακῶν τοιχωμάτων, νοσήματα πάντα ἀναπτυσσόμενα ἐνίοτε καὶ πρὸ τῆς ἀποπτώσεως τοῦ ὀμφαλίου λώρου, καὶ ὀφειλόμενα εἴτε εἰς ἐξωτερικὴν τινα ἐπὶ τοῦ ὀμφαλοῦ βίαν, ἢ καὶ εἰς διάφορα διεσθιζόντα αἷτια, οἷά εἰσι τὰ ἐπὶ τοῦ ὀμφαλοῦ τιθέμενα τραχέα καὶ ἀκάθαρτα σπληνία, τὰ διάφορα ξηρία δι' ὧν κοινῶς ἐπιπάσσουσιν αὐτὸν καὶ τὰ ὁποῖα ἐνδέχεται νὰ περιέχωσι τραχίως ἐρεθιστικὰς οὐσίας, ὁ ἀδὲξιος ἐπίδεσμος, ἢ μετὰ τῶν ἐνδυμάτων προστριβὴ τοῦ ὀμφαλοῦ κτλ.

Ταῦτα δὲ πάντα προλαμβάνομεν, πλύνοντες προσεκτικῶς καθ' ἑκάστην τὸν ὀμφαλὸν λώρον διὰ μαλακοῦ σπόγγου, ἐμβεβρεγμένου ἐν χλιαρῷ ἀφεψήματι μαλάχης, ἀπομάσσοντες εἴτα πρῶως καὶ ἐπιπάσσοντες αὐτὸν, ἂν νομίσωμεν ἀναγκαῖον, διὰ ξηρίου λυκοποδίου, καὶ ἐπιθέτοντες τέλος δι' ἀπλῆς ἀλοιφῆς ἐπιλειμμένον μαλακὸν καὶ καθαρὸν σπληνίον, τὸ ὁποῖον πρέπει νὰ τηρῶμεν διὰ καταλλήλου καὶ μετρίως συνεσφιγμένου ἐπίδεσμου.

Τὴν δὲ μετὰ τὴν ἀπόπτωσιν τοῦ ὀμφαλίου λώρου ἐναπομένονταν οὐλὴν δεόν νὰ τηρῶμεν δι' ἐπίδεσμου ἐπὶ τινος εἰσέτι ἡμέρας, καθότι ἐνίοτε διαρρήγνυται κατὰ τοῦς κλαυμυρισμοῦς τοῦ πεδίου, οὗ ἕνεκα γεννῶνται ὀμφαλοκῆλαι.

Μετὰ τὸν τοκετὸν τὸ δέρμα τοῦ βρέφους ὅπερ δὲν διαβρέχεται πλέον ὑπὸ τοῦ ἐναμνίου ῥευστοῦ, καὶ ἀπὸ τοῦ ὁποῖου ἀφῆρηθῆ διὰ τῆς πλύσεως ἢ καλύπτουσα αὐτὸ παχεῖα οὐσία, περιβάλλεται δὲ ἀπ' ἐναντίας πρῶτον ἤδη ὑπὸ τοῦ ἀτμοσφαιρικοῦ ἀέρος, ἀπόλλυσι τὴν ἐπιδερμίδα αὐτοῦ, ἥτις ἀποξηραίνεται, διαρρήγνυται, ἀποκόλ-

λάται καὶ ἀποπίπτει ἐνίοτε μὲν κατὰ μᾶλλον ἢ ἥττον μεγάλα, ἄλλοτε δὲ κατὰ μόλις εὐδιάκριτα, τεμάχια.

Ἡ ἀπολεπίδωσις αὕτη τῆ, ἐπιδερμίδος, ἀρχομένη ἀπὸ τῆς 1ης ἢ τῆς 2ας μετὰ τὸν τοκετὸν ἡμέρας, ἐστὶ πλήρης, καθολικὴ περὶ τὴν ὅλην ἡμέραν, καὶ μόνον εἰς τὰ πρόωρος τεχθέντα παρατηρεῖται πολλῶ βραδύτερον. Διαρκούσα δὲ συνήθως 10—12 ἡμέρας, παρατείνεται ἐνίοτε καὶ μέχρι τῆς 30ης ἢ 40ης ἢ καὶ 60ης ἡμέρας. Καὶ βραδύτερα μὲν καὶ καταφανέστερα ἐστὶν εἰς τὰ ἰσχυρά, ἀδύνατα ἢ τὰ ἕνεκα νόσου τινὸς ἐξασθενήσαντα βρέφη, τοῦναντίον δὲ εἰς τὰ ὑγιῆ καὶ εὐρωστα. Λίαν καταφανὴς δ' ἐστὶν ἐν γένει εἰς τὸν τράχηλον, τὰς μασχάλας, τοὺς ἀγκῶνας, τὰς βουβωνικάς χώρας, τὰ γεννητικὰ μόρια καὶ ἐν γένει εἰς ὅσα μέρη τὸ δέρμα σχηματίζει πτυχάς. Μέχρις οὗ δὲ σχηματισθῆ νέα ἐπίδερμις, τὸ δέρμα ἐστὶν ἐρυθρότατον, λίαν εὐαίσθητον καὶ δι' ἐλάχιστην αἰτίαν φλεγμαίνει. Εἰς τὰ ἐν τῇ ἀμέσῃ μετὰ τοῦ ἀέρος ἐπαφῆ ἐκτιθέμενα μέρη ἢ ἐπιδερμὶς ἀναγεννᾶται ταχύτερον, βραδύτερον δὲ εἰς τὰ ὑπὸ τῶν ἐνδυμάτων καλυπτόμενα, ἥτοι τὰς μασχάλας, τὰς βουβωνικάς χώρας, τὰ γεννητικὰ μόρια κτλ. Τὴν δὲ εἰς τὰ μέρη ταῦτα ἔλειψιν τῆς ἐπιδερμίδος ἀναπληροῦμεν διὰ τινος ἀπορροφητικοῦ ξηρίου καὶ κατὰ προτίμησιν τοῦ λυκοποδίου, δι' οὗ ἀπορροφᾶται ἢ κατὰ τὰ μέρη ταῦτα ὑγρασία, καὶ προφυλάσσεται τὸ δέρμα ἀπὸ τῶν ἐξωτερικῶ ἐρεθίζόντων αὐτὸ αἰτιῶν¹.

Μετὰ τὴν, ὡς εἴρηται, ἀποτομὴν καὶ περιέδωσιν τοῦ ὀμφαλίου λώρου, τὴν πλύσιν τοῦ παιδίου κτλ. ἐνδύομεν αὐτό.

Καὶ περὶ μὲν τῆς καταλληλοτέρας τοῦ παιδίου ἐνδυμασίας θέλομεν διαλάβει ἐν ἑ-

¹ Ὁ Γαληνὸς συμβουλεύει τὴν μυροίνην. (Ἰδὲ Γαληνοῦ.)

κτάσει ἐν τῷ περὶ ἐνδυμάτων κεφαλαίῳ. Λέγομεν δὲ μόνον ἐνταῦθα, ὅτι τὰ ἐνδύματα αὐτοῦ, ἥτοι ὁ χιτωνίσκος, ὁ ἐπενδύτης καὶ τὰ σπάργανα πρέπει νὰ ἦναι μαλακά, εὐρύχωρα ὅπως μὴ συσφιγγῶσιν οὐδὲν τοῦ σώματος μέρος, πρέπει νὰ περιδένωνται διὰ πλατειῶν ταινιῶν, οὐχὶ δὲ νὰ συνδέωνται διὰ καρφίδων, νὰ προφυλάττωσιν ἀκούοντως τὸ ἀρτίτοκον, ὅπερ δὲν δύναται νὰ ἀντιδρᾷ κατὰ τοῦ ψύχους διὰ τῆς ἀσκήσεως τῶν μυῶν αὐτοῦ· δὲν πρέπει δὲ νὰ ἦναι τὰ ἐνδύματα λίαν θερμά καθότι ἐρεθίζουσι τότε τὸ λίαν εὐαίσθητον δέρμα τοῦ νεογνοῦ, ἀναπτύσσουσι πυρετὸν ἐνίοτε δὲ καὶ σπασμούς, τέλος δὲ πρέπει νὰ τηρῶνται τὰ ἐνδύματα καθαρῶτατα καὶ νὰ ἀλλάσσονται μόλις ὑγραθῶσιν ὑπὸ τῶν οὐρῶν ἢ τῶν περιτωμάτων, καθότι αἱ οὐσῖαι αὐταὶ ἐρεθίζουσι τὰ γεννητικὰ μόρια τοῦ παιδίου μέχρις ἐρυθρήματος ἢ καὶ ἐρυσιπέλατος. Πρὶν δὲ ἐνδύσωμεν τὸ παιδίον διὰ καθαρῶν ἐνδυμάτων συμφέρει νὰ πλύνωμεν τὰ ῥυπωθέντα μέρη διὰ μαλακοῦ σπόγγου ἐμβεβρεγμένου ἐν χλιαρῷ ὕδατι, ἐν ᾧ προσθέτομεν καὶ ἐλάχιστον ποσὸν ἀρωματικοῦ ῥευστοῦ, ὡς λ. χ. τοῦ διὰ ῥόδων ἔξυς, τοῦ ἀρωματικοῦ ὕδατος τῆς Κολονίας καὶ τῶν τοιούτων, τὸ ποσὸν ὁμοῦ τοῦ ἀρωματικοῦ αὐτοῦ ῥευστοῦ, ἐπαναλαμβάνομεν, δεόν νὰ ἦναι ἐλάχιστον πρὸς ἀποφυγὴν ἐρεθισμοῦ. Ἀπομάσσομεν εἴτα τὸ σῶμα πρῶως καὶ ἐπιπάσσομεν τὰ μὴ ὑπὸ νεᾶς εἰσέτι ἐπιδερμίδος καλυφθέντα μέρη διὰ ξηρίου λυκοποδίου.

Ἀφοῦ δὲ ἐνδύσωμεν τὸ παιδίον κατακλινόμεν αὐτὸ ἐν ἰδίᾳ κοιτίδι, αἱ στρωμαὶ καὶ τὰ προσκεφάλαια τῆς ὁποίας οὐδέποτε συμφέρει νὰ ἦναι πεπληρωμένα διὰ πτίλων ἢ δι' ἐρίου, ἕνεκα τῆς ὑπερβολικῆς θερμότητος ἢν αἱ οὐσῖαι αὐταὶ ἀναπτύσσουσι καὶ τῆς δυσκολίας μεθ' ἧς στεγνόνουσιν, οὗ ἕ-

νεκα διατηροῦσι καὶ τὴν ὑγρασίαν καὶ τὴν ὀσμὴν τῶν οὐρῶν κτλ. ἀλλὰ δι' ἀχύρου βρώμου, ἢ φύλλων πτέριδος.

Αἱ στρωμαὶ αὐταὶ καὶ εὐκόλως στεγνόνουσιν καὶ διὰ μακρᾶς δαπάνης ἀντικαθίστανται.

Λίαν δὲ ἐπιβλαβὲς ἀποβαίνει τῷ παιδίῳ ἢ ἐν τῇ μητρικῇ κλίνῃ κατάκλισις αὐτοῦ, καὶ διότι αἱ ἐκ τῶν λογίων ἀναπεμπόμεναι ἀπόπνοιαι ἐπιπρεάζουσιν αὐτό, καὶ διότι ἐνδέχεται νὰ βλαφθῆ ὑπὸ τῆς μητρὸς αὐτοῦ ἐν ὕπνῳ, νὰ πῆσῃ ἀπὸ τῆς κλίνης κττ. Ἔτι δὲ ὁ κοιτῶν εὐρύχωρος, εὐάερος, προσήλιος, τῆς αὐτῆς θερμοκρασίας κατὰ τὰς ὥρας τοῦ ἐνιαυτοῦ, καὶ μάλιστα κατὰ τὰς ὀκτῶ πρώτας μετὰ τὸν τοκετὸν ἡμέρας.

Ἀναπόφρευτοὶ εἰσι κατὰ τὴν βρεφικὴν ἡλικίαν αἱ πλύσεις τοῦ σώματος τοῦ βρέφους καὶ τὰ λουτρά. Αἱ πλύσεις δεόν νὰ ἐκτελῶνται ἅπαξ ἢ δις τῆς ἡμέρας ἀνὰ πᾶσαν πρῶταν καὶ ἐσπέραν, νὰ ἦναι δὲ γενικαὶ, ταχεῖαι οὐδέποτε διαρκέστεραι τοῦ ἐνός ἢ δύο λεπτῶν, καὶ θερμοκρασίας 28⁰—30⁰ /₁₀. Τὰ δὲ λουτρά πρέπει καὶ ταῦτα νὰ ἦναι τῆς αὐτῆς θερμοκρασίας 25⁰—28⁰—30⁰, δὲν πρέπει δὲ νὰ διαρκῶσι περισσότερο τῶν 8—10—15 λεπτῶν. *Ἐν δὲ λουτρῶν καθ' ἑβδομάδα ἐστὶν ἀρκετότατον, καὶ μάλιστα ὅταν γίνονται δύο πλύσεις τὴν ἡμέραν. Ἀλλὰ περὶ τῶν πλύσεων, τῆς θερμοκρασίας, καὶ τοῦ ἀπαιτουμένου ἀριθμοῦ τῶν λουτρῶν καθόσον προβαίνει ἢ ἡλικία τοῦ παιδίου, θέλομεν διαλάβει ἐν τῷ περὶ λουτρῶν κεφαλαίῳ.

Τοιαύτη δὲ πρέπει νὰ ἦναι καὶ ἡ περιποίησις τῶν πρόωρος τικτομένων βρεφῶν, ἥτοι τῶν ἀπὸ τοῦ 7ου μηνὸς καὶ ἐπέκεινα μὲ μόνην τὴν διαφορὰν, ὅτι αἱ φροντίδες αὐταὶ πρέπει νὰ ἐκτελῶνται μετὰ μεζίζονος ἐπιστασίας. Εἰρήσθω δὲ, ὅτι τὸ νεογνὸν ἔχει

τοσαύτας περισσοτέρας ἐλπίδας ζωῆς ἐφ' ὅσον ὁ τοκετὸς προσεγγίζει πρὸς τὸ τέμα τῆς κυήσεως, ἐναντίον τῆς ἰδέας τῶν πολλῶν, ὅτι τὸ εἰς τὸν Ἰον μῆνα τεχθὲν ἔχει περισσοτέρας ἐλπίδας ζωῆς τοῦ εἰς τὸν ὄγδον τεχθέντος.

Τοιαῦταί εἰσιν αἱ φροντίδες τὰς ὁποίας ἀπαιτεῖται νὰ ἐπιδαφιλεύωμεν τῷ νεογνῷ εὐθὺς μετὰ τὸν τοκετὸν, ἴδωμεν ἤδη ποία ἢ κατὰ τὴν στιγμὴν ταύτην ἐπὶ τοῦ λίαν εὐαίσθητου δέρματος τοῦ βρέφους ἐπιρροὴ τῶν φυσικῶν καὶ χημικῶν καταστάσεων τῆς νέας δι' αὐτὸ ἀτμοσφαιρας, καὶ ὁποῖαι αἱ ἐν ταῖς λειτουργίαις αὐτοῦ ἐπερχόμεναι τροποποιήσεις.

Τὸ δῆμα καὶ τὰ αἰσθητήρια ὄργανα τοῦ νεογνοῦ, περιβαλλόμενα πρὸ τοῦ τοκετοῦ διὰ τοῦ ἐναμνίου βευστοῦ, προσβάλλονται ἤδη ὑπὸ νέου στοιχείου, τοῦ ἀτμοσφαιρικοῦ δηλονότι ἀέρος, ὅστις εἷς τινὰς περιστάσεις ἐνεργεῖ ὡς ἐρεθίζον αἷτιον.

Ἡ δὲ ἐπὶ τοῦ δέρματος ἐπιρροὴ τοῦ ἀέρος, καὶ ἰδίως τοῦ ὑγροῦ καὶ ψυχροῦ, ἐκδηλοῦται διὰ τοῦ οἰδήματος ἢ μᾶλλον τῆς σκληρύνσεως τοῦ δέρματος, νοσήματος ἀναφαινομένου ἀπὸ τῆς 5ης—8ης ἢ 13ης μετὰ τὸν τοκετὸν ἡμέρας, καὶ πολλῶ μᾶλλον συχνοτέρου ἐν ὄρα φθινοπώρου καὶ χειμῶνος ἢ ἐν ὄρα ἔαρος καὶ θερούς. Κατὰ τὰς παρατηρήσεις ὁμως τοῦ Charcelay, τὸ νόσημα αὐτὸ ὀφείλεται ἐνίοτε καὶ εἰς τὴν λευκωματώδη νεφρίτιδα, τὴν βοιχτιάν τοῦτέστι νόσον χαρακτηριζομένην διὰ τῆς ἐν τοῖς οὖροις παρουσίας τοῦ λευκώματος.

Εἰς τὴν ἐπιρροὴν ἐπίσης τοῦ ψυχροῦ ἀέρος ὀφείλεται συνήθως καὶ ὁ ἔκτερος τῶν νεογνῶν, χαρακτηριζόμενος διὰ τοῦ καταφανεστέρου κιτρίνου χρωματισμοῦ τοῦ διαχομένου ἐπὶ τοῦ δέρματος τῶν νεογνῶν ὅτε μὲν εὐθὺς μετὰ τὸν τοκετὸν, ἄλλοτε δὲ τὰς 2 ἢ 3 μετ' αὐτὸν ἐπομένους ἡμέρας.

Ἐνίοτε ὁμως ὁ ἔκτερος ὀφείλεται καὶ εἰς τὰς μετὰ τὸν τοκετὸν ἐπερχομένας ἐν τῇ κυκλοφορίᾳ τροποποιήσεις, ἢ εἰς τὸν ὄγκον καὶ τὰς λειτουργίας τοῦ ἥπατος.

Τὰ εὐκόλως ἐπὶ τῶν νεογνῶν ἀναπτυσσόμενα ἐρυσιπέλατα, αἱ μελικηρίδες (impetigo), αἱ βραγάδες τοῦ ὀσχεύου, τῶν βουβωνικῶν χωρῶν κττ. ὀφείλονται ἐπίσης εἰς τὴν ἐπιρροὴν τοῦ ἀτμοσφαιρικοῦ ἀέρος ἐπὶ τοῦ λίαν εὐαίσθητου εἰσέτι δέρματος αὐτῶν, ἐπιρροὴν διευκολυνομένην ἄλλως τε ὑπὸ τῆς προδιαθέσεως τῶν νεογνῶν, ἐξαρτωμένης συνήθως ἐκ τῆς τροφῆς, τῆς ἐν περιωρισμένῳ χώρῳ συσσωρεύσεως πολλῶν παιδίων, ἢ τῆς ἐπικρατούσης ἐπιδημίου καταστάσεως.

Εἰς τὰ αὐτὰ ὀφείλεται αἷτια καὶ ὁ ἀχῶρ τοῦ τριχωτοῦ τῆς κεφαλῆς δέρματος, τοῦ μετώπου, τῶν ὠτίων, τῶν βλεφάρων, τῶν παρειῶν, τῶν χειλέων κττ. ἐξάνθημα γνωστὸν ὑπὸ τὴν κοινὴν ἐπωνυμίαν ἐμπυροῖτη, κατὰ τοῦ ὁποῖου ὁ κοινὸς λαὸς, θεωρῶν αὐτὸ ὡς συντείνον εἰς τὴν εὐεξίαν τοῦ βρέφους, οὐχὶ μόνον οὐδερμίαν μετεχειρίζεται θεραπείαν, ἀλλὰ δὲν ἐπιτρέπει καὶ τὸν καθαρισμὸν τῶν πασχόντων μερῶν, ἐπὶ τῷ φόβῳ μήπως ἐπισχεθῇ ἢ τὸ ἐξάνθημα αὐτὸ συνοδεύουσα ἀφθονος ὀρροῦδης, ὀρροπιώδης ἢ καὶ πυώδης ἔκρυσις, καὶ διαταραχθῇ ἐκ τούτου ἡ ὑγεία τοῦ βρέφους. Τὸ δὲ χεῖριστο, ὅτι οἱ πολλοὶ σέβονται ἐνίοτε τοὺς ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει, ἀφθόνως πολλάκις ἀναπτυσσομένους, φθειρας. Καὶ σταθερὸν μὲν τῆς διατηρήσεως τῶν ἐξάνθημάτων αὐτῶν ἀποτέλεσμα ἐστὶν ἡ βαθμιαία ἀτονία, ἐν ἣ περιπίπτουσι τὰ πάσχοντα βρέφη, οὐχὶ σπανίως δὲ ὁ ἐξ αὐτῶν ἐρεθισμὸς ἀναπτύσσει νοσήματα τῶν ὀφθαλμῶν, τῶν ὠτῶν, καὶ ἐξογκώνει σχεδὸν πάντοτε τοὺς περὶ τὸν τράχηλον ἀδένας.

Τὸ δὲ ἐρύθημα, αἱ περιβρώσεις, αἱ ἐξελ-

κώσεις, νοσήματα καταλαμβάνοντα τοὺς γλουτοὺς, τὰ γεννητικὰ μόρια, τὰς πτέρνας, τὰ ἐσωτερικὰ σφυρὰ καὶ λοιπὰ τοιαῦτα μέρη, ὀφείλονται ἰδίως εἰς τὴν μετὰ τῶν μερῶν αὐτῶν ἐπαφὴν τῶν οὖρων καὶ τῶν περιτωμάτων, τῶν τραχέων σπαργάνων καὶ ἐνδυμάτων ἐν γένει τοῦ βρέφους, ἢ εἰς τὴν μετ' ἀλλήλων προστριβὴν τῶν μερῶν αὐτῶν τοῦ σώματος κττ.

Ὁὐχ ἦττον οὐσιωδῶς ἐπηρεάζονται τὰ νεογνά καὶ ὑπὸ τῶν χημικῶν τῆς ἀτμοσφαιρας καταστάσεων. Τὰ ὀλέθρια ἀποτέλεσματα τοῦ δυσκόλως ἀνανεουμένου ἀέρος, τῆς εἰς περιωρισμένῳ χώρῳ συσσωρεύσεως πολλῶν βρεφῶν, τῆς μιασματικῆς μολύνσεως, τῶν ἐπιδημιῶν καταδηλοῦνται ἐπὶ τῶν νεογνῶν εἰς βαθμὴν ἀνώτατον. Ἐκ δὲ τῶν νοσημάτων τῶν ἐκ τῶν αἰτιῶν αὐτῶν εἰς τὰ βρέφη ἀναπτυσσομένων τὰ συχνοτέρα καὶ καταστρεπτικώτερα εἰσιν ἡ βρυώδης στοματίτις, ἡ ἐμπυρηματικὴ ὀφθαλμία, τὸ ἐρυσίπελας, ἡ δυσεντερία, ὁ διαλείπων πυρετός.

Ἐπομένως ἐφ' ὅσον ἀναγκαῖον εἶναι νὰ προφυλάξωμεν τὰ νεογνά ἀπὸ τῆς ἐπιρροῆς τοῦ ψύχους, τῆς ὑγρασίας, τῶν παραλλαγῶν ἀτμοσφαιρας, ἐπὶ τοσοῦτον ἀναπόφευκτον ἀποβάνει νὰ ἐπιδαφιλεύσωμεν αὐτοῖς καθαρὸν, ζωογόνον ἀέρα ἐπίσης ἀναγκαῖον αὐτοῖς ὅσον καὶ ἡ τροφή.

Ἡ ἀνηθρὰ ὑγεία καὶ ἡ ῥώμη τῶν ἀγροδιαίτων παιδίων, πολλὰ τῶν ὁποίων ἀνατρέφονται ἐν ἐνδείᾳ καὶ παντοίαις στερήσεσιν, ὀφείλεται εἰς τὴν καθαρὰν καὶ ζεῖδωρον ἀτμοσφαιραν ἐν ἣ βιοῦσιν. Ἐν ᾧ ἡ ὑγεία τῶν παιδίων τῶν μεγάλων πόλεων, βιούντων τῶν πλείστων ἐν πολυτελείᾳ καὶ δι' ἀπείρων περιποιήσεων ἐστὶ πολλῶ ἀθνεστετέρα τῆς τῶν πρώτων.

Ἡ εὐθὺς μετὰ τὸν τοκετὸν ἀπικατάστασις τῆς ἀναπνοῆς καὶ τῆς πέψεως, ἢ

τροποποιήσις τῆς κυκλοφορίας ἐνδέχεται νὰ παραβλάψωσιν οὐσιωδῶς τὸ νεογνὸν ἀσυνείθιστον τέως εἰς τὴν ἐπιρροὴν τῶν διεγειρόντων τὰς λειτουργίας ταύτας αἰτιῶν.

Ἡ πρώτη μετὰ τὸν τοκετὸν ἀναστάσις τοῦ ὀργανισμοῦ συνίσταται εἰς τὴν ἀποκατάστασιν τῆς ἀναπνοῆς. Οἱ πνεύμονες ἀνελίσσονται τῇ ἐπιρροῇ τοῦ ἐν αὐτοῖς εἰσερχομένου διὰ τῶν ἀναπνευστικῶν δυνάμεων ἀτμοσφαιρικοῦ ἀέρος συναπτομένου μετὰ τοῦ βλεηνώδους ὑμένας τῶν πνευμόνων. Ἀλλ' ἡ ἀναπνοὴ ἐστὶν ἀτελής εἰσέτι, καθότι, ὡς παρακατιόντες θέλομεν ἰδεῖ, ἡ διὰ τοῦ Βιταλίου τμήματος κυκλοφορία δὲν διακόπτεται αἴφνης, καὶ μόλις μετὰ 8—10 ἡμέρας ἀποκαθίσταται ἐντελῶς. Ὅστε κατὰ τὸ χρονικὸν αὐτὸ διάστημα οἱ πνεύμονες προσδέχονται μέρος μόνον τοῦ ἐν τῇ καρδίᾳ ἀφικνουμένου αἵματος. Διευρύνονται λοιπὸν τὰ ὄργανα ταῦτα βαθμηδὸν καὶ οὕτως συνοικειοῦνται εἰς τε τὴν ἐπαφὴν τοῦ αἵματος καὶ τοῦ ἀτμοσφαιρικοῦ ἀέρος, ἄλλως ἢ αἰφνιδίᾳ συνόρμησις πολλοῦ ποσοῦ αἵματος ἠδύνατο νὰ ἐπιφέρῃ ὀλεθρίας εἰς τοὺς πνεύμονας συμφορήσεις.

Ἡ ἐνέργεια τοῦ ἀτμοσφαιρικοῦ ἀέρος ἐπὶ τῶν πνευμόνων ἀσχέτων τέως μετ' αὐτοῦ, καὶ μάλιστα τοῦ ψυχροῦ καὶ ὑγροῦ ἀέρος, καταδηλοῦται διὰ τῆς ἐπελεύσεως διαφόρων νοσημάτων, μεταξὺ τῶν ὁποίων τὴν πρώτην κατέχει τὰξιν ἡ πνευμονία, κυρία αἰτία τῆς τοσοῦτον σημαντικῆς τῶν νεογνῶν θνησιμότητος. Μετ' αὐτὴν ἔπονται αἱ πλευρίτιδες, αἱ βρογχίτιδες, οἱ στηθοκατάρροι κττ.

Ἡ κατὰ φύσιν καὶ σχετικῶς ἐπαισθητοτέρα στενότης τῆς γλωττίδος, συνδιαζομένη μετὰ τῆς ἐπὶ τῶν ἀναπνευστικῶν ὀργάνων ἐπενεργείας τοῦ ψύχους, καθιστᾷ συχνὰς παρὰ τοῖς παιδίοις τὰς δυσπνοίας, τὰς πνιγμονὰς, καὶ τὰς ἀσφυξίας.

Ἡ ἀποκατάστασις τῆς ἀναπνοῆς τροποποιεῖ καὶ τὸν μηχανισμόν τῆς κυκλοφορίας. Τὸ αἷμα τῆς κατωτέρας κοιλίης φλεβός, δὲν μεταβαίνει διὰ τοῦ Βοταλίου τμήματος, εἰς τὴν ἀριστερὰν ἀνωτέραν κοιλίαν, ἀλλὰ φέρεται μετὰ τοῦ τῆς ἀνωτέρας κοιλίης φλεβός εἰς τὴν δεξιάν κατωτέραν τῆς καρδίας κοιλίαν καὶ εἰς τὴν πνευμονικὴν ἀρτηρίαν. Τὸ δὲ ὑπὸ τῆς πνευμονικῆς ἀρτηρίας ἐξακοντιζόμενον αἷμα δὲν μεταβιβάζεται καὶ τοῦτο διὰ τοῦ βοταλίου πόρου εἰς τὴν κατιούσαν ἀορτήν, ἥτις τέλος δὲν παροχετεύει καὶ αὐτὴ αἷμα εἰς τὰς ὀμφαλικὰς ἀρτηρίας.

Ἄλλ' αἱ τροποποιήσεις αὐταὶ ἐκτελοῦνται βαθμηδόν. Κατὰ τὰς παρατηρήσεις τοῦ Βουσοῦ, τὸ βοτάλιον τρῆμα καὶ ὁ συνώνυμος αὐτοῦ πόρος ἀποφράσσονται ἐντελῶς μόλις τὴν 8ην ἢ 10ην μετὰ τὸν τοκετὸν ἡμέραν. Δι' ἃ μετὰ τὴν παῦσιν τῆς ἐμβρυακῆς ζωῆς ἐπερχόμενα τροποποιήσεις εἰς τὰ κυκλοφορικά τοῦ νεογνοῦ ὄργανα ἐκτελοῦνται κατὰ τὴν ἐξῆς τάξιν. Ἐν πρώτοις ἀποφράσσονται αἱ ὀμφαλικαὶ ἀρτηρίαι, μετ' αὐτὰς αἱ ὀμφαλικαὶ φλέβαι, εἶτα ὁ βοτάλιος πόρος καὶ μετ' αὐτὸν τέλος τὸ βοτάλιον τρῆμα. Ὡστε ἡ ἐπὶ τινος εἰσέτι μετὰ τὸν τοκετὸν ἡμέρας διατήρησις τοῦ βοταλίου τμήματος κτλ. δὲν πρέπει νὰ θεωρηθῆ ὡς νόσος, ἀποκαθίστανται δὲ ἀπ' ἐναντίας αἰτίας νόσων, ὡσάκις διατηρηθῶσι πέραν τοῦ δέοντος, ἢ ὡσάκις αἱ τροποποιήσεις αὐταὶ τῆς κυκλοφορίας ἐκτελεσθῶσιν ἀτάκτως. Οὕτως λ. χ. ἡ ὑπὸ τὴν ἐπωνυμίαν *καρδιακὴ κνάρωσις τῶν νεογνῶν* γνωστὴ νόσος ὀφείλεται εἰς τὴν πέραν τοῦ δέοντος διατήρησιν τοῦ βοταλίου τμήματος, οὗ ἕνεκα ἀναμιγνύεται τὸ ἀρτηριακὸν μετὰ τοῦ φλεβικοῦ αἵματος κατὰ τὰς ἀνωτέρας τῆς καρδίας κοιλίας.

Τὸ λίαν εὐαίσθητον νευρικὸν σύστημα

τῶν νεογνῶν προδιαθέτει ταῦτα εἰς τὴν ἐκλαμψίαν, τὴν ἐπιληψίαν τῶν παιδίων, τὸν τέτανον κτλ. ἡ ἐκλαμψία πρὸ πάντων, τὸ φόβητρον τοῦτο τῶν γονέων, ἀναπτύσσεται ἐνίοτε ἐκ τῆς ἐλαχίστης αἰτίας· οὕτως λ. χ. σφοδρὸς τις ἤχος, τὸ φῶς, ὁ φόβος, ἡ χαρὰ, ἡ ὄργη, ὁ ὑπὸ τοῦ νύγματος καρφίδος τινος προξενούμενος πόνος, τὰ συνεσφιγμένα σπάργανα, ἡ θερμότης, ὁ ἠλλοιωμένος ἀήρ, ἡ ἐπίσχεσις τοῦ μηχανίου ἢ τοῦ οὔρου κτλ. ἐπιφέρουσι πολλάκις τὴν ἐκλαμψίαν, νόσον ἐνίοτε καὶ κληρονομικὴν ἢ καὶ ὀφειλομένην εἰς τὰς ἠθικὰς τῆς ἐγκύου ταραχὰς, ὑπ' ὧν οὐδεμία ἀμφιβολία ὅτι ἐπηρεάζεται τὸ ἔμβρυον.

Τέλος δὲ τὸ εἰσέτι ἀσθενὲς, ἀβρὸν πεπτικὸν σύστημα τοῦ βρέφους, ἀναγκαζόμενον νὰ ἐνεργήσῃ δραστηρίως, ἀναλόγως τῶν κατὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην ἀναγκῶν τῆς ἀφομοιώσεως ὑπερτερούσης κατὰ πολὺ τὴν ἀποσύνθεσιν ἐπηρεάζεται πολλάκις ἐπιβλαβῶς. Εἰς τὴν αἰτίαν δὲ ταύτην ὀφείλονται πολλὰ νοσήματα προσβάλλοντα συχνότατα τὰ νεογνά, ἥτοι οἱ ἔμετοι, αἱ διάρροιαί, αἱ ἐντερικαὶ αἱμορραγίαι, οἱ εἰλεοί, αἱ βρυώδεις στοματίτιδες κτλ.

Ἐπειδὴ λοιπὸν τὰ ἀβρὰ εἰσέτι τοῦ βρέφους ὄργανα ἀναγκάζονται νὰ ἐνεργήσωσι δραστηρίως, ἢ προνοητικῆ φύσεως ἢ θαυμασίως πρὸς διατήρησιν τῶν ἔργων αὐτῆς μεριμνῶσα, παρεσκευάσε διὰ τὸ νεογνὸν ἐν βρευστῶν, ὅπερ ἐστὶν ἀπ' ἐαυτοῦ τροφή τελεία, τοῦτέστι πλαστικὴ καὶ ἀναπνευστικὴ, βρευστὸν περιλαμβάνον ἅπαντα τὰ ἀναπόφευκτα πρὸς ἀνάπτυξιν τῶν ὀργάνων στοιχεῖα, βρευστὸν λίαν εὐπεπτον, πρὸς πέψιν τοῦ ὁποίου μικρὰ μόνον ἀπαιτεῖται αατεργασία ὑπὸ τῶν πεπτικῶν ὀργάνων. Τὸ βρευστὸν αὐτό ἐστὶ τὸ γάλα, περὶ τοῦ ὁποίου θέλωμεν διαλάβει ἐνταῦθα, ἐξετάζοντες αὐτὸ ὡς τροφήν ἀποκλειστικὴν τοῦ βρέφους.

Περὶ τοῦ θηλασμοῦ.

Κατὰ τοὺς πρώτους μετὰ τὸν τοκετὸν μῆνας τὰ βρέφη τρέφονται ἀποκλειστικῶς διὰ τοῦ γάλακτος, τροφῆς ὑπὸ τῆς φύσεως προωρισμένης αὐτοῖς, ἀρμοδιωτάτης διὰ τὰ πεπτικά αὐτοῖς ὄργανα, τελείας, ἐντελῶς ἀφομοιουμένης διὸ καὶ καταλληλοτάτης διὰ τὰς ἀνάγκας τῆς ἀφομοιώσεως πολλῶ ὑπερτερούσης κατὰ τὴν ἡλικίαν ταύτην τὴν ἀποσύνθεσιν.

Καὶ τινὰ μὲν τῶν βρεφῶν ἐκμυζῶσι τὸ γάλα ἐκ τῶν μαστῶν τῆς μητρὸς αὐτῶν, ἕτερα ἐκ μισθωτῆς τροφῆς, ἢ καὶ ἐκ τῶν μαστῶν θήλειός τινος ζώου, ἄλλα δὲ πάλιν γαλακτοτροφοῦνται διὰ τῆς ἐκμυζητικῆς φιάλης, τοῦ κιάθου, ἢ τοῦ κοχλιαρίου κττ. Ἄπαντες οἱ διάφοροι οὗτοι τρόποι δι' ὧν γαλακτοτροφοῦνται τὰ βρέφη περιλαμβάνονται ὑπὸ τὴν γενικὴν ἐπωνυμίαν *θηλασμός*· καὶ ὡσάκις μὲν τὸ βρέφος θηλάζει τὴν μητέρα αὐτοῦ ἢ ἔμμισθον τροφόν, ὁ θηλασμός καλεῖται φυσικός, τεχνητὸς δὲ ὡσάκις γαλακτοτροφεῖται αὐτὸ διὰ διαφορῶν τεχνητῶν μέσων, ἢ διὰ τῶν μαστῶν θήλειός τινος ζώου, καὶ τέλος μικτὸς ὅταν τὸ βρέφος γαλακτοτροφεῖται διὰ τε τῶν φυσικῶν καὶ τεχνητῶν μέσων.

Ἐξετάσωμεν τοὺς διαφοροὺς αὐτοὺς τοῦ θηλασμοῦ τριῖπους.

Αον. ΠΕΡΙ ΤΟΥ ΦΥΣΙΚΟΥ ΘΗΛΑΣΜΟΥ.

Ιον. Περὶ τοῦ μητρικοῦ θηλασμοῦ.

Ἐν τῶν ἱερωτέρων μητρὸς καθηκόντων εἶναι ὁ θηλασμός τοῦ βρέφους διὰ τοῦ ἰδίου αὐτῆς γάλακτος, ἐκπληρουμένου οὕτως καὶ τοῦ σκοποῦ τῆς φύσεως προετοιμασάσης διὰ τὸ νεογνὸν γάλα ἀραιὸν μὲν τὸ πρῶτον, βαθμηδὸν δὲ πυκνότερον, γάλα ὠφελιμώτατον τῶ νεογνῷ, καὶ ἀρμοδιώτατον, ὡς προεῖρηται, διὰ τὰ πεπτικά αὐτοῦ ὄργανα.

Ἡ ὠφέλεια τοῦ μητρικοῦ θηλασμοῦ ἐστὶ προδηλοτάτη. Πολλάκις λεπταὶ γυναῖκες, τῶν ὁποίων τὸ γάλα κατὰ τὸ φαινόμενον ἐστὶ μετρίως ποιότητος, τρέφουσι κάλλιστα τὰ τέκνα αὐτῶν, ἂν δὲ, ἐκ τῆς καλῆς αὐτῶν θεᾶς ὀρμώμενοι, ἀναθέσωμεν εἰς αὐτὰς τὸν θηλασμόν ξένων παιδίων θέλωμεν ἴδει, ὅτι ταῦτα δὲν τρέφονται τότε προσηκόντως, ἀπ' ἐναντίας μάλιστα μαραίνονται, ἐνίοτε καὶ φθίνουσιν. Ἡ μὴ θηλάζουσα τὸ βρέφος αὐτῆς μόνον κατὰ τὸ ἥμισυ εἶναι μήτηρ, ἐλλείπουσιν ἢ μητρικὴ ἀφοσιώσεις, ἢ ἀμοιβαία μεταξὺ μητρὸς καὶ τέκνου προσήλωσις, τὸ δὲ ἱερὸν αὐτὸ καθήκον, μετὰ τοσοῦτου ζήλου καὶ τοσαύτης στοργῆς ὑπὸ τῶν ζώων αὐτῶν ἐκπληρούμενον παραμελεῖται πολλάκις ὑπὸ τῶν γυναικῶν χάριν τῆς ἡσυχίας αὐτῶν, τῶν τέρψεων ἢ τῶν κακῶς ἐννοουμένων κοινωνικῶν ἀπατηήσεων.

Ὁ θηλασμός ἄλλως τε ὠφελεῖ λίαν τὰς μητέρας. Τακτοποιεῖ τὴν ἐπιλόχιον κατάστασιν, μετριάζει ἢ καὶ ἐπέχει τὸν πυρετὸν τοῦ γάλακτος, ἐξουδετερόνει τὴν τυχόν ὑπάρχουσαν πρὸς τὰς μητρορραγίας καὶ τὰς φλεγμονὰς τῆς μήτρας, τοῦ περιτοναίου κτλ. διαθέσει, καθίσσον πρὸς παραγωγὴν τοῦ γάλακτος καταναλίσκονται πολλαὶ οὐσίαι, αἵτινες ἄνευ τοῦ θηλασμοῦ ἠδύναντο ἐρεθιστικῶς ἐνεργεῖσαι, νὰ ἐπιφέρωσι τὰ προρηθέντα νοσήματα. Ὁ θηλασμός ἐλαττώνει προσέτι τοὺς ἀεθόνους ἐπιλοχίους ἰδρωτάς, καὶ προλαμβάνει τὰ ἐκ τούτων προκαλούμενα ἐξανθήματα, τοὺς βρευματισμούς, τὰ ὑπερβολικά ἢ τὰ ἐπὶ πολὺ παρατείνόμενα λόγια, τὰς κεφαλαλγίας μετ' ἀποπτώσεως τῶν τριχῶν τῆς κεφαλῆς συνοδευομένης, τὰς ἐξογκώσεις καὶ σκληρύνσεις τῶν μαστῶν κτλ.

Ἐχει λοιπὸν ὁ θηλασμός ἐν ἀρχῇ τοὺς χαρακτῆρας κριτικῆς ἐκρύσεως, καὶ παρὰ

ταῖς πολλαῖς τῶν γυναικῶν ἐνεργεῖ καθ' ἅπασαν αὐτοῦ τὴν διάρκειαν ἀντιπερισπαστικῶς.

Ἄλλ' ἡ ὑποχρέωσις αὕτη τῶν μητέρων τοῦ θηλάζειν τὰ ἴδια ἑαυτῶν τέκνα δὲν εἶναι ἀπόλυτος. Ὑπάρχουσι περιστάσεις, καθ' ἃς ὁ μητρικός θηλασμός εἶναι ἀδύνατος, καὶ ἕτεροι καθ' ἃς δέον ν' ἀπαγορευθῆ, καθόσον βιάπτεται διὰ τοῦ μητρικοῦ γάλακτος τὸ βρέφος, ἢ καθόσον βιάπτεται διὰ τοῦ θηλασμοῦ ἡ μήτηρ. Δὲν πρέπει ἐπομένως νὰ μιμηθῶμεν τὸν συγγραφέα τοῦ Αἰμιλίου, ἐπιβάλλοντα ταῖς γυναῖξιν ἀπάσαις, ἄνευ ἐξαιρέσεώς τινος, τὸ χρέος τοῦ θηλάζειν τὰ ἑαυτῶν τέκνα, οἰαδὴ ἴσως καὶ ἂν ἦ ἡ κοινωνικὴ θέσις καὶ ἡ σωματικὴ αὐτῶν κατάστασις.

Καὶ ἀδύνατος μὲν ἀποβαίνει ὁ θηλασμός ἕνεκα ἀτρησίας, ἐλλείψεως, ἢ ὑπερβολικοῦ μήκους τῆς θηλῆς. Ἀδύνατος ἐπίσης ἀποβαίνει ὁ θηλασμός ἐπὶ τινα τοῦλάχιστον χρόνον ὡς ἐκ τῆς βραχύτητος, τῆς ἐπιπεδώσεως, ἢ τῆς παραμορφώσεως ἐν γένει τῆς θηλῆς, ἢ ἕνεκα τῶν κατὰ τὴν θηλὴν ἐδραζουσῶν περιβρώσεων, ῥαγάδων, ῥωγμῶν, καὶ ἑτέρων τοῦ μαστοῦ νοσημάτων, ὅταν δὲν ἐλήφθησαν πρὸ τοῦ τοκετοῦ τὰ πρὸς βελτίωσιν ἢ πρόληψιν αὐτῶν κατάλληλα μέσα. Λέγομεν δὲ ἐπὶ τινα χρόνον, καθότι ἡ μὲν βραχύτης, ἡ συμπίσις, ἢ παραμόρφωσις ἐν γένει τῆς θηλῆς, συχνότατα οὕσα καὶ ὀφειλομένη συνήθως εἰς τὴν συμπίσιν αὐτῆς ὑπὸ τοῦ στηθοδέσμου, θεραπεύεται διὰ τῆς ἐπιθέσεως τῶν τεχνητῶν θηλῶν, τῶν ξηρῶν ἐπὶ τῆς θηλῆς σικυῶν, τῆς ἀμέσου καὶ συχνάκις ἐπαναλαμβανομένης ἐκμυζήσεως, καὶ μάλιστα διὰ κυρτοῦ ὑελίου σωλῆνος, πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον ἐπινοηθέντος, δι' οὗ δύναται αἱ γυναῖκες νὰ σχηματίσωσιν εὐκόλως ἀφ' ἑαυτῶν τὰς θηλάς, ἐκμυζῶσαι ἀπὸ καιροῦ εἰς καιρὸν δι' αὐτοῦ τοὺς μαστοὺς

αὐτῶν. Αἱ δὲ περιβρώσεις, αἱ ῥαγάδες, αἱ ῥωγμαι, καὶ ἕτερα τοῦ μαστοῦ νοσήματα, ὅσάκις δὲν ἐπρολήφθησαν, θεραπεύονται ἐπίσης διὰ τῶν πρὸς τοῦτο καταλλήλων μέσων, ὥστε μετὰ τὴν ἴασιν τῶν νοσημάτων αὐτῶν, δύναται αἱ μητέρες ν' ἀρχίσωσιν ἢ νὰ ἐπαναλάβωσι τὸν θηλασμόν.

Δὲν ἐπιτρέπεται δὲ ὁ μητρικός θηλασμός, ὅσάκις ἡ κρᾶσις τῶν γυναικῶν ἐστὶν ἡλλοιωμένη ὑπὸ καθολικῆς τινος νόσου, ἣτις καὶ εὐκόλως διακρίνεται, καὶ τῆς ὁποίας τὴν ἐνδεχομένην ἀνάπτυξιν δύναται τις νὰ ὑποπτευθῆ ἐκ τῶν κληρονομικῶν προηγουμένων τῆς μητρός. Οὕτω λ. χ. οὐδόλως συμφέρει νὰ θηλάζωσι τὰ ἑαυτῶν τέκνα αἱ φυματώδους, καρκινώδους, ῥαχιτικῆς, ἀρθριτικῆς, ἢ σφιλιτικῆς δυσκράσιος μητέρες, πρέπει δὲ ἀπ' ἐναντίας νὰ παραδιδώμεν εἰς τοιαύτας περιστάσεις τὰ βρέφη εἰς καταλλήλους ἐμπίσθους τροφούς· βελτιονόμεν δ' οὕτως πολλάκις τὰ ἀρχικὰ ἐλαττώματα τῆς κρᾶσεως, ἅτινα θάττον ἢ βράδιον ἤθελον ἀναπτυσθῆ εἰς τὰ τέκνα τῶν ἐκ τῶν δυσκρασιῶν αὐτῶν πασχουσῶν. Δὲν ἐπιτρέπεται ἐπίσης ὁ θηλασμός εἰς τὰς ἐχούσας λίαν ἀνεπτυγμένον τὸ λυμφτικὸν σύστημα, εἰς τὰς πασχούσας ἐκ βαρείας τινὸς νόσου, ἐκ νόσου τινὸς τῶν πεπτικῶν ὀργάνων· δὲν ἐπιτρέπεται ὅσάκις τὸ γάλα ἐστὶν ἡλλοιωμένον ἢ ὀλίγον καὶ ἀνεπαρκές, ὅσάκις ἕνεκα αἰτίας τινὸς καταφανοῦς ἢ μὴ ἰσχυαίνει ἐπαισθητῶς εἴτε τὸ βρέφος, εἴτε ἡ μήτηρ, ἂν καὶ οὐδεμίαν στερεῶνται ἀμφοτέρω περιποιήσεως. Ὅταν ἡ μήτηρ δὲν θέλῃ ἢ δὲν δύναται νὰ ὑποστῇ ἐκουσίως ἅπαντα τὰ καθήκοντα ὅσα ἐπιβάλλει αὐτῇ ὁ θηλασμός, ὅποια εἶναι οἱ ὑπερβολικοὶ κόποι, αἱ ἀγρυπνίαι κττ. ὅσάκις δὲν δύναται νὰ θυσιάσῃ τὰς κοσμικὰς τέρψεις, καὶ μάλιστα ν' ἀποφύγῃ τὰς ζωηρὰς ἠθικὰς ἐντυπώσεις, παραβλαπτούσας ἐπαισθητῶς καὶ ταχέως τὰς

ποιότητος τοῦ γάλακτος. Διὸ πρέπει πρὸ πάντων νὰ συνιστῶμεν εἰς τὰς θηλαζούσας νὰ τηρῶσι καθ' ἅπασαν τὴν διάρκειαν τοῦ θηλασμοῦ τὴν ὅσον ἐνεστί ψυχικὴν γαλήνην, ἀναπόφευκτον οὕσαν πρὸς ἐπιτυχῆ τοῦ θηλασμοῦ ἔκβασιν. Ἡ λεπτότης τοῦ σώματος, ὅταν αὕτη δὲν ὀφείλεται εἰς νοσηρὰν τινα κατάστασιν, οὐδόλως ἐμποδίζει τὸν μητρικὸν θηλασμόν, ἄλλως ἔπρεπε ν' ἀπαλλάξωμεν τοῦ καθήκοντος αὐτοῦ τὰς πλείστας γυναῖκας τῶν πόλεων, συνήθως ἰσχυρὰς οὔσας. Ἡ εὐτροφία τοῦ σώματος καὶ ἡ ἀνάπτυξις τῶν μαστῶν δὲν ἔχουσι, παρατηρεῖ ὁ Δοννέ, ἐπὶ τοῦ γάλακτος καὶ τοῦ θηλασμοῦ τὴν κοινῶς ἀποδιδόμενην εἰς ταῦτα σημασίαν, καὶ συνήθως ἰσχυραὶ γυναῖκες, ὑποκείμεναι μάλιστα εἰς μικρὰς τινὰς τῆς ὑγείας αὐτῶν διαταράξεις, ἐμφύτους, ὡς εἰπεῖν, οὔσας εἰς τὴν κοινωνικὴν αὐτῶν θέσιν, θηλάζουσι λίαν ἐπιτυχῶς τὰ τέκνα αὐτῶν, οὐδόλως ἐκ τοῦ θηλασμοῦ παραβλαπτόμεναι.

Ἔστω δὲ ἡ πρὸς τὸν θηλασμόν ἀπόφασις τῶν μητέρων ἐκουσία, ἀθόρητος. «Ὅσαι δὲν αἰσθάνονται, λέγει ὁ Δοννέ, οὔτε τὴν εὐχαρίστησιν, οὔτε τὴν φυσικὴν κλίσιν, τὰ ἀναπόφευκτα ταῦτα προσόντα πρὸς ἐπιτυχῆ θηλασμόν τῶν τέκνων αὐτῶν, δέον νὰ παραιτηθῶσι τούτου· οὐδέποτε δὲ συμφέρει νὰ ἐπιβάλληται τὸ καθήκον αὐτὸ εἰς τὴν μητέρα ὑπὸ τῆς οἰκογενείας ἢ τοῦ συζύγου αὐτῆς.»

«Πρέπει ἐπίσης, προσθέτει ὁ Δοννέ, νὰ δυσπιστῶμεν περὶ τοῦ ἐνθουσιασμοῦ νέων τινῶν μητέρων, αἵτινες εἰς τὴν πρώτην αὐτῶν ὁρμὴν παρασύρονται πέραν ἐκείνου τὸ ὅποιόν εἰσι πραγματικῶς ἱκαναὶ νὰ ἐκπληρώσωσι, καὶ τῶν ὁποίων ὁ ζῆλος δὲν διατηρεῖται ἀκμαῖος καὶ ἀνάλογος τῆς πρώτης ἐπιθυμίας.»

Ἡ κατὰ τὸν θηλασμόν ἐπάνοδος τῆς ἐμ-

μήνου καθάρσεως δὲν ἀντενδείκνυσιν ἀπολύτως τὸν θηλασμόν. Καὶ μόνον ὅσάκις ἡ γυνὴ τύχῃ λίαν ἀδύνατος καὶ δὲν δύναται νὰ ἐκπληρώσῃ καὶ τὰς δύο συνάμα ζωϊκὰς ταύτας λειτουργίας, ἡ δὲ τοῦ παιδιοῦ ὑγεία παραβλάπτεται ἐπαισθητῶς, τότε μόνον δέον νὰ προσδράμωμεν εἰς ἑτέραν τροφόν.

Ἄλλ' οὔτε ἡ ἐγκυμοσύνη αὕτη κατὰ τοὺς πρώτους αὐτῆς δύο ἢ τρεῖς μῆνας δὲν ἀποτρέπει ἀπολύτως ἀπὸ τοῦ θηλασμοῦ, βραδύτερον ὅμως ἡ ἔκρυσις τοῦ γάλακτος ἄλλο οὔται, τὸ δὲ ποσὸν αὐτοῦ ἐλαττοῦται τὸ μὲν ἐκ τῆς κατὰ τὴν ἐγκυμοσύνην ἀυξήσεως τῆς πλαστικότητος τοῦ αἵματος, τὸ δὲ ἐκ τῆς ἀντιπερισπαστικῆς οὕτως εἰπεῖν ἐνεργείας τῆς φύσεως πρὸς τὴν μήτραν. Ἄν ὅμως καὶ κατὰ τοὺς πρώτους τῆς ἐγκυμοσύνης μῆνας διαταράσσεται ἐκ ταύτης ἡ ὑγεία τῆς γυναικὸς ἢ τοῦ παιδιοῦ ἀνάγκη νὰ παύσωμεν τὸν θηλασμόν.

Κατὰ τινὰς, ὁ κατὰ τὴν ἐγκυμοσύνην θηλασμός, οὐδόλως ἐπικραζὼν τὴν μητέρα καὶ τὸ παιδίον, παραβλάπτει μόνον τὸ ἔμβρυον, δαπανωμένων πρὸς παραγωγὴν τοῦ γάλακτος, τῶν πρὸς ἀνάπτυξιν τοῦ ἐμβρύου χρησιμευσουσῶν ὑλῶν. Ἄν ὅμως παρατηρήσωμεν τὰς γυναῖκας τῶν χωρίων καὶ τινὰς γυναῖκας ἐκ τῶν ἐν ταῖς πόλεσιν ἐνδυνατωμένων, θηλαζούσας τὰ ἑαυτῶν τέκνα καθ' ἅπασαν περίπου τὴν διάρκειαν τῆς ἐγκυμοσύνης, δὲν πρέπει νὰ πιστεύσωμεν τὸν ἰσχυρισμὸν αὐτόν, καθότι τὰ παρ' αὐτῶν γενόμενα τέκνα εἰσι λίαν εὐρωστα.

(ἀκολουθεῖ)

ΠΑΡΑΚΜΗ

ΤΗΣ

ΓΑΛΛΙΚΗΣ ΜΟΝΑΡΧΙΑΣ

ΥΠΟ

ΕΥΓΕΝΙΟΥ ΠΕΛΛΕΤΑΝ

[Συνέχεια]

III

Τὸ χαρτοπαίγιον.

«Πρέπει νὰ διασκεδάζω τὴν αὐλὴν μου», ἔγραψε Λουδοβίκος ὁ ΙΔ' ἐν τῷ ἡμερολογίῳ αὐτοῦ· καὶ ὑπολαμβάνων ἀναμφιβόλως τὸ χαρτοπαίγιον ὡς τὴν μάλιστα εἰς τοὺς εὐγενεῖς ἐμπρέπουσαν ψυχαγωγίαν, ἐγκατέστησεν μονίμως μὲν ἐν Βερσαλλίαις, ἐκτάκτως αὐτὸ δ' ἐν Μαρλὺ, ἵπου ἔπαιζεν ἕκαστος κατὰ βούλησιν ποικίλα τυχερὰ παίγνια, οἶα ἦσαν τὸ πικέτον, τὸ φαρῶν, τὸ βρεκῶν, τὸ βερβί, τὸ πορτικ, ἡ μεγάλη καὶ ἡ μικρὰ πριμ, ἡ χάικα, ἡ παστέτα, τὸ βεβεροί, τὸ λανσκενέ.

Αἱ τράπεζαί εἰσι διευθετημέναι, τὰ φῶτα λάμπουσιν· αἱ δὲ γυναῖκες τῆς αὐλῆς, ἀδαμαντοστόλιστοι, ζῶσαι αὐταὶ φωταψαίαι, ἀντανκλωσὶ περὶ ἑαυτὰς τὰ πυρὰ τῶν λαμπτήρων. Καθήμεναι σιωπηλαί περὶ τὸν πράσινον τάπητα προβάλλουσιν ἀβρῶν δακτύλῳ τὸ ἀργύριον εἰς τὸ πεδίον τῆς μάχης. Οἱ δὲ ἄνδρες ἔρθιοι ὄπισθεν αὐτῶν, τὸν τράχηλον ἔχοντες προτεταμένον, τὸ θαλάντιον ἐν χερσὶ, καρδοκοῦσι τὸν χρησμόν τῆς τύχης. Ὁ χειριζόμενος τὰ χαρτῖα κόπτει, τὸ χαρτίον ἀναστρέφεται, ἡ τύχη ἐλάλησε καὶ τότε... ἀκούσωμεν αὐτόπτην μάρτυρα: «Οἱ παῖκται, λέγει ἡ Παλατίνη, εἰσὶν οἷονεὶ παράφρονες, καὶ ὁ μὲν ὠρύεται, ὁ δὲ οὕτως ἰσχυρῶς διὰ τῆς πυγμῆς πλήττει τὴν τράπεζαν, ὡστε

ἅπανα ἡ αἴθουσα ἀντηχεῖ, ἕτερος δὲ τις τόσοσ ἀπαισίως βλασφημεῖ, ὥστε ἀκούων τις φρίσσει, ἅπαντες δὲ φαίνονται ἐκφρονες ἕστουγεροὶ τὴν ὄψιν». Δὲν ὑπῆρχε κατ'ἐκείνην τὴν στιγμὴν οὔτε βασιλεὺς, οὔτε βασίλισσα, οὔτε ἐθιμοταξία, οὔτε ἀβροφροσύνη· τὸ ἀνθρώπινον πάθος, πανταχοῦ ἄλλοθι συνεχόμενον ἢ κηταστέλλομενον ὑπὸ τῆς παρουσίας τοῦ δεσπότου, λαμπρῶς ἐνταῦθα ἐξερρήγνυτο· διότι ἐν τῷ ἀπαισίῳ τούτῳ βασιλικῷ κυβετηρίῳ ἐπαίζετο ἡ ζωὴ ἢ ὁ θάνατος ἑκάστου, ἡ προῖξ τῆς συζύγου ἢ τὸ ἀντίτιμον τῆς κληρονομίας αὐτοῦ.

«Ἡ χάικα ἐν Παρισίοις ἀπαγορεύεται, ἔγραφεν ἡ κυρία Σεβινιὲ πρὸς θυγατέρα τῆς, ἐπὶ ποινῇ θανάτου· εἰ δὲ παρὰ τῷ βασιλεῖ ἐν μιᾷ πρώτῃ παίζουσι πεντακισχίλιας πιστόλας, μικρὸν πρᾶγμα. Τὸ παίγιον τοῦτο εἶναι ληστῆριον καὶ ὡς τάχιστα φυγάδευσον αὐτὸ ἐκ τῆς οἰκίας σου.»

Μικρὸν πρᾶγμα τῷ ὄντι, ἂν κρίνη τις ἐκ τῆς ἀλληλογραφίας τοῦ Φεκιέρ· πεντακισχίλια πιστόλαι, τούτέστι πεντηκοντακισχίλια φράγκα, ἦσαν ἀξίαι λόγου; Ἡ κυρία Μοντεσπᾶν, ἐπίγειος Ἴρις, σπεῖρει διὰ τῶν μαγικῶν αὐτῆς χειρῶν ἑκατομύρια.

«Τὸ παίγιον τῆς κυρίας Μοντεσπᾶν, λέγει ὁ Φεκιέρ, εἰς τοσοῦτον ὑπερβολῆς ἐχώρησεν, ὥστε ἀπώλεια ἑκατοντακισχιλίων σκούδων εἰσι κοιναί. Κατὰ τὴν ἐορτὴν τῶν Χριστογέννων ἀπώλεσεν 700,000 σκούδων, ἀλλὰ παίζασα ἐπὶ τριῶν χαρτίων ἀνεκτήσατο αὐτὰ· διότι ἐν τῷ παίγιῳ τούτῳ κερδαίνει τις ἢ χάνει πεντηκοντάκις ἢ ἑξήκοντάκις ἐν ἐνὶ τετάρτῳ τῆς ὥρας.» Τὸ προσφιλὲς τῇ βασιλίσῃ παίγιον ἦν ἡ παστέτα, ἀλλ' ἔχουσα τὴν χεῖρα πρωτόπειρον, ἠττάτο πάντοτε. Αὕτη μετὰ θάνατον κατέλιπε χρέος ἐπὶ προφρικῇ ὑποσχέσει ἐξ

ἐνὸς ἑκατομμυρίου φράγκων, ὅπερ ὁ σύζυγος αὐτῆς Λουδοβίκος ὁ ΙΔ' ἀπέτισεν εὐδύρως· καὶ οὕτως ἡ παστέτα ἀνέλαβε τὴν συνήθη αὐτῆς πορείαν ὡς ἐν τῷ παρελθόντι.

Ἐν τῷ χαρτοπαίγιῳ τῆς αὐλῆς ὁ δυνάμενος ἀπατᾷ ἠπάτα· διότι τοῦτο ἐθεωρεῖτο ἀρετὴ ἐκλεκτῆς ὁμηγύρεως, ὡς τὸ ἄδειν ἢ χορεύειν. Ὁ Μαζαρίνος ἔλεγε: «Διορθῶν τὴν τύχην.» Καὶ ὁ κόμης Γραμμῶν διώρθου αὐτὴν, ἐφ' ᾧ ἐλαυχάτο ἐν τοῖς ἀπομνημονεύμασιν αὐτοῦ. Τοῦτον ὁ Σκιν-Σιῶν ἀποκαλεῖ «παίκτην αἰσχροκερδῆ καὶ ἀνάσχυντον κλέπτην», ποιούμενος δὲ λόγον περὶ τοῦ δουκὸς Κρεκὺ ἐπιλέγει: «Ὁ δούξ ἦν μεγαλοπρεπὴς ἐν πᾶσι, μέγας παίκτης καὶ μὴ ἐπαγγελλόμενος ἄκραν περὶ τὸ παίζειν χρησιμότητα. Πλείστοι ἔτι εὐπατρίδαι, πρᾶττοντες τὸ αὐτὸ, ἐγέλωσαν.»

Ὁ δούξ Ἄντὲν, υἱὸς τῆς κυρίας Μοντεσπᾶν, ἀσκῶν τὴν τοιαύτην δεξιότητα ἐπιτυχέστατα, ἀνωμολογεῖ ὅτι ἐκ τοῦ χαρτοπαίγιου ἐκέρδησεν 600,000 ἢ 700,000 σκούδων, ἀλλ' ἅπανα ἡ αὐλὴ εἶχε τὴν πεποίθησιν ὅτι ἀπέκρυπτε μέρος τοῦ κέρδους. Οὗτος, ἀφοῦ ἐνέκλεισε τὸ κέρδος εἰς τὸ κιβώτιόν του καὶ ἐτόκισεν αὐτὸ ἐπωφελῶς, ἐπεδείξατο παραχρῆμα ὑπερβάλλουσαν ἀρετὴν· διότι θεωρήσας τὸ χαρτοπαίγιον ἀμαρτίαν ὠρίσθη καὶ ὑπεσχέθη τῷ βασιλεῖ νὰ μὴ παίξῃ πλέον.

Ἄλλ' ὁ δούξ Ἄντὲν οὐ μόνον ἐκέρδιεν ἀσφαλῶς, ἀλλὰ καὶ ἐκλεπτε τὸ κέρδος τοῦ ἑτέρου· καὶ ἐπειδὴ ὁ ἕτερος οὗτος ἐτύγχανεν καλούμενος δούξ τῆς Βουργωνδίας καὶ ἐμελλέ ποτε νὰ κληρονομήσῃ τὸ στέμμα, Λουδοβίκος ὁ ΙΔ' ἐνειδέ τι μείζον ἐν τῷ πράξει ταύτῃ, ἢ κατὰχρησιν ἐμπιστοσύνης, ἐνειδεν ἑλλειψιν σεβασμοῦ. Ὁθεν προσκαλέσας εἰς τὸ σπουδαστήριόν του τὸν Δελίφνα: — Εἶναι ἀληθές, τῷ εἶπεν, ὅτι πληρώσας ἐκ τοῦ χαρτοπαίγιου τὸν πῖλόν

σου ἀργυρίου ἐνεχειρίσας αὐτὸν τῷ Ἄντὲν, ἐν στιγμῇ δὲ τινὶ ἐφώρασας αὐτὸν κλέπτοντα μέρος τῆς παρακαταθήκης; — Ὁ Δελφὶν ταπεινώσας τὴν κεφαλήν, ἐσίγα. — Σὲ ἐννοῶ, εἶπεν ὁ βασιλεὺς, καὶ ἀπέλυσε τὸν ὕψηλότετον.

Ἀφοῦ Λουδοβίκος ὁ ΙΔ' ἐπέισθη ὅτι ὁ Ἄντὲν εἶχε θέσει τὴν χεῖρα εἰς τὴν σάκκον διώρισεν αὐτὸν ἐπιμελητὴν ἐπὶ τῶν οἰκοδομῶν· διότι ἐν τῇ θέσει ταύτῃ ἡ δύνατο ὁ εὐφυὴς δούξ κάλλιστα νὰ δωροδοκῇ. Ἐκ λεπτότητος δὲ Σκικσπειρείου, ἀνέθηκε τῷ μάρτυρι τῆς κλοπῆς αὐτοῦ ν' ἀναγγεῖλῃ αὐτῷ τὸν διορισμόν.

Λουδοβίκος ὁ ΙΔ' εὐκόλως μὲν συνεχώρει τὴν λαθροχειρίαν εἰς τὸν υἱὸν τῆς ἐρωμένης του, ἀλλ' ἂν θαλαντιοτόμος τις τιλοφύρος ἐδολιεύετο ἐν τῷ χαρτοπαίγιῳ τὴν αὐτοῦ Μεγαλειότητα, ἐπληττεν αὐτὸν ἀδυσωπήτως.

Ἡ βασιλεὺς, λέγει ἡ κυρία Σεβινιὲ, διέταξε τὸν κύριον Σ. νὰ παραιτηθῇ ἀπὸ τοῦ ἀξιώματος καὶ νὰ ἐξέλθῃ παραχρῆμα ἐκ τῶν Παρισίων.» Καὶ τοῦτο διατί; διότι ἐν τῷ χαρτοπαίγιῳ παρασκευάσας δολίως τὰ χαρτῖα ἐκέρδησε 500,000 σκούδων.

Οἱ εὐγενεῖς, πληροῦντες τὰ θαλάντια των ἐν Βερσαλλίαις, ἐπορεύοντο εἰς Παρισίους πρὸς ἐξάσκησιν τῆς ἐν τῷ παίζειν δεινότητος αὐτῶν. Οὕτως ἡ σύζυγος τοῦ στρατάρχου Φερτὲ καταναγκάζουσα τοὺς προμηθευτὰς αὐτῆς νὰ συμπαίζωσι τὸ λανσκενέ: «Ἀπατῶ αὐτοὺς, ἔλεγεν, ἀλλὰ με κλέπτουσι· χωριζόμεθα ὅμως οὐδὲν πρὸς ἀλλήλους ὀφείλοντες καὶ ἀγαθοὶ φίλοι.» Ἡ πριγκηπέσσα Ἄρκουρ ἐπεδεικνυτο πλείονα ἐν τῷ χαρτοπαίγιῳ αἰδημοσύνην· διότι ἤθελε μὲν ν' ἀπατᾷ, ἀλλ' ἀπεκρύπτετο τὸ ἐγκλημα· διότι ἡ ἀνακοίνωσις τῶν ἀπορρήτων τοῖς βεβήλοισ ἐβλαπτε τὸ ἐπάγγελμα. «Ἡ πρὸς τὸ κλέπτειν τόλμη αὐτῆς

ἐν τῷ παίζειν ἦν ἀκατάληπτος, λέγει ὁ Σαιν-Σιμών, διότι ὁπότε ἐφορᾶτο κλέπτουσα, ἔλεγε τὰ ἐξ ἀμάξης πληροῦσα ἅμα ἀργυρίου τὰ θυλακία· τοῦτο δὲ ἐποίησε πάντοτε. Οἱ δὲ ἐν τῇ αὐλῇ φοβούμενοι τὴν γλωσσαλγίαν αὐτῆς ἀπέφευγον νὰ ἔλθωσιν εἰς φανεράν ῥῆξιν πρὸς αὐτὴν ἐν ταῖς αἰθούσαις τοῦ Μαρλύ παρόντων τοῦ Ὑψηλοτάτου καὶ τῆς Ὑψηλοτάτης δουκίσσης τῆς Βουργουνδίας.»

Ἄλλ' ἢ πριγκηπέσσα Ἄρκουρ ἐπηγγέλλετο τὴν εὐλαβῆ. Ὅθεν μετὰ τὸ τέλος τοῦ χαρτοπαιγνίου ταπεινοῦσα εὐλαβῶς τοὺς ὀφθαλμοὺς ἔλεγεν ὑποκρινομένη τὴν δόξαν, — εἶμαι πρόθυμος ν' ἀποδώσω πᾶν μὴ θεμιτὸν κέρδος, ἰκετεύουσα ἅμα τὴν δαμάστριν, ὅπως εὐαρεστουμένη καὶ αὐτὴ μοὶ δώσῃ τὴν ἄφεσιν· διότι ἐν τῷ χαρτοπαιγνίῳ ἀκούσια σφάλματα σχεδὸν πάντοτε συμβαίνουσι. — Καὶ ταύτας τὰς ἀρχὰς ἀνακηρύττουσα ἢ πριγκηπέσσα καθησύχαζε τὴν συνειδήσιν αὐτῆς· θὰ εἶχεν, ὡς φαίνεται, ἐπιδέξιον πνευματικόν.

Ἐν τῷ ἐπαγγέλματι τούτῳ αἱ γυναῖκες ἐπλεονέκτουσαν τῶν ἀνδρῶν, ἔχουσαι ὑπεροχὴν τινα, τὴν κλλονὴν, ἣν καὶ μετεχειρίζοντο ἐν δέοντι. Αἱ κυραὶ τῆς αὐλῆς ἐν μιᾷ μόνῃ ἐσπερίδι ἀπεργύμωνσαν τὸν πρίγκιπα Νασσώ. «Νομίζω, λέγει ἡ Παλατίνη, ὅτι ἐφλεβοτόμησαν αὐτὸν ὀλίγον, ἐπειδὴ αὐταὶ φημιζονται ὡς ἐμπειροτάται χαρτοπαῖκτριαι.»

Ὁ Σαμουὴλ Βερνάρδος παρασχὼν ποτε τὸ βαλάντιόν του εἰς τὴν μοναρχίαν ἐπορεύθη εἰς Βερσαλλίας ὅπως ἀναλάβῃ τὸ ἀργυρίον του. Ἄλλ' ἢ κυρία Ταλλάρ πονηρῶς καλέσασα τοῦτον εἰς δεῖπνον τοποθετεῖ αὐτὸν παρὰ τῇ κυρίᾳ Φλαμαρῆν, ἣτις θεωρουμένη ὁ μαργαρίτης τῆς αὐλῆς καὶ τὸ ἄνωτον τῆς φιλαρεσκείας ἐγείρει κατὰ μικρὸν τῆς νάρκης τὸν τραπέζιτον, ἐγγέει αὐτῷ

οἶνον, χαιρεντίζεται μετ' αὐτοῦ παίζουσα τὸ ῥιπίδιον· καὶ ὅτε ἡ κεφαλὴ τοῦ Σαμουὴλ ἤρξατο νὰ θολοῦται ἐκ τοῦ οἴνου, θεράπων τις παρατίθησι τράπεζαν χαρτοπαιγνίου, ἢ δὲ κυρία Ταλλάρ ἐγκαθιδρύει τὸ θυμα εἰς τὸ λανσκενέ. «Ὁ κύριος Βερνάρδος, λέγει ἡ κυρία Ταλλάρ, τῇ ἀριστερᾷ μὲν χειρὶ ἐξάγει ἐκ τῶν θυλακίων του κιλίνδρους χρυσοῦ, οὗς τίθησιν ἐπὶ τῆς τραπέζης, τῇ δεξιᾷ δὲ περιβάλλει τὸν τράχηλον τῆς κυρίας Φλαμαρῆν λέγων αὐτῇ, — Ἀγάπη μου, τί λέγεις; . . . παίζω τὸ ὄλον. Καὶ τότε ἅπαντες εἰς ἀμέτρους ἐξερράγημεν γέλωτας καγχάζοντες ὡς παράφρονες· ὁ δὲ δουξ Ἄγγεν ὀλίγου δεῖν ἀπέθνηκε. Καταλιπόντες ἔπειτα τὰς θέσεις καὶ περικυκλώσαντες τὸν κύριον Βερνάρδον, ἠμιλλώμεθα τίς πρῶτος νὰ παίξῃ μετ' αὐτοῦ. Οὗτος δὲ μεθῶν ἐκ τῆς ἐπιτυχίας, οὐδὲν πλέον ἐννοεῖ, ἀγνοεῖ πλέον τί πράττει, εἰς πέντε δὲ λεπτὰ τῆς ὥρας οὐδὲ ἐν σκοῦδον ἀφήκαμεν αὐτῷ, ὀφείλομεν νὰ τὸ ὁμολογήσωμεν!» Καὶ ὅμως πανταχοῦ ἄλλοθι πλὴν ἐν Βερσαλλίαις Λουδοβίκος ὁ ΙΔ' ἐτιμῶρει τὸ χαρτοπαιγνίον ὡς πλημμέλημα, μᾶλλον δ' εἶπειν ὡς κακούργημα συνεπαγόμενον ποινὴν τὴν ἀγχόνην.

Διότι Λουδοβίκος ὁ ΙΔ' ἐποιεῖτο τὸ χαρτοπαιγνίον ὄργανον τοῦ βασιλεύειν δι' αὐτοῦ ἐμβάλλον ἀπαύστως εἰς ἀνωμαλίαν τὴν περιουσίαν τῶν εὐγενῶν περιτῆγον αὐτοῦ εἰς πομπῶδη οὕτως εἶπειν ἐνδειαν. εἰσήγαγε δ' αὐτὸ εἰς Βερσαλλίας δι' ὃν λόγον καὶ τὴν πολυτέλειαν ἐπροστάτευεν ἢ μᾶλλον ἐπέβαλλε, γενόμενος αὐτὸς ὑπογραμμός. Καὶ οὕτως ἡ αὐλὴ περιελθοῦσα ἐνεκα αὐτοῦ εἰς ὀλεθρίαν μεγαλοπρέπειαν μακρόθεν ἢ ἐκ τοῦ σύνεγγυς ὄφειλε νὰ βαδίξῃ ἐπὶ τὰ ἔχνη τῆς βασιλείας. Ἄν ὁ βασιλεὺς ὠκοδόμηι καὶ οἱ εὐγενεῖς ὄφειλον νὰ οἰκοδομῶσιν. Ἄν ὁ βασιλεὺς τετράκις

τῆς ἡμέρας μετέβαλλεν ἱμάτιον, καὶ οἱ εὐγενεῖς τετράκις τῆς ἡμέρας ὄφειλον νὰ μεταβάλλωσιν ἱμάτιον.

Ὁ μαυδύας τῆς τάξεως τοῦ ἀγίου Πνεύματος ἐτιμᾶτο περὶ τὰ εἰκοσакισχίλια φράγκα, ὁ δὲ λοιπὸς ἱματισμὸς ἔγεμε τοσούτων ἐπικοσμημάτων, ὥστε ὠμοίαζε φλεγόμενη βάρη. Ἄν δὲ ἐξ ἀπερισκεψίας δύο ἱππῶται ἐτύγγανον πλησίον ἀλλήλων διερχόμενοι περιπλέκοντο ὡς ἐν δικτύῳ.

Ὁ κύριος Μοντσερέλ καὶ ὁ κύριος Βιλλάρ, λέγει ἡ κυρία Σεβινιέ, περιπλέχθησαν μετὰ τοσαύτης ὀρυκῆς, ὥστε τὰ ξίφη, αἰταινίαι, τὰ τρίχαπια, τὰ χρυσᾶ ἐλάσματα εὐρέθησαν πάντα οὕτως ἀναμεμιγμένα, συγκεχυμένα, περιπτεπλεγμένα, ὥστε οὐδεμίαν χεῖρ ἀνθρωπίνην ἠδύνατο νὰ τὰ διαχωρίσῃ· διότι ὅσα μᾶλλον προσεπάθουν, τοσούτω αὐτὰ συνεχέοντο, ὡς οἱ δακτύλιοι τῶν ὀπλων τοῦ Ῥογήρου. Γελευταῖον πάσης φιλοφροσύνης, πάσης δεξιότητος, πάσης ὑποκλίσεως ἀνακοπέισης, ἐδέξατο ν' ἀποσπάσωσιν αὐτοῦ διὰ τῆς βίας.»

Ἐν τῇ αὐλῇ ὑπῆρχεν ἀνθρώπος τις οὐτιδανός, λέγει ὁ Σαιν-Σιμών, ὀνομαζόμενος Λαγκλῆ, ὅστις κόπτων αὐτὸς τὰ χαρτὰ ἐσθ' ὅτε εἰς μὲν τὰς γυναῖκας προσέφερε δῶρα, εἰς δὲ τοὺς συζύγους παρετίθετο δεῖπνα.

Ὁ Λαγκλῆ, προστίθησιν ἡ κυρία Σεβινιέ, ἐδώρησατο τῇ κυρίᾳ Μοντσεπάν ὀλόχρυσον ἐσθῆτα, χρυσῶ δινηθισμένην, χρυσῶ κεκρασπεδωμένην καὶ χρυσὸν ἐρύπερθεν βεδοστρυχισμένον ἔχουσαν, ἐνφασμένον χρυσῶ ἀναμίτῳ καὶ τούτῳ πάλιν χρυσῶ τοιούτῳ οἷος καθίστησι τὸ ὕφασμα τὸ θεϊτότατον τῶν ποτὲ ἐπινοηθέντων. Ἦν ὡς ἀληθῶς ἔργον τῶν Νυμφῶν.»

Οὕτω λοιπὸν Λουδοβίκος ὁ ΙΔ' συνδρομῆ τῆς τὰ πάντα ἐποφθαλμιώσης καὶ καταπατούσης πομπῶδους αὐτοῦ πολιτικῆς ἐπλού-

τιζεν ἅμα καὶ ἐνέβαλλεν εἰς πενίαν τοὺς εὐγενεῖς. Καταθιβάζων τὸν εὐπατρίδην ἀπὸ πατρικίου εἰς πελάτην ἠνάγκαζεν αὐτὸν νὰ κροῖ ἐκάστην πρῶτην τὴν θύραν τοῦ κοιτώνος του καὶ τείνων τὴν χεῖρα νὰ ἐπαίτῃ. Ἐπραγματοποίησε τέλος ἐν Βερσαλλίαις τὸ ἀριστοῦργημα τῆς δεσποτείας, τὸ πρυτανεῖον τῶν ἐπαιτούντων ἀριστοκρατῶν.

«Ὅ,τι μᾶλλον στηρίζει τὴν ἐξουσίαν ἐν Γαλλίᾳ, ἔλεγεν ὁ Ἀργενσὼν, εἶναι ἡ χρεωκοπία τῶν ἰσχυρῶν καὶ τ' ἀποτελέσματα τῆς πολυτελείας. Ὅσαυτίς εἶναι ἰσχυρότερος, τοσούτῳ μᾶλλον χρεωκοπεῖ, ταλαιπωρεῖται καὶ καταπιέζεται. Ἐκαστος δ' ἐλπίζει εἰς τὰς εὐποίας τῆς αὐλῆς, καὶ ἐντεῦθεν ἢ δουλικῆ ἐκείνη ὑπακοὴ εἰς τὴν τυρανίαν τῆς κυβερνήσεως, ὅσα κακὴ καὶ ἂν ἦναι αὕτη, καὶ ἐντεῦθεν ἢ ἀτιμωρησία τῆς τυραννίης ταύτης.»

Πανταχοῦ ὅπου ἡ δεσποτεία ἄρχει, προσλαμβάνει τὴν πολυτέλειαν ὡς πρωτοπουργόν.

V

Οἱ ἔρωτες (la galanterie).

Τὸ χαρτοπαιγνίον διεδέχετο ὁ ἔρωτες. Πᾶσαν ἐσπέραν ἦτο ἐν Βερσαλλίαις συναναστροφή, χορὸς, βαλισμὸς, μουσικὴ συναυλία, θέατρον καὶ ἰδίως κωμῳδία, διότι Λουδοβίκος ὁ ΙΔ' προστίμα τὸν ἰταλικὸν μῦμον. Ἄφοῦ προσέλαβει εἰς τὴν ὑπηρεσίαν του τὸν δουκὸς τῆς Πάρμας περὶ τῆς μισθώσεως τοῦ Δομινίκου. Ἀνεκδότως ἐργαζόμενος ὅπως συναναμιγνύῃ τὰ φύλα πρὸς ἀλλήλα, οὕτω δὲ προσεταιρίζηται ταῦτα, ἐπολλαπλασίαζε τὰς εὐκαιρίας τῆς ἀμοιβαίας συναντήσεως: τὰς τελετάς, τὰ πυροτεχνήματα, τὰς νυκτερινὰς λαμπαδηφορίας εἰς τὰς δειπνοστοιχίας τῶν παραδείσων, τὰς βενετικὰς λεμβοδρομίας, εἰς τὸ φέγγος τῆς σελήνης, ἐπὶ

των υδάτων της μεγάλης διώρυγος, εἰς τὰς αὔρας τοῦ θεοῦ τὰς πλήρεις ἀρωμάτων καὶ στεναγμῶν τοῦ βασιλεύου. Ἡ σύγχρονος γλώσσα ἀβροφρόνως ὠνόμαζε τὴν ἀριστοκρατικὴν ταύτην ἐπιμιξίαν φιλαρέσκειαν (la galanterie).

Λουδοβίκος ὁ ΙΔ' ἔρρεπε καὶ ἄλλως εἰς τὴν φιλαρέσκειαν, κατὰ φύσιν καὶ κατὰ βούλησιν. «Ὁ βασιλεὺς ἦν ἐρωτικὸς, λέγει ἡ πριγκηπέσσα Παλατίνη· ἔσθ' ὅτε δὲ καὶ ἀκόλαστος· περὶ γυναικῶν προκειμένου πᾶσαι ἦσαν καλαί, χωρικαί, κηπουρῶν γυναικες, ἀριστοκράτιδες κυρίαι, ἤρκει μόνον νὰ ἐφαίνοντο φιλάρεσκοι.»

Μόλις ἀποδυθεὶς τὸ παιδικὸν κολόβιον, τὴν ἐπιούσαν τοῦ γάμου του κατεδίωκεν ἐπὶ τῆς στέγης τῶν ἀνακτόρων, κινδυνεύων νὰ καταρρίψῃ τὴν μοναρχίαν ἐκ τῆς τετάρτης ὀροφῆς κυρίαν τινὰ τῆς τιμῆς τῆς βασιλείας, τὴν δεσποινίδα Λαμόθ Οὐδενκούρτ. Σεβασμία τις παιδαγωγός, ἡ δούκισσα τοῦ Ναβάλ ἐπιτετραμμένη οὕσα τὴν φύλαξιν τῆς παρθενικῆς ἀγέλης ἐνόμισε καθήκον νὰ περιφράξῃ διὰ κίγκλιδων τὴν δίοδον, ὅπως παρεμποδίσῃ τὴν αἰθερίαν ταύτην ἐπὶ τῶν ὑδρορροῶν ἀνάδασιν. Ὁ βασιλεὺς θεωρήσας τὸ δικτυωτὸν τοῦτο ὡς ἐγκλημα καθοσιώτως ἀπέβαλε τὴν δούκισσαν.

Ἄλλ' ἂν ἡ κυρία Νοάλ διὰ κίγκλιδων περιφρούρει τὴν ἀρετὴν τῆς δεσποινίδος Λαμόθ, τὸναντίον πράττουσα ἡ σύζυγος τοῦ στρατάρχου Λαμόθ μετὰ φορητικότητος ἐπέιξε τὴν θυγατέρα της νὰ ἐνδώσῃ εἰς τὴν ἐπιθυμίαν τοῦ μονάρχου.

Ἡ ἀτυχὴς, φεῖ! ἠγάπα τὸν μαρκήσιον Ῥισχελιέ· ἀλλὰ τοῦ βασιλέως αἴφνης μεταβαλόντος γνώμην καὶ ἀποστουχουσῶν τῶν μετ' αὐτοῦ διαπραγματεύσεων, ἡ δεσποινὶς Λαμόθ ἐκ πείσματος ἐνυμνήθη κωφὸν τινα καὶ ἀσχημώτατον δοῦκα καὶ πατριτικὸν ὄνοματι Βεντατούρ. «Κάλλιστον, ἀνεκραύγα-

σεν ὁ ἀββάς de la Victoire, ἐὰν τοιοῦτον ἄνθρωπον ἠγάπησε, θ' ἀγαπήσῃ καὶ πάντα ἄλλον!...» Καὶ τῶνόντι ἡ κυρία Βεντατούρ ἀληθεστάτην ἀπέδειξε μετ' ὀλίγον τὴν προφητείαν.

Συγχρόνως τότε ὁ βασιλεὺς ἤρπασε τὴν κυρίαν Monaco παρὰ τοῦ δουκὸς Lauzun. Πᾶσαν ἐσπέραν ἔμπιστος θεράπων συνώδευε τὴν δούκισσαν κεκαλυμμένην διὰ σισύρας, καὶ εἰσῆγεν αὐτὴν διὰ κρυφίας κλίμακος ὀπισθεν τῶν ἀνακτόρων εἰς τὸ δωμάτιον τῆς Αὐτοῦ Μεγαλειότητος. Ἡμέραν τινὰ ἐν τούτοις ζηλοτυπήσας ὁ Lauzun ἐκλείδωσε τὴν θύραν διὰ διπλῆς κλειδῶς, καὶ ἔρριψε τὴν κλειδα εἰς τὸ βάθος κρύπτῃς. Ἡ πριγκηπέσσα ἀφικνεῖται τὴν προσδιωρισμένην ὥραν· ἀναζητεῖ τὴν κλειδα εἰς τὸ σκότος· δὲν εὐρίσκει αὐτήν· κρούει· οὐδεὶς ἀπαντᾷ· κρούει καὶ πάλιν· τέλος τρέχει ὁ βασιλεὺς, καὶ ἡ ἐρωτικὴ συνέντευξις καταλήγει εἰς σκηνὴν ἀπελπισίας διὰ τῆς ὀπῆς τοῦ κλειθροῦ.

Λουδοβίκος ὁ ΙΔ' μετηνάστευσεν ἐκ τῆς κυρίας Monaco εἰς τὴν δεσποινίδα Laval-lière. Ὁ ἀποπλανῶν γυναικα ἰδιώτης ἀτιμάζει αὐτήν, ἀλλ' ὁ βασιλεὺς ἐξ ἐναντίας, τὴν ἐξευγενίζει. Ὁ Λουδοβίκος ἀπένειμεν λοιπὸν εἰς τὴν εὐνοουμένην του τὸν τίτλον τῆς δουκίσσης, παραχωρήσας αὐτῇ καὶ τὰς γαίας τοῦ Vaujours. Μετὰ τινα χρόνον νύκτα τινὰ τῶν Χριστουγέννων ὁ χειρουργὸς Boucher εἰσήρχετο μυστηριωδῶς μετὰ κλειστὸς ὀφθαλμούς εἰς θάλαμον καὶ ἐλόχνευε γυναῖκα εἰς τὸ φέγγος κηρίου. Ὁ Λουδοβίκος ἐνομιμοποίησε τὸ τεχθὲν, «θέλων, ὡς ἔλεγε, νὰ ἐξασφαλίσῃ τὴν τιμὴν τῆς γεννήσεώς του.»

Ἄφου διὰ πράξεως οὕτω δημοσίας κατέστησε γνωστὴν τὴν ἐρωμένην του, ἠνάγκασε καὶ τὴν βασίλισσαν νὰ τὴν δεχθῇ παρ' ἑαυτῆς. Ἡ βασίλισσα ἐστέναζε, ἡ βασίλισ-

σα ἐκλαυσε διὰ τὴν βίαν ταύτην, τὴν ὕβριν κατὰ τῆς ἀξιοπρεπείας της. Ἐτόλμησε μάλιστα καὶ νὰ γογγύσῃ κατὰ τινὰς κυρίας τῆς ἀκολουθίας της, τῆς κομήσσης Brancas, ὡς ὑποβοηθούσας τὰς σχέσεις τοῦ βασιλέως μετὰ τῆς δεσποινίδος Lavallière. Τότε ἀνθρωπὸς τις, ὁ ἀγχιότερος τῶν αὐλικῶν, ὁ Κάτων τῆς ἐποχῆς ἐκείνης, ὁ αὐστηρὸς τὰ ἤθη Montlosier λαβὼν τὸν λόγον εἶπεν. «Ἄ! ἡ βασίλισσα εἶναι ἀστείονατα δυσαρεστηθεῖσα, διότι ἡ κυρία Βρανκάς προσηνέθη φιλοφρόνως πρὸς τὸν βασιλέα συντροφεύουσα τὴν δεσποινίδα Λαβαλλιέρ. Ἐὰν ἡ βασίλισσα ἦτο πανουργὸς καὶ συνετὴ θὰ ἔμενον εὐχαριστημένη, ἂν ὁ βασιλεὺς ἤατο τῆς κυρίας Βρανκάς, διότι οὕτω θυγάτηρ ἀνδρὸς εἰς τὴν ὑπηρεσίαν αὐτῆς διατελοῦντος καὶ λιάν ἀφοσιωμένου, πολλὰς θὰ τῇ παρεῖχεν ἐκδουλεύσεις παρὰ τῇ Αὐτοῦ Μεγαλειότητι.»

Γυνῆ τις ἐν τούτοις ἐντόνως ἀπεδοκίμασε τὴν βίαν, ἣν μετέλλθεν ὁ βασιλεὺς ὅπως καταναγκάσῃ τὴν βασίλισσαν νὰ δεχθῇ παρ' ἑαυτῆς τὴν ἀντίπαλιν. «Ὁ Θεὸς φυλάξοι με, ἔλεγε, νὰ γίνω ἐρωμένη τοῦ βασιλέως· ἐὰν ὁμοῦς ἐγενόμην δυστυχῶς, οὐδέποτε θὰ εἶχον τὴν ἀναίδειαν νὰ παρουσιασθῶ ἐνώπιον τῆς βασιλείας!» Ἡ μαρκησία Μοντεσπὰν ἔλεγε ταῦτα. Ἀλλὰ μόλις ἐτελείωσε τὴν φράσιν της, καὶ ὁ βασιλεὺς τῇ ἔρριπτε τὸ μανθῆλιον, ἀνεκήρυσσεν αὐτὴν ἐπισήμως ἐρωμένην καὶ καθίστα ἐπιμελήτριαν τῆς βασιλείας. Καὶ ἡ βασίλισσα καταδεδδικασμένη νὰ ὑφίσταται εἰς πᾶσαν ὥραν τῆς ἡμέρας τὴν τυραννίαν τῆς εὐνοουμένης, ἐκράυγαζεν ἐν τῇ ταπεινώσει της. «Ἡ γυνὴ αὕτη — μετὰ τὴν χυδαίωσαν γλώσσαν — θὰ με κάμη ν' ἀποθάνω!»

Ὁ βασιλεὺς διελθὼν τὴν πρώτην σελίδα τοῦ μυθιστορήματος, ἐθυσίασε τὴν δεσποινίδα Λαβαλλιέρ, τὸ χάριν ἐκεῖνο ἔον, κατὰ τὴν ἐκφρασίαν τῆς κυρίας Σεβενιέ, ὅπερ ἐκρύ-

πτετο ὑπὸ τὸ χόρτον αἰδούμενον διότι ἦτο ἐρωμένη, διότι ἦτο μήτηρ, διότι ἦτο κόμησσα. Τὸ ὑπερήφανον αὐτοῦ βλέμμα ἐφίετο ἐφεξῆς ζωηρότερας ἠδονῆς, καὶ τοιαύτην παρεῖχεν ἡ παταγώδης καλλονὴ τῆς μαρκησίας Μοντεσπὰν, τῆς εὐχαρίστου ἐκείνης τρελλῆς, ὡς τὴν ὠνόμαζεν ἐν ὄρα εἰλικρινείας. Καθ' ἣν μάλιστα ἡμέραν ἀνέλαβε τὰ καθήκοντά της ἡ νέα Σουλτάνα ἐμειδία πρὸ τοῦ κατόπτρου καὶ ἔλεγεν ἀγαλλομένη ἐπὶ τῆς νίκης. «Εἶχε δίκαιον ὁ βασιλεὺς ἐκλέξαι, διὰ τὴν ἀξιοπρέπειαν τοῦ στέμματος του, ἐρωμένην του τὴν ὠραιότεραν τοῦ βασιλείου του γυναῖκα.»

Ὁ μαρκησιὸς Μοντεσπὰν ἀνεζήτει ἐν τούτοις τὴν σύζυγον αὐτοῦ παρὰ τῆς ἡχοῦς, κηδόμενος εἰσέτι περὶ τῆς τιμῆς τῶν οἰκισμῶν του. Ὁ βασιλεὺς ἔγραψε τῷ Κολβέρτῳ νὰ τιμωρήσῃ τὸν ἀποστάτην σύζυγον ἔχοντα τὴν τόλμην νὰ διεκδικήσῃ τὴν ἰδίαν εὐνὴν πρὸς τὸν μονάρχην. «Κύριε Κολβέρτε, μαυθάνω ὅτι ὁ Μοντεσπὰν παρεκτρέπεται εἰς λόγους ἀδιακρίτους. Εἶναι ἀνόητος, καὶ θὰ μοῦ κάμετε τὴν χάριν νὰ καταδιώξητε αὐτὸν ἀστυχεῶς καὶ ἀποβάλητε τῶν Παρισίων.»

Ὁ δύστηνος Μοντεσπὰν φυλακισθεὶς ὑπὸ τοῦ Κολβέρτου, πρῶτον μὲν ἐν τῇ Βαστίλλῃ, εἶτα δ' ἐξορισθεὶς παρ' αὐτοῦ εἰς τὸ ἐν Κοιτέννη κτῆμά του, ἠναγκάσθη νὰ πενθοφορήσῃ διὰ τὴν ἀπώλειαν τῆς συζύγου καὶ νὰ τελέσῃ ὑπὲρ ἀναπαύσεως τῆς ψυχῆς της μνημόσυνον μετὰ μουσικῆς.

(ἀκολουθεῖ)

ΜΕΛΕΤΗ

Ἐπὶ τοῦ περὶ προσόντων τῶν ποιητῶν
κόμου τοῦ κυρίου

Ε. ΡΟΪΔΟΥ

[Συνέχεια]

Ὁ κριτικός, λέγουσι, πρέπει νὰ ἔχη πλὴν τῶν γνώσεων, καὶ τὴν δικαιοσύνην συνοδὸν καὶ ἡγέτιδα, ἥτις προϋποθέτει ἀπροσωποληψίαν καὶ παθῶν ἐρημίαν. Ὁ κ. Ροΐδης ἔχει γνώσεις πολλὰς καὶ ποικίλας καὶ ποικίλως ἀποκτηθείσας, ἡ κρίσις του ὅμως καταφορᾷ αὐτὸν ἐν τῇ κριτικῇ του ἐκδρομῇ παθῶν οὐκ ἐρημον, δικαιοσύνης δὲ οὐχὶ φίλτατον ἐν πᾶσι. Ὁμολογοῦμεν κύριοι, ὅτι μέγα, ἐργῶδες καὶ ἐπισφαλὲς λίαν τὸ κρίνειν καὶ δὴ τοὺς συγχρόνους, ἀναγνωρίζομεν ὅτι ὁ ἐνώπιον τοιοῦτου ἔργου ἀνθρώπος εἶναι εἰς οὐχὶ ἥττονα δυσχέρειαν τῆς τοῦ πρὸ τοῦ Ῥουβίκωνος εὐρεθέντος Ῥωμαίου στρατηγοῦ, καὶ ὅτι ἡ περὶ τοιοῦτου ἔργου κρίσις πρέπει νὰ ᾖ μετρία. Ἄλλ' ὁμολογητέον ἐπίσης ὅτι τοιοῦτο ἔργον, μίαν μόνον δύναται νὰ ἐξιλεώσῃ ἀρετῇ, ἡ πρὸς τὰ πρόσωπα ἴση γνώμη. Ὁ κ. Ροΐδης ἐδῶ κυρίως ἐκρίθη παραπατήσας, καὶ ἡμεῖς ἤδη τολμῶντες νὰ δεῖξωμεν αὐτῷ τὰ σφάλματά του, δὲν πρέπει νὰ κριθῶμεν ἄλλο προθέμενοι, ἢ τὸ νὰ συστήσωμεν αὐτῷ, ὅταν ἄλλοτε στήσῃ τὰ πολλὰ τ' ἀγαθὰ δυνάμενα νὰ φέρωσι ζυγὰ του καθάρισιν αὐτὰ ὑλῶν τινων προσωποληψίας, αἰτινες συνήθως ἐπικάθηται ἐπὶ τῶν καθημερινῶν σχέσεων καὶ καταδεικνύουσι τὸν ζυγίζοντα κριτὴν ὅμοιον τῷ μὴ ἀγαθῷ μεταπράτῃ τῷ ζητοῦντι ἐκ τῆς σταθμίσεως νὰ ὠφελῆθῃ ἢ νὰ βλάψῃ.

Ἡ ποίησις, τῶν τεχνῶν ἡ καλλίστη κατὰ ὀρθὴν τοῦ Μιχαήλ-Ἀγγέλου παρατήρησιν, γεννᾶται διὰ τῆς ἐμπνεύσεως, ζωογονεῖται διὰ τῆς φαντασίας, καὶ ἐκδηλοῦται ὑπὸ τῆς δυνάμεως καὶ τῆς καλλιπεσίας.

Ἡ ἐμπνευσις, ἐργάτης δημιουργός, εἶναι κατὰ τὸν Σλέγελ, βαθειὰ τις καὶ ἀκμαία τῆς ψυχῆς συγκίνησις, ἰσχυρὰ ἔξαρσις τῆς διανοίας καὶ τοῦ αἰσθήματος· εἶναι τὸ ἱερὸν πῦρ τοῦ Πλάτωνος, ἡ πνοή τοῦ Θεοῦ, ἐρχομένη ἐνίοτε νὰ ἠλεκτρίσῃ θνητὸν τινα, δῶρον οὐράνιον εἰς ἐλεκτάς μόνον δωρούμενον ψυχάς. Ἡ φαντασία εἶναι ἡ συνήθης τῶν ποιητῶν φυσιογνωμία· δημιουργεῖ ἐπίσης, ἀλλὰ δὲν εἶναι ὡς ἡ ἐμπνευσις κληρὸς τῆς μεγαλονοίας μόνον, δύναται, εἰς κατώτερον μὲν βαθμὸν ἀλλὰ ὅπωςδήποτε δύναται νὰ ὑπάρξῃ καὶ εἰς τοὺς εὐφυεῖς. Παρίστησι τὰ πράγματα ὑπὸ χρώματα εὐανθῆ, καὶ ἀποτυποῖ αὐτὰ δι' εἰκόνων ἐκπληκτικῶν. Εἶναι λαμπρὸν κάτοπτρον, πρίσμα δι' οὗ τ' ἀντικείμενά περιβάλλονται ἰδανικωτέραν ἢ πλουσιωτέραν μορφήν. Ἡ φαντασία προϋποθέτει ἐνεργὸν νοῦν καὶ ψυχὴν εὐαίσθητον. Νοῦς ἐνεργὸς ἀντιλαμβάνεται τὰς σχέσεις, τὰς ὁμοιότητας καὶ τὰς διαφορὰς, καὶ τὰς εἰκονίζει εὐαρέστως δίδων αὐτοῖς κίνησιν καὶ λάμπιν. Εὐαίσθητος δὲ ψυχὴ συγκινεῖται εὐκόλως καὶ ἐκδηλοῖ πιστῶς τῆς ψυχῆς τὴν συγκίνησιν δι' εἰκόνων.

Ἡ ποίησις εἰς ἀπομίμησιν τείνουσα τῆς φύσεως, περιέχει ἐν αὐτῇ τὸ ἰδανικόν, τὸ ἀπολύτως δηλ. καλόν, ὅπερ οὐδεὶς δύναται νὰ ὀρίσῃ διὰ τὴν ποίησιν, ἄπειρον ὡς τὸ ἄπειρον. Κατὰ ταῦτα κρίνων τις δὲν δύναται νὰ θεωρήσῃ ὡς ἐμπνευσιν ἔχοντας ποιητὰς ἢ τινὰς μόνον· τὸν Ὁμηρὸν παριστῶντα τὸν ἀρχαῖον κόσμον, τὸν Βιργίλιον ἰστάμενον μεταξὺ τῆς ἀρχαίας τραχύτητος ἢ προσεγγίζει καὶ τοῦ νεωτέρου πολιτισμοῦ

δὲν μαντεύει, τὸν Δαυτὶδ ἐμπνεόμενον ὑπὸ τῆς θείας ἀποκαλύψεως καὶ τὸν Δάντην ζήσαντα ἐν ἐποχῇ σοβαρῶν τοῦ χριστιανισμοῦ ἐμπνεύσεων καὶ βλέποντα τὸν ἄδην διὰ τῶν ὀφθαλμῶν τῆς ἐποχῆς του. Προχωροῦντες ἀπαντῶμεν ὡχρὰ τινα ἔχγη αὐτῆς εἰς μεταγενεστέρας, καὶ μετὰ ταῦτα βλέπομεν τὴν ἐμπνευσιν ἀμαυρουμένην καὶ φαινομένην διαλειπτικῶς, ὡς ἐν τοῖς ἔργοις τοῦ Γκαίτε, τοῦ Σχιλέρου, τοῦ Μίλτωνος καὶ τοῦ Βύρωνος.

Δύναται νὰ ᾖναί τις ποιητὴς ἔχων ἐμπνευσιν μόνον ἢ φαντασίαν κατὰ μὴ ἰσομεγέθεις δόσεις, καίτοι στερούμενος φιλοσοφικοῦ πνεύματος ἢ ἰδανικότητος, δὲν δύναται ὅμως νὰ θεωρηθῇ τοιοῦτος ὁ στερούμενος αἰσθήματος καλοῦ. Ἡ ὄλος γενικὴ τοῦ Μυσὲ ἀρχή, ὅτι ὁ ποιητὴς πρέπει ν' ἀρέσκῃ καὶ εἰς τοὺς ὀλίγους καὶ εἰς τοὺς πολλούς, εἶναι καθ' ἡμᾶς ἐσφαλμένη ὡς ἔχει, καθύπεσον δύναται φρονοῦμεν νὰ ᾖναί τις ποιητὴς καὶ ν' ἀρέσκῃ μόνον εἰς τοὺς ὀλίγους ἢ τοὺς πολλούς, πολλάκις δὲ καὶ νὰ παραγνωρίζεται (οὐχὶ νὰ περιφρονῆται) καὶ ὑπὸ τῶν πολλῶν καὶ ὑπὸ τῶν ὀλίγων συγχρόνων του. Ὁ Βύρων εἶναι ποιητὴς καὶ ἐν τούτοις ὁ Κάϊν, ὁ Μάμφρεδος καὶ ὁ Σίρ-Ἀρόλδος οὐδ' ἐννοῆται ὑπὸ πάντων οὐδ' ἀρέσκει εἰς τοὺς πολλούς. Παρ' ἡμῖν ἡ δημοτικὴ ποίησις ἀρέσκει καὶ εἰς τοὺς ὀλίγους καὶ εἰς τοὺς πολλούς. Ἄλλ' ἡ Ἰλιάς καὶ ἡ Ὀδύσεια μόνον εἰς τοὺς ὀλίγους θέλει ἀρέσκει καὶ μόνον ὑπ' αὐτῶν θὰ ἐννοῆται. Ὁ Ὁμηρὸς ὅμως δὲν παύει διὰ τοῦτο νὰ θεωρῆται μέγιστος ποιητὴς.

Μετὰ τὴν ιδέαν, ἣν ἐξεφράσαμεν ἀνωτέρω, ὅτι καὶ παρ' ἡμῖν σήμερον ὑπάρχει ποιητικὴ ἀτμοσφαῖρα δυναμένη νὰ ἐμπνεύσῃ τὸν ποιητὴν, θίγομεν ἄκρῳ δακτύλῳ καὶ μετὰ δειλίας ἐννοεῖται, ἀλλ' ἐπὶ τῶν ἀρχῶν στηριζόμενοι, ἅς ὑπονοεῖ ὁ ἀναγνώ-

στης, ὡς ἀπαραιτήτους πρὸς ὑπαρξίν ποιητοῦ, ἐξ ὧν περὶ τῶν παραγωγῶν τῆς ποιήσεως δυνάμεων εἶπομεν, τὸ ζήτημα ἂν παρ' ἡμῖν εἰσὶ δύο μόνον ποιηταὶ ἀξιομνείας, οἱ δ' ἄλλοι πάντες συρφετός κατὰπτυστος καὶ ἀκρίς ἐξαφανιστέα, χωρὶς ἐννοεῖται νὰ σκοπεύωμεν δι' αὐτῶν ν' ἀποτελέσωμεν νόμον περὶ προσόντων καὶ τάξεως ποιητῶν, ὡς ὁ κ. Ροΐδης, οὐδὲ νὰ κατατάξωμεν αὐτοὺς εἰς εἶδη καὶ γένη ἢ εἰς βαθμολογικὴν τάξιν πολυσύνθετον· διότι φρονοῦμεν ὅτι νόμος τοιοῦτος δὲν δύναται νὰ συντελεσθῇ τόσῳ εὐκόλως ὅσῳ καὶ οἱ περὶ προσόντων τῶν ὑπαλλήλων καὶ οἱ ἄλλοι, οὐς μετ' εὐτοκίας ἴσης τῇ ποιητικῇ ἡμῶν γονιμότητι, πρωτοτύπου εἰς τὴν νομοθετικὴν τῶν ἐθνῶν ἱστορίαν καὶ ἴσης πρὸς τὴν διατρανουμένην ἐν αὐτοῖς ἐπιπολαιότητα νομοθετοῦσι παρ' ἡμῖν πειραματικῶς καὶ ἥμισυ σοφοὶ ὑπάλληλοι τῶν ὑπουργείων, ψηφίζεῖ ἡ βουλὴ, κυρώνει ὁ βασιλεὺς καὶ ὑπομένει ὁ συνταγματικὸς τῆς Βιλλάδος λαός.

Δὲν δυνάμεθα ν' ἀρνηθῶμεν, ὅτι ἀφ' ἐνός μὲν πάσχομεν ἑλλειψίν ποιητῶν καὶ ἀφ' ἑτέρου περισσεῖαν στιχομαγῶν (ὡς εἰς ὅλους τοὺς κλάδους περισσεῖαν ἀνθρώπων καὶ ἑλλειψίν ἀνδρῶν), ἀναγνωρίζομένων ὡς ποιητῶν ὑπὸ μόνων αὐτῶν. Ὁλοθρία τις τάσις ἐπικρατήσασα ἀπὸ τινος παρ' ἡμῖν, ἀναγκάζει πολλοὺς νὰ ἐγκαταλείπωσι τὰ ἔργα των καὶ τοὺς μὲν ὠθεῖ εἰς τὴν ὑπαλληλίαν, χάριν φιλοτιμίας, ὡς γράφουσιν εἰς τοὺς βουλευτάς, τοὺς δὲ εἰς τὴν ποίησιν χάριν τῆς δυστυχοῦς Μούσης. Ἀφίνοντες τοὺς πρώτους εἰς τοὺς βουλευτάς καὶ τοὺς ὑπουργούς, ἐρχόμεθα εἰς τοὺς δευτέρους. Ἡ ποίησις δὲν εἶναι κατ' αὐτοὺς ἡ τέχνη ἥτις ἂν δὲν περιλαβάνῃ τὸ ἄπειρον, κατορθοῖ ὅμως νὰ ὑποκλέπτῃ, ὡς ἄλλος Προμηθεὺς, ἀκτίνας τινὰς τῆς οὐρανοῦ φλογός,

δι' ἧς φωτίζει τῶν θνητῶν τὰς ψυχὰς, ἀλλ' εἶναι ὑπόδημα ἐπὶ παντός ἀρμοζόμενον ποδῶς ἢ ἐνδυμα ἐπὶ πάσης ῥάχους. Ἡμιμαθεῖς, ἀγνωοῦντες καὶ τὸν δρισμὸν καὶ τὸν σκοπὸν τῆς ποιήσεως, μὴ ἀναγκῶντες ποτέ οὔτε τοὺς ἀρχαίους οὔτε τοὺς νεωτέρους ἀξίους λόγου ποιητὰς, μὴ δυνάμενοι νὰ διακρίνωσι τὸ ἔπος τοῦ δράματος ἢ τῆς λυρικής ποιήσεως, μηδὲ ἀθροολογίαν διεκθύνοντες ποτέ, μηδὲ τῆς γεωγραφίας τὰ στοιχεῖα μὴ σπουδάζαντες οὔτε τῆς ἱστορίας τὰ στοιχειοδέστερα, τολμῶσι νὰ γράψωσι. Ἀρκεῖ νὰ γνωρίζωσιν ὀλίγην ἀνάγνωσιν καὶ γραφήν, καὶ ταύτην παραπαίουσαν εἰς τῆς γραμματικῆς τοὺς γριφώδεις κανόνες, καταβιβάζουσιν ἐκ τῶν οὐρανῶν τοὺς ἀστέρας, ἀντλοῦσιν ὀλίγας στάμνους ὕδατος ἐκ τῆς θαλάσσης, ἀνωρῦττουσι τοὺς τάφους, ἐξάγουσιν ὅστ' αἰ κρῆνια, καὶ ἀρκοῦν ἐφόδιον τοῦ ποιητικοῦ τῶν βίου ὑπολαμβάνοντες ταῦτα, κάθηνται εἰς τὸ γραφεῖόν των, παραθέτουσιν ἐνώπιόν των λέξεις ἀρπασθείσας ἐξ ἐφημερίδων πληρωθεισῶν ὑπὸ τῆς ἀμαθείας, παρατάττουσι γραμμὰς ἀνίσους εἰς τὸ τέλος, ἐπιγράφουσιν αὐτὰς μ' ἐν ὄνομα ὅταν ἐνεστί λάμπων, καὶ ἐπειτα τυπώνουσι, τρέχουσιν εἰς τοὺς δημοσιογράφους νὰ τοὺς ἐπαινέσωσι, καὶ σὲ παρενοχλοῦσι νὰ τοῖς εἴπῃς τὴν γνώμην σου, τότε δ' ἐνθυμεῖσαι τὸν γηραιὸν Λευκίαν... ἢ τοῦ Νερουλοῦ «τὴν σιναμικήν καὶ τὸ μάνα». Πολλοὶ τούτων μάλιστα μᾶ; ἐβεβραίωναν ὅτι ἄρχονται τῆς ποιήσεώς των γράφοντες καθέτως τὰς τελευταίας λέξεις τῶν στίχων, ὥστε ν' ἀποτελέσωσιν ὁμοιοκαταληξίαν, καὶ εἶτα συμπληροῦσιν αὐτοὺς καρκινωδαιτικῶς, ἐκ δεξιῶν πρὸς τ' ἀριστερὰ βαίνοντες ὡς σχοινοπλόκοι· καὶ οὕτω πολλάκις μετὰ ὠρῶν ὀλοκλήρων ἢ καὶ ἡμέρων ἐργασίαν δίδουσι τὸ φῶς εἰς τὸ ἐξῆς καλλιτέχνημα:

Ἡ φύσις με ἐπότησε πικρὸν τὸ φάρμακόν της
Κι' ἔκτοτε με ἐποίησε πιστὸν ἀκόλουθόν της¹

Ἀλλοίμονον δὲ εἰς τὸν τολμήσαντα νὰ μὴ εὕρῃ πολὺ στιλπνὸς τοὺς τοιούτους μαργαρίτας. Ἡ ποίησις των φέρει χειρόκτια, ὑψηλὰ ψευδολαϊμια, καὶ ἐπὶ πάνσι τούτοις στενὰ ὑποδήματα, τόσῳ στενὰ, ὥστε ἀνὰ πᾶν βῆμα προσκόπτουσι καὶ ἐπὶ τέλους πίπτουσι, ἵνα μὴ ἀνεγερθῶσι πώποτε. Ὁμολογοῦμεν ὅτι μετὰ τούτων ὑπάρχουσι καὶ τινες παρέχοντες ἐλπίδας αἰσιωτέρου μέλλοντος, ἀλλὰ διὰ τὸ μέλλον των χρειάζεται δίαιτα, δίαιτα μακρὰ καὶ δὲν τολμῶμεν νὰ εἰπωμέν τι φοβούμενοι μὴ ὅτι εἴπομεν εἶναι ὀλίγον, ἀλλ' ἐκ τῶν πολλῶν, ἐν πρέπει νὰ ἴναι τὸ νὰ ὑποστῶσι μικρὰν ψυχρολουσίαν ἐν ψυχρῷ ὕδατι γραμματικῆς μελέτης καὶ νὰ καύσωσι τὰ ἐννεακόσια ἐνενήκοντα ἐννέα χιλιοστὰ τῶν ἔργων των πρὶν δημοσιεύωσι τὸ ἐν, μιμούμενοι τὸ παράδειγμα τοῦ ἰταλοῦ Σιλβίου Πελλίκου, ὅστις πρὶν δημοσιεύσει τὴν ἐξ Ἀρμιίνης Φρηγκίσσαν ἔκαυσε τὴν Λαοδικὴν. Οὕτως δύνανται ν' ἀπαλλαγῶσιν ἐν μέρει τῆς μακρίας, ἥτις διὰ πολλοὺς δὲν δύνανται νὰ παρέλθῃ εἰμὴ ἂν ὑποβληθῶσιν εἰς τὴν θεραπείαν τοῦ Μπουρσοῦ καὶ τοῦ Μολιέρου.

Καὶ ὅμως ἐν τῷ μέσῳ τῶν ἀκανθῶν τούτων καὶ τριβόλων τοῦ νέου ἡμῶν Παρνασσού, ὑπάρχουσι καὶ εὐσμά τινα ἄνθη, ἐξ ὧν δύναται ν' ἀποτελεσθῇ μικρὰ μὲν, πολυτιμὸς ὅμως ἀνθοδέσμη. Ἀλλ' ὁ κ. Ροῦϊνης, ἀνελθὼν, φαίνεται, τὸν Παρνασσὸν, ἐνῶ ἐπασχεν ἀπὸ συνάγχην καὶ ἐν τῇ σπουδῇ νὰ μακρὴν τὰς κυκλούσας αὐτὸν ἀκάνθας καὶ νὰ πατήσῃ τὴν κορυφὴν, δὲν παρετήρησε

¹ Ἀνίου Χ «τὸ Λυκαυγέας.»

μετὰ τῶν αὐτῶν θάλλοντα ῥόδα καὶ δὲν ἠθάνη ἢ δύο μόνων τὴν ὁσμὴν. Δὲν εὐρίσκει ἐν τοῖς λοιποῖς, ἀφοῦ τὰ ἐλέγχει πάντων ἕλλησιν ποιητικοῦ πυρός, οὔτε τεχνικήν τινα ἐπεξεργασίαν δυναμένην νὰ εὐχαριστήσῃ ζήτῶν ἐπιεικέστατον τεχνουργίαν. Ὁργίζεται διὰ τοῦτο καὶ ἐγείρεται, ὑψοῦ τὰς χειρίδας, καὶ ὡς ἀλχημιστὴς καταγιγνώσκων εἰς τὴν ἀνακάλυψιν τοῦ φιλοσοφικοῦ λίθου, λαμβάνει ἀνὰ χεῖρας τὰ δίκτυα, τὰ ῥίπτει εἰς τὸ ποιητικὸν ἔλος τὸ ἀποτελούμενον ἀπὸ τὰ ἔργα τοῦ Ζαλακώστα, τῶν Σούτσων καὶ ἄλλων τινῶν καὶ συλλαμβάνει τοὺς ἐξῆς μεγάλους ἰχθύας, αἵτινες σπαίροντες διὰ τὰ ἐπιβληθέντα αὐτοῖς δευτριά, κατώρθωσαν νὰ σχίσωσι τὰ δίκτυα, χωρὶς κἄν νὰ τὸ ἐνοήσῃ ὁ ἄλιεύς καὶ νὰ διαφύγῃσι.

Καὶ ἰδοὺ οἱ σαπφίρινοι κἄμποι
Ἀπὸ ἄστρα γαμίζουσι λαμπρὰ,
Κι' ἐν τῷ μέσῳ αὐτῶν ἀργυρὰ
Ἡ πανσέληνος λάμπει.

Συλλέγει ἄνθη καὶ ξηρὰ ἀνάπτει χόρτα τόσα
Καὶ μαύρη αἶρεται καπνοῦ εἰς τοὺς αἰθέρας γλώσσα

«Ὁ φοῖβος τὰνάματ' αὐτῆς ἀργυροῦ.»

Ὅρος με πυκνὸν κατάφυτον ἰτέας.

Δύνασθε, ἐρωτᾷ, νὰ κατανοήσητε τὴν σελήνην μεσουρανοῦσαν καὶ συγχρόνως τὸν οὐρανὸν πλήρη ἀστέρων μὴ ἐξαφανιζόμενων ὑπὸ τῆς λάμπειος αὐτῆς; Ναι, ἀπαντῶμεν. Δὲν συνέβη ποτὲ ἐφ' ὑψηλοῦ ἰστάμενος μέγιστος, ἐν καιρῷ ὠραίας ἐσπέρας θερυνῆς νὰ εἶδῃ τοὺς ἀστέρας καὶ τοὶ τῆς σελήνης μεσουρανοῦσης, εἰμὴ ἀστράπτοντες, ὅμως ἰκῶνως λαμπροῦς; Ἐὰν τοῦτο δὲν εἶδε, τὸν ἀναπούμεθα, διότι ἔχασεν ὠραῖον ἀληθῶς θεῖον. Ἡ σελήνη ἐσκίασε τοὺς ἀστέρας διὰ τῆς ἀργυρᾶς αὐτῆς γλαυδύος, λέγει ὁ

Μίλτων, καὶ ὁ Σολωμὸς «τὸ φεγγάρι δὲν ἔθαινει νὰ σκιάσῃ ἄστρο κἄνενα», δὲν λέγουσιν ὅμως, ὅτι ἡ σελήνη ἐξηφάνισε τοὺς ἀστέρας, ἢ νὰ ἐξαφανίσῃ αὐτοὺς. Ν' ἀμαυρῶνται, νὰ σκιαζῶνται, νὰ σκοτιζῶνται, νὰ ὠχρῶσι τὸ ἐννοοῦμεν, ἀλλὰ νὰ ἐξαφανίζονται ὄχι. Τοῦτο μόνον ὁ εὐφάνταστος Ροῦϊνης ἠδύνατο νὰ τὸ φαντασθῇ. Ἐξαφανίζεται ὑπὸ τῆς λάμπειος τῆς, ἀλλ' ἂν ὄχι ἄλλο, δὲν συνέβη ποτὲ νὰ εἶδῃ τὸν δορυφόρον τῆς σελήνης, ὅστις καὶ τοὶ πολλὰκις ἐγγυτάτω αὐτῆς, εἶναι φαεινὸς καὶ λαμπρός; Εἶναι ζήτημα ὀράσεως καὶ ἠδύνατο νὰ τὸ γνωρίζῃ.

Εἶδομεν, λέγει, γλώσσας πυρός, καπνοῦ ὅμως ποτὲ ἀλλὰ μόνον καπνιστάς. Τοῦτο ἐγράφη μόνον διὰ νὰ κάμῃ τὸ καλὸν παίγνιον τῶν καπνιστῶν γλώσσων, οὐχὶ διότι καὶ ἦτο ὄντως παραδειγματικῆς ἀτοπίας χαρακτηριστικόν.

Εὐρίσκει σφαλερὸν τὸ ν' ἀργυροῖ ἀντὶ νὰ χρυσῶνῃ ὁ φοῖβος τὰνάματ' αὐτῆς. Ἀκριβολογικῶς τὸ φῶς τῆς σελήνης εἶναι ὑποκίτρινον, τὸ δὲ τοῦ ἡλίου λευκόν. Δὲν εἶναι ὅμως οὔτε τόσον ἄτριπον, οὔτε παραισθητικὸν τὸ νὰ εἴπῃς ἢ σελήνη χρυσῶνει ἢ ὁ ἥλιος ἀργυρῶνει, ἐκτὸς ἂν θέλῃ ὁ κ. Ροῦϊνης τὴν ποίησιν ἐντὸς παραδεδομένων καλουπιῶν χυνομένην, ἢ ἐὰν θέλῃ τοῦ ἡλίου τὸ φῶς, ὡς ἀνώτερον, νὰ παραβάλλεται μετὰ τὸ πολυτιμώτερον μέταλλον καὶ τῆς σελήνης ὡς ὀλιγώτερον μετὰ τὸ ὑποδεέστερον. Ὅπως δὲ ποτὲ τὸ πρᾶγμα δὲν ἦτο ἄξιον λόγου καὶ ἡ περὶ αὐτῶν συζήτησις ὑπομιμνήσκει ἡμῖν τῆς ἠρωϊκῆς πόλεως τοῦ Βεϋλάνδου τ' ἀσχολήματα.

«Με πυκνὰς ὄρος κατάφυτον ἰτέας» αἵτινες, ὡς πάντες ἰδεύετε, λέγει, εἰς παροχθίας μόνον κοιλάδας φύονται. Ἐὰν δι' ἰτέας ἐβλάστανε μόνον εἰς παροχθίας κοιλάδας, ὁ στίχος ἀναμφισβητήτως ἦτο ψε-

κτέος. Ἄλλ' οἱ ἡμέτεροι βοτανικοὶ λέγουσι μιᾶ φωνῇ, ὅτι ἡ ἰτέα «φύεται πανταχοῦ». Ἄν δ' ἐρωτήσῃτε τὸν κ. Ὁρφανίδην, ὃν κατὰ τοῦτο τοῦλάχιστον θὰ θεωρήσῃ μνησίας ἄξιον, θὰ σᾶς εἴπῃ, ὅτι «ἡ ἰτέα βλαστάνει καὶ εἰς ὑπερίεας ὄρεων καὶ ἐπ' αὐτῶν καὶ εἰς τὴν κορυφὴν αὐτῶν». Ἡ «ῥύνη-λοτέρα μάλιστα κορυφῇ τῶν Ἄλπων, θέλει σᾶς προσθέσει, στέφεται ἀπὸ ἰτέας». Τούτων οὕτως ἐχόντων, δυνάμεθα καὶ ἡμεῖς νὰ εἴπωμεν, ὅτι ἐάν ἡ κρίσις τοῦ κ. Ροῦδου περιέλθῃ εἰς τοὺς μετέπειτα ἀνθρώπους, δικαιοῦνται οὗτοι νὰ ὑποθέσωσιν, ὅτι μεσοῦντος τοῦ δεκάτου ἐνάτου αἰῶνος, ὑπῆρχον ἐν Ἑλλάδι κριτικοὶ δραπετεύσαντες ἀπὸ τόμον τινὰ τῶν Ἀβδηριτῶν τοῦ Βεϋλάνδου.

Ἐν γένει ἀναγινώσκων τις τὰς περὶ Ζαλακώστα κρίσεις τοῦ κ. Ροῦδου, λυπεῖται ἐγκαρδίως καὶ ἂν ᾔναι εὐερέθιστος ἀγανακτεῖ καὶ κινεῖται νὰ πιστεύσῃ, ὅτι ὡς μὴ ὄφελε, πληρώνει ὁ Ζαλακώστας τὰς ἀμαρτίας τοῦ ἐπαινέσαντος αὐτὸν ἄλλοτε κ. Βλάχου. Ἐκτὸς τῆς «Πέρδικας» καὶ τοῦ «Φιλήματος» οὐδὲν ἄλλο, κατ' αὐτὸν, εἶναι ἄξιον λόγου. *Αἱ εἰς καθαρεύουσαν γλῶσσαν ποιήσεις του, εἶναι συμφορήματα ἄνευ πολλακίς τῆς ἐλαχίστης ἐκνοίας καὶ ἐρρῶπαιναν τὰς δημοτικὰς του δάφνας.* Ἀλλὰ τὸ «Συναπάντημα» δὲν τῷ ἤρесе καὶ θεωρεῖ τὸ «Χάνι τῆς Γραβιάς», τὸ «Στόμιον τῆς Πρεβέζης» καὶ τὸν «Μπότσα-ρη» κηλίδας τῆς δάφνης τοῦ Ζαλακώστα. Ἄς πιστεύσῃ ὁ κ. Ροῦδης, ὅτι οἱ πολλοὶ ἐκ τῶν ὀλίγων, εἰς οὓς πρέπει ν' ἀρέσκῃ ὁ ποιητὴς, ἐθεώρησαν αὐτὸν, διὰ τοῦτο καὶ μόνον, ἀνάξια ἐαυτοῦ καὶ τῆς ἀπαγγελίας τῶν ἔργων του πράξαντα. Εἰς πολὺ χαμηλοτέραν βαθμίδαν τοῦ χαριτοβρυτοῦ Βηλλαρχᾶ, κατὰτάσσομεν, λέγει ὁ κ. Ροῦδης, τὸν Ζαλακώστην. Ἀνεγνώσαμεν ἐπανηλλει-

μένως τὰς ποιήσεις τοῦ Βηλλαρχᾶ καὶ δολοῦμεν ταπεινῶς, ὅτι δὲν ἠδυνήθημεν νὰ εὕρωμεν τὴν χάριν τὴν μέλπουσαν τὸν ἡμέτερον λογοκρίτην τὰ δὲ περὶ τοῦ Ζαλακώστα ὑπ' αὐτοῦ λεγόμενα, δύνανται προσφιέστερον περὶ τῶν ποιήσεων τοῦ Βηλλαρχᾶ νὰ λεχθῶσιν, ὅτι εἶναι δηλαδὴ παράταξις λέξεων κακοήχων. Ὁ λόρδος Holland, λέγει, μνημονεύει ἐν τῇ περιηγήσει αὐτοῦ εἰς Ἑλλάδα τοῦ Βηλλαρχᾶ ὡς εἰδῆμενος, καὶ ἡμεῖς τὸ ἀνεγνώμεν, πλὴν φοβούμεθα μὴ ὁ εὐγενὴς λόρδος δὲν ἠνῆναι καλῶς τὴν γλῶσσάν μας καὶ ἠσθάνθη διὰ τοὺς γρίφους τοῦ Βηλλαρχᾶ τὸν σεβασμὸν, ὃν αἰσθάνεται ὁ ἄνθρωπος πρὸ τοῦ ἀγνώστου. Ἐάν ὁ Ὁράτιος θεωρῇ τολμητίαν τὸν ἐπὶ ἐλαφρᾶς σακνίδος ἐκτεθέντα εἰς τὴν ὀργὴν τῶν κυμάτων τοῦ ὠκεανοῦ, οἱ γάλλοι τὸν Μογγολφιέρην καὶ ὁ κ. Ροῦδης τὸν κ. Βλάχον, ἡμεῖς δίδομεν τὸ ἄθλον τῆς τόλμης εἰς τὸν κ. Ροῦδην, τολμήσαντα νὰ θεωρήσῃ ποιητὴν, καὶ δὴ χαριτόβρυτον καὶ τοῦ Ζαλακώστα ὑπέρτερον τὸν Βηλλαρχᾶν, οὗ τινος τὸ ποίημα, ὅπερ παρέθηκεν ὁ κ. Ροῦδης, εἶναι σεβαστὴ μετάφρασις μύθου τοῦ Florian. Ἀλλ' ὑποθεθῆσθω ὅτι εἶναι χαριτόβρυτος, τίς θὰ ἐνθυμεῖτο αὐτὸν, ἐάν δὲν ἀνεγείρετο ὑπ' αὐτοῦ ὁ καλύπτων αὐτὸν πέπλος τῆς λήθης; Ἀρέσκουσιν εἰς τοὺς πολλοὺς αἱ ποιήσεις του, ἢ εἰς τοὺς ὀλίγους; ἢ τίνα ἤκουσε σήμερον ἀπαγγέλλοντα στίχους του; ἐνῶ ὀλίγοι εἶναι οἱ μὴ ἀναγνῶντες τὰς ποιήσεις τοῦ Ζαλακώστα καὶ ἐτι ὀλιγώτεροι οἱ εὐρίσκειντες αὐτάς συμφορήματα εὐήχων λέξεων. Ἰσως στερεῖται ἰδανικότητος ἀλλ' ἔχει καὶ φαντασίαν ἀρκούσαν καὶ χάριν καὶ ἀφέλειαν καὶ πρὸ πάντων πλοῦτον μέτρων κηλοῦντος τὸ οὗς ἐν τῇ ἀπαγγελίᾳ, ὅπερ, προσποιούμενος ὁ κ. Ροῦδης, δὲν παραδέχεται. Ἀνοίξατε τὸν τόμον τῶν Ἀπάντων του, παν-

ταχοῦ θὰ εὐρητὴ τι ἂν ὄχι ἐκ τῶν πρώτων βεβαίως ὅμως οὐχὶ καὶ ἐκ τῶν κοινῶν. Ἐάν ἀναγνώσῃτε ἐν ἐκ τῶν καθαρευόντων τὴν γλῶσσαν ποιημάτων του, τῶν συμφορημάτων εὐήχων λέξεων τῶν ρυπαιόντων τὴν δημοτικὴν του Μοῦσαν, τὸν Μάρκον λ. χ. θὰ εὐρητὴ νὰ διαπρέπῃ ἐν αὐτῷ, ὡς ὀρθῶς παρατηρεῖ ὁ ἐκλότῃς, ὁ πατριωτισμὸς, ἡ δύναμις τῶν παθῶν καὶ ἡ ἀλληλουχία τοῦ μέτρου καὶ τῶν εἰκόνων.

Ἐκ τῶν Σούτσων, μόνον τὸν Ἀλέξανδρον δεχεται ὡς ποιητὴν, ἀλλὰ καὶ τούτον, δυνάμει τοῦ περιπροσόντων τῶν ποιητῶν νόμου, κατατάσσει μετὰ τοῦ Ζαλακώστα, εἰς τὴν ὀπισθοφυλακὴν τοῦ χαριτοβρυτοῦ.

Ἀνομολογοῦμεν, ὅτι οἱ δύο οὗτοι ἀδελφοὶ ἀπεμιμήθησαν ξένους ποιητάς, ἀλλὰ μὴ διὰ τοῦτο καὶ μόνον δικαιοῦμεθα τὸν μὲν νὰ διώξωμεν τοῦ Παρνασσοῦ καὶ τὸν ἕτερον νὰ θέσωμεν κατόπιν τοῦ Βηλλαρχᾶ; Ἄπεμιμήθησαν, ἀλλὰ μὴ δὲν ἔχουσι καὶ ἴδια κεφάλαια, προδίδοντα τὸν εἰς τὰ στήθη των περικλειόμενον ποιητικὸν σπινθηρα; Ὁ Μόντε, περὶ οὗ ὁ Φύσκολος εἶπε ποτὲ, βλέπων τὰ παράσημά του: «Εἰς τὴν ἐποχὴν τοῦ σκότους, ἐκρέμων τοὺς κακοὺς εἰς τοὺς σταυροὺς, σήμερον κρεμῶσι τοὺς σταυροὺς εἰς τὰ στήθη τῶν κακῶν»; ἐμμεῖτο ἐπίσης. Ὁ Πέλλικος διηγεῖται ὅτι εἰσελθὼν ποτὲ εἰς τὸ γραφεῖόν του, ἐθαύμασεν, ἰδὼν ἐπὶ τινος τραπέζης τετράδιον ἐφ' οὗ ὑπῆρχον ἰδέαι τῶν ἀρίστων ποιητῶν, ἃς, γράφων, εἶχε πάντοτε πρὸ αὐτοῦ· ἀλλὰ διὰ τοῦτο δὲν ἔπαυσε νὰ θεωρῆται ὁ Μόντε ἔγκριτος τῆς Ἰταλίας ποιητῆς. Ὁ Κικέρων ἐμιμήθη τὸν Δημοσθένην καὶ ὁ Βιργίλιος μετέφρασε καὶ συνήρμοσε πλεῖστα μέρη τοῦ Ὀμήρου, ἀλλ' οὐδεὶς ἐφαντάσθη ποτὲ ν' ἀρνηθῇ εἰς τὸν μὲν τὸν τίτλον τοῦ ῥήτορος καὶ τὸν τοῦ ποιητοῦ εἰς τὸν ἕτερον.

Ὁ Παναγιώτης Σούτσος, ὃν μόνον εἰρω-

ναίας ἐκρινεν ἄξιον ὁ κ. Ροῦδης, δὲν ἦτο βεβαίως δραματικὸς, ἀλλ' ὁ Ὀδοιπόρος του ἔχει μέρη λυρικά, δικαιολογοῦντα περισσοτέραν πρὸς αὐτὸν ἐπιείκειαν, καὶ ὅτι πρωτότυπα ἐν πολλοῖς, τὸ ὑπὸ τοῦ Κανίνη μάλιστα μεταφραστὴν δύναται νὰ παρακολύσῃ τὸν χαριτόβρυτον Βηλλαρχᾶν νὰ μὴ πιστεύσῃ τὸν κ. Ροῦδην καὶ ν' ἀλλάξῃ ταχέως τὴν θέσιν, ἣν δὲν τῷ ἔδωκεν ἡ δικαιοσύνη, ἵνα λάβῃ αὐτὴν ἐπαξίως ὁ Παναγιώτης Σούτσος, εἰς οὗ τὰς ποιήσεις βλέπει τις ζοηρὰν ἐκφρασιν καὶ καλλιπέειαν καὶ ρυθμὸν τέλειον καὶ ἰδανικότητα πολλήν. Μόνον αἰσάτουρα τοῦ Ἀλεξάνδρου Σούτσου ἔχουσι, κατ' αὐτὸν, ἄξιαν. Δὲν δεχόμεθα τὴν γνώμην ταύτην τοῦ κ. Ροῦδου, πλὴν τῶν σατυρῶν, ἃς εὐρίσκει ὅσοσὸν ἀξίας λόγου καὶ τῆς Τουρκαμάχου Ἑλλάδος, ἣν θεωρεῖ ἐπίσης οὐχὶ εὐλόγως συμφορήμα ἀνήχων λέξεων, ἔχει καὶ ἄλλα ἄτινα ἄλλοτε πολλὴν ἐνεποίουν ἐντύπωσιν, σήμερον δὲ μετὰ δικαιοσύνης καὶ μεζίζονος κρινόμενα ἀμεροληψίας, δικαιολογοῦσι τοὺς συγχρόνους τῷ ποιητῇ καὶ τὴν πολιτικὴν ἐνέργειαν ἣν παρήγοι.

Πρὶν ἐλθωμεν εἰς τοὺς ζῶντας ποιητάς, καλὸν νομίζομεν νὰ εἴπωμεν δύο λέξεις περὶ τοῦ Τανταλίδου ἢ τοῦ Παπαρρηγοπούλου, οὓς δὲν ὄφειλε νὰ λησμονήσῃ. Ὁ Τανταλίδης εἰς τὸ εἶδος του δυνάμεθα νὰ εἴπωμεν ὅτι εἶναι ἐξοχος, ἢ δὲ περὶ τοῦ Παπαρρηγοπούλου σιωπῇ τοῦ κ. Ροῦδου, δεῖκνύουσα ὅτι δὲν θεωρεῖ αὐτὸν ποιητὴν, εἶναι τοσοῦτο μᾶλλον στιγματισμοῦ ἀξία, ὅσῳ δεῖκνυε ἀδικαιολόγητον μεταβολὴν κρίσεως ἐκ μέρους τοῦ κριτοῦ ὅστις πρὸ δύο ἐτῶν, εἰ μὴ ἀπατόμεθα, εἶχεν ὄλους ἀντιθέτους περὶ αὐτοῦ ἰδέας. Ὁ Παπαρρηγόπουλος ἦτο καὶ οὗτος ἐπὶ πολὺ εὐχάριστος τοῖς ἀναγνώσταις, ἔχει ἰδεῶν ἐμβριθεῖαν καὶ μολόνότι εἶναι ὁ ἐμφανεστερον παρου-

σιάζων συμπτώματα τῆς νόσου τοῦ αἰῶνος καὶ ὁ μᾶλλον ὑπὸ τοῦ Μυσῆ ἐπηρεασθεὶς, ἔχει καὶ χάριν περὶ τὴν στιχουργίαν καὶ φαντασίαν καὶ γλώσσαν καθαρὰν εἰμὴ καὶ στιχουργίας πλοῦτον καὶ κάλλος ἄμεμπτον. Ἐπὶ πᾶσι δὲ, εἶναι ἐκ τῶν δημῶν του ὁ μᾶλλον μελετῶν καὶ μᾶλλον μελετώμενα ἔννοῶν, ἰδίως φιλοσοφικῆς εὐρένης πνεύμα, ὅπερ καὶ ὁ κ. Ροῦθης ὁμολογεῖ ὡς ἐνεργητικὸν τῆ ποιήσεσι, πανταχοῦ σχεδὸν χεῖρι νεωτερικοῦ χροῖαν ὑπενηθιζούσαν τὴν Μυσῆ καὶ τὸν Φίσκολον. Ἡ ἀνάγνωσις δὲ ἐνὸς ποιήματός του δικαιοῖ, νομίζομεν, ἡμᾶς εἰπόντας, ὅτι ὁ κ. Ροῦθης ἐσιώπησε, μὴ εἰπὼν τοῦλάχιστον, ὅτι ὁ θάνατός του ἐστέρησεν ἡμᾶς ἐνὸς ἐκ τῶν σχετικῶς καλλιτέρων τῶν ἡμερῶν μας ποιητῶν. Ὁ κ. Ροῦθης καταχειροῖ κυρίως τὸν κ. Βλάχον, τὸ θῆμα τῆς κρίσεώς του καὶ τὸν παραίτιον τῆς ποιητικῆς του ἀπελπισίας. Βεβαίως ἡ πρώτη ἀξία καὶ ἡ μόνη ἀσχόλησις τοῦ κ. Βλάχου δὲν εἶναι ἡ ποίησις. Εἰς τῶν διακεκριμένων παρ' ἡμῖν λογιῶν, καλλιερῶν πολλαχῶς τὰ γράμματα, καλλιερῆ παρέρχως καὶ τὴν ποίησιν. Ἴσως μᾶς εἴπη, ὅτι καλλιέργεια πάρεργος παράγει ἀντὶ καρπῶν τριβόλους, δὲν τὸ ἀρνούμεθα, ἀλλὰ νομίζομεν ὅτι ἀποῦ δεχόμεθα τὴν ἰδιοτροπίαν τοῦ κ. Ροῦθου, τοῦ νὰ θεωρῆ ἠαριτόβρυτον τὸν Βιλλαρᾶν, ὀφείλομεν νὰ σεβασθῶμεν καὶ τὴν τοῦ κ. Βλάχου, τοῦ νὰ καλλιερῆ παρέρχως τὴν ποίησιν.

Τὸ κ. Βλάχου τὰ ποιητικὰ ἔργα δὲν εἶναι ἐκ τῶν ἀποσπόντων τὸν θυμασμένον οὐδ' ἐκ τῶν ἔξοχον μαρτυρούτων ποιητικὴν φύσιν, εἶναι ἐνίοτε ἡ στιχουργία του οὐχὶ φέουσα καὶ αἰ ἰδέαι του δὲν εἶναι πάντοτε πρότυποι, διαυγεῖς καὶ καθαραὶ ὅσον ἐδει, ἀλλ' ἔχει χάριν πολλαχῶς καὶ ζωνρότητα περὶ τὴν ἐκδήλωσιν, γνωρίζει καλῶς τὴν γλώσσαν ἐν τῇ γράφει, καὶ ἂν δὲν

ἔχη ποιητικὸν τάλαντον, δὲν εἶναι ὅμως ἐνδεὴς καὶ ποιητικῶν δραχμῶν. Πολλάκις τὸν εὐνοῆ αἰσθνόμενον τὸ καλὸν καὶ καλῶς αὐτὸ μεταδίδοντα. Δὲν ἐξάγει, ἀλλ' ἠδύνει, οὐχὶ σπανίως δὲν πετᾷ ἀλλὰ καὶ δὲν τετραποδίζει, ὁ δὲ κ. Ροῦθης ἔρποντα παρέστησεν αὐτὸν καὶ παραπαίοντα καὶ πρὸς τὴν στοιχειοδεστάτην λογικὴν. Ἡ ἀλήθεια δὲν εἶναι πάντοτε ὡς τὸ βεβέντι, ὅπερ ἔχει μόνον, εἰς τὴν κριτικὴν θεραπευτικὴν του ὁ κ. Ροῦθης μοναδικὸν φάρμακον. Ἀναγινώσκων τις τὰς ποιήσεις τοῦ κ. Βλάχου, πείθεται ὅτι δὲν εἶναι δίκαιον νὰ φορτώσωμεν ἐπὶ τῆς βλάκειας του τὰς ἀμαρτίας τῆς νέας ποιητικῆς φυλῆς καὶ ὡς ἀποπομπάιον τράγον νὰ τὸν διώξωμεν τοῦ Πανασσοῦ διὰ λακτισμάτων.

Ὁ κ. Ροῦθης ἀκολουθῶν, φαίνεται, τὸν Μυσῆ, μόνον ὅταν τὸν συμφέρει, τί νομίζεται ἔπραξε; (ἂν δ' ἀπὸ χρηστοῦ τοῦ σκευιδότος σεῖς θὰ κρίνητε.) Ἐλαβεν ὅπως κρίνη τὸν κ. Βλάχον «Τὰς σφαγὰς τῆς Συρίας» ποίημα γραφὲν τὸ 1859 καὶ ἀνεῖκον εἰς παιδικούς στίχους του. Ἀπὸ αἰσθητικῆς ἀγγελικῆς ἀγαθότητος κινούμενος, ἀποσιωπᾷ τ' ὄνομα τοῦ αὐτοῦ τοῦ φρεκῶδους τούτου κακουργήματος. Περὶ τοῦ κ. Βλαχωρίτου, «θῆλετε, λέγει, λ. χ. νὰ γνωρίσητε πόσα πράγματα περιέχει τὸ φῆλημα τῆς Φροσύνης; Ἀκούσατε»:

Τὶ φίλι ἦταν ἐκεῖνο! Ἐχει μέσα του κρυμμένον
 Τῆ στιγμή τοῦ τὸν ἀπάνω μέ τὸν κάτω κόσμον
 [δένει.
 Ἐχει μέσα του τὸ σκόριον, τὸ τρισάγι, τὸ λι-
 [θάνι
 Τὸ λουλαῖδι ποῦ βλαστάνει
 Εἰς τὴν χέρτζ γῆ τοῦ τάφου. Ἐχει μέσα τῆ
 [ἐπιπέδα,
 Τ' ὄνειρο τοῦ πεθαμένου, τὸ κυβούρι, τῆ σανίδα,

Ποῦ μᾶς κάμνει ν' ἀναπλέμε μέσα ἔσ' ἄδαθο
 [τὸ μνήμα
 Μὲ τ' ἀπέραντο τοῦ χρόνου, τὸ κατάμαυρο τὸ
 [κῆμα.

Εἶπατέ μοι, κύριοι, εἶδετε, ἠκούσατε, ἐλάβατε, ἐδώσατε, ἐφαντάσθητε ποτὲ, φίλημα, ὅπερ ὡς πολεμικὴ ἀποθήκη, ἀντὶ ὀπλων Γερᾶ, τηλεβόλων Κροῦπ καὶ πυριτοβολῶν, νὰ περιέχη σχώρια, τρισάγια, κυβούρια, ἐπιπέδας καὶ ὄνειρα; Ἡ κρίσις εἶναι σύγκρισις, ὁ δ' οὕτω ἐπιεικῶς κρίνων τὸ φῆλημα, τὸ παριστῶν παλιόπωλετον Ἑβραίου ἐν ᾧ εὐρίσκει τις ὅ,τι θέλει, ξυλοκράββατα καὶ λιθάνι καὶ ὄνειρα πεθαμένου καὶ κῆμα-κατάμαυρα καὶ μόνον οὐ καὶ ἀλάτια τῆς Πολωνίας καὶ ἐξαγνίζει αὐτὸ διὰ τὸς μετρίφρονος εἰκόνας, ἐξ ἄλλου δὲ κατακρίνει τὸν κύριον Βλάχον διότι ἐν ποίημά του ὁμοιάζει τῷ ὄντι πρὸς ἄρθρον ἐφημερίδος, δὲν πρέπει ν' ἀξιοὶ παρὰ τῶν ἀναγνωστῶν του λευκὴν ψῆφον. Δὲν γνωρίζομεν ἂν ὁ αὐτοῦργός τῶν «Σφαγῶν τῆς Συρίας» πρέπει νὰ φυλακισθῆ, γνωρίζομεν ὅμως ὅτι καὶ ὁ ποιητῆς τῆς «Φροσύνης» εἶναι ἄξιος νὰ συμμερισθῆ πρὸς τὰς ἀλύσεις τοῦ κ. Βλάχου καὶ σφαῖραν 40 λιτρῶν.

Ἐν ἄλλῃ σελίδι ἀπαντῶμεν τὸν ἐξῆς στίχον:

Ἀνάθητε εἰς τὸν οὐρανὸν ἀντὶ ὀσμῆς λιθάνου
 Φωναὶ αἱμάτων, τῶν νεκρῶν οἱ ἀντηχοῦντες
 [γῆοι

καὶ βλέπομεν τὸν κ. Ροῦθην τύπτοντα διὰ τῆς παλάμης τὸ γόνυ καὶ ἀνακράζοντα θρηνωδῶς: «Οἱ νεκροὶ οὗτοι ἐβρυκολάκιασαν φαίνεται καὶ φωνάζουσιν ἀκόμη ἀποῦ ἀπέθανον.»

Ἐν τούτοις εἰς τὸν «Ἀθανάσιον Βάγια» ὁ κ. Βλαχωρίτης παριστᾷ ὅτι μία παρὰ πεθαμένῶν ἐξῆλθε παγαλῆ, νὰ ὑπάγη

πρὸς ἐπίσκεψιν τοῦ Βάγια, ἀλλ' οὗτος ἀπολιτεύτως φερόμενος, ἤρνεϊτο ν' ἀνοίξῃ, ψευθυρίζων ἐνδον τοῦ τάφου του: «Ἡ σιωπῆ μου πρὸς ἀπάντησίν σας.» Ἀποῦ οἱ ἐπισκέπται ἐκρουσαν ἐπὶ ματαίῳ τὴν θύραν, τῷ εἶπον:

Σήκω Θανάση δὲν εἶναι λῦκοι
 Τὸ δρόμο δεξιέ μας γιὰ τὸ Γαρδίκι.

Ὅστε δύναται ὁ πεθαμένος νὰ φωνάζῃ ἀποῦ ὁμιλεῖ. Ἀλλ' ἄς προχωρήσωμεν. Ἐπειδὴ καὶ μετὰ τὴν εὐγενῆ ταύτην παράκλησιν ἤρνεϊτο ὁ ἀπολιτεύτος Βάγιας ν' ἀνοίξῃ

Ἡέρτων ἐπάνω του οἱ πεθαμένοι
 Καὶ μὲ τὰ χέρια των καὶ μὲ τὸ στόμα
 Πιτοῦνε, σκάπτουνε τὸ μαῦρο χῶμα.
 Καὶ ὅσων τὸν βρήκανε, ὅλοι μὲ μιά
 Ἔζω ἀπ' τοῦ τάφου του τὴν ἐρημιά
 Γελοῦντες, σκουίζοντες, ἄγρια τὸν
 [παίρνουν.

Κατόπιν δὲ δι' ἄλλων ὁμοίων τούτοις στίχων, παριστᾷ τὸ γλέντι τοῦ εἰδεχτοῦς τούτου συρφετοῦ, καθ' ὃ ἀντὶ οἴνου ἐπίνετο αἷμα πηχτό. Ταῦτα λέγοντες δὲν ἐννοοῦμεν νὰ κατηγορήσωμεν τὸν κ. Βλαχωρίτην, δὲν ἀγαπῶμεν, ἐκτιμῶμεν καὶ θεωροῦμεν τὸν ἀριστον τῶν νέων ποιητῶν, ἀλλ' ἐὰν ὁ κ. Ροῦθης θεωρῆ δαίμονα τὸν ἄγγελον τὸν τολμῶντα νὰ λέγῃ ὅτι οἱ γῆοι τῶν νεκρῶν ἐφθανον μέχρις οὐρανοῦ, Ἀριστοτέλην δὲ τὸν ὀδηγοῦντα τοὺς νεκροὺς ἐκτὸς τοῦ τάφου, ἵνα γλεντίσωσιν, ἀποῦ κατακρίνει τοὺς γογγύζοντας καὶ ἐπικροτεῖ εἰς νεκροὺς ὄνειρευομένους ὡς εἰς τὸ rot-pouri ἐκεῖνο τῆς Φροσύνης, σκούζοντας, φωνάζοντας, σκάπτοντες καὶ πίνοντας αἷμα πηχτό εἰς τὸν Θανάση Βάγια, ἄς μᾶς ἐπιτρέψῃ νὰ συστήσωμεν εἰς τὴν συνείδησίν του πλειότεραν περὶ ἑαυτῆς ὑπόληψιν, ἵνα μὴ ἐκτίθεται πολὺ εἰς ἐκδρομὰς, ὅπου ἡ τιμιότης τῆς

πάσχει. Ἐπαναλέγομεν, ἡ κρίσις εἶναι σύγκρισις οὐχὶ κατάκρισις.

Δύω ἔτι ὑπολείπονται σύγχρονοι ποιηταὶ ὁ Γ. Παράσχος καὶ ὁ Α. Ἀντωνιάδης, ἐξ ὧν τὸν μὲν παραλείπει, τὸν δὲ χαριεντιζόμενος εἰρωνεύεται. Πάντες γνωρίζετε τὴν ἀρρενωπὴν τοῦ πρώτου Μούσαν, οὐ τις τὸν «Σκοπὸν» δὲν ὑπάρχει χειλοῦ ὅπερ νὰ μὴ εὔαλλε, καὶ ὅστις ἂν ἀγαπᾷ τὴν φουστανέλλαν, εἶναι συγγνωστότερος τοῦ Βαλαωρίτου τοῦ φιλοῦντος «τὰ ῥάσσα».

Ἔχων πολλὰς ἀρετάς καὶ χάριν καὶ ῥυθμὸν τέλειον, καὶ ἰδανικότητα, καὶ αἴσθημα τοῦ καλοῦ παλλὰς συγκινεῖ, καὶ σχεδὸν πάντοτε ἠδύνη. Εἴχομεν ἀνεκαθεν τὴν ἰδέαν καὶ ἐξακολουθοῦμεν ἔχοντες αὐτήν, ὅτι διὰ νὰ ἦναι τις ποιητὴς δὲν ἀπαιτεῖται νὰ γράψῃ πολλὰ. Ὁ Σαίξπηρ ἠδύνατο νὰ ἦναι μέγιστος δραματικὸς ποιητὴς μὲ μόνον τὸν Ἄμπλετ, καὶ ὁ Ὀμηρὸς μὲ μόνον τὴν Ἰλιάδα ἢ τὸν Ὀδύσειαν μέγας ἐποποιός· ἂν δὲν ὑπάρχουσι πολλὰ παραδείγματα τούτου, δὲν σημαίνει ὅτι δὲν εἶναι καὶ δυνατόν. Ἄν πλησίον τῆς ἀρχῆς ταύτης, ὅτι δηλ. δὲν εἶναι ἀπολύτως ἀναγκαῖον νὰ γράψῃ πολλὰ ὁ ποιητὴς, θέσητε καὶ τὸ ὑπὸ τοῦ κ. Ροῦδου λεγόμενον, ὅτι ποιητὴς εἶναι ἐκεῖνος, οὐτις αἱ ποιήσεις εἶναι πρόχειροι τοῖς πᾶσι, θέλητε ἶδει ὅτι ὁ Γ. Παράσχος ἦτο ἄξιος ἂν ὄχι ἄλλου τούλαχιστον νὰ καταταχῆ εἰς τὸ τάγμα τῶν ὀπισθοφυλάκων τοῦ χαρίτων βρύοντος Βηλλαρά. Ὁ δεύτερος ὑπῆρξε τὸ ἕτερον ἕμμα τοῦ κ. Ροῦδου, ὡς ἐκ τῆς μικρᾶς ἱσως συγγενείας τῆς συνδεύσης αὐτὸν πρὸς τὸν κ. Βλάχον. Ὁ κ. Ἀντωνιάδης εἶναι γνωστός ὡς δραματικὸς καὶ ἐπικός ποιητὴς. Δὲν εἶναι βεβαίως οὔτε Σαίξπηρ, οὔτε Εὐριπίδης, οὔτε Σοφοκλῆς, νομίζομεν ὅμως ὅτι ὀφείλομεν νὰ ἀναφέρωμεν αὐτὸν οὐχὶ εἰρωνευόμενοι κρίνοντες ἄνδρα, ὅστις δύναται

μετὰ ῥώμης νὰ ὑποστῇ κρίσιν. Ὁ κ. Ροῦδης οὕτω προσενεχθεὶς πρὸς τὸν κ. Ἀντωνιάδην, δικαιολογεῖ ἐκείνους, οἵτινες ἠμιλοῦντες ὑβρίζουν. Ὁ κ. Ἀντωνιάδης εἶναι ὁ μόνος ἐκ τῶν σήμερον μετ' ἐπιγνώσεως εἰς τὴν δραματικὴν καὶ ἐπικὴν ποίησιν ἀσχολούμενος. Ὅσω κ' ἂν ὑποθέσῃ τις τὰς κρίσεις τῶν ποιητικῶν διαγωνισμῶν μὴ αὐστηράς, πρέπει νὰ ὁμολογήσῃ ὅτι ἐκ τῶν πολλῶν κρινόντων τὰ ἔργα τοῦ κ. Ἀντωνιάδου, ἦσαν τινὲς εὐσυνειδητοὶ μὲν, ἱκανοὶ δὲ νὰ κρίνωσιν αὐτὰ, καὶ ὅταν πάντες ἐνέκρινον τὰ ἔργα του δηλοῖ ὅτι εὖρον ἐν αὐτῷ τὸ ἀρέσκειν. Τοῦτο εἶναι τὸ ἐπιχειρήμα, τὸ ἕτερον ἐκ τοῦ φαινομένου, ὅτι τὰ ἐπὶ τὴν σκηνὴν κληθέντα ἔργα του μ' ὅλα τὰ παρ' ἡμῖν μειονεκτήματα τῆς ἀπὸ σκηνῆς διδασκαλίας, ἐστάθησαν καὶ ὄχι μόνον, ἀλλὰ καὶ ἐπαναλαμβάνονται, ἄρα ἤρσαν τοῖς πολλοῖς θεαταῖς ὅσω καὶ τοῖς ὀλίγοις κριταῖς. Δὲν εἶναι λοιπὸν ἀποσκευαλιστέος μετὰ τοῦ Ἐξαρχοπούλου καὶ τοῦ Σακκελλαριάδου· ἂν δ' ἐπιτρέπεται ἡμῖν περὶ τόσων πολλῶν ἔργων δύο λέξεις νὰ εἰπωμεν, δὲν θ' ἀρνηθῶμεν μὲν τὸν πλουτισμὸν, ὅστις παρατηρεῖται ἐν αὐτοῖς καὶ τὴν λογικὴν ἐπίνοιαν ἀντὶ τῆς ἐμπνεύσεως στιχοῦργουσαν, ἀλλ' ἐξ ἄλλου δὲν πρέπει ν' ἀρνηθῆται αὐτοῖς φαντασίαν, αἴσθημα ἀκραίφνου πατριωτισμοῦ, εἰκόνας ζωηρὰς πολλαχοῦ καὶ οὐχὶ γυμνὰς χάριτας, πρὸ πάντων δὲ τὴν αὐστηρὰν ἠθικὴν, ἣτις μόνον εἰς τὰς περὶ κλεφτῶν παραδόσεις ἀποκτάται, ἄριστα μεταδιδόμενας διὰ τῶν ποιήσεων του. Ἄλλ' ὁ κ. Ροῦδης ἀξίως ἱσως μονοπώλιον τιμῆς καὶ καλαισθησίας καὶ ὑβρίζων τοὺς κατὰ καιροὺς ἀγωνοδίκας ὡς δίδοντας αὐτῷ τὸ ἄθλον τῆς εὐτοκίας, ἐρωτᾷ εἰς τίνας τὴν μνήμην ἔρχονται στίχοι τοῦ κ. Ἀντωνιάδου. Ὡς πρὸς τοῦτο ἀπαντῶμεν δι' ἄλλης ἐρωτήσεως. Καὶ ποίου

σήμερον ποιητοῦ ἔργα διατηρεῖ ἡ μνήμη; Ἡ ἀπομνημόνευσις εἶναι προνόμιον τῆς λυρικῆς μόνον ποιήσεως· τοῦ Αἰσχύλου καὶ τοῦ Σαίξπηρ ὀλίγιστα μόνον μέρη διασώζονται εἰς τὴν μνήμην, μᾶλλον δὲ ἰδέαι τινὲς ἔξοχοι καὶ οὐχὶ ἀποσπάσματα. Ἄν ὁ κ. Ροῦδης ἀρνεῖται τὴν ὀρθότητα τοῦ συλλογισμοῦ τούτου, ἄς ἀναμνησθῇ ὅλων τῶν περιστάσεων τοῦ βίου του, ἄς ἀναμνησθῇ τῆς ἐποχῆς καθ' ἣν ἔγραφε τὸν Ἄσμοδαῖον καὶ θέλει πᾶσαι ἀρνούμενος. Τοῦτο ἐπαναλαμβάνομεν, δὲν τὸ λέγομεν ζητοῦντες νὰ προσεγγίσωμεν τὸν κ. Ἀντωνιάδην πρὸς ἐκείνους, διπτι θὰ ἦτο τολμηρὸν, ὅσω καὶ τὸ νὰ προσεγγίσωμεν πρὸς αὐτὸν τὸν Βυλλαράν, ἀλλὰ διότι πρέπει ἢ νὰ προσποιεῖται τις ἢ νὰ ἦναι ἀμβλύς παρὰ πολὺ ἀμβλύς τὴν κρίσιν διὰ νὰ στηρίξῃ ἐπὶ τοῦ δεδομένου τοιαύτην κατάκρισιν, οἶαν ὁ κ. Ροῦδης ἐσφενδόνισε κατὰ τοῦ κ. Ἀντωνιάδου, ὅπως μακρύνῃ αὐτὸν καὶ δυνηθῇ νὰ ἐναγκαλισθῇ τρομερῶς τὴν ἀδελφὸν τοῦ Λευκαδίου πολιτικοῦ, χωρὶς νὰ σκεφθῇ τί δύνανται νὰ εἰπωσιν εἰ τοιαύτην αὐλικὴν περίπτωξιν παρατηροῦντες.

Πλὴν ὅμως αὐτοῦ, διήλθεν ἐν σιγῇ καὶ τὸν Ῥαγκαβῆν. Διὰ τί; — Μήπως δὲν τοὺς ἔκρινεν οὔτε μνεῖας ἀξίους; ἢ μήπως ἔχει λόγους; Διὰ τὸν δεύτερον ἂν τὸν ἔκρινεν ὡς κριτικὸν καὶ φιλολόγον, ὡς συγγραφέα τῆς τελευταίας περὶ νεοελληνικῆς φιλολογικῆς συγγραφῆς του, εἶχεν ἱσως λόγους πολλοὺς νὰ τὸν κατακρίνῃ, διότι κατατάττει τοὺς συγγραφεῖς κακῶς καὶ κάμνει τοὺς ἱστορικοὺς σατυρικοὺς καὶ τοὺς φιλολόγους κωμικοὺς, ἀλλ' ὡς ποιητὴν θὰ εὗρισκε λυρικά του ποιήματα εἰς πολλῶν ἀνθρώπων τὴν μνήμην σωζόμενα, καὶ ἄλλα τέρατα καὶ ἀρέσκοντα. Τὸν δὲ Ὀρφανίδην τίς δαίμων ἔκρυψεν ἀπὸ τὸ ἐρευνητικὸν βλέμμα τοῦ κ. Ροῦδου; Ὅσοι ἀνέγνωτε

τὴν «Χίον Δούλην» καὶ τὸ «Τίρι-Λίρι», νομίζετε ὅτι ἠδύνατο νὰ τὸ διαφύγῃ;

Ἄνακεφραλιοῦντες τ' ἀνωτέρω, λέγομεν τὰ ἑξῆς:

Α' Ἡ παρόρμησις τῆς ἐξωθεν κοινωνίας ἦν ὁ κ. Ροῦδης ἀποκαλεῖ ποιητικὴν ἀτμοσφαῖραν, εἶναι διδάσκαλος καὶ τροφὸς ἄλλ' οὐχὶ μήτηρ τῆς Μούσης.

Β' Ὅτι σήμερον δὲν στερούμεθα τοιαύτης διδασκαλίας διὰ τοὺς ἔχοντας στοιχεῖα ποιητικῆς ἀνατροφῆς. Καὶ

Γ' Ἄν μᾶς τὸ ἐπιτρέπῃ ὁ κ. Ροῦδης δὲν δυσκολευόμεθα νὰ εἰπωμεν ὅτι ἡ κοινωνία ἔδωκε δάφνην ποιήσεως καὶ εἰς ἄλλους ἐξ ἐκείνων οὓς παρέλειψε καὶ ἐξ ἐκείνων οὓς ἐμικτήρισε. Δὲν βαθμολογοῦμεν, δὲν κρίνομεν τὰ προσόντα τῶν ποιητῶν, ἀποδοκιμάζομεν τὴν περὶ αὐτῶν κρίσιν τοῦ κ. Ροῦδου ὡς κρίσιν τῆς καθ' ὅλα παρ' ἡμῖν ποιήσεως. Ἐκ τῶν παλαιῶν εἶναι ποιηταὶ οἱ Σούτσαι, ὁ Σολωμός, ὁ Ζαλακώστας, ὁ Ὀρφανίδης, ὁ Ῥαγκαβῆς, ὁ Βερναρδάκης, ὁ Χρηστόπουλος καὶ ὁ Τανταλίδης. Ἐκ δὲ τῶν νεωτέρων ὁ Βαλαωρίτης, οἱ ἀδελφοὶ Παράσχοι, ὁ Παπαρηγόπουλος καὶ ὁ Α. Ἀντωνιάδης.

πρὶν κατέλθωμεν τοῦ βήματος καθῆκαν ἡμῶν θεωροῦμεν νὰ συστήσωμεν τῷ κ. Ροῦδῃ εἰς τὰς περὶ Ἑλλάδος κρίσεις του νὰ ἦναι ἀληθέστερος, ὅπερ ταῦτ' ὁ μὲτρίωτερος, νὰ μὴ λησμονῇ δὲ ὅτι λαμβάνων θέσιν ὁποῖαν συνήθως λαμβάνει ἀπέναντι τῆς κοινωνίας ἐν ἣ ζῆ, ἀποδύεται πρόσωπον, ὅπερ πολλὰκις οἱ κωμικοὶ χαριέντως ἐχρησιμοποίησαν εἰς σατύρας των καὶ οὐχὶ ἀνευ χροιάς τις καὶ ὁ κ. Ὀρφανίδης παρεισάγει εἰς τὸ «Τίρι-Λίρι» ὑπὸ τὸ ὄνομα τοῦ Κρισσο-μηδέην, λέγον ὡς σιωπῶν λέγει, ὁ κ. Ροῦδης;

«Κι' ἂν τὴν Ἑλλάδα κατοικῶ αὐτὸ θὰ εἶπῃ ὅτι
«Ἕγμαι ὁ μόνος ἔξυπνος εἰς τόπον ποῦ ὑπνώττει».

(Τέλος)

Δ. ΝΟΤΑΜΙΑΝΟΣ.

ΑΣΠΑΣΙΑ ΛΑΜΠΡΙΔΟΥ

ΔΙΗΓΗΜΑ ΕΛΛΗΝΙΚΟΝ

Ῥωσιστὶ μὲν συγγραφεὴν ὑπὸ
ΚΩΝΣΤ. ΛΕΩΝΤΙΕΦ

Ἐξελληγισθὲν δὲ

ΥΠΟ

ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥ ΠΩΠ

—

[Συνέχεια]

Β'

Ζῶσιν ἔτι καὶ σήμερον (τὸ 1871) ἐν
Κερκύρα δύο γέροντες, ὁ μὲν πένης, ὁ δὲ εὐ-
κατάστατος, — καὶ ὁ μὲν πλούσιος, ὅστις
ἄγει ἤδη τὸ ἐνενηκοστὸν ἔτος τῆς ἡλικίας
του, ἦν ἀσκημὸς τις, πλουσίας ἐκ τοῦ ἐμ-
πορίου, ὁ δὲ πένης, νεώτερος τοῦ ἄλλου
καὶ ἐξ ἀρχαίας οἰκογενείας.

Ὁ πρῶτος, ὡς οἱ πλεῖστοι τῶν νεοπλου-
των, εἶναι εἰς ἄκρον φιλάργυρος· τὸν εὐρόν
ποτε ἡμιθανά ηὐ τῆς πείνης, εἰς τὴν κλίνην
του. Δὲν ἔχει ὑπηρετήν, καὶ οἱ ἰατροὶ ἠναγκά-
σθησαν νὰ πηδήσωσιν ἐντὸς τῆς οἰκίας
ἐκ τινος παραθύρου, ὅπως σώσωσιν αὐτὸν
ἐκ τοῦ θανάτου. Ἐκτοτε τρώγει ὀλίγον
τι περισσότερον, ἵνα μὴ ἀποθάνῃ. Περιπα-
τεῖ, κρατῶν τὰς χεῖρας του ἀκινήτους, πι-
στεύων, ὅτι, οὕτω πως, τὸ ἐνδυμὰ του δὲν
σχίζεται εὐκόλως ὑπὸ τὰς μασχάλας. Οὐ-
δέποτε τὸν εἶδον ἢ ἤκουσαν, ὅτι εἰσῆλθεν
εἰς καφενεῖόν τι, καὶ τοῦτο ἵνα μὴ δαπα-

νήσῃ τὸ διόβολον. Ἐτυχέ ποτε νὰ πέσῃ
καθ' ὄδον λυπόθυμος, ἐξ ἀτονίας ἢ ἐκ τῆς
πείνης, καὶ ὅτε οἱ συνδραμόντες αὐτῷ τῷ
προέτεινον νὰ μεταφερθῆ οἴκαδε ἐφ' ἀμά-
ξης, ἀπεποιήθη.

Οὔτε σύνδεσμόν τινα, οὔτε πάθος οἰονδή-
ποτε ἔχει, ἀλλ' ἔν μόνον, μίαν μόνην λα-
τρείαν, τὴν τῆς Ῥωσίας. Πρῶτον προσεύχε-
ται ὑπὲρ αὐτῆς καὶ ἔπειτα ὑπὲρ τῆς σωτη-
ρίας τῆς ψυχῆς του.

Ὁ ἕτερος γέρων εἶναι μὲν ἐνδεδυμένος
πενιχρῶς, ἀλλ' εἶναι ἀκμαίως ἔτι, εὐκίνη-
τος, ζωηρός. Θέλετε τὸν ἀπαντήσει παν-
τοῦ, — εἰς τὴν ἐκκλησίαν, εἰς τοὺς περιπά-
τους. Ἐρωτᾷ περὶ τῶν πολιτικῶν, φιλονει-
κεῖ καὶ συζητεῖ μεγαλοφώνως, θορυβεῖ, ἐ-
ξαγριῦται. Καὶ αὐτὰ τὰ ἀγιοῦπαιδα (μάγ-
και) γνωρίζουν τὴν ἀποστροφὴν αὐτοῦ πρὸς
τὴν Δύσιν καὶ τὴν λατρείαν του πρὸς τὴν
Ῥωσίαν, πειράζουσιν αὐτὸν ἀπαύστως, ἀλλ'
οὐκ ὀλίγους, καὶ μάλιστα καὶ ἐξ αὐτῶν τῶν
μεγάλων, διώρῳνε διὰ τῆς ράβδου του καὶ
αὐτός.

Ἄλλὰ μήπως μόνον οἱ δύο οὗτοι παράξενοι
γέροντες φρονοῦσιν οὕτω πως; Ἄμφιβάλ-
λω. Ἴδου πορεύεται, κρατῶν γυμνὸν τὸ ξί-
φος, πρὸ τῆς ἡμιλοχίας καὶ παινιζούσης
τῆς μουσικῆς, ἀρειμάνιός τις καὶ εὐσωμος
ἀξιωματικός, ἔχων ξανθὸν τὸ ὑπογένειον
καὶ καστανὸν τὸν μύστακα. Κατόπιιν τοῦ
στρατοῦ συνωθοῦνται παῖδες, πολῖται, κυ-
ριαὶ γαυριῶσι δὲ πάντες ἐπὶ τῇ πολεμικῇ
ὄψει τῶν στρατιωτῶν. Τί φρονεῖ καὶ ὁ ἀν-
δρείος οὗτος πολεμιστής, ὁ φέρων γυμνὸν τὸ
ξίφος; ···· Ἀναγινώσκει τὰς ἐσπέρας τὸν
Ἀγαθάγγελον του, λέγοντα: «ὦ Γάλλοι!
» ποῦ ὑπάγετε; Ὁ νέος βασιλεὺς ἄγει ἡμᾶς
» εἰς τὸ μακελλεῖον.»

«Ἀγγλία τεταπεινωμένη, ἀλώπηξ πονη-
ρά, ἀπολέσει τὴν κέρκον.»

Καὶ τὰ ἐξῆς ἐκφραστικώτατα: «Τὸ δὲ

πῆξανθὸν γένος ἅμα μετὰ τῶν πρακτόρων
Ἀἴσμαῆλ τροπώσει, τὴν Ἐπτάλοφον ἐπάρου
μετὰ τῶν προνομίων ···· Ἰσμαηλιτῶν
«θραύσει τὴν δύναμιν. Τότε πόλεμον ἐγεί-
αρουν ἔμφυλον ἡγριωμένον,
μέχρι τῆς πεμπταίας ὥρας, καὶ φωνὴ
[βοήσει τρίτον
αὐστῆτε, στῆτε μετὰ φόβου, σπεύσατε πολ-
[λὰ σπουδαίως
αἰς τὰ δεξιὰ τὰ μέρη ἀνδρα εὔρετε γενναίον
«τοῦτον ἔχετε δεσπότην ····»

καὶ εἶναι οὗτος Ἰωάννης ὁ Ἀγαθός, ὁ κοι-
μώμενος ὀπισθεν τῆς ἀράτου πύλης τῆς
Ἀγίας Σοφίας.

Ὁ γηραιὸς Ἐπτανήσιος κόμης, ὁ ἔχων
ὥραιαν ἔπαυλιν πλησίον τῆς παραλίας, καὶ
ὅστις ποιεῖται καθεκάζτην τοὺς περιπάτους
του μέχρι μεσημβρίας ὑπὸ τὴν σκιάν τῶν
δενδροστοιχιῶν τῆς περιαιαλλοῦς κερκυραϊ-
κῆς πλατείας (σπιανάδας), δὲν ἀναγινώ-
σκει τὸν Ἀγαθάγγελον, πιστεύει εἰς τὴν
Ἀγγλίαν, ἀλλὰ μόνον ἐὰν αὕτη εἰρεθῆ σύμ-
φωνος μετὰ τῆς κραταιᾶς Ῥωσίας. Τὰ αὐ-
τὰ θέλει ἀπαντήσει τις καὶ εἰς πάσας τὰς
ἄλλας τάξεις τῆς ἐπτανησιακῆς κινωνίας¹
καὶ ἴσως μόνον ἐπῆλθε μεταβολὴ τις ἀπὸ
τῆς ἐμφανίσεως εἰς τὸ μέσον τοῦ ἀτελευτή-
του βουλγαρικῷ ζητήματος.

Αἱ νίκαι τῶν Πρώσων κατὰ τῶν Γάλλων
χαροποιοῦσι τοὺς Ἐπτανήσιους, οὐχὶ διότι
ὄφελουσιν εὐγνωμοσύνην τινὰ τῇ Γερμανίᾳ
ἢ τῷ Βίσμαρκ, ἀλλὰ διότι λέγουσιν, ὅτι
καθ' ἔν στοιχεῖον τῆς Ἀλφραβήτου διαφέ-
ρει ἡ Πρωσία ἀπὸ τῆς Ῥωσίας². Ὅπισθεν
τῶν γερμανικῶν θριάμβων διορώσιν, ὀρθῶς

¹ Καὶ ἄλλοτε, ἐν μέρει, τῆς Ἑλλάδος. Σ. Μ.

² Ἡ ΟΛΓΑ μας εἶναι ἀνεψιὰ τοῦ Λετοκρά-
τορος τῆς Ῥωσίας καὶ ἐγγονὴ τοῦ βασιλέως τῆς
Πρωσίας. Χαροποιεῖ δὲ αὐτούς καὶ ἄλλο τι.

ἢ ἐσφαλμένως, αὐτοὶ οἴδασι, τὴν ἀπειλητι-
κὴν σκιάν τοῦ ἀνατολικῷ ζητήματος.

Ἄποστρέφονται πάντα μὴ ῥωτόφρονα.
Ἴδου διαδραίνει ἀνὴρ τις θεωρητικός, εὐστα-
λῆς, πρὸς βεβηκῶς τὴν ἡλικίαν. Εἶναι εὐκα-
τάστατος καὶ πικρᾶς; ὑπῆρξεν ὑπουργός.
Ἀλλ' εἶναι, λέγουσιν, ἐχθρὸς τῆ. Ῥωσίας.
Ἄς περναῖ τὸν δρόμον του. Ὅλοι τὴν ὁλο-
μάξοισιν Ἑβραῖον καὶ κνεῖ; δὲν τὴν ὑπο-
λῆπτεται.

Ὁ πατὴρ τοῦ Ἀλκιβιάδου δὲ ἤνιχ·ετο
ἀστεῖτρον, ὡς ἔπραττον ἐνίστα οἱ δύο ἐ-
καῖνοι ῥωτολάτραι γέροντες. Ἡ βαρύτερὸς
αὐτοῦ ἦν μερίστη. Ἀγγλῆς τις περιηγή-
τρια, ἦν οὗτος; ἐξενάγει ἀνὰ τὴν πόλιν,
ἐθαύμαζεν ἐπὶ τῷ ἀριθμῷ τῶν χαιρετιζόν-
των αὐτὸν, καὶ πρὸς οὐ; ἀπέδιδε τὸν χαι-
ρετισμόν.

— Σὰς χρειάζεται φρονῶ, τῷ εἶπεν,
μισῆ δωδεκάς τοῦλάχιστον καπέλλων κατ'
ἔτος, ἀπὸ τὸ ν' ἀντιχαυρετᾶτε.

Πολὺς, ἤρεμος, ὑγεινός, γλυκύς τὸ πρό-
σωπον καὶ ἱλαρός, ἐνδεδυμένος καλῶς καὶ
φέρων τὸν σταυρόν τοῦ Σωτῆρος ἐπὶ τοῦ
στήθους του καὶ τὸ ἀριστεῖον τοῦ ἀγῶνος,
τὸ ἀπονεμηθὲν εἰς τοὺς συμμετασχόντας τῆς
ἠρωτικῆς; ἐκείνας ὑπὲρ τῆς ἐλευθερίας τῆς
πατρίδος πάλης (καταχρηστικῶς δὲ καὶ εἰς
τινας ἐξώμεις), ὁ γέρων Ἀσπρέας ἐέπνεε
τοῖς πᾶσιν εἰς τὰς. Ἡ γνώμη αὐτοῦ ἦν ἡ
πρῶτη εἰς οἰανδήποτε ὑπόθεσιν καὶ εἰς ὅλας
τὰς ἐπισήμους τελετὰς, τὰ διπλωματικὰ
γεύματα, ὁ Ἀσπρέας παρίστατο ὡς εἰς τῶν
κυριωτέρων ἀντιπροσώπων τῆς πόλεως. Καὶ
αὐτὴ δὲ ἡ ὁμιλία του, ἡ ἀπλή, ἡ ἡσυχος
καὶ σχεδὸν ὁμοίμορφος, ἡ ἀπολήγουσα εἰς
ἕνα καὶ τὸν αὐτὸν ἦχον, εἰς μίαν καὶ τὴν
αὐτὴν ἐπωδὴν: «Λατρεύομεν μετὰ τῶν
Ῥώτων μίαν καὶ τὴν αὐτὴν ὀρθόδοξον πί-
στιν, ἀνθρώπε», εὐαρέστως ἐπέδρα καὶ ἐπ'

εκείνων, οἵτινες δὲν εἶχον τὴν ἀδιάσειστον πεποιθησὴν του.

Γενόμενος δεκαεπταετής, ὁ Ἀλκιβιάδης ἀπειρατέτισε τὸν πατέρα του καὶ ἀνεχώρησεν εἰς Ἀθήνας, ἵνα περατώσῃ τὰς σπουδὰς του. Μετὰ παρέλευσιν ἔτους, κατὰ τὰς διακοπὰς, ὑπέστρεψεν εἰς Κέρκυραν, ἀλλὰ καθ' ὅλα μεταβεβλημένος.

Ἔβρινε, κατ' ἀρχὰς, ἀγγλόφων, ἔπειτα φιλότοικος, ἰδιαιτέρου τινὸς εἶδους καὶ ταραχῆς·...

Ὁ πατὴρ αὐτοῦ, τὸ πρῶτον, ἐξεπλάγη, ἔπειτα ὠρίζετο, τελευταῖον δὲ τὸν ἤκουε μετὰ συγκαταβάσεως καὶ ἀδιαφορίας.

— Νεότης καὶ ἀνοησία! θὰ περάσῃ καὶ τὸ ἓν καὶ τὸ ἄλλο, ἔλιγεν ὁ γέρον, καὶ ἔμμενον ἡσυχος καὶ ἀτάραχος. Ἐφαίνετο εἰς πάντα ἀκούοντα αὐτόν, ὅτι συνεκτροῦτο πᾶσα ἡ πολιτικὴ σοφία, ἡ ὀξύδερκεια, ἡ ἰστορικὴ τῆς πάλης μεταξὺ Εὐρώπης καὶ Ἀνατολῆς εἰς τὸν ἀπλοῦν τοῦτον λόγον τοῦ γηραιοῦ ἄρχοντος: «*Α*πατρεύομεν μίαν καὶ τὴν αὐτὴν ὁρθόδοξον πίστιν, ἀνθρώπων».

Ὁ Ἀλκιβιάδης ἠγάπα τὸν πατέρα του, ἐσέβετο αὐτὸν ὡς ἐμφορούμενον εὐγενούς πατριωτισμοῦ καὶ οὐδέποτε ἤρχετο μετ' αὐτοῦ εἰς ἀπρεπεῖς συζητήσεις. Ἄλλ' ὡς ὁ πατήρ, λαλῶν περὶ τοῦ υἱοῦ ἐμειδία, οὕτω καὶ ὁ υἱὸς περὶ τοῦ πατρὸς.

— Ὁ πτωχὸς πατήρ! ἀνεφώνει μετὰ συνειδησέως ἀγάπης καὶ σεβασμοῦ, ὁ πτωχὸς πατήρ! πάντοτε ἀπὸ τὴν Ῥωσίαν ἐλπίζει τι·...· Εὐρίσκειται εἰτέτι εἰς τὴν ἐποχὴν τοῦ Οὐσακῶρ¹.

¹ Ὁ Οὐσακῶρ οὗτος ἦν ὁ προσωρινῶς καταλαβὼν τὴν Κέρκυραν τὸ 1479, ὅτε Ῥωσία, Τουρκία καὶ Ἀγγλία συνεμάχησαν κατὰ τῆς Γαλλίας. «*Μετὰ τὸ τέλος τῆς γαλλικῆς ἐξουσίας ἐν Ἐπτανήσῃ, λέγει ὁ ἡμέτερος κ. Χιώτης, ἤρξατο ἡ αὐτονομία τῆς ὑπὸ τὴν προστασίαν τῶν*

Γ'

Ἡ αὐταδέλφη τοῦ Ἀλκιβιάδου, νυμφευθεῖσα Ἀθηναῖον καὶ ζωσα πάντοτε ἐν Ἀθήναις, ἦν γυνὴ ἔμφρων, πεπαιδευμένη καὶ εὐμορφος, καλὴ μήτηρ καὶ τιμία σύζυγος. Τρία ἐλαττώματα εὗρισκον εἰς αὐτὴν, καὶ τὰ τρία προσόμοια ἐνὶ τούτων, τοῦ ὅτι δηλ. ἠρέσκετο ὑπὲρ τὸ δέον καὶ ἔνευ ἀνάγκης, νὰ ἑλληνίζῃ, νὰ ὑπερυψοῖ τὴν φρασεολογίαν τῆς. ἀλλὰ κατὰ τοῦτο ὀλίγιστοι ἤλεγχον αὐτήν.

Οἱ νῦν Ἕλληνες ὁμοιάζουσι μᾶλλον πρὸς τοὺς ῥήτορας καὶ σοριστὰς τῆς παρακμῆς τοῦ ἀρχαίου Ἑλληνισμοῦ καὶ πρὸς τοὺς Βυζαντινοὺς ἢ πρὸς τοὺς Ἕλληνας τῶν χρόνων τοῦ Πλάτωνος καὶ τοῦ Σοφοκλέους.

Ἡ μήτηρ τοῦ Ἀλκιβιάδου ἀπεβίωσε μόλις γεννήσασα αὐτόν καὶ τὰς πρώτας τοῦ νηπίου φροντίδας ἀνέλαβεν ἡ ἀδελφή, ἧτις ἦν τότε σχεδὸν δεσποῦν. Διὰ τοῦτο καὶ ὁ ἀδελφὸς ἔτρεφε πρὸς αὐτὴν ἀγάπην καὶ σέβας υἱοῦ, ἅτινα ἐπῆυξάνεν ὁ ἔμφρων καὶ πεφωτισμένος πατριωτισμὸς τῆς. Ἐκαυχάτο δὲ ἔχων τοιαύτην ἀδελφὴν. Ἐτι ἐπὶ τῆς βασιλείας Ἀμαλίας, ἦν δεκτὴ εἰς τ' ἀνάκτορα, καίτοι δὲ τριακοντοῦτης, ἐπροξένει ὁμῶς εἰς πάντα τὸν ὄντων ἐντύπωσιν, ὁσάκις ἐνεφανίζετο, ἔχουσα περικαλλεῖς καὶ αὐστηρὸν τὸ πρόσωπον, Ἑλληνικὴν τὴν προτομήν καὶ τὴν ἐνδυμασίαν ὁμοίαν τῇ τῆς Ἀμαλίας.

— Εἶναι, ἔλεγον κύκλῳ αὐτῆς, ἡ Παλλάξ Ἀθηνᾶ, ὦ! ὄχι! ἡ Μπουμπουλίνα! Ἐνωτίζετο ταῦτα ὁ Ἀλκιβιάδης, καὶ ἔτι

Ῥώτων καὶ τῶν Τούρκων, καὶ ἀπεβιάζετο ὁ στόλαρχος Ὁζακῶρ μετὰ τοῦ λαμπροῦ ἐπιτελείου δεξιούμενος ὅπο τοῦ κλήρου, τῶν ἀρχόντων καὶ ὄλου τοῦ λαοῦ.» Ἐπολιτεύθη δὲ ἡπειῶς καὶ διακαίως. Σ. Μ.

μᾶλλον ἐπειθετο εἰς τοὺς λόγους τῆς ἀδελφῆς του.

Αὕτη τὸν ἐμπόδισεν ἀπὸ τοῦ νὰ σπουδάσῃ τὴν ἰατρικὴν. Ἐθώρει εὐγενέστερον εἰς φιλελεύθερον ἔθνος τὸ πολιτικὸν στάδιον καὶ διὰ τοῦτο συνεβούλευσεν αὐτῷ νὰ σπουδάσῃ τὰ νομικά.

Αὕτη ἐπίσης ἐκλόνισε, τὸ πρῶτον, τὰς τῆς παιδικῆς αὐτοῦ ἡλικίας πεποιθήσεις.

— Τί κοινὸν, ἔλεγε, μεταξὺ τοῦ Ῥωσικοῦ κινώτου καὶ τοῦ εὐγενούς ἑλληνικοῦ ἔθνους; μεταξὺ τοῦ δεσποτισμοῦ καὶ τῆς ἐλευθερίας; μεταξὺ τοῦ βορείου, τοῦ σλαβικοῦ σκότους καὶ τῆς χάριτος τῆς ἡμετέρας Μεσημβρίας; Οἱ Ἕλληνες ἐκλήθησαν ἐν ὀνόματι τῆς ἐλευθερίας, ἐν ὀνόματι πάντος ὅ,τι ἅγιοι καὶ ἱερὰ, ἵνα παρακολύσωσι τὴν πύδον τοῦ σλαβικοῦ κολοσσοῦ εἰς τὴν Μεσημβρίαν καὶ τὴν Ἀνατολήν. Ἐκλήθησαν, ἵνα θραύσωσι τοὺς ἐξ ἀργύλου πόδας τοῦ εἰδόλου, ἐνώπιον τοῦ ὁποίου προσπίπτει ἄχρι τοῦδε ἡ ἀμάθεια ἡμῶν·...

«Ὁ Ἕλλην, καὶ μόνος ὁ Ἕλλην, καὶ οὐδεὶς ἄλλος, προῦρισται, ἵνα διαχύσῃ κατὰ τὴν Ἀνατολήν τὸ λαμπρότερον φῶς τοῦ εὐρωπαϊκοῦ πολιτισμοῦ.»

Ὁ σύζυγος, τῆς διακεκριμένης ταύτης γυναικὸς ὀλίγην εἶχεν ἐπιροὴν ἐπὶ τοῦ Ἀλκιβιάδου.

Ἦτο τις πολῦσαρκος, εὐρωστος, ἀρκετὰ πλούσιος καὶ κουτοπόνηρος ἀφέντης. Ἦγάπα τὴν συμβίαν του, τὰ τέκνα του καὶ ὀλίγον τι τὸ κρασάκι. Δὲν τῷ ἔλλειπε τὸ ὄρθη κρίσις. Οὐδεὶς ἴσχυε νὰ τὸν παρασύρῃ ἢ ἀπατήσῃ, ἀλλὰ δι' αὐτὸ τοῦτο καὶ ἐκεῖνος εἰς οὐδένα ἠδύνετο νὰ πράξῃ τοῦτο. Ἰδίαν ὠρισμένην δοξασίαν δὲν εἶχε, συνεμορφούτο ταῖς περιστάσεσι καὶ λίαν ἐπιτυχῶς, πρεσβεῖων τὸ ἀξίωμα «*σπεινδε βραδέως.*» Κατεῖχε, κατὰ διαφόρους περιστά-

σεις, διαφόρους θέσεις, ἀποφεύγων τὰς βραδουργίας καὶ ἐκεῖ, ὅπου δὲν ἔσωζον οὔτε ἡ ἰκανότης, οὔτε ὁ πατριωτισμὸς, οὔτε ἡ τόλμη ἢ αἱ σχέσεις. Ἐξῆθ' ἐν Ἀθήναις ἀνέτως ὁ μεγαλομύστακος οὗτος νοικοκύρης φροντίζων, πρὸ πάντων, περὶ τῆς εὐζωίας του, ἀλλὰ χωρὶς τοῦ νὰ δαπανᾷται εἰς μάκρην καὶ εἰς ἐπιδείξεις. Ἦ ἰδιοκύριος τοῦ ἦσαν τὰ οἰκονομικὰ ζητήματα καὶ ἂν ἦτο κατὰ τι μόνον, ὡς εἶναι ὁ ἐσχατος Ἕλληνας, φιλόδοξος, ἤθελε προσκληθῆ πλειστάκις ὑπουργὸς ἐπὶ τῶν οἰκονομικῶν.

— Τὴν Παλλάδα Ἀθηνῆν μας πρέπει νὰ εἰκονίζωμεν οὐχὶ μετὰ γλαυκὸς, ἀλλὰ μετ' ἀρκτου, ἔλεγον οἱ εὐφυολόγοι τῶν Ἀθηναίων, καὶ ὀνόμαζον τὸν σύζυγόν τῆς Τούρκων ἄγῆν καὶ τι χειρότερον¹.

Ὁ Ἀλκιβιάδης δὲν ἠδύνετο νὰ ὑποφέρῃ τὸν γαμβρόν του, εἰ καὶ ἔξῃ ἐν τῇ οἰκίᾳ του, καὶ ἐνίοτε ἐδανείζετο παρ' αὐτοῦ χρήματα. Ἄλλ' ὁ χονδρός·...· ἐφέντης εἶχεν ἐξ ἀδελφον τὸν Ἀλέξανδρον Ἀστροπιδην, ἄνδρα νεαρὸν, ὀνομαστὸν ἐπὶ τῇ εὐγλωττίᾳ του, τῷ νῷ, τῇ *πα.λ.ληκαριᾷ*, τῇ καλλονῇ. Ὁ Ἀλέξανδρος ἐφιλιώθη μετὰ τοῦ Ἀλκιβιάδου καὶ κατέφερε τὸν τελευταῖον κτύπον εἰς τὰς δοξασίας του. Ἀπὸ Ῥωσολάτρου *Ναπαίου*, ὁ νεαρὸς φοιτητὴς ἔγεινε βαθμηδὸν ἐνθερμος ὁπαδὸς τοῦ ἀγγλικοῦ κόμματος *Μπαρλιᾶς*, ὡς ὀνομάζοντο ἀλλοτε τὰ κόμματα ταῦτα (καὶ ὁ ὁπαδὸς τοῦ γαλλικοῦ *Μοσχομαγγίτης*).

Τρόντι δὲ ὁ Ἀστροπιδης ἦ καὶ Ἀστροπόπουλος, ὡς ἐνίοτε ἠρέσκετο νὰ ὀνομάζεται, ἦν ἀνὴρ οὐχὶ ἐκ τῶν τυχαίων. Τὰ πάντα ἐν αὐτῷ ἦσαν ἐκυστικά ἅμα καὶ ἐπιβάλλοντα, ἡ καλλονὴ του, τὸ βλέμμα του, ἡ ὁμιλία του. Τὴν γενειάδα εἶχε πυκνὴν καὶ μαύρην, τὸ βᾶδισμα στερρόν, τὴν

¹ «*Γαῖδαρον ἐφέντην*» φέρει τὸ πρωτότυπον.

φωνήν ἡχηρὰν καὶ ὑψηλὸν τὸ ἀνάστημα. Ἐγὰρ δὲ εἰλικρινῶς τὸν Ἀλκιβιάδην καὶ εἰδείκνυε πολλὴν πρὸς αὐτὸν οἰκειότητα.

Μετῆλθεν ἐκ νεαρῆς ἡλικίας διάφορα ἐπαγγέλματα. Ἐγένετο στρατιωτικὸς, βουλευτής, δις συνακτής ἐφημερίδος. Ἐγραφε δὲ λαμπρὰ, δυνατὰ, ὀρθὰ κομψά, ἀνευ ῥητορικῶν καλλοπισμῶν. Περιελθὼν δὲ ποτε εἰς ἀνέχειαν, ἕνεκα τῶν ἀλλεπαλλήλων, τῶν καθ' ἑβδομάδα πτώσεων τῶν ὑπουργείων, δὲν ἐδυσκολεύθη νὰ μετέλθῃ τὸν ἀλευροπόλιν ἢ καὶ τὸν παντοπόλιν.

Μετέσχε τοῦ κατὰ τοῦ Ὁθωνος κινήματος, ὅτε ἡ εἰς αὐτὸ συμμετοχὴ ἦν ἐπικίνδυνος, καὶ οὐδεὶς ἐφρατίζετο, ὅτι ἐμελλε νὰ λάβῃ τόσον εὐκολον καὶ ἀναίμακτον λύσιν.

Μετὰ ταῦτα ἐγένετο προσήλητος τῆς ἀγγλιζούσης πολιτικῆς, ἣν ὑπερύψει ὅπου καὶ ἂν εὑρίσκετο. Ἀλλὰ τελευταῖον μετὰ τὴν ἀποτυχίαν τοῦ πολυκλαύστου κρητικῶ ἀγῶνος, προσέθετο εἰς τὸ ἀγγλομανὲς αὐτοῦ καὶ τὴν νέαν του ἐπινοίαν, τὴν τῆς συμφιλίωσης τῆς Ἐλλάδος μετὰ τῆς Τουρκίας, ὅπως ἐκ συμφώνου ἐνεργήσωσιν ἐναντίον τοῦ κατακλύζοντος τὰ πάντα χερμαῖρου τοῦ πνεύματος.

Συνέπεσε ποτε ὁ Ἀστροπίδης καὶ ὁ Ἀλκιβιάδης νὰ κάθηνται, κατὰ τινα ψυχρὰν ἀλλ' ὡραίαν χερμερινὴν ἡμέραν, ὁποῖας μόνον ἐν Ἐλλάδι ἀπαντᾷ τις, ἐπὶ τῶν βαθμίδων τῶν Προπυλαίων.

Ὁ Ἀστροπίδης ὠμίλει περὶ τοῦ μέλλοντος μεγαλείου τῆς νεωτέρας Ἐλλάδος, περὶ τῆς «μεγάλῃς ἰδέας.»

Θλιβερά τις ἀμφιβολία εἰσέδν αἰφνης ἐν τῇ ψυχῇ τοῦ Ἀλκιβιάδου, ἀκούοντος τοῦ φίλου του, καὶ ἐπιθυμῶν, ἵνα ὁ Ἀστροπίδης διασκεδάσῃ τὸν δισταγμὸν του τοῦτον, εἶπεν :

— Ἀναγεννῶνται ἄρα γε τὰ ἔθνη καὶ

τρίτον ; Ὑπῆρξεν ἐν τῷ κόσμῳ [ἢ ἀρχαίᾳ Ἐλλάς, ἢ Ἐλλάς τοῦ Θεμιστοκλέους, τοῦ Σωκράτους, τοῦ Μεγάλου Ἀλεξάνδρου, ἢ τῆς Αὐτοκρατορίας τοῦ Βυζαντίου. δύνανται δὲ νὰ ἐπανεέλθῃ ἐπὶ τὴν σκηνὴν καὶ τὸ Βυζάντιον ;

— Ναὶ, ἀλλ' ὄχι τὸ Βυζάντιον τῶν παπᾶδων καὶ τοῦ δεσποτισμοῦ, ἐπεφώνησεν ὁ Ἀστροπίδης. Ἀλλ' Ἐλλάς ἀληθῶς δημοκρατικὴ καὶ θεϊστικὴ ! Ὁ Καζῆς ἐφάνη ἴσως ὁ στιγμιαῖος προάγγελος τοῦ μέλλοντος τούτου. Φίλε μου, εἶπέ μοι, πού τῆς Εὐρώπης θέλεις εὐρεῖ τὴν πλήρη ζωῆς ἐνωσιν τῆς ἐλευθερίας καὶ τῆς ἰσότητος ; Ἡ Γαλλία εἶναι τόπος ἰσότητος, ἀλλ' οὐχὶ καὶ πρότυπον ἐλευθερίας ἢ Ἄγγλια εἶναι βεβαίως ὁ τόπος τῆς ἐλευθερίας, ἀλλ' ὁ σοφὸς δὲν πρέπει νὰ σπουδᾷ παρ' αὐτῇ τοὺς κανόνας τῆς ἀναπτύξεως τῆς πολιτικῆς ἰσότητος. Μόνον ἐνταῦθα (τῷ προτύπῳ τούτῳ βασιλείῳ τῆς Ἀνατολῆς) καὶ ἐν Ἀμερικῇ ἔφρασαν εἰς ὕψιστον βαθμὸν ἀρμονίας. Τί κοινὸν μεταξὺ ταύτης τῆς φωταυγοῦς καὶ εὐγενοῦς ἡμῶν Ἐλλάδος καὶ τοῦ ζοφεροῦ Ἀρμάνου τῆς Ἄρκτου ; Ὁ πνευματικὸς μετ' αὐτοῖς σύνδεσμος ἡμῶν εἶναι καρπὸς τοῦ ἀμαθοῦς ὄχλου, δι' ἃν ὁ ἦχος τῶν κωδῶνων εἶναι πολυτιμότερον τῶν ἀπλῶν καὶ ὑψηλῶν δοξασίων τῶν προσητῶν σοῶ καὶ ἐμοί. Φιλιωθῶμεν μετὰ τῆς Τουρκίας, κερδήσωμεν τὴν ἐμπιστοσύνην της διὰ τῆς μετριότητος τῆς εἰλικρινείας ἡμῶν, καὶ θέλεις ἰδεῖ τὰ ἐκ τούτου ἀποτελέσματα ταχύτερον ἢ ὅσον πιστεύεις. Τὸ χριστιανικὸν στοιχείον, καὶ ἰδίως οἱ Ἕλληνες τῆς Τουρκίας, ἐμφορούμενον ταχέως ὑπὸ τῶν ἰδεῶν ἡμῶν, θέλει ἀναγεννηθῆ, ὑψωθῆ καὶ προτεύσει ἀληθῶς. Θέλουν πολλαπλασιασθῆ οἱ Ἕλληνες πασάδες, τάγματα χριστιανῶν θέλουν ὀπλισθῆ, ὑπὸ τὴν σημαίαν τοῦ σουλτάνου, καὶ τότε πρῶτος ἐγὼ θέλω φωνῆσαι :

— Ἄς ἐνωθῆ ἡ ἐλευθέρα Ἐλλάς τῇ Τουρκίᾳ ! Θέλομεν ἀκολούθως καταπνίξει τὴν Τουρκίαν ἡμεῖς. Οὔτε ὁ νωχελὴς Τούρκος, οὔτε ὁ Βούλγαρος, ἢ ὁ ἕξιστος Σέρβος καὶ ὁ ἐλαφρόνους Ῥωμῶνος θέλουσιν ὑπερσχύσει τοῦ ἑλληνικοῦ πνεύματος, τῆς ἑλληνικῆς ζωηρότητος ; ἂς φέρεται δὲ ἐπὶ τούτων πάντων ἡ ἀβλαβὴς σκιά τῆς τουρκικῆς ἐξουσίας, μεχριστοῦ ἔλθῃ τὸ πλήρωμα τοῦ χρόνου.

Δ'

Ὁ Ἀστροπίδης εἶχε κτῆμά τι ἐν Ἀκαρνανίᾳ, ἀρετὰ καλὴν οἰκίαν, αἰγιδοπρόβατα καὶ χωράφια. Ἐν καιρῷ τῶν ἐκλογῶν πάντοτε μετέβαινεν αὐτοῦ καὶ ὠφελεῖτο ἐκ τῆς μεγάλης ἐπὶ τῶν ἐκεῖ ἐκλογῶν ἐπιτροπῆς του. Ἐν Ἀθήναις πολλοὶ ἤλεγον αὐτὸν ὡς ἔχοντα συνεννοήσεις μετὰ τῶν ληστῶν. Ἀνέφερον περὶ τούτου εἰς τὸν Ἀλκιβιάδην, ἀλλ' αὐτὸς δὲν ἤθελε νὰ τὸ πιστεύσῃ, μεχριστοῦ ἐπέισθη ἰδίως αἰσθήσει περὶ τῆς ἀληθείας τοῦ πράγματος.

Ὁ Ἀστροπίδης προσεκάλεσεν αὐτὸν ἵνα μεταβῶσιν ὁμοῦ εἰς Ἀκαρνανίαν, κατὰ τὰς ἐκλογάς, ὅπερ ὁ Ἀλκιβιάδης ἐδέχθη εὐχαρίστως, καθόσον, ὡς τῷ ἔλεγεν ὁ φίλος του, ἐμελλε νὰ ἴδῃ τὴν ὡραίαν, τὴν ἀγρίαν χώραν τῶν ἀτρομήτων κλεφτῶν καὶ ἀρματωλῶν. νὰ ἴδῃ τὸ Μεσολόγγι. Τέλος ἴσως συναντήσῃ, προσέθετο, καὶ ληστὰς μας. Ὅθὰ τοὺς ἰδῆς. τί παλληκαράδες ! Ὅθὰ εὐχαριστήσῃς, εἶμαι βέβαιος.

Οἱ λόγοι οὗτοι ἐπεβεβαίωσαν ἔτι μᾶλλον τὰ περὶ Ἀστροπίδου ἁξιόμενα.

Μετὰ δύο ἑβδομάδας ἀμφότεροι οἱ φίλοι ἐκάθηντο, οὐ μακρὰν τοῦ χωρίου τοῦ Ἀστροπίδου, εἰς τι μεγαλοπρεπὲς θάσος ἐκ δρυῶν. Πλησίον αὐτῶν, ἐπὶ τῆς πρασιᾶς, ἐβοσκον πρόβατα, ἡσύχως κροτοῦντα τοὺς κώδωνάς των.

Ὁ Ἀστροπίδης ἐφαίνετο σύννους καὶ παρορμητικὸς, ὅτι αἱ ἐκλογαὶ δὲν ἐπήγαυναν διόλου καλὰ. Μάτην ἐχύνετο ἀφθονος ῥητηνίτης ἐν τῇ οἰκίᾳ του, μάτην ἐψήνοντο σφακτὰ, μάτην καὶ αὐταὶ αἱ ἀγορεύσεις του ἐκρουον τὰ ὦτα τῶν ἐκλογῶν. ἀπετύγγαεν ἡ ἐκλογὴ, εἰς δύο ἰδίως δήμους.

Μετ' ὀλίγον ἐνεφανίσθη πιστικὸς τις τοῦ Ἀστροπίδου, καὶ ἐκράζεν αὐτὸν κατὰ μέρος — Ἄλαί ἐμπρὸς τοῦ κυρίου τούτου, εἶναι ἄκρος φίλος μου, τῷ εἶπεν ὁ Ἀστροπίδης. Ὁ ποιμὴν ἐδίσταζεν.

— Ὅπως ὀρίζεις, ἀφέντη, εἶπεν ὁ ποιμὴν καὶ ἐμεδίασε, προσιδὼν μετὰ προσοχῆς τὸν κύριόν του. Τῶν παλληκαριῶν ἐδωσα ψὲς βράδῳ τρία σφακτὰ, προσέθετο, ἀλλὰ γὰρ ψωμί καὶ κρασί, πού νὰ τὰ εὖρω ἐγὼ ;

— Καλὰ ἕκαμες, εἶπεν ὁ Ἀστροπίδης, πότε θὰ ἔλθουν ;

— Αὐρίον βράδῳ θὰ ξανάλθουν.

— Καλὰ, ὁ ὑπηρετῆς θὰ σὲ φέρῃ εἰς τὴν καλύβαν σου ψωμί καὶ ρετζινάτο. Τίποτε νεώτερον ; Δὲν πηγαινεις ὁ ἴδιος ;

— Ὅχι, πλὴν ἓνα νέο παλληκαρι εἶχει νὰ σοὺ ζητήσῃ μία μεγάλη χάρι. . .

— Ποῖος ; νὰ μὴν εἶναι ἐκεῖνος ὅπου ἐφυγεν ἀπὸ τὴν Τουρκίαν.

— Αὐτὸς ὁ ἴδιος, ἀφέντη !

— Καὶ διατί ὄχι ! ἐφώνησεν ὁ Ἀστροπίδης, χαίρω μάλιστα ! ἂς ἔλθῃ αὐρίον πρὸς τὸ ἐσπέρας. Καὶ γνωρίζεις διατί ἐφυγεν ἀπὸ τὴν Τουρκίαν ;

— Ἐπίσθη μ' ἓνα ἀξιωματικὸ Τούρκο, τὸν ἐρριξε στὴ λάσπη, τοῦ κατέφερε καὶ μιὰ καλὴ, καὶ ἐφυγε' νά ! καὶ πῶς νὰ μὴ τὸ βάλῃ στὰ πόδια ; . . . ἀφοῦ θὰ τὸν ἐκρεμοῦσαν. Ὁ νέος εἶναι παλληκαρι. ἀνδρας !

Ὁ Ἀστροπίδης ἐχαροποιήθη, καὶ ἀναχωρῶν, ἔδωκεν εἰς τὸν πιστικὸν γενναῖον φιλοδώρημα (μπαχαῖσι).

Τότε δὴ τότε πλέον ἐπέισθη ὁ Ἀλκιβιάδης, ὅτι ὁ γαμβρός αὐτοῦ εἶχε δίκαιον καὶ ὅτι ὁ Ἀστροπίδης εἶναι φίλος καὶ προστάτης τῶν ληστών. Δὲν ἐδυσκαλεύθη δὲ ἀμέσως νὰ ἐκφράσῃ αὐτῷ τὴν ἀπορίαν του.

— Οὐδέποτε θέλω καταφυγεῖ εἰς τοιαῦτα μέσα, τῷ εἶπεν.

— Ἐὰν δὲν πράξῃς τοῦτο, ἡ ἀποδείξις, ὅτι εἶσαι παιδί ἀκόμη, ὅτι τῶν μυστηρίων τῶν κυβερνητικῶν ζητημάτων εἶσαι ἀμήτωρ.

— Δὲν θά συνθικολογήσω μὲ τὸ ἐγκλημα.

Ὁ Ἀστροπίδης ἔστη πρὸς στιγμὴν, καὶ λαβῶν τῆς χειρὸς τὸν φίλον του, τῷ ἐξέθεσε διὰ μακρῶν τὴν περὶ ἀναμιξείως τῆς ληστείας εἰς τὰ πολιτικὰ θεωρίαν του. . . .

Ἄλλ' ὁ Ἀλκιβιάδης εἶχεν ὅλως ἀντιθέτους ἰδέας, καὶ αἱ θεωρίαι τοῦ Ἀστροπίδου ἐθλίβον μεγάλως τὸ πνεῦμα καὶ τὴν καρδίαν αὐτοῦ.

— Ἐλπίζω, ἀπήντησεν ὁ Ἀστροπίδης, διότι βλέπω, ὅτι εἶσαι νουεγῆς, ἐλπίζω, ὅτι, τοῦ χρόνου προϊόντος, θέλεις φωτισθεῖ ἀρκούντως. *La jeunesse est un défaut dont on se corrige bien vite,* εἶπεν εὐφυστάτα Γάλλος τις.

Ε'

Τὴν ἐπιούσαν, περὶ τὴν δείλιν, εἶδεν ὁ Ἀλκιβιάδης τὸ πῶς ὁ πιστικὸς τοῦ Ἀστροπίδου ᾠδήγησεν εἰς τὴν οἰκίαν δύο ἀνδρας, περιπετυλιγμένους εἰς τὰς φλοκκάτας των. . . . Τὸ πρῶτ' ἔμαθε παρὰ τοῦ ἰδίου, ὅτι ὁ ληστής, ὃν ἀνέμενον εἶναι ὁ περιθύπος Δελῆς, γνωστῆ δὲ ἡ ἱστορία τοῦ ἀρχιληστοῦ τούτου ἐν Ἑλλάδι. Διηγούνται ὅτι ἐξῆλθε ληστής ἐξ ἐκδικήσεως. Κατὰ τὴν φωτογραφίαν του, ἦν ἐπέδειξε τῷ Ἀλκιβιάδῃ ὁ Ἀστροπίδης, ἐφαίνετο ἀνὴρ εὐειδῆς, μέ-

σης ἡλικίας, γενειώτης, ἡ δὲ μορφή αὐτοῦ ἦν μᾶλλον εὐάρεστος ἢ ἀγρία. Ἦν ἔτι νεώτατος, ὅτε συνέθη στρατιωτῶν νὰ φθάσωσιν εἰς τὸ χωρίον του. Μεταξύ τούτων εὐρέθησάν τινες ἀχρεῖοι, οἵτινες ἐβίασαν τὴν νεανίαν καὶ εὐειδῆ ἀδελφὴν του. Ὁ Δελῆς ὠρκίσθη ἕκτοτε νὰ ἐκδικήται ὑπειῶς τοὺς στρατιωτικούς. Ἔφυγεν ἀπὸ τὸ χωρίον του, συνήθροισε κόμμα παλληκαριῶν καὶ ἔγεινε ληστή. Κατ' ἀρχάς ἦν ἀπεινὴς κατὰ μόνον τῶν ὀπλιτῶν, ἀπὸ τοὺς λοιποὺς ἐλάμβανε μόνον λύτρα καὶ τοὺς ἀπέλυεν ἢ ἐφέρετο πρὸς αὐτοὺς ἵπποτικῶς, ἀλλ' εἰς τὸ μετέπειτα ἡ σκληρότης αὐτοῦ ἐξετάθη καὶ κατὰ παντὸς *γαλλιοκυρίου* (ἦτοι ἐνδεδυμένου εὐρωπαϊῶτι), ἐπειδὴ κατέτρεχον αὐτὸν καὶ εἰσαγγελοῖς καὶ εἰρηνοδίκαις. . . . Ὁ Δελῆς ἦν καὶ ἐγγασμος, ἀλλὰ παρήτασε βραδύτερον τὴν γυναῖκα του καὶ ἀπήγαγεν εἰς τὰς κωμπούλαις τῶν Ἀγράφων νεάνιδα, ἐρωτευθεῖσαν αὐτόν. Τὴν ἐνέδυσσε τὴν φουστανέλλαν, τὴν πανοπλίαν τοῦ ληστοῦ καὶ ἠκολούθει αὐτὴν παντοῦ, συμμερίζομένη τὰς πράξεις του, τοὺς κινδύνους του, τὰς λείας του. Ἀλλὰ προδοθέντος τοῦ καταφυγίου αὐτῶν, ἡ ἐνοπλις δύναμις ἀνεκάλυψεν αὐτοὺς ἐν τινι σπηλαίῳ καὶ ἐπρόλαβον μὲν νὰ φύγωσιν ἐκεῖθεν, ἀλλ' ἐν τῇ καταδιώξει σφαῖρά τις ἐκτύπησε τὴν κόρην καὶ ἔμεινεν αὐτὴ εἰς τὸν τόπον, ὃ δὲ Δελῆς διέφυγε.

— Οἱ λησταί, ἐπέφερον ὁ Ἀστροπίδης, οἱ λησταί μας δὲν εἶναι οἷους τοὺς ὑποθέτομεν κοινῶς. Ἐξασκούμενοι εἰς ἐνέδρας καὶ συμπλοκάς, πολλάκις ἐχρησίμευσαν καὶ ὡς πολεμισταὶ ὑπὲρ πατρίδος. Τούτο ἀπέδειξαν εἰς τὰ Ἠπειρο-Θεσσαλικά, τὸ ἀπέδειξαν καὶ κατὰ τὸν ἀτυχή κρητικὸν ἀγῶνα. Οἱ Σφακιανοί, ἰδίως, καὶ ἐν εἰρήνῃ καὶ ἐν πολέμῳ, ἐφάνησαν πάντοτε ἀτρόμητοι καὶ ἥρωικοί. Ποῦ ἔ Γάλλος ἢ ὁ Ἀγ-

γλος νὰ ἐνοήσῃσι τί εἶναι Ἑλληρ. Οἱ κακοῦργοι τῶν εἰσὶν ἀληθεῖς κακοῦργοι, ἀλλ' ὁ Ἑλληρ ληστής διασώζει καὶ τὸν ἵπποτισμὸν του καὶ τὸ θρησκευτικὸν αἴσθημα καὶ τὸν πατριωτισμὸν.

Ἠθέλησεν ἡ τύχη νὰ γνωρίσῃ ὁ Ἀλκιβιάδης αὐτοπροσώπως τὸν ἀρχιληστὴν Δελῆν καὶ τὸν ἐκ Τουρκίας προσφυγόντα. Οὗτος ὠνομάζετο Σαλαγιάννης καὶ ἦν ἀπὸ τρυφερᾶς ἡλικίας εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τοῦ ἐν Ῥαπέξῃ τῆς Ἠπειροῦ¹ προὔχοντος κύριου Χρηστάκη Λαμπρίδου, τιμηθέντος διὰ τοῦ βαθμοῦ τοῦ *Καπουτσήμπαση* ὑπὸ τοῦ Σουλτάνου.

Ἐκεῖ ἐπεκαλέσθη τὴν παρ' ἐκείνῳ μεσολάβησιν τοῦ Ἀλκιβιάδου, ἵνα τύχῃ ἀμνηστείας καὶ ἐπιστρέψῃ εἰς τὴν πατρίδα του.

— Καλὰ, ὦρὲ, σὲ διώρθεωσεν ὁ Τούρκος, εἶπεν ὁ Δελῆς, ὅταν ὁ Σαλαγιάννης ἔπαυσε τὴν διήγησίν του, ἔπρεπε νὰ τὸν ἀρήσῃς στὸν τόπο, μωρέ! Ἀρβανίτικο κεφάλι καλὰ τὸ λένε. . . . Βαρέθηκα πλέον κ' ἐγὼ νὰ σ' ἀκούω. . . . Τί θὰ πῆ καὶ ὁ νέος αὐτὸς ἀφέντης νὰ σ' ἀκούσῃ. . . . Ἦν σὲ περὶ ἀποδοῦ διαβάλοι τὸ κατὰστικο. . . . πρᾶ νὰ σὲ βοηθῆσῃ.

Ὅταν δὲ ἔπαυσε καὶ τὸ λοιπὸν τῆς διηγήσεως, ὁ Δελῆς εἶπεν ἀποτεινόμενος τῷ Ἀλκιβιάδῃ,

— Νὰ *τούρκικαις* πάλιν *δουλειαῖς*. Ἀλλ' ὁ φίλος τῶν Τούρκων ἤδη Ἀστροπίδης ὑπέλαβε,
— Διατί νὰ μὴ λέγομεν αὐτὰ καὶ *ρωμαϊτικαῖς δουλειαῖς*;

¹ Ῥαπέξα, χωρίον ἢ μᾶλλον τσιφλίκιον ὀθωμανοῦ περιλαμβανόμενον εἰς τὴν περιφέρειαν τῆς Πάργας, μόλις δὲ ἀριθμοῦν 10—20 οἰκίας, ἀλλ' ὁ συγγραφεὺς, πάντως, διὰ τοῦ ὀνόματος τούτου ἐνόησεν τὴν Ἀρτιάν, πόλιν περιέχουσαν ὑπὲρ τὰς ἑξήκιδας ψυχῶν καὶ ἕδραν *Καϊμάκμου* καὶ ὑποπροξένου. Σ. Μ.

Ὁ Ἀλκιβιάδης ὑπεσχέθη νὰ γράψῃ τοῦ υἱοῦ τοῦ Λαμπρίδου, ἀλλ' ἐνδεχόμενον, εἶπε, νὰ ἐπιτακθῆ καὶ ὁ ἴδιος τὴν Ἠπειρον, ὡς ἐσκέπτετο, καὶ τότε διὰ στόματος ἤλπισε νὰ τελειώτῃ καλλίτερα τὴν ὑπόθεσιν.

Οἱ λησταὶ ἀπεχαιρέτισαν τέλος τοὺς δύο νέους καὶ ἀπήλθον. Ὅταν δὲ ἔμειναν μόνοι οἱ δύο φίλοι, ἤρχισαν πάλιν νὰ συζητῶσι καὶ νὰ φιλονεικῶσι περὶ τῆς ἀναμιξείως τῶν ληστών εἰς τὰς πολιτικὰς ὑποθέσεις.

— Θέλεις ἰδεῖ, ἔλεγεν ὁ Ἀστροπίδης, ὅτι διὰ τῶν μέσων τούτου θὰ κερδήτῃ πρὸς τὸ καλὸν τῆς πατρὸς, τὴν ἐκλογὴν, καὶ θὰ ἐπιτύχωσιν οἱ τῆς μεριδος, ἦν πρὸς ταπειύω. Ὅλα πηγαίνουν καλά.

Ἀλλὰ συνέθη, ἕνεκα πολιτικῶν λόγων, ὥστε εἰκοσαετῆς νεανίας, ἐκ τῆς μεριδος τοῦ Ἀστροπίδου, νὰ φρονεῖσῃ διὰ πιστολίου τὸν θεῖόν του. Οὗτος μὲν ἦν *Λοριώτατος* τις Ἀθηναῖος, ὃ δὲ παλληκαρὸς χωρικός· ἐπειδὴ δὲ ἤλεγξε τὸν θεῖόν του ἐπὶ *καϊρισμῷ*, εἶπὸν αὐτόν καὶ *γαῦλον*, ἤτιμον, ὃ θεῖος, ἐπετέθη κατὰ τοῦ ἀνεψίου, ἀλλ' ὅσιν καὶ τὸν ἐρόνευσεν.

Ὁ Ἀστροπίδης αὐτὴν ἐκείνην τὴν νύκτα ἐφυγάδυσσε τὸν νεανίαν, πέμψας πέραν τῶν συνόρων. Οἱ Ὄθωμανοὶ ὑπεδέχθησαν αὐτόν καλῶς, οὐδὲ τὸν ἀπέδωκαν, καίτοι ζητηθέντα ὑπὸ τοῦ νομάρχου καὶ τοῦ Ἑλληνοῦ ὑποπροξένου.

— Μήπως καὶ αὐτοὶ μᾶς παραδίδουσιν τοὺς ἰδικούς μας φυγάδας, ὦρὲ παιδιὰ, ἔλεγον οἱ Ἀλβανοὶ *δερβετζήδες*. Νὰ ποῦ καὶ τὸν Σαλαγιάννη τὸν ἐκράτησαν. . . .

Διατρίβεις ἔτι ἡμέρας τινὰς παρὰ τῷ φίλῳ αὐτοῦ, ὃ Ἀλκιβιάδης ἀνεχώρησεν, μεταβὰς εἰς Κέρκυραν, παρὰ τῷ πατρί του. Διανοήτο δὲ πάραυτα ν' ἀπέλθῃ εἰς τὴν Ἠπειρον, ὡς εἶχε σχεδιάσει, ἀλλ' ἐθλίβετο νὰ μακρυνθῆ οὕτω ταχέως ἀπὸ τοῦ πατρός του. Διὸ ἔγραψεν, ἐν τῷ μεταξῷ, πρὸς

τὸν Χρηστάκη Λαμπρίδην περὶ τοῦ Σαλαγιάννη. Ὁ Χρηστάκης ἐφένδης οὗτος οὐ μόνον ἦν ὁ πλοσιώτερος τοῦ τόπου του, οὐ μόνον Καπουτζήμπασης καὶ ἰππότης τοῦ Μετζιτιᾶ, ἀλλὰ καὶ ὁ οἰκὸς του ἔχαιραν, ἐν Ἡπειρῶ, τὴν γενικὴν ὑπόληψιν, ὡς ἄρχαιον καὶ μέγαλο ὀτζάκιον.»

Ὁ πατὴρ τοῦ Χρηστάκη ἀπέκτησε περυσίαν ἐκ τοῦ ἐμπορίου τῶν σιτηρῶν καὶ ἦν γνωστός καὶ παρ' αὐτοῦ τοῦ Ἀλῆ-πασᾶ τῶν Ἰωαννίνων. Ἐπέτυχε δὲ διὰ τινὰ ἐκδούλευσιν δῆθεν (μετέβη αὐτοπροσώπως εἰς Τεργεστήν, ἵνα ἀγοράσῃ καὶ φέρῃ τῷ σατράπῃ παραγγελίαν του τινά) εἶδος φαρμάκων ἐπαινετικῶν αὐτοῦ τε καὶ τῆς γενικῆς του. «Ἐκαστος ὀφείλει, ἔλεγε σὺν τοῖς ἄλλοις τὸ ἔγγραφο, νὰ φέρῃ σέβας εἰς τὸ ἐντιμὸν αὐτὸ σπῆτι, ὅπου ἐκπαλαι τὸ φιλόξερον εἶναι τοσοῦτον, ὥστε τὸ ὀτζάκι ποτὲ δὲν σβίνει, καὶ τὸ καζάνι βράζει πάντοτε εἰς τὸ μπουτπάκι».

Ὁ Χρῆστος, ἀναγνούς τὴν ἐπιστολὴν τοῦ Ἀλκιβιάδου, παρεδέχθη μὲν τὸν ἰσχυρισμὸν, ὅτι πολλοὶ λησταί, ἰδίως οἱ ἐξ Ἑλλάδος προσκυνημένοι ἐν Τουρκίᾳ, ἔγειναν ἡσυχροὶ καὶ ἐντιμοὶ οἰκοκυραῖοι, ἀλλ' ἀπήνη-τησεν, ὅτι σήμερον, ὅτε ἡ εὐνομία ἐν Τουρκίᾳ προβαίνει ἐφαρμοζομένη, τὸ πρᾶγμα εἶναι σχεδὸν ἀκατόρθωτον, ἀλλὰ, προσέθετο, γνωρίζω τὸν Σαλαγιάννην, γνωρίζω τί κουμάσι εἶναι. . . . Ἐτελευταῖα δὲ τὴν ἐπιστολὴν του, ἐπιλέγων, ὅτι περιμένει ἀφεύκτως τὸν Ἀλκιβιάδην διὰ νὰ συμφάγωσι τὴν μοιροπότα καὶ νὰ ἰδῇ ἐκ τοῦ πληθυσίου πῶς διάγουσιν οἱ γέροντες αὐτοὶ καὶ ἀπλοῖκοι ἄνθρωποι ὑπὸ τὴν κυριαρχίαν τοῦ Ὁσμὰρ Δεβλετίου.

ΣΤ

Μετὰ παρέλευσιν ἡμερῶν τινῶν, ὁ Ἀλκιβιάδης ἀπεχαιρέτισε τὴν Κέρκυραν καὶ

ἐπιβάς ἀτμοπλοίου ἐφθασεν εἰς τὴν Ἡπειρόν. Πρώτη πόλις τῆς Ἡπειροῦ, μᾶλλον δ' εἰπεῖν τῆς Τουρκίας, ἦς τὸ χῶμα ἐπάτησεν ὁ Ἀλκιβιάδης ἦτον ἡ Πρέβεζα. Ἐγνώριζεν ἐκεῖ, ἐκ Κερκύρας καὶ Ἀθηνῶν, ἰατρὸν τινα Κεφαλλῆνα, παρ' οὗ καὶ ἐφιλοξενήθη. Ἐν Πρέβεζῃ δὲν ὑπάρχουν ἢ ξενῶνες (χάρια), ὡς εἰς τὰς πλείστας ἄχρι τοῦδε ἐπαρχικὰς πόλεις τῆς Ἀνατολῆς.

Πρώτη φροντίς τοῦ νεαίου ἦν τὸ νὰ περιέλθῃ καὶ περιεργασθῇ τὴν πόλιν καὶ τὰ περίχωρα· ἐξενάγει αὐτὸν ὁ ἰατρός, μεθ' οὗ διήλθεν ἔμπροσθεν τῶν φρουριῶν, ἐφ' ὧν ἐκυμάτιζεν, ἀντικυρῶν τῶν ἑλληνικῶν ἀκτῶν, ἢ σημαῖα τῆς ἡμισελήνου, ἀλλὰ χωρὶς τοῦτο νὰ ἐπενέγκῃ αἰτήσιν τινα, ὄρμην γογγυσμοῦ εἰς τὰ στήθη τοῦ νεαροῦ Ἑλλήνος. Ἡ περιέργεια κατεσιγάζεν ἔτι ἐν αὐτῷ τὰ εὐγενῆ κισθήματα.

Ἡ πολίχνη παρῖστα ὄψιν εἰρηρικὴν καὶ εὐάρεστον. Αἱ λευκαὶ αὐτῆς οἰκίαι ὡσεὶ ἐτέρποντο ἐντὸς τῶν δεινδρώνων, οἱ δὲ κήπου τῶν λεμονοπορτοκαλαίων ἔχουν ἰλαρὰν σκιὰν ἐπὶ τῶν πέρυξ. Ἰδίως ὁ χλοερὸς κόλπος τῆς πόλεως ἦν τερπνώτατος· ἐν τῇ ἀγορᾷ, ἔνθα ἦν καὶ πλειότερος κόσμος, φουστανελλοφοροῦντες οἱ πάντες σχεδόν, ὡς ἐν Ἀκαρνανίᾳ. Ἐν τι ἐπροξένησεν εἰς τὸν ὀδοιπόρον μας δυσάρεστον ἐντύπωσιν. Ἀνήρ τις ὑψηλός, ὠπλισμένος καὶ ἀγριὸς πωρ, ἐδίωκε πάντας τοὺς προστυγχάνοντας, κατόπιν δὲ αὐτοῦ ἤρχετο κύριός τις, βαίνων ὑπερηφάνως καὶ εὐλύγιστος, ἀλλὰ κωσεν-δεδυμένος καὶ φορῶν τὸ ἐπίσημον κασκέτορ τοῦ προξένου. Ὁ Ἀλκιβιάδης παρετήρησεν ἐπίσης, ὅτι ὤθεν διήρχετο ἡ Αὐτοῦ Ἑλλαμπρότης, (ὅστις μετερχόμενος ἄλλοτε τὸ λαθρεμπόριον τῶν βδελλῶν, κατώρθωσεν, ἀγνωστον τὸ πῶς, νὰ ἐπιτύχῃ θέσιν ὑποπροξένου μιᾶς εὐρωπαϊκῆς Δυνάμεως), ἀνεγεί-νοντο οἱ πάντες, ὁ δὲ Ἑλλαμπρότατος μό-

λις κατεδέχετο ν' ἀποκρίνεται εἰς τὰς ὑποκλήσεις· τὸ χεῖριστον ὅμως, ὁ καθάσῃς αὐτοῦ, ἐπειδὴ δὲν ἐπρόφθασαν εἰς Ὀθωμανὸς καὶ εἰς γαγζᾶς Ἑλληνὴν νὰ παραμερίσωσιν ἀπὸ τοῦ στενοῦ πεζοδρομίου, ἔσπροξεν αὐτοὺς τοσοῦτον βαρβάρως, ὥστε νὰ πέσωσι ἢ οἱ δύο χαμαί. Ἦτο δυνατόν νὰ ἰδῇ ἀδιαφόρως τὸ βάρβαρον καὶ τυραννικὸν τοῦτο διάθεμα ἐν τέκνον τῆς ἐλευθέρως Ἑλλάδος;

Ὅταν ἐφθασεν εἰς Πρέβεζαν, ὁ Ἀλκιβιάδης εὗρεν ἄνθρωπον, σταλέντα ἐκ Ῥαπέζης ἵνα τὸν ὑποδεχθῇ καὶ τὸν συνοδεύσῃ παρὰ τῷ κύρ Χρηστάκῃ, ὠνομάζετο δὲ Θεοδωρῆς Σουλιώτης, ἐκ τοῦ χωρίου Γράτσενα. Διέτριψεν ὁ Ἀλκιβιάδης ἡμέρας ἕτι τινὰς ἐν Πρέβεζῃ, ἐπισκέφθη, μετὰ τοῦ ἰατροῦ, γελοῖόν τινα Καϊμακάμηρ (ὑποδιοικητὴν) καὶ εἶτα τὴν ἀρχαίαν Νικόπολιν, ἔρημον μὲν νῦν, ἀλλὰ σωζομένην σχεδὸν ἀκραιάαν.

(ἀκολουθεῖ)

ΨΥΧΟΣ ΚΑΙ ΚΑΥΣΩΝ

Οἱ ἀρχαῖοι Ἑλλήνες θεώρουν τὴν ἐν τῇ Ταυρικῇ χερσονήσῃ χειμερινὴν ὥραν ὅτι ψυχρὸν, οἱ δὲ Ῥωμαῖοι τὴν αὐτὴν γνώμην εἶχον μέχρι οὗ κατεκτήσαντο τὴν Γαλατίαν καὶ τὴν Γερμανίαν· τὰ τέκνα τῆς εὐκρατοῦς Ἑλλάδος ὑπὸ φόβου κα ἐλαμβάνοντο ἀκούοντα τοὺς περιηγητάς, τοὺς ἱστορικοὺς, τοὺς ποιητάς ἀπεικονίζοντας τοὺς παγερούς σκυθικοὺς χειμῶνας.

Ἄλλ' ὅτε οἱ Ῥωμαῖοι ἐξέτειναν τὴν ἐξουσίαν αὐτῶν ἐπὶ τῆς Γαλατίας, τῆς Γερμανίας καὶ ἰδίως ἐπὶ τῶν χωρῶν τῶν Ἀλπεων, οἷον τῆς Ῥητίας, τῆς Νορικῆς, δὲν ἐγένετο λόγος περὶ τῶν χειμῶνων τῆς Ταυρίδος, ἦδη δὲ ὁ Καῖσαρ καὶ ὁ Γάιτος διὰ

ζοφερῶν χρωμάτων ἀπεικονίζουσι τὴν χειμερινὴν ὥραν τῶν σήμερον ὑπὸ τῶν Γάλλων κατοικουμένων χωρῶν τῆς βορείου καὶ τῆς ἀνατολικῆς Γαλλίας καὶ ὑπὸ τῶν Γερμανῶν.

Ὅσον δ' ἀφορᾷ τὸ ἀντίθετον ἄκρον, τὸ τοῦ καύσωτος, οἱ Ἑλληνες καὶ οἱ Ῥωμαῖοι ὑπέφερον ἐνίοτε ἐξ αὐτοῦ καὶ ἐν τῇ ἰδίᾳ αὐτῶν χώρᾳ. Μία τῶν πόλεων τῆς Σικελίας, ἡ Κατάνη, ἔχει κατὰ μέσον ὅρον θερμοκρασίαν 31 βαθμῶν τοῦ ἑκατονταβάθμου κατ' Αὐγούστον. Κατὰ δὲ τοὺς Λιβυκοὺς πολέμους οἱ Ῥωμαῖοι στρατοὶ ἀπελθόντες εἰς τὰ βόρεια τῆς Ἀφρικῆς ἔμαθον καὶ ἐγνωστοποίησαν ὅτι ὑπῆρχε χώρα ἔνθα δι' ὄλου τοῦ ἠνιαιτοῦ ἐπικρατοῦσιν οἱ καύσωτες, οἵτινες ἐν Ἰταλίᾳ καὶ ἐν Ἑλλάδι ἐπικρατοῦσι μόνον ἐπὶ ἐβδομάδας ἢ μῆνας τινὰς.

Ἀκριβὲς γνώσις τῶν ἄκρων βαθμῶν τῆς θερμοκρασίας ἦτον ἀπολύτως ἀδύνατος κατ' ἐκείνην τὴν ἐποχὴν, διότι τὸ πλεῖστον τοῦ κόσμου ἦτον ἄγνωστον, καὶ δὲν εἶχεν ἐφευρεθῆ τὸ θερμομέτρον, οὗ ἐλλείποντος δὲν γίνονται σπουδαῖαι παρατηρήσεις. Σήμερον ἐσμὲν πολλῶ πλεόν προκεχωρηκότες, ἀλλὰ δὲν γινώσκωμεν εἰσέτι ἀπολύτως τὴν γῆν ὅλην καὶ τὴν εἰς τὴν ἐπιφάνειαν αὐτῆς κατανομὴν τῆς θερμοκρασίας.

Ὁ ἀνώτατος βαθμὸς τοῦ μέχρι τοῦδε παρατηρηθέντος ψυχους ἦτο τῇ 21 Ἰανουαρίου 1873 ἐν τῇ ἀνατολικῇ Σιβηρίᾳ, ἐν Ἰακούτσα. Κατ' ἐκείνην τὴν ἡμέραν ῥώσος τις ἔμπορος, ὀνόματι Σεβερῶβ, ᾧ ἡ ἐπιστήμη ὀφείλει τεσσαρακαίδεκα ἔτη μετεωρολογικῶν παρατηρήσεων, ἐσημείωσε θερμοκρασίαν κάτω τῶν πενήκοντα ἐννέα βαθμῶν καὶ ἡμίσεως. Ἔτερος δὲ ῥώσος ἰατρός Ῥωσικοῦ στρατοῦ, ἐσθεαίου ὅτι παρετήρησεν, ἐν Σιβηρίᾳ, ἐπίσης ψυχός κάτω τῶν 63 βαθμῶν. Ἐν τῇ χώρᾳ ταύτῃ ὁ ὑδράργυρος μένει πολλάκις πεπηγὼς ἐπὶ μῆ-

νας, τοῦθ' ὅπερ σημαίνει ὅτι τὸ θερμόμετρον μένει διαρκῶς κάτω ἢ ἄνω τῶν τεσσαράκοντα βαθμῶν. «Τότε, λέγει ὁ Μιδνδῶρφ, ὁ περιώνυμος Σιδηρὸς περιηγητὴς, ὁ ὑδράργυρος, στερεὸν μέταλλον γενόμενος, σφυρηλατεῖται ὡς ὁ μόλυβδος ἢ ὁ σίδηρος καθίσταται εὐθραστος, οἱ πελέκεις θραύονται δίκην ὑέλου, ὅταν θελήσῃ τις νὰ μεταχειρισθῇ αὐτούς· τὸ ξύλον δὲν κόπτεται· φαίνεται δὲ ὅτι ἢ αὐτὸ τὸ πῦρ παγώνει, διότι τὰ τρέφοντα αὐτὸ ἀέρια χάνουν τὴν θερμότητα αὐτῶν.»

Ἐν τῇ βορείῳ Ἀμερικῇ κατὰ τὸ Σμιθ-Σούνδ, ὅπερ εἶναι ἡ βορεία συνέχεια τοῦ Βαφφινείου κόλπου, ὁ ἀκάματος Κάν παρετήρησε πολλάκις θερμοκρασίαν 50 βαθμῶν ἕως 56 δις διαχειμάσας ἐν τῇ παγετώδει ἐκείνῃ χώρᾳ.

Ὁ Μάκ Κλουρ, ὁ περιηγητὴς ὅστις ἐδοξάσθη ἀνακαλύψας τὴν βορειοδυτικὴν διόδον, εἶδε μιᾷ τῶν ἡμερῶν, ἐν τῷ κόλπῳ τοῦ Μερσῦ, τὸ θερμόμετρον καταβαῖνον 54 βαθμούς ὑπὸ τὸ μηδενικόν· παρετήρησε δὲ ὅτι ἡ μέση θερμοκρασία τοῦ Ἰανουαρίου τοῦ 1859 ἦτο 42 βαθμῶν.

Ἐν Fort-Reliance, ἐπὶ τῶν ἐμπορικῶν καθιδρυμάτων τοῦ κόλπου τοῦ Οὐδσωνος, παρετηρήθη ἅπαξ ψύχος ἐλαττον τῶν 57 βαθμῶν.

Ἐν Εὐρώπῃ δὲν εὐρίσκεται παρόμοιον ψύχος. Ἀπὸ τῆς συστάσεως μετεωρολογικῶν σταθμῶν τὸ θερμόμετρον τῆς ψυχρᾶς Πετροπόλεως δὲν ἐδείξεν εἰσέτι ἐλαττον τῶν 40.

Τὸ μέγιστον μέχρι τοῦδε παρατηρηθὲν ψύχος εἰς τὸ ἡμέτερον μέρος τοῦ κόσμου ἐφάνη ἐν Σουηδία, ἐν Ἐνοτικῇ, 250 μέτρα ὑπὲρ τὴν ἐπιφάνειαν τῆς θαλάσσης· ἄλλως δὲ ἦτο ψύχος ἐξόχως ἀξιοσέβαστον, κάτω τῶν 48 βαθμῶν.

Δις μόνον παρετηρήθη ἐν Βιέννῃ τῆς Λύ-

στρίας ψύχος κάτω τῶν 38 βαθμῶν. Ὅπως εὐρωμεν εἰς τὰ γεωγραφικὰ πλάτη τῆς Εὐρώπης τοσοῦτω ψυχρὰς θερμοκρασίας ὅσον ἐν Ἰακούτσκῃ καὶ ἐν Fort-Reliance, πρέπει νὰ ἀναβῶμεν εἰς ὕψος 9,000 ἢ 10,000 μέτρων· ἀλλ' ἂν διαβῶμεν τὸν ἀτλαντικόν, ἢ σκηνὴν ἀλλάσσει, καὶ ἐπὶ τῶν παραλίῶν τῶν Ἐνωμένων Πολιτειῶν, πόλεις κείμεναι ἐπὶ τοῦ γεωγραφικοῦ πλάτους τοῦ Βερολίνου καὶ τῆς Βιέννης ὑπορέρουσι τοιαῦτα ψύχη ὥστε ὅμοια τούτων ἀπαντῶσιν ἐν Εὐρώπῃ μόνον εἰς τὴν ἀρκτῶν ἐσχατιὰν τοῦ Βοθνικοῦ κόλπου¹.

Μεταβῶμεν ἤδη εἰς τοὺς ὑπερβολικοὺς καύσωνας, οὓς δὲν θέλομεν εὐρεῖ πλησίον τοῦ ἰσημερινοῦ, ὡς θὰ ἐνομιζόμεν, ἀλλ' εἰς τὴν ἀχανῆ ἔρημον, ἧτις ὡς τόξον κύκλου ἐκτείνεται, μετὰ τινων διακοπῶν, ἀπὸ τῶν νήσων τοῦ Πρασίνου ἀκρωτηρίου μέχρι τοῦ Μεγάλου Τείχους τῆς Σινικῆς.

Τὰ βόρεια καὶ ἀνατολικά τῆς Σαχάρας, αἱ ὑπώρειαι τῶν Ἰμαλαῶν, ἡ κοιλάς τοῦ ἱεροῦ Γάγγου, αἱ ἀπέραντοι στέππαι τοῦ Ἀφγανιστάν καὶ τῆς Βουχαρίας, εἰσὶν αἱ ἀληθεῖς κάμινοι τῆς γῆς.

Ἐν Μασσαούα, ἐπὶ τῆς δυτικῆς παραλίας τῆς Ἐρυθρᾶς Θαλάσσης, ὁ μέσος ὅρος τοῦ καύσωνος κατ' Ἰούλιον εἶναι 37 βαθμῶν, ὁ δὲ ἀνώτατος παρατηρηθεὶς εἶναι 52 βαθμῶν.

Ἐν Ἰνδικῇ ὁ μέσος ὅρος κατὰ Μάϊον εἶναι 37,6, ἐν Σελχαμπόρη (ὕψος 366 μέτρων), 37,8 ἐν Μυμπούρια, 38 ἐν Γοργαῶν, 37 ἐν Ἀννεβόλη καὶ Ἀλλαχαβάδ.

Ἐν Ἀφρικῇ, ὁ Γεράρδος Ῥόλφ ἐν τῇ περιηγήσει αὐτοῦ ἀπὸ Μουρζούκ εἰς Κούκαν, παρετήρησεν ἐν Σχιμεδρῶ (ἄσας τοῦ Καουάρ) μέσην θερμοκρασίαν 38,2 κατὰ Μάϊον 53 βαθμῶν κατ' ἀνώτατον ὅρον· ἐπὶ δὲ

¹ Ἴδε καὶ σελ. 679 τοῦ Β' τόμου.

εἴκοσις ἡμέρας κατὰ συνέχειαν ὁ ἀνώτατος ὅρος ὑπερέβη 50 βαθμούς.

Ἐν Ἀβοῦ Ἀρίχ τῆς Ἀραβίας ἐσημειώθησαν 53 βαθμοί, ἐν Σουέζ 52, ἐν Ἀσσουχᾶν τῆς Αἰγύπτου 53, ἐν Γαδαμῆς τῆς Σαχάρας 53· τελευταῖον ἐν Μουρζούκ τοῦ Φεζάν πολλάκις παρετηρήθη θερμοκρασία πεντήκοντα ὀκτώ βαθμῶν.

Πάντες δὲ οἱ βαθμοὶ οὗτοι παρετηρήθησαν ὑπὸ σκιάν. Ὁ Ῥόλφ καὶ ἄλλοι περιηγηταὶ εἶδον ἐν τῇ Σαχάρα καύσωνας 60 ἕως 70 βαθμῶν ὑπὸ τὸν ἥλιον, ταῦτοχρόνως δὲ ἦ ἄμμος ἐφ' ἧς ἐβάδιζον ἦτο 55—63 βαθμῶν.

Ἐν τῷ Ἀφγανιστάν εὐρίσκονται παρόμοιοι καύσωνες, εἰ μὴ ὑπὸ τὴν σκιάν, τοῦλάχιστον ὁμοῦ ὑπὸ τὰς ἀκτίνας τοῦ ἡλίου, καὶ δικαιῶσι τὸ λόγιον τῶν Ἀφγανῶν ἔχον οὕτω: «Διατὶ, Θεέ, ἐπλασε τὴν κόλασιν; Ἄν εἶχες ἤδη πλάσει τὴν Γάζναν;» Δικαίως δὲ δύναται τις νὰ γογγύζῃ τοιοῦτοτρόπως ἔχων ἐν μὲν τῇ σκιᾷ 55 βαθμῶν θερμοκρασίαν, πρὸς δὲ τὸν ἥλιον 60—65.

Δὲν παρετηρήθησαν εἰσέτι παρόμοιοι καύσωνες εἰς τὴν βόρειον Ἀμερικὴν ἢ εἰς τὴν νότιον. Ἐν Αὐστραλία κατὰ τὰς χθαμαλὰς πεδιάδας τοῦ ποταμοῦ Μακκαρία παρετηρήθησαν 53 βαθμοὶ ἐν τῇ σκιᾷ.

Ἐν τῇ Εὐρώπῃ, οὔτε ἡ Ἰσπανία οὔτε ἡ Ἰταλία οὔτε ἡ Ἑλλάς ἔσχον μέχρι τοῦδε καύσωνας ἄνω τῶν 45 βαθμῶν. Λέγεται δὲ ὅτι ἡ βορεία Ἀμερικὴ καὶ ἡ νοτία δὲν ἔχουσι καύσωνα ὑπὲρ τοὺς 42 βαθμούς εἰς Τεξὰς καὶ ἐν τῇ κοιλάδι τοῦ Οὐπάρ, ἐν Κολομβία.

Οὕτω τὰ παρατηρηθέντα ἄκρα χωρίζονται διὰ βαθμῶν 116 ἢ 125—130, ἂν παραδεχθῶμεν ὡς ἀνώτατον ὅρον τὴν ἐν μεσουρανοῦντι ἡλίῳ θερμοκρασίαν. Καὶ ὁμοῦ ὁ ἄνθρωπος ὑπὸ τῆς ἐπιστήμης βοηθούμενος

ὑποφέρει καὶ τὸ ὑπερβολικὸν ψύχος καὶ τὸν ὑπερβολικὸν καύσωνα, ὡς ἀρκούντως ἀποδεικνύεται ἐκ τῶν εἰς τὸν βόρειον πόλον καὶ εἰς τὰς φλογεράς ἄμμους τῆς Σαχάρας περιηγήσεων.

ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΑΙ ΕΙΔΗΣΕΙΣ

Υδροποιήσεις τῶν ἀερίων

Μεγάλη κατάκτησις τῆς ἐπιστήμης ἐσήμανε τὴν λήξιν τοῦ ἔτους 1877. Ἀπὸ πολλοῦ ἤδη διάσημοι φυσιοδίφαι προτεπέθησαν νὰ ὑδροποιήσωσι διάφορα ἀέρια. Πρὸ ἐνὸς περιόπου μηνὸς δύο Γάλλοι οἱ κκ. Cailetet καὶ Pictet κατῶρθωσαν ἐκάτερος τὸ καθ' ἑαυτὸν νὰ ὑδροποιήσωσι τὸ ὀξυγόνον. Ὁ ἕτερος αὐτῶν κ. Cailetet ἀνήγγειλε τὴν 19/31 Δεβρίου, διὰ τοῦ περιπέστου χημικοῦ καὶ φυσιοδίφου κ. Λυμάς εἰς τὴν γαλλικὴν ἀκαδημίαν τῶν ἐπιστημῶν, ὅτι κατῶρθωσε νὰ ὑδροποιήσῃ τὸ ἄζωτον καὶ αὐτὸ τὸ ὑδρογόνον, περὶ οὗ ὑπῆρχε φόβος προσωρινῆς τινοῦ ἀποτυχίας. Αὐθημέρον ἐγένετο τὸ πείραμα ἐν τῷ διδασκαλείῳ τῶν Παρισίων, παρόντων τῶν ἐξοχωτέρων τῆς Γαλλίας ἐπιστημόνων, ἐπέτυχε δὲ τοσοῦτον, ὥστε οὐδεμία ἐναπελείφη ἄμφιβολία· τὸ ἄζωτον ἐθεάθη ἐν καταστάσει βανίδων, τὸ δὲ ὑδρογόνον ὡσεὶ ὀμίχλη. Οὕτως ἄρα πάντα τὰ ἀέρια ὑπέκουσιν εἰς τὸν κανόνα, πάντα δύνανται νὰ μεταποιηθῶσιν εἰς ὑγρὰ. Τὸ ἄζωτον μεταβάλλεται ὑπὸ τὴν πίεσιν 200 ἀτμοσφαιρῶν, τὸ δὲ ὑδρογόνον ὑπὸ τὴν πίεσιν 280 ἀτμοσφαιρῶν. Τὸ ἐνεργοῦν ἰδίαις τὴν ὑδροποίησιν ταύτην ἐστὶν ἡ διαστολὴ τοῦ ἀερίου ἐξερχόμενου ἐκ τοῦ κώδωνος ἐν φ' συμπιέ-

ζεται. Τὸ οὕτω παραγόμενον ψῦχος εἶναι σημαντικώτατον, ὑπολογίζεται δὲ ἐπέκεινα τῶν 300 βαθμῶν ὑπὸ τὸ μηδενικόν. Ἡ ψύξις καὶ ἡ πίεσις προσεγγίζουσι τοσοῦτον πρὸς ἄλληλα τὰ τῶν ἀερίων μόρια, ὥστε συνάπτουσιν αὐτὰ ἕξ μεταβάλλουσιν εἰς ὑγρὰν κατάστασιν.

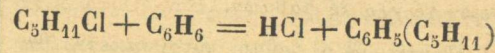
Τοῦ ἀέρος σχηματιζομένου ἐκ μίγματος τοῦ ὀξυγόνου καὶ ἀζώτου, δηλονότι ἀφοῦ εἶναι δυνατὴ ἢ κατ' ἰδίαν ὑγροποιήσις τοῦ ὀξυγόνου καὶ τοῦ ἀζώτου, δυνατὴ εἶναι ἡ ὑγροποιήσις καὶ αὐτοῦ τοῦ ἀέρος. Ἐν τούτοις ὁ κ. Cailetet ἠθέλησε νὰ ἐνεργήσῃ ἀμέσως. Ἐλαβε ξηρὸν ἀέρα καὶ ἐστερημένον ἀνθρακικοῦ ὀξέος καὶ μετεποίησεν αὐτὸν εἰς ὑγρὸν. Ἀνοιγέτος τοῦ στρόφιγγος τῆς ἐξόδου τοῦ κώδωνος, ὁ ὑγροποιηθεὶς ἀήρ ἐξῆλθεν εἰς βράνιδας ὃν τρόπον ἐὼδες ὑγρὸν ἐκ τοῦ ἀτμιστηρίου.

Δὲν εἶναι περιέργον νὰ ἴδωμεν, λέγει ἐπὶ τούτου ὁ ἐπιστημονικὸς ἐπιφυλλιδογράφος τῆς «Ἐφημερίδος τῶν Συζητήσεων» κύριος Παρβίλ, τὸν περὶ ἡμᾶς ἀτμοσφαιρικὸν ἀέρα μεταποιοῦμενον εἰς ὑγρὸν. Πορρωτέρω χωροῦντος τοῦ πειράματος, τὸ ὑγρὸν δύναται νὰ στερεοποιηθῇ, καὶ οὐδὲν ἀπίθανον νὰ μεταποιηθῇ τότε ὁ ἀήρ εἰς ὄσφράδια, καταπότια κλπ. Ἡ στερεοποίησις τοῦ ἀέρος ἐστὶ ἀληθῶς ἡ μεγίστη κατάκτησις τῆς νεωτέρας χημείας· ὑπὸ δὲ τὴν ἐποψίν ταύτην ἐν τῇ ἱστορίᾳ τῆς ἐπιστήμης μεγάλην θὰ καταλάβῃ θέσιν ἡ 19/31 Δεκεμβρίου 1877

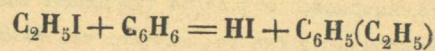
Περὶ τῆς συνθέσεως τῶν ὑδρογονο- ρανθράκων.

Οἱ κκ. Friedel καὶ Gradts ἐδημοσίευσαν ἐσχάτως ἐκτενῆ πραγματείαν περὶ νέας μεθόδου τῆς συνθέσεως τῶν ὑδρογονανθράκων, ὀξονίων κτλ. (Jour. prakt. Chem., 1877,

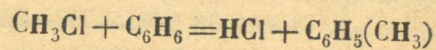
XVI, 233). Ἡ χημικὴ ἀντικατάστασις ἐπετεύχθη τῇ ἐνεργείᾳ τοῦ χλωριούχου ἀργιλίου. Ὄταν εἰς χλωριούχον ἀμύλιον διαλελυμένον ἐν βενζελαίῳ προσθέσωμεν χλωριούχον μέταλλον, ἐλευθεροῦται τὸ ὑδροχλωρικὸν ὀξύ καὶ σχηματίζεται ἀμυλοβενζελαίον :

Ἐὰν ἀντὶ τῆς χλωριούχου ὀργανικῆς ἐνώσεως λάβωμεν βρωμιούχον ἢ ἰωδιούχον ἔνωσιν, παρατηροῦμεν τὴν αὐτὴν ἀντίδρασιν· ἰωδιούχον αἰθύλιον π. χ., παρουσίᾳ βενζελαίου καὶ χλωριούχου μετάλλων σχηματίζει ὑδροϊωδικὸν ὀξύ καὶ αἰθυλοβενζελαίον :

Ἐπίσης χλωριούχον μεθύλιον διαλελυμένον ἐν βενζελαίῳ ὑπὸ τὰς αὐτὰς συνθήκας παράγει τολουελαίον :

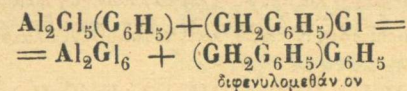
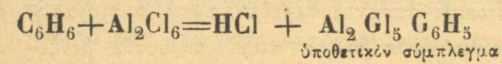
Ἐὰν δὲ δύο, τρία, τέσσαρα μόρια χλωριούχου μεθυλίου ἀντιδρῶσιν ἐπὶ ἐνὸς μορίου βενζελαίου, παρουσίᾳ χλωριούχου ἀργιλίου, παράγεται ξυλέλαιον, κουμέλαιον καὶ κυμέλαιον, καὶ ἀνάλογος ἀριθμὸς μορίων ὑδροχλωρικοῦ ὀξέος ἐλευθεροῦται. Εἰς τὰς αὐτὰς περιστάσεις χλωριούχον βενζύλιον παράγει διφενυλομεθάνιον.

Σώματα περιέχοντα πλείοτερα τοῦ ἐνὸς ἄτομα χλωρίου παράγουσι μετὰ τοῦ βενζελαίου καὶ τοῦ χλωριούχου μετάλλου ἀντίδρασιν ὁμοίαν· τὸ χλωροφόρμιον π. χ. παράγει τριφενυλομεθάνιον, καὶ ὁ τετραχλωριούχος ἄνθραξ τετραφενυλομεθάνιον.

Ἐτεραι χλωριούχοι μεταλλικαὶ ἐνώσεις ἐπίσης ἰκαναί, ὡς ἡ τοῦ ἀργιλίου, νὰ ἀφαιρῶσιν ὑδροχλωρικὸν ὀξύ εἶναι ὁ ὑπερχλωριούχος σίδηρος εἰς τὴν συνθήκην θερμο-

κρασίαν καὶ ὁ πρωτοχλωριούχος σίδηρος εἰς ὑψηλοτέραν.

Οἱ κκ. Friedel καὶ Gradts φρονούσιν ὅτι κατὰ τὴν πρῶτον βαθμὸν τῆς ἀντιδράσεως, ὃν ἐθεωρήσαμεν, σχηματίζεται ὀργανικὸν σύμπλεγμα περιέχον ἀργίλιον, ὅπερ ὑφίσταται ἀποσύνθεσιν, καθιστῶν πάλιν ἐλεύθερον τὸ χλωριούχον ἀργίλιον. Οὕτω π.χ. ἐν τῇ περιπτώσει, ἐν ἣ γίνεται χρῆσις τοῦ χλωριούχου βενζύλιου, ἡ ἀντίδρασις θέλει παρασταθεῖ ὡς ἐξῆς :

Πολυπορικὸν ὀξύ.

Τὸ ὀξύ τοῦτο ἀπήλαυσε ὁ κ. G. Stahlschmidt ἐκ διαφόρων φυτῶν τοῦ γένους polyporus (Justus Liebig's Ann. der Chemie, 1877, GLXXXII, 177). Εἶναι δὲ τοσοῦτον ἀδιάλυτον ἐν ὕδατι, ὥστε ὀλίγας σιαγόνας ἀνοργάνου τινὸς ὀξέος ἂν προσθέσωμεν ἐν ὕδαρὶ διαλύσει ἔχνη πολυπορικοῦ τινος ἄλατος περιεχοῦσῃ παράγεται ἐν τῷ ὑγρῷ θόλωμα· διὸ προὔταθη νὰ γίνηται χρῆσις αὐτοῦ ὡς ἀντιδραστηρίου ἐν τῇ ἀλκαλιμετρίᾳ. Τὰ ἄλατα τοῦ ὀξέος τούτου ἔχουσιν ὠρισμένην σύνθεσιν· τινὰ δὲ τούτων ὡς τὸ πολυπορικὸν κάλιον καὶ τὸ πολυπορικὸν νάτριον σχηματίζουσι διαλύσεις χρώματος πορφυροῦ. Ἐμπειρικός αὐτοῦ τύπος εἰκάζεται ὁ ἐξῆς: $G_7H_9O_2$. Ἐὰν θερμάνωμεν μέχρις ἐρυθροπυρώσεως πολυπορικὸν κάλιον μετὰ κόνεως ψευδαργύρου σχηματίζεται βενζελαίον.

Vietinghogite.

Ὁ κ. Damour ἀνέλυσε ὄρυκτὸν εὑρεθέν περὶ τὰς ὄχθας τῆς Βαϊκάλης λίμνης παρὰ τοῦ κ. De Lomonossow. Τὰ δείγματα αὐτοῦ εἶναι ἄμορφα, χρώματος μελανοῦ, ἀδιαφανῆ λάμψεως ἡμιμεταλλικῆς καὶ ῥαγμάτος ὑελώδους. Ἡ σκληρότης αὐτοῦ εἶναι 5,5 μέχρις 6,0 καὶ τὸ εἰδικὸν αὐτοῦ βάρος 5,53. Τὰ κυριώτερα συστατικὰ αὐτοῦ εἶναι τὰ ἐξῆς (ἐπὶ τοῖς ἑκατόν)· νισβικὸν ὀξύ 51,00· πρωτοξειδίου σιδήρου 23,00· ὀξειδίου οὐρανίου 8,85· ὑτρίου 6,57 καὶ πρωτοξειδίου μαγγανίου 2,67.

Τὸ ὄρυκτὸν τοῦτο φαίνεται ὅτι εἶναι διαφορὰ τις τοῦ samarskite (Bull. de l'Acad. St. Pétersbourg, XXIII, 463).

A. A. K.

ΠΟΙΚΙΛΑ

Ταχυδρομικὴ κίνησις.

Τὰ ἀγγλικά ταχυδρομεῖα ἀποστέλλουσι κατ' ἔτος ἐν διλιόνιον ἐπιστολάς, τὰ γαλλικά ἡμισυ διλιόνιον, τὰ δὲ ῥωσικὰ μόλιον ἑβδομήκοντα δύο ἑκατομμύρια.

Ἐκ τούτου προκύπτει τὸ ἐξῆς :

Ὅτι ἐν Ῥωσίᾳ δὲν ἀναλογεῖ οὐδὲ μία ἐπιστολὴ τὸν χρόνον δι' ἕκαστον αὐτῆς κειτοικόν, ἐνῶ ἐν Ἀγγλίᾳ δι' ἕκαστον κειτοικόν ἀναλογεῖ 32 ἐπιστολαὶ κατ' ἔτος καὶ ἐν Γαλλίᾳ 20.

Περίεργος μακροβιότης.

Ἐν τῷ βασιλείῳ τῆς Πολωνίας ζῆ γυνὴ γεννηθεῖσα τῷ 1709, καθὰ ἀποδεικνύεται

ἐκ τοῦ βαπτιστικοῦ αὐτῆς. Ἡ μαθουσαλείου μακροβιότητος γυνὴ αὕτη ζήσασα ὑπὲρ τὸν ἕνα καὶ ἥμισυ αἰῶνα, καὶ χαίρουσα ἀκραν υἰείαν, διατρέχει σήμερον τὸ ἑκατοστὸν ἐξηκοστὸν ἑβδομὸν ἔτος τῆς ἡλικίας αὐτῆς.

Οἱ ὄφεις ἐν τῇ ἰνδικῇ

Οἱ ὄφεις εἶναι πολυπληθέστατοι ἐν τῇ ἰνδικῇ. Ἐβδομήκοντα ἐννέα εἶδη εἶναι μέχρι τοῦδε γνωστά· τριάκοντα πέ-τε μὲν διαίτουμενα ἐπὶ τῆς γῆς, τεσσαράκοντα τέσσαρα δὲ ἐν τοῖς ὕδασι καὶ τῇ θαλάσῃ. τούτων οἱ μᾶλλον βλαβεροί, εἶναι ὁ καλούμενος κόβρας καὶ ὁ ὀφιοφάγος. Χιλιάδες ἀνθρώπων

ἀποθνήσκουσι κατ' ἔτος ὑπὸ τῶν δηγμάτων τῶν διαφορῶν τούτων ἐρπετῶν. Κατὰ τὰς ἐπισήμους πληροφορίας μόνον κατὰ τὸ ἔτος 1869 ἀπέθανον 11,444 ἄνθρωποι· προσθετέον δὲ ὅτι αἱ πληροφορίες αὗται φαίνονται πολὺ εὐτελεῖς. Ὁ δόκτωρ Φάϋρερ, συγγραφεὺς βιβλίου περὶ ἰνδικῆς πολλοῦ λόγου ἀξίου, ἀναβιβάζει τὸν ἀριθμὸν τῶν θυμάτων εἰς 20,000 κατ' ἔτος. Ἄρκεϊ τοῦτο καὶ μόνον, ἵνα καταδείξῃ πόσον ὀλίγον προώδευσεν ὁ πολιτισμὸς ἐν τῇ ἰνδικῇ. Ἐν Βυρώπῃ πρὸ πολλοῦ ἤδη οἱ κάτοικοι ἐκαθάρησαν τὴν γῆν ἀπὸ τῶν βλαβερῶν ζώων. Ἐκεῖ μόνον ἀπαντᾶται τώρα ὁ ὄφεις, ὅπου ὁ ἄνθρωπος δὲν ἔχει τὴν θέλησιν νὰ τὸν καταπατήσῃ.

ΠΟΙΗΣΕΙΣ

EN ONEIPON

Χθὲς εἶδον ὄνειρον· ἐκεῖ πλησίον τῆς κοιλάδος
Ἵπὸ σκιάν παχύφυλλον ἀγροτικῆς παστάδος
Κ' ἐπὶ ἀρότρου ἔβλεπον νὰ κάθηται ἐγγύς μου
Ἡ κόρη, ἣν ἠγάπησα, ἣ φίλη τῆς ψυχῆς μου.

Ἦτον ὠραία, ὡς αὐτὸ τὸ ὄνειρόν μου· πέρυξ
Δειλῶς τὰ φύλλα ἔψαυεν λεπτὴ τῆς αὔρας πτέρυξ
Καὶ εἰς τὸ ἄσμα τὸ γλυκὺ εὐθύμου ἀηδόνας
Ὁ ρύαξ ἐκελάριζεν ἐν μέσῳ τοῦ λειμῶνος.

Νεναρκωμένη θάλασσα ἠπλοῦτο παρακάτω
Καὶ ἡ σελήνη ἐπ' αὐτῆς ὠχρὰ ἀντηνακλάτο
Κι' ὡς ἀπὸ δρόμον μακρυνὸν μὲ σιγαλὸν τὸ βῆμα
Προσήρχετο κι' ἐθραύετο τοῦ ὠκεανοῦ τὸ κύμα.

Τὴν κεφαλὴν τῆς ἐπ' ἐμοῦ ἐστήριζεν ἡ κόρη
Καὶ μ' ὀφθαλμοὺς δακρύνοντας σιγῶσα μ' ἐθεώρει.
Ἄλλ' ἐπὶ τέλους μὲ φωνὴν, μὲ χεῖλος ὑποτρέμον
Ἦ πόσον μ' εἶπε σ' ἀγαπῶ! ὦ πόσον εἶμ' εὐδαίμων.

Ἦ γέρθην κ' εἶδον τὴν οἰκτρὰν ἀπάτην τοῦ νοός μου
Εἶδον πῶς εἶμαι κάτοικος τοῦ πλάνου τούτου κόσμου
Ἦνθα τὰ πάντα ὄνειρα· εἶδον πῶς ἐκοιμώμην
Εἰς παραδείσους μαγικούς ὁπότεν ἐπλανώμην.

Λησμονημένα κρύφια μ' ὑπέμνησε συμβάντα.
Καὶ ἔκτοτε! ὦ ἔκτοτε ἀπώλεσα τὰ πάντα!
Ναὶ ἤρκεσεν ἐν ὄνειρον τὸ πᾶν νὰ μὲ στερήσῃ
Καθὼς ἐν ὄνειρον προτοῦ τὸ πᾶν μ' εἶχε δωρήσει

I. ΜΑΡΓΑΡΙΤΗΣ.

ΤΟ ΙΣΤΙΟΝ

[Ἐκ τῶν τοῦ ῥώσου ποιητοῦ Λέρμόντωφ]

Εἰς τὴν ὀμίχλην τῆς γλαυκῆς
Θαλάσσης φέρετ' ἐν ἰστίον
Μονῆρες· ἄρα τί ζητεῖ
Ἄπὸ ἀκτῶν μακρὰν εὐδίων

Εἰς χώρας ξένας, μακρυνάς;
Κ' εἰς τὰς πατρώας τί ἀφίνει;
Παίζει τὸ κύμα· ὁ βορρᾶς
Βοΐζει· τὸ ἰστίον κλίνει.

Τὴν εὐτυχίαν δὲν ζητεῖ
 Οὐαί! οὐδὲ τὴν ἀποφεύγει
 Κάτω τὸ κύμα τὸ γλαυκὸν
 Ἄρμονικὸν βροχθεῖ καὶ φεύγει

Καὶ ἄνωθεν φωτοβολεῖ
 Ἄκτις λαμπρά, πλὴν τὸ ἱστίον
 Τὴν καταγιγῆδα προκαλεῖ
 Καὶ τὴν μανίαν τῶν στοιχείων

Τρικυμιῶδες, φεῦ! κί' αὐτὸ
 Ἐπιζητεῖ τὴν τρικυμίαν,
 Ὡς νὰ εὐρίσκ' εἰς τὴν ὁρμὴν
 Αὐτῆς γαλήνην καὶ ἡσυχίαν.

Κ. ΠΩΠ.

Δεκέμβριος 1877.

Ο ΔΑΙΜΩΝ

[Κατὰ τὸν ῥῶσον ποιητὴν Πούσκιν.]

Αἰ ἐντυπώσεις τῆς ζωῆς ὅτε μοὶ ἦσαν νέαι
 Καὶ ἄπασσι περιλαμπεῖς καὶ ἄπασαι ὥραται·
 Ὅτε αἰσθήματ' ὑψηλὰ — πατρὶς, ἐλευθερία
 Καὶ ἔρωσ, τῆς ποιήσεως ἡ κραταιὰ μαγεία
 Τοσοῦτον συνετάραττο τὸ σῆθός μου, κακὸς τις
 Δαίμων μὲ ἐπεσκέπτετο συχνάκις, δαίμων, ὅστις
 Τὴν αἴγλην τῶν ἐλπίδων μου ἡμαύρου αἰφνιδίως
 Τῶν τέρψεών μου τὰς σιγμὰς ἐσκίαζεν ἀγρίως.
 Ἦν θλιβερὰ συνάντησις! τὰ κρύα βλέματά του
 Ὅ γέλωσ του ὁ σεσηρὸς, τὰ εἰρωνεύματά του
 Ἐντὸς μου ἐνεσάλαζον τὸ ψῦχος τοῦ θανάτου.
 Τὴν Πρόνοιαν!... τὴν Πρόνοιαν αὐτὸς ἐσυκοφάντει
 Καὶ ἀπεκάλει μάταιον καὶ ὄνειρον, φεῦ! πᾶν τι,
 Πᾶν τι ὥραϊον κ' εὐγενές, — ἔρων, ἐλευθερίαν
 Καὶ πᾶν εἰςδ' πισεύομεν—τὸ θεῖον, τὴν θρησκείαν.
 Ὁ δαίμων οὔτος, φοβερόν! τὰ πάντα ἐκαχολόγει
 Καὶ τίποτε τοῦ βίου μας, τίποτε δὲν ἠυλόγει!....

Κ. Π.